

OBSAH

VEDECKÉ ŠTÚDIE

JANČÁT, L. Hmotnoprávne aspekty správneho deliktu držiteľa vozidla	5
METEŇKANYČ, O. M. Materiálny verzus formálny právny štát: mýty a kontroverzie	34

VEDECKÉ PRÍSPEVKY

BRTKO, R. – MRVA, M. Cirkevné právo v prameňoch rímskeho práva poklasického obdobia	79
DAUDRIKH, J. Identifikácia a overenie identifikácie klienta na diaľku z pohľadu legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu.....	96
DURAČINSKÁ, J. Malý konkurz – nový hybrid v insolvenčných konaniach.....	117
IVANČÍK, J. Ochrana osobných údajov verzus právo na informácie v kontexte prevažujúceho verejného záujmu.....	136
KIŠŠOVÁ, S. Koncept národnej identity v práve EÚ: Tichá zbraň euroskepticizmu?	152
LORKO, J. – MIKLÓSSYOVÁ, L. Právna úprava asistovanej samovraždy a eutanázie v národnom a medzinárodnom kontexte	174
SLOVÁK, I. Zásada nemo tenetur se ipsum accusare a jej vplyv na dokazovanie drogovej trestnej činnosti	191

ODBORNÉ ČLÁNKY

TARABOVÁ, N.

Osobitne skrátene vyšetovanie ako trestnoprocesný inštitút
pedsúdneho konania s aplikačnými nedostatkami..... 207

ZIGO, D.

Register partnerov verejného sektora a odhaľovanie vlastníckych
štruktúr spoločností..... 221

RECENZIE

VETERNÍKOVÁ, M.

Slezáková, A. – Šimonová, J. – Jedinák, P. a kol.

Zákon o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve.

Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2020, 496 s.

ISBN 978-80-571-0193-2 243

VEDECKÉ ŠTÚDIE

HMOTNOPRÁVNE ASPEKTY SPRÁVNEHO DELIKTU DRŽITEĽA VOZIDLA

JUDr. Lukáš Jančát

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra správneho a environmentálneho práva

jancat1@uniba.sk

a

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Katedra ústavného práva a správneho práva

lukas.jancat@upjs.sk

Hmotnoprávne aspekty správneho deliktu držiteľa vozidla

Správny delikt držiteľa vozidla ako iný správny delikt budovaný na objektívnej zodpovednosti je súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky už skoro desaťročie. Napriek uvedenej skutočnosti, neboli doteraz komplexne preskúmané vedou správneho práva jeho hmotnoprávne a procesnoprávne aspekty. Cieľom tohto článku je spraviť prvý krok k jeho komplexnému vedeckému preskúmaniu, a to tým, že budú preskúmané jeho hmotnoprávne aspekty. Závbery, ktoré vziđu z tejto výskumnej aktivity by mali slúžiť jednak autorovi, ako aj ďalším právnym vedcom ako východisko pre skúmanie jeho ďalších právnych aspektov a jednak ako príspevok do diskurzu o dobrej aplikačnej praxi vyvodzovania zodpovednosti zaň príslušnými orgánmi okrem iného aj prostredníctvom identifikácie nedostatkov právnej úpravy a návrhov ich riešenia.

Substantive Aspects of the Administrative Offence of Vehicle Keeper

The administrative offence of vehicle keeper, which is built on strict liability, has been a part of the legal order of the Slovak Republic for almost a decade. Despite this fact, the substantive and procedural aspects of the offence have not been comprehensively examined. The aim of this article is to take the first step towards a comprehensive scientific examination of the administrative offence of vehicle owner in

Slovak republic by examining its substantive aspects. The conclusions drawn from this research activity should serve both the author and other legal scholars as a starting point for examining its other legal aspects and as a contribution to the discourse on good application practice of accountability by the competent authorities, inter alia by identifying regulatory gaps. and proposals for their solution.

Les aspects substantiels de l'infraction administrative de détenteur d'un véhicule

L'infraction administrative de détenteur d'un véhicule, qui repose sur une responsabilité objective, fait partie de l'ordre juridique de la République slovaque depuis près de dix ans. Malgré ce fait, les aspects substantiels et procéduraux de l'infraction n'ont pas encore été examinés de manière exhaustive. L'objectif de cet article est de faire le premier pas vers un examen scientifique complet de l'infraction administrative du détenteur de véhicule en République slovaque en examinant ses aspects substantiels. Les conclusions tirées de cette activité de recherche devraient servir à l'auteur et à d'autres juristes comme point de départ pour l'examen de ses autres aspects juridiques et comme contribution au discours sur la bonne pratique d'application de la responsabilité par les autorités compétentes, notamment en identifiant les lacunes réglementaires et les propositions pour les résoudre.

Kľúčové slová: správny delikt držiteľa vozidla, objektívna zodpovednosť, hmotné právo

Keywords: Administrative Offence of Vehicle Keeper, strict liability, substantive law

Mots-clés: Infraction administrative du détenteur d'un véhicule, responsabilité objective, droit substantiel

Úvod

Právna regulácia správneho trestania je v Slovenskej republike značne diverzifikovaná. Predovšetkým úprava iných správnych deliktov nepodlieha ani čiastočnej kodifikácii a navyše býva strohá. Od 1. júla 2012 sa navyše súčasťou "rodiny" iných právnych deliktov stala nová kategória s legálnym označením „správny delikt držiteľa vozidla“. Jej špecifikom je, že je budovaná na objektívnej zodpovednosti jeho páchatel'a – držiteľa vozidla. Ten je povinný niest' zodpovednosť za porušenie vymedzených pravidiel cestnej premávky aj vtedy, ak vodičom vozidla v čase ich porušenia nebol. Parafrázujúc dôvodovú správu k zákonu, ktorým bol správny delikt držiteľa vozidla zakotvený, hlavným účelom zavádzania objektívnej zodpovednosti za poruše-

nie vybraných pravidiel cestnej premávky bolo zvýšenie bezpečnosti, disciplinovanosti a ohľaduplnosti účastníkov cestnej premávky prostredníctvom efektívnejšieho, rýchlejšieho a hospodárnejšieho vynútenia dodržiavania tých ustanovení zákona č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o cestnej premávke“), ktoré bolo možné doteraz vynútiť iba v režime zodpovednosti za priestupok budovanej na subjektívnej zodpovednosti páchatel'a podľa vtedy účinného § 22 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch (ďalej len „zákon o priestupkoch“). Uvedená možnosť vynútenia bola však podľa dôvodovej správy neefektívna najmä v prípadoch, kedy páchatelia týchto priestupkov proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky neboli bezprostredne po spáchaní priestupku zastavení, identifikovaní a na mieste porušenia zákona bezprostredne prejednaní.¹

Gro právnej úpravy správneho deliktu držiteľ'a vozidla je obsahom § 6a, § 139a až § 139g a § 141 zákona o cestnej premávke.

V § 6a sú taxatívne vymedzené pravidlá cestnej premávky podľa zákona o cestnej premávke, ktoré je povinný držiteľ' vozidla zabezpečiť, aby boli pri prevádzkovaní motorového vozidla dodržiavané. Ide pritom o taxatívny výpočet dvoch kategórii pravidiel cestnej premávky. Jednak ide o tie, ktoré je možné zadokumentovať prostredníctvom automatizovaných technických prostriedkov a ktorých porušenie je príčinou dopravných nehôd s následkami na živote alebo zdraví účastníkov cestnej premávky a jednak ide o skupinu porušení pravidiel cestnej premávky, ktoré sú zisťované v prevažnej miere manuálne príslušníkmi Policajného zboru alebo obce (tzv. parkovacie delikty). De facto sú tak v predmetnom ustanovení vyjadrené jednotlivé skutkové podstaty správnych deliktov držiteľ'a vozidla. Ak držiteľ' vozidla poruší svoju povinnosť vyplývajúcu z § 6a, teda nezabezpečí, aby boli pri prevádzkovaní motorového vozidla dodržiavané taxatívne vymedzené pravidlá cestnej premávky, ergo naplní znaky skutkovej podstaty správneho deliktu držiteľ'a vozidla, príslušný správny orgán mu uloží pokutu vo výške vymedzenej v § 139a. Predmetom úpravy § 139a sú teda potenciálne hroziace sankcie za spáchaný správny delikt držiteľ'a vozidla.

V § 139b až § 139g sú predovšetkým regulované pravidlá ukladania sankcií v prípade súbehu správnych deliktov držiteľ'a vozidla; podmienky prípustnosti prejednávania správneho deliktu držiteľ'a vozidla a ulo-

---

¹ Dôvodová správa k zákonu č. 68/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňa zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov.

ženia pokuty zaň; splatnosť uloženej pokuty za takýto správny delikt; procesný postup prejednávania správneho deliktu držiteľa vozidla vrátane dôvodov na odloženie veci; evidencia správnych deliktov držiteľov vozidiel; vzťah vyvodzovania zodpovednosti za porušenie povinnosti držiteľom vozidla podľa § 6a v režime zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla a v režime zodpovednosti za priestupok; nárok držiteľa vozidla na náhradu ním uhradenej pokuty alebo jej časti, ktorú zaplatil na základe rozhodnutia o správnom delikte držiteľa vozidla voči osobe, ktorej zveril motorové vozidlo v čase porušenia povinnosti podľa § 6a; a blokové konanie o správnom delikte držiteľa vozidla.

Význam § 141 zákona o cestnej premávke je v procesnoprávnej rovine, keďže upravuje vzťah tohto zákona ku správnomu poriadku, nevynímajúc aj vzťah procesných ustanovení správneho deliktu držiteľa vozidla a všeobecného predpisu o správnom konaní.

Hoci správny delikt držiteľa vozidla je súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky už takmer desaťrošie, v rámci slovenskej vedy správneho práva absentuje komplexný výskum týkajúci sa tejto kategórie správnych deliktov. Cieľom tohto článku je spraviť prvý krok k jeho komplexnému vedeckému preskúmaniu a to tým, že budú preskúmané jeho hmotnoprávne aspekty. Ambíciou je, aby tento prvý krok slúžil jednak autorovi, ako aj ďalším právnym vedcom ako východisko pre skúmanie jeho ďalších právnych aspektov a jednak slúžil ako príspevok do diskurzu o dobrej aplikačnej praxi vyvodzovania zodpovednosti zaň príslušnými orgánmi okrem iného aj prostredníctvom identifikácie nedostatkov právnej úpravy a návrhov ich riešenia.

Hmotnoprávne aspekty, ktoré podrobíme nášmu skúmaniu budú:

- pojmové vymedzenie správneho deliktu držiteľa vozidla,
- podmienky zodpovednosti za tento správny delikt,
- súbeh s inými deliktmi a
- sankcie za jeho spáchanie.

Za účelom naplnenia nami stanoveného cieľa budeme využívať predovšetkým metódu analýzy, syntézy a abstrakcie.

Metódu textovej analýzy použijeme v prvom rade pri skúmaní odbornej právnickej literatúry, ako aj judikatúry najvyšších súdnych autorít v Slovenskej republike o správnych a trestných deliktoch v rozsahu potrebnom na abstrahovanie potrebných poznatkov o hmotnoprávnych aspektoch správnych deliktov. Hovoriac o odbornej právnickej literatúre, pracovať budeme tak so slovenskou, ako aj českou spisbou, a to z dôvodu podobnosti právnej regulácie správneho trestania prameniacej z historickej previazanosti právnych poriadkov týchto dvoch štátov. Otázky pre niekoho môže vyvolávať potreba analýzy odbornej literatúry o trestných deliktoch, resp. potreba analýzy judikatúry naj-

vyšších súdnych autorít v Slovenskej republike, ktorými je potrebné rozumieť ustálenú rozhodovaciu prax Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „NS SR“) a Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ÚS SR“). Dôvodom skúmania aj týchto dvoch prameňov je skutočnosť, že podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) je potrebné záruky vyplývajúce z práva na spravodlivý proces zaručeného Dohovorom o ochrane ľudských práv a slobôd (ďalej len „Dohovor“) aplikovať nielen na verejnoprávne delikty, ktoré vnútroštátna úprava výslovne označuje za trestné, ale aj na iné, najmä správne delikty, ak majú v súlade s tzv. engelovskými kritériami trestnoprávny charakter.² Keďže pod vplyvom medzinárodných záväzkov je potrebné za splnenia určitých podmienok považovať aj správne delikty za trestné činy, tak je potom potrebné aplikovať aj doktrínálne poznatky o trestných činoch na správne delikty. Skúmanie judikatúry najvyšších súdnych autorít v Slovenskej republike je zase v tejto súvislosti nevyhnutné z dôvodu pochopenia vplyvu štrasburskej judikatúry na ich rozhodovaciu činnosť v oblasti správneho trestania.

V druhom rade metódu textovej analýzy aplikujeme na samotnú právnu úpravu správneho deliktu držiteľa vozidla.

Napokon, syntézou poznatkov o hmotnoprávných aspektoch abstrahovaných z odbornej literatúry a poznatkov, ktoré vziđu z analýzy právnej úpravy správneho deliktu držiteľa vozidla vyvodíme závery o hmotnoprávných aspektoch správneho deliktu držiteľa vozidla.

1. Pojem „správny delikt držiteľa vozidla“

Správny delikt držiteľa vozidla na rozdiel od priestupku a zároveň rovnako ako ostatné kategórie iných správnych deliktov nie je legálne definovaným výrazom. Ak ho chceme pojmovo vymedziť, musíme vychádzať z poznatkov vedy (s)právneho práva o pojme správny delikt.

Jednotliví (s)právní vedci postupujú pri vymedzení pojmu správneho deliktu zásadne induktívne, t. j. jednotlivé charakteristické znaky identifikované v procese vedeckého skúmania, ktoré sú spoločné pre každú jednu kategóriu správnych deliktov spájajú, čím vytvára-

---

² Ku aplikácii práva na spravodlivý proces zaručeného Dohovorom na správne delikty pozri napr. JANČÁT, L. (Ne)aplikácia čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd vo svetle testu Vilho Eskelinen. ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE. 2020. č. 2, s. 104-123., EALÍK, M. Právo na spravodlivý súdny proces a zásada ne bis in idem podľa Dohovoru a správne trestanie. In Justičná revue. 2015. č. 12, s. 1381-1402. alebo KOŠIČIAROVÁ, S.: Verejná správa a právo na spravodlivý proces. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014. s. 64-65.

jú všeobecne platný záver o pojmovom vymedzení. Inak povedané zo spoločných znakov rôznych kategórií správnych deliktov kreujú definíciu platnú pre každý jeden z nich.

Porovnávajúc závery (s)právnej doktríny, za spoločné znaky všetkých kategórií správnych deliktov môžeme podľa nás považovať:

- protiprávnosť,
- spoločenskú škodlivosť,
- zodpovednú osobu,
- ustanovenie znakov skutkovej podstaty v zákone,
- zákonné splnomocnenie na uplatnenie zodpovednosti v rámci verejnej správy a
- sankcionovateľnosť.³

Pred tým ako budeme pokračovať v skúmaní pojmu správneho deliktu držiteľa vozidla, je podľa nás namieste uviesť niekoľko slov ku skutočnosti, že sme medzi vyššie vypočítanými znakmi neuviedli niektorými právnymi teoretikmi často uvádzaný spoločný znak. Ide o zavinenie s dôvetkom okrem prípadov správneho deliktu, kde sa zavinenie neskúma, resp. nevyžaduje.⁴ V súvislosti s týmto znakom sa domnievame, že jeho uvádzanie je nadbytočné a nepresné. Nadbytočné z dôvodu, že zavinenie je ako základný prvok subjektívnej stránky skutkovej podstaty deliktu inkorporovaný v spoločnom znaku ustanovenia znakov skutkovej podstaty v zákone. O nepresnosti podľa nás zase možno hovoriť z dôvodu existencie kategórie správnych deliktov založených na objektívnej zodpovednosti, pri ktorých sa zavinenie neskúma. Uvedený deficit je síce zdanlivo preklenutý vyššie uvádzaným dôvetkom. Napriek tomu sa domnievame, že záver o takto znejúcom spoločnom znaku nemôže obstať, keďže základným postulátom pre kreovanie definície správneho deliktu sú spoločné znaky charakteristické pre každý jeden správny delikt. Správne delikty budované na subjektívnej zodpovednosti, pri ktorých sa skúma zavinenie sú kategoricky odlišné od správnych deliktov budovaných na objektívnej zodpovednosti, teda takých, pri ktorých sa zavinenie nevyžaduje. Prezentovanie dvoch protichodných

---

³ Porovnaj SEMAN, T – JAKAB, R. – TEKELI, J. 2020. Správne právo hmotné. všeobecná časť. Košice : ŠafárikPress, 2020. s. 194., VRABKO, M. 2018. Správne právo hmotné – Všeobecná časť. Bratislava : C. H. Beck, 2018. s. 206., CEPEK, B. a kol. Správne právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018. s. 356-357, KOŠIČIAROVÁ, S. Správne právo hmotné. Všeobecná časť. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čenek, 2017. s. 206-207., MACHAJOVÁ, J. a kol. Všeobecné správne právo, 7. vydanie. Žilina : Eurokódex, 2014. s. 259., FIALA, Z. a kol. Správní právo trestní. Praha : Leges, 2017. s. 304.

⁴ Napr. CEPEK, B. a kol. Správne právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018. s. 356-357 alebo VRABKO, M. 2018. Správne právo hmotné – Všeobecná časť. Bratislava : C. H. Beck, 2018. s. 206. alebo MACHAJOVÁ, J. a kol. Všeobecné správne právo, 7. vydanie. Žilina : Eurokódex, 2014. s. 259.

prístupov, na ktorých je budovaná zodpovednosť za správne delikty ako spoločného znaku je tak podľa nás nie len nepresné, ale aj iracionálne.

Zhrnúc vyššie uvedené spoločné znaky správnych deliktov, môžeme správny delikt pojmovo vymedziť, resp. definovať ako protiprávne a spoločensky škodlivé konanie zodpovednej osoby, ktorého znaky ustanovuje zákon a za ktoré ukladá správny orgán sankciu ustanovenú administratívno-právnymi normami. Keďže správny delikt držiteľa vozidla je súčasťou množiny správnych deliktov možno uvedený záver o pojmovom vymedzení správneho deliktu považovať za základ pojmového vymedzenia aj tejto kategórie. Pojem správny delikt držiteľa vozidla bude napokon dotvorený jeho špecifickými znakmi, ktoré ho odlišujú od ostatných kategórií správnych deliktov. Tieto znaky vyabstrahujeme predovšetkým z analýzy jeho ďalších hmotnoprávných aspektov a získané poznatky syntetizujeme v závere článku.

2. Podmienky zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla

Vychádzajúc z poznatkov vedy správneho práva a vedy trestného práva, za základné podmienky zodpovednosti za akýkoľvek správny delikt môžeme označiť jeho:

- a) protiprávnosť,
- b) spoločenskú škodlivosť,
- c) všeobecné znaky správneho deliktu,
- d) naplnenie znakov skutkovej podstaty deliktu,
- e) neexistenciu okolnosti vylučujúcej protiprávnosť,
- f) neexistenciu dôvodu na zánik zodpovednosti za delikt.⁵

Ad a) Protiprávnosť znamená, že konanie zodpovednej osoby je v rozpore s právom, teda porušuje povinnosť vyplývajúcu zo zákona alebo uložení na jej základe.⁶ Hovoriac o správnom delikte držiteľa vozidla možno naplnenie tejto podmienky vyabstrahovať zo znenia ustanovení § 139a zákona o cestnej premávke, v ktorých sa výslovné uvádza, že za porušenie tej ktorej povinnosti vymedzenej v § 6a

---

⁵ Porovnaj PRÁŠKOVÁ, H. Základy zodpovednosti za správne delikty, 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. s. 196-200., KRATOCHVÍL, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 165-420. IVOR, J – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava : Wolters Kluwer s.r.o., 2016. s. 556.

⁶ HENDRYCH, D. a kol. Správni právo. Obecní část. 9. vydání. Praha : C. H. Beck, 2016. s. 599.

uloží príslušný správny orgán držiteľovi vozidla pokutu.⁷ V prípade správneho deliktu držiteľa vozidla tak ide o porušenie povinnosti vyplývajúcej zo zákona a to povinnosti držiteľa vozidla zabezpečiť, aby pri prevádzkovaní motorového vozidla boli dodržiavané pravidlá cestnej premávky taxatívne vymedzené v § 6a zákona o cestnej premávke.

Ad b) Spoločenská škodlivosť predstavuje mieru nebezpečnosti správneho deliktu pre spoločnosť, resp. mieru porušenia alebo ohrozenia verejného záujmu.⁸ Vychádzajúc pri kreovaní právnej úpravy z prezumpcie racionálneho zákonodarcu,⁹ ten vzhľadom na účel správneho trestania označuje za protiprávne len také konania alebo stavy, ktoré sú pre spoločenský záujem (hodnotu) v oblasti verejnej správy v istej miere nebezpečné. Vo všeobecnosti preto možno povedať, že určité konanie alebo stav je škodlivé, pretože ho zákonodarca formálne označil za protiprávne. V konkrétnom prípade sa však skúmanie spoločenskej škodlivosti ako podmienky zodpovednosti za správny delikt využíva ako materiálny korektív formálneho poňatia správneho deliktu v tých prípadoch, kedy by formalistické aplikovanie znakov správneho deliktu bolo vzhľadom na špecifické okolnosti prípadu nespravodlivé, pretože záujem chránený zákonom nebol ohrozený v potrebnej miere. Skúmanie škodlivosti správneho deliktu tak zo strany správneho orgánu predstavuje použitie správnej úvahy, ktorú však môže aplikovať iba v načrtnutých hraničných situáciách.¹⁰

Vyššie uvedené implikuje, že vo všeobecnosti spoločenská škodlivosť správneho deliktu držiteľa vozidla vyplýva z jeho protiprávnosti. Zároveň však nie je možné vylúčiť, aby správny orgán pri posudzovaní zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla v konkrétnom prípade vzhľadom na jeho špecifické okolnosti aplikoval materiálny korektív, pretože protiprávne konanie nebude v potrebnej miere spoločensky škodlivé.

Ad c) Všeobecné znaky správneho deliktu môžeme synonymicky označiť ako podmienky deliktuálnej spôsobilosti páchatel'a správneho deliktu. Ide o súhrn znakov alebo podmienok, ktoré stoja mimo

---

⁷ Napr. podľa § 139a ods. 1 zákona o cestnej premávke: „*Držiteľovi vozidla, ktorý porušil povinnosť podľa § 6a písm. a), orgán Policajného zboru uloží pokutu 249 eur.*“

⁸ SEMAN, T – JAKAB, R. – TEKELI, J. 2020. Správne právo hmotné. všeobecná časť. Košice : ŠafárikPress, 2020. s. 195.

⁹ K tomu pozri MELZER, F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 1. vydání. Praha C. H. Beck. 2009. s. 85-86.

¹⁰ Podobne PRÁŠKOVÁ, H. Základy odpovědnosti za správní delikty, 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. s. 196-200.

znakov skutkovej podstaty správneho deliktu a stanovujú, ktorá osoba je spôsobilá spáchať správny delikt (je deliktuálne spôsobilá), teda stať sa subjektom povinností, ktoré vzniknú v dôsledku porušenia administratívnoprávnej normy. Všeobecné znaky správneho deliktu sú pritom rovnaké pre všetky kategórie správnych deliktov. V prípade fyzických osôb je deliktuálna spôsobilosť viazaná na dosiahnutie určitého veku a na príčetnosť v dobe spáchanie činu. V prípade právnickej osoby je podmienkou deliktuálnej spôsobilosti v zásade jej existencia.¹¹

Hovoriac o deliktuálnej spôsobilosti fyzických osôb, splnenie podmienky dosiahnutia určitého veku a príčetnosti vychádza z postulátu, že deliktuálne spôsobilou môže byť len taká osoba, ktorá je spôsobilá ovládať svoje konanie a zároveň dokáže rozpoznať jeho následky. Má sa za to, že vyvodzovanie zodpovednosti voči osobe, ktorá nevie svoje konanie v čase spáchania skutku ovládať, resp. nevie rozpoznať jeho následky je nespravodlivé a zároveň sa mýňa účelu trestania a trestu, keďže represia by bola neprimeraná a prevencia nemožná.¹² Význam určenia vekovej hranice pre deliktuálnu spôsobilosť pritom tkvie v prezumpcii nadobudnutia dostatočnej rozumovej a vôľovej vyspelosti jednotlivca, ktorá sa spája s dovŕšením určitého veku. V prípade absencie jej ustanovenia, by skúmanie dosiahnutia rozumovej a vôľovej vyspelosti bolo na správnych orgánoch, čo by viedlo k ich neprimeranému zaťaženiu a rozdielnej rozhodovacej praxi. Príčetnosť súvisí zase so slobodou vôle osoby, ktorá už síce spĺňa kritérium veku, no napriek tomu nevie svoje konanie v čase spáchania deliktu ovládať alebo rozpoznať jeho následky.

V prípade iných správnych deliktov spravidla absentuje výslovná úprava tak minimálnej vekovej hranice deliktuálnej spôsobilosti ako aj príčetnosti. V oblasti správneho trestania v Slovenskej republike je však veková hranica a príčetnosť *expressis verbis* upravená zákonom o priestupkoch. Podľa zákona o priestupkoch je deliktuálne spôsobilou fyzická osoba, ktorá v čase jeho spáchania dovŕšila pätnásť rok svojho veku.¹³ Čo sa týka príčetnosti, zákon o priestupkoch nedefinuje tento pojem, avšak stanovuje kritéria, za ktorých sa osoba považuje za nepríčetnú.¹⁴ Teda, ak tieto kritéria nespĺňa, má sa za to, že príčetnou je. Prvým z nich je tzv. biologické kritérium spočívajúce v existencii duševnej choroby v čase spáchania deliktu a druhým z nich je tzv. psychologické kritérium spočívajúce v nemožnosti rozpoznať následky

¹¹ PRÁŠKOVÁ, H. Základy odpovědnosti za správní delikty, 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. s. 196.

¹² Tamže, s. 266-278.

¹³ § 5 ods. 1 zákona o priestupkoch.

¹⁴ § 5 ods. 2 zákona o priestupkoch.

svojho konania alebo ovládať svoje konanie v čase spáchania deliktu v dôsledku tejto duševnej choroby. Avšak, tzv. zavinená nepríčetnosť nemá vplyv na zodpovednosť osoby za priestupok.¹⁵

V prípade trestných činov ako verejnoprávných deliktov, ktoré sú svojou povahou a podmienkami zodpovednosti za ich spáchanie podobné správny deliktom sú kritéria (ne)príčetnosti stanovené obdobne ako pri priestupkoch s výnimkou potreby skúmať pri zavinej nepríčetnosti formu jej zavinenia pre správne posúdenie zodpovednosti páchatel'a za trestný čin a dovŕšenie veku stanovené zásadne na štrnásť rok veku fyzickej osoby v čase jeho spáchania.¹⁶

Právna úprava správneho deliktu držiteľ'a vozidla obsiahnutá v zákone o cestnej premávke neupravuje všeobecné znaky správneho deliktu. Domnievame sa však, že absenciou ich zakotvenia dochádza k existencii medzery v právnej úprave správneho deliktu držiteľ'a vozidla, ktorú je potrebné vyplniť použitím analógie.

Hoci názor na možnosť použitia analógie v oblasti správneho trestania nebol medzi právnymi vedcami jednotný,¹⁷ trend právnej doktríny, judikatúry NS SR a ÚS SR z posledných rokov, ako aj zákonné zakotvenie možnosti využitia analógie v správnom súdnom procese naznačuje,¹⁸ že použitie analógie v správnom trestaní prípustné je za splnenia troch kumulatívnych podmienok. Týmito podmienkami sú:

- existencia medzery v zákone,
- použitím analógie neutrpí páchatel' a
- použitím analógie neutrpí príslušný chránený záujem.¹⁹

¹⁵ Podľa § 5 ods. 2 zákona o priestupkoch platí, že zodpovednosti sa nezbavuje ten, kto sa do stavu nepríčetnosti priviedol, hoci len z nedbanlivosti, požitím alkoholu alebo užitím inej návykovej látky.

¹⁶ Porovnaj § 23 Trestného zákona a § 5 ods. 2 zákona o priestupkoch.

¹⁷ K nejednoznačnosti názoru právnej doktríny k možnosti použitia analógie v správnom práve pozri zhrnutie uvedené v náleze Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. Pl. ÚS 21/04 zo dňa 26.04.2005, na ktoré odkazuje aj rozsudok NS SR zo dňa 23.11.2016, sp. zn. 3Sžo/22/2015.

¹⁸ Možnosť použitia analógie správnym súdom v rámci správneho súdneho konania vyplýva jednak zo základných princípov Civilného sporového poriadku, ktoré sa majú v súlade s § 5 ods. 1 Správneho súdneho poriadku primerane aplikovať aj na konanie pred správnym súdom a jednak z imperatívu pre správny súd, ktorý vyplýva z § 195 SSP, podľa ktorého nemá byť viazaný vo veciach správneho trestania rozsahom a dôvodmi žaloby, ak ide o základné zásady trestného konania podľa Trestného poriadku, ktoré je potrebné použiť na správne trestanie, a ak ide o dodržanie zásad ukladania trestov podľa Trestného zákona, ktoré je potrebné použiť aj na ukládanie sankcií v rámci správneho trestania.

¹⁹ K právnej doktríne o prípustnosti analógie v správnom trestaní a jej podmienkach pozri HAMULÁKOVÁ, Z - HORVAT, M. Základy správneho práva trestného. BRATISLAVA : Wolters Kluwer, 2019. s. 50-53. SEMAN, T. Verejná správa v správnom súdnictve. Košice : EQUILIBRIA, s. r. o., 2016. s. 63-65., KUKLIŠ, L. Správne trestanie v judikatúre NS SR. In: Správne súdnictvo a rekonštrukcia civilného práva procesného. Pôsobnosť a organizácia správneho súdnictva v Slovenskej republike : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2012,

Analógia práva (*analogiae iuris*) sa pritom využíva predovšetkým vtedy, ak by mal byť dotknutý niektorý zo všeobecných právnych princípov a analógia zákona (*analogiae legis*) zase v prípadoch, ak by mal byť dotknutý niektorý z princípov správneho trestania.²⁰ Prednosť pri použití má zásadne analógia zákona. Iba ak nie je možné nájsť podobnú právnu úpravu, ktorá rieši zákonom neupravený prípad, je možné pristúpiť k použitiu analógie práva. Podobnosť právnej úpravy pritom možno odvodiť z účelu a obsahu danej právnej normy. Pri uplatňovaní analógie zákona pri iných správnych deliktach ako priestupkoch bude najbližšou právnou úpravou regulácia zodpovednosti za priestupky. Ak až tá niektorý inštitút neupravuje, malo by sa pristúpiť k analogickému aplikovaniu ustanovení o trestných činoch a konaniach o nich.²¹

Páchateľom správneho deliktu držiteľa vozidla môže byť držiteľ vozidla. Za držiteľa vozidla sa primárne na účely rozhodovania o správnom delikte držiteľa vozidla považuje držiteľ vozidla podľa definície držiteľa vozidla upravenej v § 2 ods. 2 písm. c) zákona o cestnej premávke. Podľa predmetného ustanovenia sa držiteľom vozidla rozumie osoba zapísaná v osvedčení o evidencii časť I a časť II ako držiteľ osvedčenia, alebo takáto osoba zapísaná v osvedčení o evidencii vydanom v cudzine. Ak ide o prvú alternatívu, tak v súlade s § 114 ods. 4 zákona o cestnej premávke takouto osobou smie byť tak fyzická osoba ako aj právnická osoba alebo jej organizačná zložka zapísaná do obchodného registra alebo iného registra. V prípade fyzickej osoby pritom musí ísť o osobu staršiu ako 15 rokov, ktorá je spôsobilá na právne úkony. Subsidiárne, ak sa vyhľadávaním údajov podľa § 139c ods. 4 nepodarí zistiť údaje o držiteľovi vozidla podľa § 2 ods. 2 písm. c), stáva sa držiteľom vozidla na účely rozhodovania o správnom delikte držiteľa vozidla jeho vlastník. Z uvedeného vyplýva, že páchatel'om správneho deliktu držiteľa vozidla môže byť tak fyzická osoba, ako aj právnická osoba.

Ako bolo vyššie spomínané, všeobecnými znakmi správneho deliktu fyzickej osoby sú dovŕšenie veku a príčetnosť v čase spáchania deliktu. Z ich podstaty vyplýva, že musia byť obligatórne prítomné, inak nemôže byť zodpovednosť voči páchatel'ovi vyvodená. Ak by bola, došlo by

---

s. 327 – 336. K judikatúre ÚS SR zase pozri napr. nález ÚS SR, sp. zn. II. ÚS 476/2016 zo 17.1.2018 alebo uznesenie ÚS SR, sp. zn. III. ÚS 441/2013 z 26.9.2013 a k judikatúre NS SR napr. rozsudok NS SR zo dňa 30.06.2020, sp. zn. 10Asan/6/2019; rozsudok NS SR zo dňa 30.01.2014, sp. zn. 5Sžf/1/2013; rozsudok NS SR zo dňa 29.11.2012, sp. zn. 5Sžf/85/2011 alebo rozsudok NS SR zo dňa 22.08.2012, sp. zn. 2Sžo/38/2011.

²⁰ KOŠIČIAROVÁ, S. Princípy správneho trestania. Plzeň : Aleš Čenek, 2017. s. 40.

²¹ HAMULÁKOVÁ, Z - HORVAT, M. Základy správneho práva trestného. BRATISLAVA : Wolters Kluwer, 2019. s. 51.

podľa nás k porušeniu základnej zásady uplatňovanej tak v trestnom práve, ako aj v správnom trestaní, a to konkrétne zásady nullum crimen sine lege. Prvá podmienka na použitie analógie je tak podľa nás splnená, keďže neprihliadnutie na všeobecné znaky správneho deliktu správnym orgánom pri vyvodzovaní zodpovednosti voči držiteľovi vozidla z dôvodu medzery v zákone o cestnej premávke neobstojí. Druhou podmienkou pre použitie analógie je, že ňou neutrpi páchateľ. Je podľa nás nepochybné, že stanovenie podmienok deliktuálnej spôsobilosti páchatel'a je na prospech páchatel'a, keďže nerozširuje podmienky zodpovednosti za správny delikt držiteľ'a vozidla, ale naopak, tieto podmienky zužuje. Čo sa týka splnenia tretej podmienky, tak nemožno na jej splnenie odpovedať a priori ani kladne a ani záporne. Odpoveď na ňu podľa nás závisí vždy od okolnosti toho-ktorého prípadu. To, či použitím analógie všeobecných znakov správneho deliktu na posudzovanie zodpovednosti za správny delikt držiteľ'a vozidla neutrpi príslušný chránený záujem tak vždy musí príslušný súd dôsledne skúmať ad hoc.

Zásadne však platí, že vo vzťahu k podmienkam deliktuálnej spôsobilosti fyzickej osoby za správny delikt držiteľ'a vozidla je za splnenia kumulatívnych podmienok možné použiť analógiu zákona, a to tak vo vzťahu k dovŕšeniu veku, ako aj príčetnosti v čase spáchania deliktu. Najbližšie obdobné ustanovenie, ktoré upravuje tak podmienku dovŕšenia veku, ako aj podmienku príčetnosti je podľa nás predmetom úpravy § 5 zákona o priestupkoch. Uvedený záver by mal podporovať aj fakt, že prakticky rovnaké porušenia pravidiel cestnej premávky sú kvalifikované ako priestupky proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky podľa § 22 ods. 1 písm. m) zákona o priestupkoch,²² pričom pri vyvodzovaní zodpovednosti za takýto priestupok, je orgán prejednávajúci priestupok povinný skúmať, či sú splnené podmienky deliktuálnej spôsobilosti fyzickej osoby.

Vychádzajúc z § 5 ods. 1 zákona o priestupkoch tak vo vzťahu ku podmienke dovŕšenia veku fyzickej osoby ako držiteľ'a vozidla bude analogicky platiť, že za správny delikt držiteľ'a vozidla nebude zodpovedný ten, kto v čase jeho spáchania nedovŕšil pätnásť rok svojho veku. Keďže fyzická osoba môže byť ako držiteľ vozidla zapísaná do osvedčenia o evidencii až po dovŕšení 15 roku veku, analogicky odvo-

---

²² Podľa tohto ustanovenia sa priestupku proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky dopustí ten, kto iným konaním, ako sa uvádza v písmenách a) až l), poruší všeobecne záväzný právny predpis o bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky. Podľa § 137 ods. 1 zákona o cestnej premávke sa pritom za porušenie všeobecne záväzných právnych predpisov o bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky považuje porušenie povinností ustanovených zákonom o cestnej premávke, teda aj povinností, na ktoré odkazujú jednotlivé ustanovenia § 6a zákona o cestnej premávke.

dená podmienka dovŕšenia veku v čase spáchania deliktu z § 5 ods. 1 zákona o priestupkov je relevantná de facto iba pre prípady, ak sa uplatní subsidiárne kritérium určenia držiteľa vozidla, podľa ktorého sa za držiteľa vozidla považuje jeho vlastník. Vlastníkom motorového vozidla môže byť de iure aj osoba mladšia ako 15 rokov. Takáto osoba však podľa nášho názoru nemôže byť zodpovedná za správny delikt držiteľa vozidla z dôvodu nedovŕšenia veku v čase spáchania správneho deliktu držiteľa vozidla ako všeobecného znaku správneho deliktu.

Ustanovenie § 5 ods. 2 zákona o priestupkoch je zase potrebné analogicky aplikovať na skúmanie splnenia podmienky pričetnosti fyzickej osoby ako držiteľa vozidla v čase spáchania správneho deliktu držiteľa vozidla. Analogicky tak fyzická osoba ako držiteľ vozidla nebude zodpovedná za správny delikt držiteľa vozidla ani vtedy, ak pre duševnú poruchu v čase jeho spáchania nemohla rozpoznať, že ide o porušenie alebo ohrozenie záujmu chráneného zákonom, alebo nemohla ovládať svoje konanie, pričom sa však tejto zodpovednosti nezabúva, ak sa do stavu nepríčetnosti priviedla, hoci len z nedbanlivosti, požitím alkoholu alebo užitím inej návykovej látky.

Všeobecným znakom správneho deliktu právnickej osoby je jej existencia. Hoci ani tento všeobecný znak právna úprava správneho deliktu držiteľa vozidla *expressis verbis* neupravuje, domnievame sa, že na jeho existenciu by mal správny orgán prihliadať podobne ako v prípade všeobecných znakov fyzickej osoby. Analogicky sa v tomto prípade primerane aplikuje jedna zo základných zásad ukladania trestov podľa Trestného zákona a to zásada personality trestu. V súlade s touto zásadou musí trest postihovať iba páchatel'a. Primerane analogicky aplikujúc uvedenú zásadu na náš prípad to jednak znamená, že uloženie sankcie inej osobe ako páchatel'ovi správneho deliktu držiteľa vozidla, ktorou je právnická osoba je neprípustné a jednak, že ak páchatel' prestal existovať ako subjekt práva nemôže byť voči nemu vyvodená zodpovednosť, pretože stratil spôsobilosť mať práva a povinnosti, t. j. aj povinnosti, ktoré vzniknú v dôsledku porušenia § 6a zákona o cestnej premávke.

Podmienkou deliktuálnej spôsobilosti právnickej osoby ako držiteľa vozidla za správny delikt držiteľa vozidla tak je jej existencia. Správny orgán pred rozhodnutím o sankcii za správny delikt držiteľa vozidla, ktorým je právnická osoba musí skúmať, či daná osoba stále existuje.

Ad d) Štvrtou podmienkou pre vznik zodpovednosti za správny delikt je **naplnenie znakov skutkovej podstaty deliktu**, ktoré (implicitne) vyplývajú zo zákona. Tie sa v závislosti od toho, či sú prítomné pri každej skutkovej podstate deliktu delia na obligatórne znaky

(musia byť prítomné) a fakultatívne znaky (nemusia byť prítomné, ale ak sú súčasťou skutkovej podstaty, stávajú sa jej obligatórnym znakom). Medzi obligatórne znaky skutkovej podstaty deliktov podľa právnej teórie a aplikačnej praxe tradične patria objekt, subjekt (páchatel'), objektívna stránka a subjektívna stránka. Medzi fakultatívne znaky skutkovej podstaty deliktov zase patrí napr. miesto a čas spáchania deliktu, hmotný predmet útoku, spôsob spáchania činu či účinok.²³

Ako už bolo naznačené pri analýze protiprávnosti správneho deliktu držiteľa vozidla, § 6a zákona o cestnej premávke ustanovuje v písm. a) až k) taxatívny výpočet povinností držiteľa vozidla, ktoré je povinný zabezpečiť pri prevádzkovaní motorového vozidla. Príkladmo ide o povinnosť držiteľa vozidla zabezpečiť, aby pri prevádzkovaní motorového vozidla boli dodržiavané pravidlá cestnej premávky podľa tohto zákona, ktoré ustanovujú zákaz predchádzania vyplývajúci z dopravnej značky; rýchlosť jazdy podľa § 16 alebo § 27 ods. 3; zákaz zastavenia alebo státia vyplývajúci z dopravnej značky; prejazd cez železničné priecestie v čase, keď je to zakázané podľa § 27 až 29; zákaz vjazdu, zákaz odbočovania alebo prikázaný smer jazdy vyplývajúci z dopravnej značky atď. Znaky skutkovej podstaty správneho deliktu držiteľa vozidla, resp. presnejšie jednotlivých správnych deliktov držiteľa vozidla tak možno vyabstrahovať práve z ustanovenia § 6a zákona o cestnej premávke. Vzhľadom na obmedzený rozsah tohto článku, sa ďalej obmedzíme iba na analýzu obligatórných znakov skutkových podstat správnych deliktov držiteľa vozidla, ktoré sú spoločné pre každý jeden z týchto deliktov.

Objektom správneho deliktu sú právom chránené záujmy (hodnoty), ktoré boli správnym deliktom porušené. Podľa stupňa všeobecnosti môžeme deliť objekt na všeobecný, druhový a individuálny. Všeobecný objekt predstavuje súhrn chránených spoločenských záujmov a hodnôt, ktoré sa majú pred určitou kategóriou deliktov chrániť. Druhový objekt správneho deliktu predstavuje podmnožinu všeobecného objektu, ktorá odlišuje určitú skupinu správnych deliktov od iných skupín správnych deliktov na základe jedinečnosti druhu záujmov (hodnôt), ktoré sú touto skupinou chránené. Pre druhový objekt je pritom typické, že je vyjadrený v názve ustanovenia alebo súboru ustanovení, tzv. rubrike,²⁴ obsahujúcich skutkové podstaty chrániace druhovo rovnaký objekt. Individuálny objekt je obligatórnym znakom každej skutkovej podsta-

---

²³ Pozri napr. KLÁTIK, J. a kol. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Plzeň : Aleš Čenek, 2018. s. 86-88.

²⁴ K pojmu rubrika pozri MELZER, F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 1. vydání. Praha C. H. Beck. 2009. s. 135.

ty správneho deliktu, pričom je ním konkrétny jednotlivý záujem, proti ktorému správny delikt smeruje a na ktorého ochranu je príslušné ustanovenie predovšetkým určené.²⁵

Pre kategóriu správnych deliktov je charakteristické, že všeobecným objektom je primárne bezporuchový (riadny) výkon verejnej správy. Uvedené tak bude platiť aj pre správny delikt držiteľa vozidla. Niektoré skutkové podstaty správnych deliktov držiteľa vozidla však nepochybne sekundárne chránia aj ďalšie hodnoty. Napr. podľa § 6a písm. b) držiteľ vozidla je povinný zabezpečiť, aby pri prevádzkovaní motorového vozidla boli dodržiavané pravidlá cestnej premávky podľa tohto zákona, ktoré ustanovujú rýchlosť jazdy podľa § 16 alebo § 27 ods. 3 zákona o cestnej premávke. Cieľom stanovenia maximálnej povolenej rýchlosti jazdy je nepochybne zabezpečiť zníženie rizika vzniku dopravných nehôd ipso facto aj rizika ohrozenia života, zdravia a majetku osôb. Sekundárne tak všeobecným objektom správneho deliktu držiteľa vozidla môžu byť aj ďalšie hodnoty, najmä spomínaný život, zdravie a majetok osôb. Čo sa týka druhového objektu, tak v rámci zákona o cestnej premávke síce nevieme identifikovať rubriku, ktorá by výstižne pomenúvala druhový objekt správneho deliktu držiteľa vozidla, avšak vychádzajúc z poznatku, že druhovo rovnaké alebo obdobné porušenia pravidiel cestnej premávky je možné právne kvalifikovať ako priestupky proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky podľa § 22 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“) možno vyvodiť záver, že druhovým objektom správneho deliktu držiteľa vozidla bude riadny výkon verejnej správy na úseku bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky. Napokon identifikácia individuálneho objektu správneho deliktu držiteľa bude závisieť, od tej ktorej konkrétnej skutkovej podstaty vymedzenej v § 6a. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že pôjde o konkrétny, individualizovateľný záujem, ktorý bol porušením povinnosti držiteľa vozidla na úseku bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky primárne porušený. Napr. objektom správneho deliktu držiteľa vozidla podľa § 6a písm. b) bude primárne chráneným záujmom riadne dodržiavanie pravidiel rýchlosti jazdy.

Ako bolo uvedené už pri skúmaní podmienok deliktuálnej spôsobilosti fyzickej osoby, páchatelom, synonymicky **subjektom**, správneho deliktu držiteľa vozidla môže byť iba držiteľ vozidla. Z hľadiska právnej teórie ide pritom o konkrétny subjekt, keďže ním nemôže byť akákoľvek osoba, ale iba taká, ktorá spĺňa zákonom precízne konkretizo-

---

²⁵ VRABKO, M. 2018. Správne právo hmotné – Všeobecná časť. Bratislava : C. H. Beck, 2018. s. 206.

vané kritéria.²⁶ V stručnosti možno zopakovať, že za držiteľa vozidla sa primárne na účely rozhodovania o správnom delikte držiteľa vozidla považuje držiteľ vozidla podľa definície držiteľa vozidla upravenej v § 2 ods. 2 písm. c) zákona o cestnej premávke. Subsidiárne, ak sa vyhľadávaním údajov podľa § 139c ods. 4 nepodarí zistiť údaje o držiteľovi vozidla, za držiteľa vozidla sa na účely rozhodovania o správnom delikte držiteľa vozidla bude považovať jeho vlastník.

Objektívna stránka správneho deliktu spočíva v konaní, resp. opomenutí určitého konania, na ktoré bola zodpovedná osoba povinná; ňom spôsobenom následku; a príčinnej súvislosti medzi konaním a spôsobeným následkom. Konaním sa pritom rozumie prejav ľudskej vôle vo vonkajšom svete. Následkom zase porušenie alebo ohrozenie záujmov chránených zákonom, ktoré sú objektom správneho deliktu. Napokon, príčinnú súvislosť možno chápať ako vzťah medzi konaním a následkom, ktorý v tuzemských podmienkach vychádza z teórie, podľa ktorej je konanie príčinou následku, tzn., že následok by bez takého konania nenastal vôbec alebo by nenastal takým spôsobom ako nastal.²⁷ Pre správne delikty je zároveň podľa niektorých teoretikov charakteristické, že konanie zodpovednej osoby môže byť nahradené aj protiprávnym stavom, za ktorý určitá osoba zodpovedá.²⁸ Protiprávny stav je v teórii práva chápaný ako výsledok nezavinenej udalosti (stavu), ktorý je v rozpore s právnou normou. Ak takýto stav nastane, právne následky spočívajúce v zodpovednosti určitej osoby za jeho existenciu vznikajú nezávisle od jej vôle. Uplatňuje sa tu teda tzv. objektívna zodpovednosť.²⁹

V prípade správneho deliktu držiteľa vozidla by sa na prvý pohľad mohlo zdať, že držiteľ vozidla zodpovedá práve za protiprávny stav, keďže de facto nezávisle od svojej vôle zodpovedá za výsledok, ktorým je porušenie vymedzených pravidiel cestnej premávky stanovených právnymi normami. Zákonodarca však formuloval skutkovú podstatu tak, že držiteľ vozidla je povinný zabezpečiť, aby boli pri prevádzkovaní motorového vozidla dodržiavané vymedzené pravidlá cestnej premávky. Formuláciou „*Držiteľ vozidla je povinný zabezpečiť (...)*“, tak zákonodarca de iure vytvoril zdanlivé konanie držiteľa vozidla spočí-

²⁶ Podobne FIALA, Z. a kol. *Správni právo trestní*. Praha : Leges, 2017. s. 34.

²⁷ K objektívnej stránke pozri viac v HAMULÁKOVÁ, Z. - HORVAT, M. *Základy správneho práva trestného*. BRATISLAVA : Wolters Kluwer, 2019. s. 30-31. alebo IVOR, J – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer s.r.o., 2016. s. 119-130.

²⁸ SEMAN, T – JAKAB, R. – TEKELI, J. 2020. *Správne právo hmotné. všeobecná časť*. Košice : ŠafárikPress, 2020. s. 195.

²⁹ BRÖSTL, A et al. 2013. *Teória práva*. Plzeň : Aleš Čenek, 2013. s. 90.

vajúce v opomenutí zabezpečiť pri prevádzkovaní motorového vozidla dodržiavanie pravidiel cestnej premávky.³⁰ O tzv. zdanlivom konaní, resp. opomenutí konať v tomto prípade hovoríme predovšetkým z dôvodu, že v čase spáchania správneho deliktu držiteľa vozidla jeho držiteľ ani nemusí byť prítomný v motorovom vozidle s jeho vodičom a nemá tak svojim konaním faktickú možnosť ovplyvniť (zabezpečiť) vedenie vozidla v súlade s vymedzenými pravidlami cestnej premávky. Objektívna stránka správneho deliktu držiteľa vozidla tak bude spočívať v zdanlivom opomenutí konania držiteľa vozidla, ktorý je v príčinnej súvislosti s následkom – porušením pravidiel cestnej premávky podľa § 6a zákona o cestnej premávky.

Základným prvkom **subjektívnej stránky** správneho deliktu je zavinenie, ktoré vyjadruje vnútorný psychický vzťah páchatel'a k svojmu konaniu a jeho následkom. Ako bolo vyššie spomínané, správny delikt držiteľa vozidla je budovaný na objektívnej zodpovednosti, čo znamená, že držiteľ vozidla bude postihnutý za svoje protiprávne konanie bez ohľadu na svoje zavinenie. Zavinenie, resp. subjektívna stránka v širšom slova zmysle, sa tak v prípade skutkovej podstaty správnych deliktov držiteľa vozidla neskúma.

Ad e) Protiprávnosť je základnou podmienkou zodpovednosti za každý správny delikt. Zákonodarca však pri úprave niektorých správnych deliktov (napr. priestupkov) zakotvil okolnosti, ktoré vylučujú ich protiprávnosť. Ak uvedená okolnosť existuje, znamená to, že skutok inak vykazujúci znaky správneho deliktu správnym deliktom nebude. Účelom existencie okolnosti vylučujúcich protiprávnosť je stanovenie spôsobu riešenia konfliktu chránených záujmov, z ktorých iba jednému v danej situácii môže byť poskytnutá ochrana. Okolnosť vylučujúca protiprávnosť tak pôsobí *ex tunc*.³¹ Ďalšiu podmienku zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla tak môžeme označiť ako **neexistenciu okolnosti vylučujúcej jeho protiprávnosť**.

Zákon o cestnej premávke výslovne neupravuje okolnosti vylučujúce protiprávnosť správneho deliktu držiteľa vozidla. Pri absencii výslovnej úpravy je však podľa judikatúry NS SR a ÚS SR a právnej doktríny pri posudzovaní okolnosti vylučujúcich protiprávnosť za správne delikty potrebné pracovať s analógiou zákona (*analogia legis*).³² Takéto

³⁰ Ku zdanlivému konaniu pozri PRÁŠKOVÁ, H. Základy zodpovednosti za správni delikty, 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. s. 244.

³¹ PRÁŠKOVÁ, H. Základy zodpovednosti za správni delikty, 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. s. 335.

³² Z judikatúry pozri napr. rozsudok NS SRzo dňa 22.5.2019, sp. zn. 10Asan/27/2018, rozsudok NS SR zo dňa 10.9.2019, sp. zn. 4Asan/23/2018alebo rozsudok NS SR zo dňa 25.3.2021, sp. zn. 10Asan/33/2019. K právnej doktríne pozri napr. HAMULÁKOVÁ, Z - HORVAT, M. Základy

použitie analógie je podobne ako v prípade absencie všeobecných znakov správnych deliktov prípustné, pretože je v prospech páchatel'a. Vo vzťahu k splneniu tretej podmienky je rovnako podobne ako v prípade použitia analógie pri absencii všeobecných znakov správnych deliktov povinný správny orgán skúmať ad hoc. Okolnosti vylučujúce protiprávnosť sa pritom týkajú správneho deliktu ako takého, pre ich použitie je irelevantné, či je správny delikt budovaný na subjektívnej alebo objektívnej zodpovednosti.³³ Ak sú splnené podmienky použitia analógie zákona, aj v tomto prípade je potrebné pri jej použití postupovať systematicky a hľadať najbližšiu podobnú úpravu okolností vylučujúcich protiprávnosť medzi normami správneho práva. Takouto úpravou je ustanovenie § 2 a § 6 zákona o priestupkoch upravujúce okolnosti vylučujúce protiprávnosť činu inak vykazujúceho znaky priestupku, ktoré spočíva v konaní o tzv. nutnej obrane, tzv. krajnej núdzi a konaní na príkaz.³⁴ Až následne možno analogicky pracovať s právnou úpravou okolností vylučujúcich protiprávnosť obsiahnutých v Trestnom zákone. A priori pritom nie je možné vylúčiť žiaden typ okolnosti vylučujúcej protiprávnosť, keďže potreba ich primeraného analogického uplatňovania pri iných správnych deliktoch sa taktiež odvodzuje zo základnej zásady správneho trestania nullum crimen sine lege.³⁵ To, ktoré okolnosti vylučujúce protiprávnosť budú uplatnením analógie zákona aplikovateľné v prípade správneho deliktu držiteľ'a vozidla však nepochybné bude závisieť od ich povahy.

Vo vzťahu k správne mu deliktu držiteľ'a vozidla budú z hľadiska svojej povahy primerane aplikovateľne predovšetkým okolnosti vylučujúce protiprávnosť podľa § 2 zákona o priestupkoch. Uvedené by malo platiť podobne ako pri podmienkach deliktuálnej spôsobilosti fyzickej osoby ako držiteľ'a vozidla o to viac, lebo tieto okolnosti sú aplikovateľné aj pri priestupku proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky podľa § 22 ods. 1 písm. m), ktorý je predovšetkým z hľadiska objektu a objektívnej stránky skutkovej podstaty obdobný objektu a objektívnej stránky skutkovej podstaty správneho deliktu držiteľ'a vozidla.

---

správneho práva trestného. BRATISLAVA : Wolters Kluwer, 2019. s. 50-53., MATES, P. a kol. Základy správneho práva trestného, 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015. s. 181-182., PRÁŠKOVÁ, H. Základy odpovědnosti za správní delikty, 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. s. 335-338.

³³ PRÁŠKOVÁ, H. Základy odpovědnosti za správní delikty, 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. s. 337.

³⁴ Pojmy nutná obrana, krajná núdza a konanie na príkaz zákon o priestupkoch nepoužíva, avšak svojou povahou zodpovedajú takto pomenovaným okolnostiam vylučujúcich protiprávnosť upravených v Trestnom zákone a právnej teórii. Podobne SREBALOVÁ, M. a kol. Zákon o priestupkoch. Komentár. Bratislava : C. H. Beck, 2015. s. 12.

³⁵ Podobne KOŠIČIAROVÁ, S. Princípy správneho trestania. Plzeň : Aleš Čenek, 2017. s. 40.

Nutná obrana je predmetom úpravy § 2 písm. a) zákona o priestupkoch. Podľa tohto ustanovenia priestupkom nie je konanie, ktorým niekto odvracia primeraným spôsobom priamo hroziaci útok na záujem chránený zákonom. Podstatou nutnej obrany je odvracanie útoku na záujmy (hodnoty) chránené zákonom a to činom, ktorý by bol inak považovaný za priestupok. Takýto čin však v prípade splnenia zákonom stanovených podmienok priestupkom nebude z dôvodu, že smeruje k zabráneniu činu nebezpečnému pre spoločnosť. Konanie v nutnej obrane tak nebude protiprávne a ani spoločensky škodlivé. Na konanie v nutnej obrane je pritom oprávnená akákoľvek fyzická osoba. Aby išlo o nutnú obranu musí:

- existovať útok (ním sa rozumie úmyselné protiprávne konanie človeka, ktoré je pre spoločnosť nebezpečné),
- takýto útok musí byť vedený na záujem chránený zákonom (ide o akýkoľvek záujem jednotlivca alebo celospoločenský záujem, ktorý podlieha právnej ochrane),
- takýto útok musí priamo hroziť alebo trvať,
- takýto útok musí byť odvrátený primeraným spôsobom a
- nutná obrana nesmeruje proti činu dovolenému, teda proti plneniu povinnosti ustanovenej zákonom.³⁶

Krajná núdza je upravená v § 2 písm. b) zákona o priestupkoch, podľa ktorého priestupkom nie je konanie, ktorým niekto odvracia nebezpečenstvo priamo hroziace záujmu chránenému zákonom, ak týmto konaním nebol spôsobený zrejme rovnako závažný následok ako ten, ktorý hrozil, a toto nebezpečenstvo nebolo možné v danej situácii odstrániť inak. Pri krajnej núdzi je jej podstatou tiež odvracanie nebezpečenstva, ktoré priamo hrozí záujmu chránenému zákonom avšak na úkor iného záujmu chránenému zákonom. Na konanie v krajnej núdzi je podobne ako v prípade nutnej obrany oprávnený v zásade ktokoľvek. Rozdielom oproti nutnej obrane však je, že nejde o obranu proti útočníkovi, ale o odvrátenie nebezpečenstva, resp. odvrátenie stavu hroziaceho poruchou.³⁷ Zákonnými podmienkami, ktoré musia byť pri konaní v krajnej núdzi splnené kumulatívne sú:

- existencia hroziaceho nebezpečenstva (tým sa rozumie nebezpečenstvo vyvolané napr. prírodnými silami, zvieratám, technickou poruchou alebo aj človekom),
- nebezpečenstvo musí hroziť záujmu chránenému právom (napr. životu, zdraviu, majetku a pod.),

³⁶ Pozri viac SPIŠIAKOVÁ, H. Zákon o priestupkoch. Komentár. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2020. s. 34-35.

³⁷ SREBALOVÁ, M. a kol. Zákon o priestupkoch. Komentár. Bratislava : C. H. Beck, 2015. s. 13.

- nebezpečenstvo musí hroziť priamo, t. j. bezprostredne,
- hroziace nebezpečenstvo nemožno odvrátiť inak (uplatňuje sa tu tzv. princíp subsidiarity, podľa ktorého je potrebné najprv vyčerpať všetky iné možné prostriedky na odvrátenie hroziaceho nebezpečenstva),
- následok spôsobený konaním v krajnej núdzi nesmie byť zrejme rovnako závažný ako ten, ktorý hrozil (uplatňuje sa tu tzv. princíp proporcionality).³⁸

Ak čo by len jedna z uvedených podmienok pri nutnej obrane alebo krajnej núdzi splnená nebola, jedná sa o exces a osoba napriek tomu, že sa domnievala, že koná v nutnej obrane alebo krajnej núdzi bude zodpovedať za priestupok.

Ako sme už spomínali, ak platí, že správny orgán je povinný skúmať, či sú splnené podmienky nutnej obrany alebo krajnej núdze v konaní o priestupku podľa § 22 ods. 1 písm. m) zákona o priestupkoch, tak by malo platiť, že rovnakú povinnosť má analogicky aj pri správnom delikte držiteľa vozidla. Ak by to tak nebolo, mohlo by dochádzať k značne nespravodlivým situáciám, kedy prakticky jedno a to isté konanie osoby by v režime priestupku protiprávnym nebolo a v režime správneho deliktu držiteľa vozidla áno. Uvedené môžeme demonštrovať na nasledujúcej modelovej situácii. Predstavme si, že vodič poruší všeobecne záväzný právny predpis o bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky tým, že prekročí najvyššiu dovolenú rýchlosť jazdy vozidiel určenú dopravnou značkou³⁹ a jeho totožnosť bola zistená. V takom prípade orgán Policajného zboru prejedná tento priestupok v rámci niektorej z foriem priestupkového konania. Vychádzajúc pritom zo zásady materiálnej pravdy, orgán Policajného zboru bude sám povinný skúmať, či v danom prípade je daná niektorá z okolností vylučujúcich protiprávnosť konania vodiča, ktorý prekročil rýchlosť. Ak dospeje k záveru, že je daná, napr. zistí, že vodič motorového vozidla prekročil najvyššiu dovolenú rýchlosť z dôvodu, že viezol ťažko zranenú osobu do nemocnice, pričom nebolo možné tejto osobe vzhľadom na okolnosti prívolať rýchlu zdravotnú službu, teda zistí, že vodič konal v krajnej núdzi, je povinný takéto konanie zastaviť. V prípade, ak by sa však ten istý vodič dopustil rovnakého porušenia pravidiel cestnej premávky,⁴⁰ jeho

³⁸ Pozri viac SPIŠIAKOVÁ, H. Zákon o priestupkoch. Komentár. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2020. s. 35-36.

³⁹ Táto povinnosť mu vyplýva z § 16 ods. 5 zákona o cestnej premávke, pričom ide o iné konanie ako uvedené v § 22 ods. 1 písm. a) až l) zákona o priestupkoch.

⁴⁰ O rovnaké porušenie môže ísť z dôvodu, pretože podľa § 6a písm. b) zákona o cestnej premávke je držiteľ vozidla povinný zabezpečiť, aby pri prevádzkovaní motorového vozidla boli dodržiavané pravidlá cestnej premávky podľa tohto zákona, ktoré ustanovujú rýchlosť

konanie by bolo zaznamenané technickými prostriedkami používanými Policajným zborom a nebol by dôvod na odloženie veci, predovšetkým by nebola zistená jeho totožnosť, orgán Policajného zboru by v súlade s § 139d zákona o priestupkoch vydal rozkaz o uložení pokuty držiteľovi vozidla. Ten, bez ohľadu na to, či by bol vodičom vozidla v čase spáchania deliktu, by v súlade s úpravou správneho deliktu držiteľa vozidla nemal možnosť preukázať, že v čase spáchania skutku si svoju povinnosť zabezpečiť dodržiavanie pravidiel cestnej premávky pri prevádzkovaní motorového vozidla, ktoré ustanovujú najvyššiu dovolenú rýchlosť jazdy vozidiel určenú dopravnou značkou nesplnil z dôvodu konania v krajnej núdzi.

Na základe vyššie uvedeného máme za to, že je nie len možné, ale aj esenciálne potrebné pre zákonné a spravodlivé rozhodnutie použiť analógiu zákona pri skúmaní okolností vylučujúcich protiprávnosť správneho deliktu držiteľa vozidla. Samozrejme, za splnenia podmienok pripúšťajúcich jej použitie.

Ad f) Dôvody zániku zodpovednosti za správny delikt predstavujú také okolnosti, ktoré nastali po spáchaní správneho deliktu a zákon s nimi spája zánik zodpovednosti za správny delikt. **Neexistencia dôvodu na zánik zodpovednosti** je taktiež imanentnou podmienkou pre možnosť správneho orgánu vyvodit' zodpovednosť za správny delikt.

Z právnej úpravy správneho deliktu držiteľa vozidla možno vyvodit' iba jeden dôvod zániku zodpovednosti za správny delikt. Podľa § 139b ods. 4 zákona o cestnej premávke možno pokutu za správny delikt držiteľa vozidla uložit' iba do dvoch rokov od porušenia povinnosti podľa § 6a. Uvedené ustanovenie de facto upravuje dôvod zániku zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla spočívajúci v uplynutí doby stanovenej zákonom (tzv. premlčanie deliktu), ktorá je dva roky a plynie od porušenia povinnosti podľa § 6a.

Zákon o cestnej premávke neupravuje výslovne ďalšie dôvody zániku zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla. Z už spomínanej zásady personality trestu, ktorú je ako zásadu ukladania trestov podľa Trestného zákona potrebné primerane aplikovať aj na správne trestanie vyplýva, že trest musí postihovať iba jeho páchatel'a. Podmienkou sine qua non, aby mohol byť postihnutý páchatel', je teda jeho existencia. Ak páchatel' prestane existovať ako subjekt práva, nie je fakticky možné vyvodit' zodpovednosť voči nemu, ako ani inej osobe tak, aby sa naplnil účel trestu. Zánik právnej subjektivity fyzickej osoby sa pritom

---

jazdy podľa § 16. Z § 16 ods. 5 zákona o cestnej premávke pritom vyplýva zákaz prekročenia najvyššej dovolenej rýchlosti jazdy vozidiel určenej dopravnou značkou.

spája s jej smrťou a právnickej osoby s jej zánikom, ktorým je spravidla výmaz z obchodného registra alebo iného registra. Na základe vyššie uvedeného sa domnievame, že by opäť mohli byť splnené podmienky na použitie analógie zákona, keďže existuje medzera v právnej úprave správneho deliktu držiteľa vozidla v podobe absencie výslovnej úpravy zániku zodpovednosti v dôsledku smrti alebo zániku právnickej osoby a zároveň jej použitie nie je na ujmu páchatel'ovi, resp. vzhľadom na okolnosti prípadu by nemuselo byť ani na ujmu príslušnému chránenému záujmu.

Ďalším dôvodom zániku zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla by tak podľa nás mala byť aj smrť, resp. zánik držiteľa vozidla, ktorý v čase porušenia pravidiel cestnej premávky podľa § 6a nezabezpečil ich dodržiavanie a to v závislosti od toho, či šlo o fyzickú osobu alebo právnickú osobu. V prípade právnickej osoby je potrebné podotknúť, že rozhodujúcim momentom pre zánik zodpovednosti je zánik právnickej osoby. Totiž podľa ustanovenia § 139b ods. 3 zrušenie právnickej osoby ako moment, ktorý predchádza jej zániku, nespôsobuje zánik zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla. Podľa predmetného ustanovenia zodpovednosť za správny delikt držiteľa vozidla nezaniká ani vyhlásením konkurzu, vstupom do likvidácie alebo zavedením nútenej správy.

3. Súbeh správneho deliktu držiteľa vozidla

Súbeh deliktov predstavuje situáciu, keď páchatel' podľa platnej právnej úpravy spáchal dva alebo viac deliktov rovnakého alebo rôzneho druhu alebo kategórie skôr, než bol pre niektorý z nich uznaný vinným orgánom prvého stupňa. Podľa slovenskej právnej úpravy môže dôjsť napr. k súbehu trestného činu fyzickej osoby a iného správneho deliktu fyzickej osoby alebo trestného činu fyzickej osoby a disciplinárneho deliktu fyzickej osoby. Súbeh kategórií správnych deliktov je pritom možný vždy, ak ho zákon výslovne nevylučuje. Súbeh sa podľa teórie označuje ako jednočinný v prípade, ak bolo jedným skutkom spáchaných viacero správnych deliktov rovnakého alebo rôzneho druhu a viacčinný v prípade, ak bolo viacerými skutkami spáchaných viacero správnych deliktov rovnakého alebo rôzneho druhu.⁴¹ To či ide o súbeh a o aký typ súbehu ide, je z hmotnoprávneho hľadiska významné najmä pre správne uloženie sankcie za spáchaný delikt, resp. delikty.

---

⁴¹ KOŠIČIAROVÁ, S. Princípy správneho trestania. Plzeň : Aleš Čenek, 2017. s. 42-43.

Súbeh správneho deliktu držiteľa vozidla s iným správnym deliktom držiteľa vozidla je predmetom úpravy § 139b ods. 1 zákona o cestnej premávke. Podľa tohto ustanovenia platí, že ak bolo jedným konaním spáchaných viacerých porušení povinností podľa § 6a (jednočinný súbeh), výška pokuty sa určí podľa najprísnejšie postihnutelného porušenia povinnosti. Uplatňuje sa tu tzv. zásada absorpcie. Ak však bolo viacerými konaniami spáchané jedno alebo viaceré porušenia povinností podľa § 6a (viacčinný súbeh), každé konanie sa prejedná samostatne a za každé sa samostatne uloží aj sankcia.

Čo sa týka súbehu správneho deliktu držiteľa vozidla s inými kategóriami správnych deliktov, do úvahy by prichádzal vzhľadom na obdobnosť skutkovej podstaty predovšetkým priestupok podľa § 22 ods. 1 písm. m) zákona o priestupkoch. Súbeh správneho deliktu držiteľa vozidla a priestupku je však vylúčený. Uvedený záver podľa nás vyplýva jednak zo zákonnej definície priestupku a jednak z režimu, ktorý vytvára osobitná právna úprava správneho deliktu držiteľa vozidla obsiahnutá v zákone o cestnej premávke.

Súčasťou legálnej definície priestupku je aj negatívny znak, podľa ktorého o priestupok nejde, ak ide o iný správny delikt postihnutelný podľa osobitných právnych predpisov. Účelom tohto negatívneho znaku je riešiť konkurenciu priestupkov a iných správnych deliktov v prípade, ak by mohlo dôjsť k ich jednočinnému súbehu. Táto konkurencia je riešená na princípe špeciality a subsidiarity, z ktorých vyplýva, že ak je možné určitý skutok postihnúť ako iný správny delikt, zásadne bude mať prednosť takýto postih. Skutok v takomto prípade nebude môcť byť kvalifikovaný ako priestupok.⁴² Správny delikt držiteľa vozidla je iný správny delikt postihnutelný podľa zákona o cestnej premávke. Táto skutočnosť implikuje, že negatívny znak definície priestupku je splnený a prednosť bude mať postih páchatel'a správneho deliktu držiteľa vozidla podľa zákona o cestnej premávke.

Na druhej strane, samotná úprava správneho deliktu držiteľa vozidla vytvára špeciálny procesný režim medzi správnym deliktom držiteľa vozidla a priestupkom, ktorý de facto súbeh týchto deliktov vylučuje.⁴³

Základom tohto režimu je skutočnosť, či bola zistená totožnosť vodiča vozidla, ktorý sa dopustil skutku, ku ktorému došlo v dôsledku porušenia povinnosti držiteľom vozidla podľa § 6a pred tým, ako začalo konanie o správnom delikte držiteľa vozidla. Ak pred začatím kona-

⁴² Pozri k tomu VRABKO, M. 2018. Správne právo hmotné – Všeobecná časť. Bratislava : C. H. Beck, 2018. s. 209., SEMAN, T – JAKAB, R. – TEKELI, J. 2020. Správne právo hmotné. všeobecná časť. Košice : ŠafárikPress, 2020. s. 199. alebo MATES, P. a kol. Základy správneho práva trestného, 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015. s. 66.

⁴³ § 139e zákona o cestnej premávke.

nia o správnom delikte držiteľa vozidla bola zistená totožnosť vodiča vozidla, v takom prípade sa prejedná daný skutok ako priestupok a konanie o správnom delikte držiteľa vozidla nie je prípustné. Ak však totožnosť vodiča vozidla nebola zistená do začiatku konanie o správnom delikte držiteľa vozidla, v takom prípade zásadne nemožno konanie o priestupku začať alebo v už začatom konaní o priestupku pokračovať, kým konanie o správnom delikte držiteľa vozidla trvá. Výnimku v tomto smere predstavuje možnosť prejednať daný skutok ako priestupok v prípade, ak je konanie o správnom delikte držiteľa vozidla prerušené podľa § 139d ods. 7 zákona o cestnej premávke.⁴⁴ Napokon, podľa zákona o cestnej premávke, právoplatné rozhodnutie o správnom delikte držiteľa vozidla, ktorým mu bola uložená pokuta predstavuje prekážku *res iudicata* pre možnosť prejednať daný skutok v konaní o priestupkoch.

4. Sankcie za správny delikt držiteľa vozidla

Za správny delikt držiteľa vozidla môže byť uložený iba jeden druh sankcie, ktorou je pokuta. Jej výška je stanovená v § 139a zákona o cestnej premávke v závislosti od porušenej povinnosti podľa § 6a, pričom jednotlivé sadzby sú určené fixne. Zákon o cestnej premávke však v súvislosti so správnym deliktom držiteľa vozidla vytvára motivujúci inštitút prezumpcie uhradenia pokuty v plnej výške.⁴⁵ V súlade s týmto inštitútom sa uložená výška pokuty za správny delikt držiteľa vozidla považuje za uhradenú v plnej výške, ak do 15 dní odo dňa doručenia rozkazu o uložení pokuty budú na bankový účet uvedený v rozhodnutí pripísané jej dve tretiny. Využitím tohto inštitútu si tak môže držiteľ vozidla znížiť svoju pokutu o jednu tretinu zo zákonnej sadzby podľa § 139a zákona o cestnej premávke.

---

⁴⁴ Ide o prípad, keď držiteľ vozidla v odpore proti rozkazu uvedie údaje o vodičovi motorového vozidla, ktorý viedol motorové vozidlo v čase porušenia pravidiel cestnej premávky v rozsahu meno, priezvisko, dátum narodenia a adresu pobytu. V takom prípade príslušný orgán preruší konanie o správnom delikte držiteľa vozidla a vec postúpi na konanie podľa osobitného predpisu, predovšetkým zákona o priestupkoch. Ak v konaní o priestupku príslušný orgán zistí, že nie je možné zistiť skutočnosti svedčiace o tom, že skutok spáchala konkrétna osoba, skutok nemožno prejednať, skutok nespáchal obvinený alebo spáchanie skutku, o ktorom sa koná, nebolo obvinenému preukázané, orgán prejednávajúci priestupok rozhodnutie nevydá a vec postúpi príslušnému orgánu na pokračovanie v konaní o správnom delikte držiteľa vozidla. Naopak, ak sa v konaní o priestupku preukáže, že daný skutok je priestupkom a spáchala ho konkrétna osoba, ktorá je zaň zodpovedná, konanie o správnom delikte sa zastaví.

⁴⁵ Pozri § 139b ods. 5 zákona o cestnej premávke.

Záver

Cieľom tohto článku bolo preskúmať hmotnoprávne aspekty správneho deliktu držiteľa vozidla v rozsahu jeho pojmového vymedzenia, podmienok zodpovednosti za tento správny delikt, súbeh s inými deliktmi a sankcií za jeho spáchanie. Aplikujúc metodológiu vymedzenú v úvode sme dospeli k nižšie uvedeným zisteniam, ktoré podľa nás dokážu slúžiť ako užitočné východisko pre skúmanie ďalších aspektov tejto stále málo prebádanej kategórie správnych deliktov a zároveň dokážu podnietiť diskusiu o dobrej aplikačnej praxi vyvodzovania zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla okrem iného aj prostredníctvom identifikácie nedostatkov právnej úpravy a návrhov ich riešenia.

Správny delikt držiteľa vozidla nie je legálne definovaným výrazom. Východiskom pre jeho právno-teoretické vymedzenie sú jednak pojmové znaky, ktoré sú charakteristické pre každý správny delikt a jednak špecifické znaky, ktoré ho od ostatných kategórií správnych deliktov odlišujú. Na základe týchto východísk tak možno podľa nás správny delikt držiteľa vozidla vymedziť ako protiprávne a spoločensky škodlivé konanie držiteľa vozidla, ktorého znaky ustanovuje zákon o cestnej premávke, a za ktoré ukladá správny orgán pokutu vo výške ustanovenej týmto zákonom.

Identifikovanými podmienkami zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla boli protiprávnosť, spoločenská škodlivosť, všeobecné znaky správneho deliktu, naplnenie znakov skutkovej podstaty deliktu, neexistencia okolnosti vylučujúcej protiprávnosť a neexistencia dôvodu na zánik zodpovednosti za delikt.

Kým protiprávnosť správneho deliktu držiteľa vozidla možno vyabstrahovať zo znenia ustanovení zákona o cestnej premávke o správnom delikte držiteľa vozidla, tak jeho spoločenskú škodlivosť nemožno a v zásade ju len predpokladáme z faktu, že dané konanie je označené za protiprávne. Domnievame sa však, že podmienka spoločenskej škodlivosti by nemala byť iba "príveskom" protiprávnosti. Mala by slúžiť ako materiálny korektív formálneho poňatia správneho deliktu držiteľa deliktu v tých prípadoch, kedy by formalistické aplikovanie znakov správneho deliktu držiteľa vozidla bolo vzhľadom na špecifické okolnosti prípadu nespravodlivé, pretože záujem chránený zákonom by nebol ohrozený v potrebnej miere. Takýto prípad by mohol nastať napr. pri bagateľnom prekročení rýchlosti na prehľadnom úseku cesty, po ktorej by motorové vozidlo v danom čase jazdilo samo.

Hovoriac o všeobecných znakoch správneho deliktu alebo synonymicky podmienkach deliktuálnej spôsobilosti páchatel'a správne-

ho deliktu, tak tie nie sú v prípade správneho deliktu držiteľa vozidla v zákone o cestnej premávke vymedzené. Domnievame sa však, že ide o medzeru v zákone, ktorú je zásadne možné a zároveň podľa okolnosti toho-ktorého prípadu aj potrebné vyplniť použitím analógie zákona. Jej nevyplnením by totiž mohla byť porušená zásada uplatňovaná tak v trestnom práve, ako aj v správnom trestaní, a to konkrétne zásada nullum crimen sine lege, resp. v prípade právnických osôb aj zásada personalita trestu. Pre použitie analógie zákona sa pritom vyžaduje, aby existovala medzera v práve, použitie analógie nebolo v neprospech páchatel'a a nebol dotknutý príslušný právom chránený záujem. Najbližšou analogickou úpravou podmienok deliktuálnej spôsobilosti páchatel'a správneho deliktu držiteľa vozidla, ktorým je fyzická osoba je úprava § 5 zákona o priestupkoch upravujúca minimálnu hranicu veku potrebného na vznik zodpovednosti za priestupok a kritéria, za ktorých sa považuje osoba nepríčetnou. Tieto všeobecné znaky priestupku by sa tak mali podľa nás aplikovať aj na posudzovanie deliktuálnej spôsobilosti držiteľa vozidla, ktorou je fyzická osoba. Uvedený záver by mal podporovať aj fakt, že prakticky rovnaké porušenia pravidiel cestnej premávky sú kvalifikované ako priestupky proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky, pričom pri vyvodzovaní zodpovednosti za takýto priestupok je orgán prejednávajúci priestupok povinný skúmať, či sú splnené podmienky deliktuálnej spôsobilosti fyzickej osoby. Vo vzťahu k deliktuálnej spôsobilosti držiteľa vozidla, ktorým je právnická osoba, je zase potrebné analogicky aplikovať zásadu personalita trestu. Vychádzajúc z tejto zásady tak je podmienkou deliktuálnej spôsobilosti držiteľa vozidla, ktorým je právnická osoba, jej existencia.

Bilancujúc obligatórne znaky skutkovej podstaty správneho deliktu držiteľa vozidla, tie sú tvorené subjektom, objektom a objektívnou stránkou. Keďže správny delikt držiteľa vozidla je budovaný na objektívnej zodpovednosti, subjektívna stránka, ktorej hlavným prvkom je zavinenie, medzi týmito znakmi absentuje. Subjektom skutkovej podstaty správneho deliktu držiteľa vozidla je držiteľ vozidla ako konkrétny subjekt. Primárne sa držiteľom vozidla na účely konania o správnom delikte držiteľa vozidla rozumie osoba zapísaná v osvedčení o evidencii ako držiteľ osvedčenia a sekundárne, ak nemožno takúto osobu zistiť, rozumie sa ním jeho vlastník. Objektom skutkovej podstaty správneho deliktu držiteľa vozidla je konkrétny, individualizovaný záujem, ktorého ochrana sa primárne sleduje niektorým z ustanovení § 6a zákona o cestnej premávke. Vzhľadom na obdobnosť skutkových podstát priestupku podľa § 22 ods. 1 písm. m) zákona o cestnej premávke a správnych deliktov držiteľa vozidla možno konštatovať, že

takýmto záujmom je riadny výkon verejnej správy na úseku bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky. Napokon, objektívna stránka skutkovej podstaty správneho deliktu držiteľa vozidla spočíva v zdanlivom opomenutí konania držiteľa vozidla, konkrétne opomenutí zabezpečiť dodržiavanie pravidiel cestnej premávky pri prevádzkovaní motorového vozidla, ktoré je v príčinnej súvislosti s následkom. Takýmto následkom je nedodržanie niektorého z pravidiel cestnej premávky podľa § 6a zákona o cestnej premávky.

Zákon o cestnej premávke výslovne neupravuje ani okolnosti vylučujúce protiprávnosť správneho deliktu držiteľa vozidla. Domnievame sa, že aj pre nich platia obdobné závery o možnosti, resp. potrebe použiť analógiu zákona ako v prípade podmienok deliktuálnej spôsobilosti držiteľa vozidla. A priori pritom nie je možné vylúčiť analogickú aplikáciu ktorejkoľvek okolnosti vylučujúcej protiprávnosť upravenej zákonom o priestupkoch, resp. Trestným zákonom. Fakticky však možnosť ich použitia je obmedzená ich povahou. Ako najpravdepodobnejšie sa však podľa nás javí primerané použitie konania v nutnej obrane a krajnej núdzi upravenej § 2 ods. 2 zákona o priestupkoch. Ak budú splnené predpoklady predvídané týmto ustanovením, čin inak vykazujúci znaky správneho deliktu držiteľa vozidla ním nebude, pretože bude absentovať jeho protiprávnosť, ako aj spoločenská škodlivosť.

Poslednou podmienkou zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla je neexistencia dôvodu na zánik zodpovednosti za delikt. Zákon o cestnej premávke upravuje len jeden takýto dôvod, ktorým je zánik zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla spočívajúci v uplynutí doby stanovenej zákonom (tzv. premlčanie deliktu), ktorá je dva roky a plynie od porušenia povinnosti podľa § 6a. Okrem tohto dôvodu sa však domnievame, že by sa mal opäť analogicky použiť ešte jeden dôvod zániku zodpovednosti za správny delikt držiteľa vozidla, ktorý vychádza zo zásady personality trestu a spočíva v smrti fyzickej osoby alebo zániku právnickej osoby.

Čo sa týka súbehu správneho deliktu držiteľa vozidla s iným správnym deliktom držiteľa vozidla, ten je predmetom úpravy zákona o cestnej premávke. V prípade jednočinného súbehu správneho deliktu držiteľa vozidla sa pri ukladaní sankcie uplatňuje tzv. zásada absorpcie. V prípade viacčinného súbehu však platí, že každé konanie sa prejedná samostatne a za každé sa samostatne uloží aj sankcia. Ak hovoríme o súbehu správneho deliktu držiteľa vozidla s inými deliktmi, pre obdobnosť skutkovej podstaty s priestupkom podľa § 22 ods. 1 písm. m), by mohol na prvý pohľad prichádzať do úvahy súbeh správneho deliktu držiteľa vozidla a priestupku. Tento súbeh je však vylúčený, čo je dané jednak zákonnou definíciou priestupku a jednak režimom, kto-

rý vytvára osobitná procesná úprava správneho deliktu držiteľa vozidla obsiahnutá v zákone o cestnej premávke.

Napokon, posledným skúmaným atribútom bola sankcia za spáchanie správneho deliktu držiteľa vozidla. Podľa zákona o cestnej premávke je možné za správny delikt držiteľa vozidla uložiť iba jeden druh sankcie, ktorou je pokuta. Jej výška je pritom stanovená v závislosti od porušenej povinnosti podľa § 6a, pričom jednotlivé sadzby sú určené fixne. Zákon o cestnej premávke však vytvára motivujúci inštitút prezumpcie uhradenia pokuty v plnej výške, ktorý umožňuje držiteľovi vozidla znížiť pokutu uloženú mu podľa zákonnej sadzby až o jednu tretinu.

Použitá literatúra

1. BRÖSTL, A et al. 2013. Teória práva. Plzeň : Aleš Čenek, 2013. s. 200. ISBN 978-80-7380-425-1.
2. CEPEK, B. a kol. Správne právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018. s. 496. ISBN 978-80-8168-784-6.
3. FIALA, Z. a kol. Správni právo trestní. Praha : Leges, 2017. s. 304. ISBN 978-80-7502-219-6.
4. HAMULÁKOVÁ, Z - HORVAT, M. Základy správneho práva trestného. BRATISLAVA : Wolters Kluwer, 2019. s. 308. ISBN 978-80-7160-507-2.
5. HENDRYCH, D. a kol. Správni právo. Obecná časť. 9. vydání. Praha : C. H. Beck, 2016. s. 599. ISBN 978-80-7400-624-1.
6. IVOR, J – POLÁK, P. – ZÁHORA, J. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava : Wolters Kluwer s.r.o., 2016. s. 556. ISBN 978-80-8168-509-5.
7. JANČÁT, L. (Ne)aplikácia čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd vo svetle testu Vilho Eskelinen. ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE. 2020. č. 2, s. 104-123.
8. KLÁTIK, J. a kol. restné právo hmotné. Všeobecná časť. Plzeň : Aleš Čenek, 2018. s. 449. ISBN 978-80-7380-725-2.
9. KOŠČIAROVÁ, S. Princípy správneho trestania. Plzeň : Aleš Čenek, 2017. s. 357. ISBN 978-80-7380-696-5.
10. KOŠČIAROVÁ, S. Správne právo hmotné. Všeobecná časť. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čenek, 2017. s. 400. ISBN 978-80-7380-684-2.
11. KOŠČIAROVÁ, S.: Verejná správa a právo na spravodlivý proces. Kraków : Spolek Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014. s. 64-65.
12. KRATOCHVÍL, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná časť. 2. vydání. Praha : C. H Beck, 2009. s. 961. ISBN 978.80-7179-082-2.

13. KUKLIŠ, L. Správne trestanie v judikatúre NS SR. In: Správne súdnictvo a rekodifikácia civilného práva procesného. Pôsobnosť a organizácia správneho súdnictva v Slovenskej republike : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2012, s. 327 – 336
14. ĽALÍK, M. Právo na spravodlivý súdny proces a zásada ne bis in idem podľa Dohovoru a správne trestanie. In Justičná revue. 2015. č. 12, s. 1381-1402.
15. MACHAJOVÁ, J. a kol. Všeobecné správne právo, 7. vydanie. Žilina : Eurokódex, 2014. s. 708. ISBN 978-80-8155-044-7.
16. MATES, P. a kol. Základy správneho práva trestného. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015. s. 204. ISBN 978-80-7400-567-1.
17. MELZER, F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 1. vydání. Praha C. H. Beck. 2009. s. 85-86
18. PRÁŠKOVÁ, H. Základy odpovědnosti za správní delikty, 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. s. 446. ISBN 978-80-7400-456-8.
19. SEMAN, T – JAKAB, R. – TEKELI, J. Správne právo hmotné. všeobecná časť. Košice : ŠafárikPress, 2020. s. 252. ISBN 978-80-8152-869-9.
20. SEMAN, T. Verejná správa v správnom súdnictve. Košice : EQUILIBRIA, s. r. o., 2016. s. 180. ISBN 978-80-8152-424-0.
21. SPIŠIAKOVÁ, H. Zákon o priestupkoch. Komentár. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2020. s. 781. ISBN 978-80-571-0219-9.
22. SREBALOVÁ, M. a kol. Zákon o priestupkoch. Komentár. Bratislava : C. H. Beck, 2015. s. 504. 978-80-89603-30-5.
23. VRABKO, M. Správne právo hmotné – Všeobecná časť. Bratislava : C. H. Beck, 2018. s. 344. ISBN 978-80-89603-68-8.

MATERIÁLNY VERZUS FORMÁLNY PRÁVNÝ ŠTÁT: MÝTY A KONTROVERZIE¹

Mgr. Olexij M. Meteňkanyč, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra teórie práva a filozofie práva
olexij.metenkanyc@flaw.uniba.sk

Materiálny verzus formálny právny štát – mýty a kontroverzie

Cieľom predkladaného článku je analýza dvoch dominantných konceptov v chápaní demokratického a právneho štátu – materiálneho a formálneho. Doktrína materiálneho právneho štátu je dnes zaužívaný argumentačný nástroj Ústavného súdu SR, pričom v tomto nasledoval rozhodovacia činnosť českého ústavného súdu (predovšetkým nadviazal na známy nález Pl. ÚS 19/93). Naproti tomu formálny právny štát je často chápaný ako koncept, ktorý favorizuje princíp legality v úzkom význame „bezhodnotového“ pozitívneho práva (napríklad nález slovenského ústavného súdu, PL. ÚS 17/2008). No je tomu skutočne tak? Nie sú to len isté formy „mýtov“, ktoré neprávom zaznievajú na adresu konceptu formálneho právneho štátu? Zároveň sa v príspevku poverujeme aj otázke, ktorý z uvedených konceptov je z nášho pohľadu náchylnejší na zneužitie, a to aj na historickom príklade nacistického práva, ohľadom ktorého taktiež existujú viaceré mýty a kontroverzie. Pozornosť bude venovaná aj materiálnoprávnomu mysleniu stelesnenému v Radbruchovej formule a jej kritickému zhodnoteniu.

Material versus formal concept of rule of law – myths and controversies

The aim of this paper is to analyse the two dominant concepts in understanding the democratic rule of law – material and formal. The doctrine of the material rule of law is a commonly used argumentative

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0166.

tool of the Constitutional Court of the Slovak Republic, followed by the decision-making activity of the Czech Constitutional Court (the well-known judgment Pl. ÚS 19/93). On the other hand, the formal concept of rule of law is often understood as a concept that favours the principle of legality in the narrow sense of “meaningless” positive law (see judgment of Constitutional Court of the Slovak Republic, PL. ÚS 17/2008). However, is that really so? Are they not just certain forms of “myths” that are incorrectly attributed to the notion of a formal concept of rule of law? At the same time, in the paper we deal with the question of which of the mentioned concepts is from our point of view more prone to abuse. This issue will be analysed also on the historical example of Nazi law, about which there are several myths and controversies. Attention will also be paid to the material-law thinking embodied in the Radbruch formula and its critical evaluation.

Concetto materiale vs formale dello stato di diritto – miti e controversie

Lo scopo di questo articolo è analizzare i due concetti dominanti nella comprensione dello stato di diritto democratico: concetto materiale e formale. La dottrina dello stato di diritto materiale è uno strumento argomentativo di uso comune della Corte costituzionale della Repubblica Slovacca, seguito dall’attività decisionale della Corte costituzionale Ceca (la nota sentenza Pl. ÚS 19/93). D’altra parte, il concetto formale di stato di diritto è spesso inteso come un concetto che favorisce il principio di legalità in senso stretto di diritto positivo “senza valori” (ad esempio sentenza della Corte costituzionale della Repubblica Slovacca, PL. ÚS 17/2008). Tuttavia, è davvero così? Non sono solo certe forme di “miti” che vengono erroneamente attribuite alla nozione di uno Stato di diritto formale? Allo stesso tempo, nell’articolo affrontiamo la questione di quale dei concetti citati sia dal nostro punto di vista più soggetto ad abusi. Questo tema sarà analizzato anche sull’esempio storico del diritto nazista, sul quale esistono diversi miti e controversie. Verrà prestata attenzione anche al pensiero di diritto materiale contenuto nella formula di Radbruch e alla sua valutazione critica.

Kľúčové slová: Materiálny právny štát, formálny právny štát, rozhodovacia činnosť ústavných súdov, nacistické právo, Radbruch

Keywords: Material concept of rule of law, formal concept of rule of law, decision-making of constitutional courts, Nazi law, Radbruch

Parole chiave: Concetto materiale di stato di diritto, concetto formale di stato di diritto, decisione delle corti costituzionali, legge nazista, Radbruch

Úvodné slovo

Za ostatný rok sme boli svedkami mnohých obmedzovaní základných ľudských práv a slobôd v dôsledku „koronakrízy“, pričom o mnohých sme si predtým nemysleli, že vôbec môžu nastať. Uvedené preukazuje skutočnosť, že právo musí byť pripravené a vedieť sa vysporiadať aj s takýmito neočakávanými krízovými situáciami. Dnes však pozorujeme skutočnosť, že nie vždy sú právne nástroje a núkané riešenia použité primerane a zmysluplne, ba niekedy sa zamýšľame aj nad ich legalitou a legitimitou ako takou. Krízové situácie často volajú po núdzových riešeniach, no aj keď ich používame, nemali by sme sa dopustiť toho, že za účelom prekonania „koronakrízy“ sme postupne pristúpili k rozbíjaniu koncepcie právneho štátu.

Na základe uvedených úvah sme sa preto rozhodli zamerať predkladaný článok na analýzu dvoch dominantných konceptov právneho štátu – materiálneho a formálneho. Doktrína materiálneho právneho štátu je dnes zaužívaný argumentačný nástroj Ústavného súdu SR, pričom v tomto nasledoval rozhodovacia činnosť českého ústavného súdu (predovšetkým nadviazal na známy nález Pl. ÚS 19/93). Naproti tomu formálny právny štát je často chápaný ako koncept, ktorý favorizuje princíp legality v úzkom význame „bezhodnotového“ pozitívneho práva (napríklad nález slovenského ústavného súdu, PL. ÚS 17/2008). No je tomu skutočne tak? Nie sú to len isté formy „mýtov“, ktoré neprávom zaznievajú na adresu konceptu formálneho právneho štátu? Súčasne, ktorý z daných konceptov je menej náchylný k tomu, aby bol zneužitý, predovšetkým v čase (korona)krízy? Samozrejme, akákoľvek ľudská, resp. teoretická koncepcia či teória je zneužiteľná, no ktorá z daných dvoch má z nášho pohľadu lepšie predpoklady sa brániť?

Spočiatku sa zameriame na vymedzenie prevažujúcich charakteristík oboch konceptov, s akcentom na skutočnosť, kam siahajú „korene“ konceptu materiálneho právneho štátu, ktorý sa stal zásadnou argumentačnou bázou slovenského ústavného súdu (1. kapitola). Následne sa povenujeme viacerým existujúcim mýtom a kontroverziám ohľadom konceptu formálneho právneho štátu, a to aj na historickom príklade nacistického práva, ohľadom ktorého taktiež existujú viaceré sporné tvrdenia a dezinterpretácie (2. kapitola). Naše snaženie zavýšime otázkou, či je nutné konfrontovať oba koncepty v našom právnom myslení, resp. ako je z nášho pohľadu potrebné chápať vzťah medzi oboma doktrínami, pričom uvedené uskutočňujeme aj na základe analýzy vybraného kontroverzného rozhodnutia Ústavného súdu SR (PL. ÚS 21/2014 zo dňa 30. 01. 2019 – 3. kapitola).

1. „Korene“ konceptu materiálneho právneho štátu v našich podmienkach

Ak by sme chceli nájsť prvotné „korene“ konceptu materiálneho právneho štátu v našom okolitom priestore, ktoré mali relevanciu a vplyv i na slovenské právne prostredie, museli by sme sa vrátiť o pár desiatok rokov dozadu, keď vznikali samostatné republiky – Česká i Slovenská. Teda už tesne po rozpade Československého štátu museli najvyššie súdne authority čeliť mnohým problematickým otázkam a dôsledkom minulého režimu. Z tohto pohľadu je prelomové dnes už známe rozhodnutie českého ústavného súdu ešte z konca roku 1993 (Pl. ÚS 19/93 zo dňa 21. 12. 1993). Symbolicky ide o prípad, ktorý súvisel s predchádzajúcim „komunistickým“ režimom, keďže skupina 41 poslancov českého parlamentu podala návrh, aby Ústavný súd ČR zrušil zákon č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti nemu, keďže mali za to, že je protiústavný a v rozpore s viacerými základnými právami a slobodami. Ústavný súd predmetný návrh zamietol, keďže nenašlo údajný nesúlad medzi napadanými ustanoveniami zákona č. 198/1993 Sb. a samotnou Ústavou Českej republiky.

V rámci svojho odôvodnenia český ústavný súd sa venoval viacerým otázkam, ale pre nás zásadnou je práve časť „A“ daného rozhodnutia, keďže v nej sa nachádzajú časti, ktoré neskôr slúžili ako základ pre doktrínu tzv. materiálneho právneho štátu.² V rámci neho český ústavný súd kladie vybrané definičné znaky nielen materiálneho právneho štátu, ale aj toho formálneho, voči ktorému sa snaží vymedziť. Pre lepšiu prehľadnosť a precíznosť prenechajme momentálne priestor samotnému súdu, pričom si dovoľujeme zacitovať väčšiu pasáž odôvodnenia daného rozhodnutia, keďže má zásadný význam pre nami vytýčenú problematiku:

*„Jak známo, proces vzniku moderního ústavního státu ve střední Evropě se dovršil teprve po první světové válce. Přitom, již dříve dosáhlo pozoruhodných výsledků právně-pozitivistické zpracování procesních pravidel a záruk, posilujících právní jistotu občanů a stabilitu práva. **Právně-pozitivistická tradice, jež se přenesla i do poválečných ústav (včetně naší ústavy z roku 1920), odhalila však v pozdějším vývoji vícekrát své slabiny. Ústavy konstruované na těchto základech jsou hodnotově neutrální: tvoří institucionální a procesní rámec, naplni-***

² Porovnaj s KÁČER, M.: Pluralita legalít: medzi formálnym a materiálnym právnym štátom. In: BĀRĀNY, E. a kol. (ed.): *Zmeny v chápaní práva: pluralita systémov, prameňov, perspektív...* Bratislava: Slovak Academic Press, 2019, s. 75.

telný veľmi odlišným politickým obsahom, pretože kritériom ústavnosti sa stáva dodrženie kompetenčného a procesného rámca ústavných inštitúcií a postupů, tuzíž kritérií formálně-rationální povahy. V důsledku toho bylo v Německu **akceptováno nacionálně-socialistické panství jako legální**, přestože vyhlodalo obsah a posléze zničilo samu podstatu Výmarské demokracie. (...) Princip „zákon je zákon“ se projevil proti bezpráví ve formě zákona jako bezmocný. (...)

Naše nová ústava **není založena na hodnotově neutralitě**, není jen pouhým vymezením inštitúcií a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje, vyjadřující základní **nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti**. Česká ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však **pozitivní právo jen na formální legalitu**, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich **obsahově-materiálnímu smyslu**, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří. To znamená i při kontinuitě se „starým právem“ hodnotovou diskontinuitu se „starým režimem“.

Toto pojetí ústavního státu **odmítá formálně-rationální legitimitu režimu a formální právní stát**. (...). **Východiskem naší ústavy je materiálně-rationální pojetí legitimacy a právního státu.**³

Na základe citovanej pasáže môžeme pomerne jednoducho vyčítať základné charakteristické črty doktríny materiálneho právneho štátu. Medzi najzásadnejšie znaky daného konceptu možno uviesť:

- princíp „zákon je zákon“ sa prejavil ako nedostatočný a nemohúci proti bezprávíu v podobe zákona (tzv. nezákonné právo);
- odmietnutie hodnotovo-neutrálnej bázy Ústavy Českej republiky, samotná ústava nie je čírym vymedzením inštitúcií a procesov;
- naopak, jej obsahom sú aj tzv. regulatívne idey (inak povedané právne princípy), ktoré vyjadrujú základné nedotknuteľné hodnoty demokratickej spoločnosti;
- nemožnosť viazania sa čisto len na princíp legality, samotná interpretácia a aplikácia právnych noriem sa má podriaďovať aj ich obsahovo-materiálnemu zmyslu;
- predmetná aplikácia právnych noriem (a celkovo práva) sa podmieňuje rešpektováním základných konštitutívnych hodnôt demokratickej spoločnosti a týmito hodnotami taktiež používanie právnych noriem (a práva) pomeriava;

³ Nález Ústavného súdu ČR, Pl. ÚS 19/93 zo dňa 21. 12. 1993, bod A odôvodnenia.

- *summa summarum* východiskom Ústavy Českej republiky nie je formálno-racionálna legitimita režimu, ale naopak to materiálno-racionálne poňatie legitimacy; a teda český ústavný súd odmieta formálny právny štát a hlási sa k tomu materiálnemu.

Predmetný nález českého ústavného súdu mal zásadný vplyv na následnú rozhodovaciu činnosť nielen súdov v Českej republike, ale aj na Slovensku. Rozhodovacia činnosť aj slovenského ústavného súdu v tomto smere už tradične „prevzala“ túto formu argumentácie a uvedené môžeme pozorovať v sérii viacerých rozhodnutí slovenského ústavného súdu.⁴ Evidentne to možno badať napríklad v náleze Ústavného súdu Slovenskej republiky z roku 2009, v ktorom náš ústavný súd uviedol, že „**Koncepcia materiálneho právneho štátu zahŕňa zároveň požiadavku na obsahovú a hodnotovú kvalitu právnej normy, ktorá má zaistiť primeranosť použitého právneho prostriedku implementovaného vo zvolenej legislatívnej regulácii, vo vzťahu k legitímnemu cieľu sledovanému zákonodarcom (zákonodarcom deklarovanému účelu právnej regulácie) a súlad zvoleného legislatívneho opatrenia s ústavnými princípmi a demokratickými hodnotami vytvárajúcimi koncept materiálneho právneho štátu (...)** Materiálny právny štát sa nezakladá na zdanlivom dodržiavaní práva či na formálnom rešpektovaní jeho obsahu spôsobom, ktorý predstiera súlad právne významných skutočností s právnym poriadkom. Podstata materiálneho právneho štátu spočíva v uvádzaní platného práva do súladu so základnými hodnotami demokraticky usporiadanej spoločnosti a následne v dôslednom uplatňovaní platného práva bez výnimiek založených na účelových dôvodoch.“⁵

Na základe uvedeného je očividné, že oba ústavné sudy sa stavajú negatívne k formálnemu právnemu štátu, pretože tomuto konceptu má hlavne absentovať hodnotové ukotvenie. Predmetné hodnotové ukotvenie by malo zohľadňovať predovšetkým kategóriu ľudskej dôs-

---

⁴ K tomu pozri napríklad nález Ústavného súdu SR, spis. zn.: I. ÚS 17/99 zo dňa 22. 09. 1999; nález Ústavného súdu SR, spis. zn.: PL. ÚS 17/08 zo dňa 20. 05. 2009; nález Ústavného súdu SR, spis. zn.: PL. ÚS 29/05 zo dňa 03. 09. 2008; nález Ústavného súdu SR, spis. zn.: PL. ÚS 24/2014 zo dňa 28. 10. 2014; či nález Ústavného súdu SR, spis. zn.: PL. ÚS 7/2017 zo dňa 31. 05. 2017.

⁵ Nález Ústavného súdu SR, PL. ÚS 17/2008 z 20. mája 2009, s. 80. V samotnom rozhodnutí zaznieva aj nasledovná argumentácia: „*Materiálny právny štát sa zásadne odlišuje od formálneho právneho štátu, ktorý favorizuje princíp legality v úzkom význame „bez hodnotového“ pozitívneho práva. Podstatou materiálneho štátu je vnášať do systému pozitívneho práva a formálnej legality aj základné princípy a hodnoty, na ktorých je založená demokratická spoločnosť (...)* Pregnantne a permanentne to zdôrazňuje napríklad aj Ústavný súd Českej republiky tiež od samého začiatku svojej rozhodovacej činnosti.“

tojnosti, čo však údajne nečiní.⁶ Implicitne môžeme vnímať v rámci argumentácie súdov akcent potreby pridržať sa Kantovej tretej formulácie kategorického imperatívu, teda formulácie ľudskej dôstojnosti ako nutnosti chápania každého človeka ako cieľa samého o sebe, nikdy nie len ako prostriedok, tzn. že žiadna rozumná bytosť nemá byť prostriedkom na dosahovanie vlastných záujmov, ale cieľom mravného konania.⁷ Človek je subjektom, ktorý má vlastnú predstavu o dobrom živote a schopnosť túto predstavu autonómne naplňovať, ak mu štát garantuje alebo poskytuje dostatok príležitostí. Z tohto dôvodu nemôže byť vnímaný ako objekt, vec, s ktorou môže štát ľubovoľne manipulovať. Predmetné chápanie človeka ako objektu bolo typické pre totalitné, resp. policajné štáty (extrémne prípady nech sú koncentračné tábory či gulagy).

Na základe doteraz skúmaných skutočností by sme mohli prezentovať nasledovné východiskové predpokladané znaky formálneho právneho štátu, ktoré sú mu prisudzované (predovšetkým na základe spomínaného nálezu českého ústavného súdu), a to:

- i formálny právny štát vychádza z právopozitivistickej tradície;
- ii primát princípu legality („zákon je zákon“), a to bez ohľadu na určité obsahovo-materiálne náležitosti práva;
- iii hodnotová neutrálnosť a jeho formálno-rationálna povaha, t.j. základom je inštitucionálny a procesný rámec, ktorý môže byť naplnený rôznorodým politickým obsahom (aj tým totalitným), pretože kritériom ústavnosti sa stáva práve dodržiavanie kompetenčného a procesného rámca ústavných inštitúcií a postupov. Inak povedané: formálny právny štát sa sústreďuje výlučne na súlad postupu moci s vopred ustanovenými pravidlami a nijako neprihliada na ich obsah (je jedno, či pravidlá, ktoré štátne orgány uplatňujú, zodpovedajú nejakým materiálnym kritériám, dôležité je práve a len to, či sa tieto pravidlá uplatňujú predpísaným spôsobom).

V zásade sa predmetné charakteristické znaky premietli aj do veľkého množstva súdnych rozhodnutí (vrátane tej nedávnej rozhodovacej

⁶ Viac v PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: *Teória práva*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 74.

⁷ Porovnaj s KANT, I.: *Základy metafyziky mravov*. Kalligram, Bratislava 2004, s. 56-69. Pre bližšie náboženské, filozofické a etické zdôvodnenia ľudskej dôstojnosti pozri viac v BATKA, E.: *Ľudská dôstojnosť ako cieľ právnej etiky*. In: SZAKÁCS, A., HLINKA, T. (eds.): *Bratislavské právnické fórum 2020. Právnické profesie v paradigmách. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou v dňoch 6. – 7. februára 2020*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 6-15. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/BPF/2020/ZBORNI_K_TEORKA_2020_-_final_ocislovane.pdf. [cit. 2021-05-02].

činnosti súdov)⁸ či odbornej literatúry.⁹ Avšak v ďalšej časti tejto práce sa naša pozornosť zameria práve na vyššie uvedené charakteristické črty, keďže máme za to, že mnoho z ich aspektov je často minimálne skreslených v súčasnom filozoficko-právnom diskurze a existujú okolo nich viaceré nepresnosti až mýty. Zarámcujeme to nasledovnými otázkami: skutočne môžeme chápať formálny právny štát ako ten, ktorý favorizuje princíp legality v úzkom význame „bezhodnotového“ pozitívneho práva? Skutočne opomína vnášať do systému pozitívneho práva a formálnej legality základné princípy a hodnoty, na ktorých je založená demokratická spoločnosť?

2. Vybrané mýty o koncepte formálneho právneho štátu

2.1 „Zákon je zákon“

Ak by sme sa len na moment vrátili k vyššie spomínanému nálezu českého ústavného súdu, tak po prečítaní odcitovanej časti čitateľ trocha znalý právnej filozofie 20. storočia si hneď vybaví jednu osobnosť, ktorá v podobnom duchu argumentovala voči totalitnému režimu, aj keď iného druhu. Nešlo o komunistický režim, ale o ten nacistický, a spomínanou významnou persónou je Gustav Radbruch, dnes už veľkán právnej filozofie najmä druhej polovice minulého storočia. Viaceré časti daného rozhodnutia sa priam nápadne podobajú na jeho známe dielko *Päť minút právnej filozofie* (1945), pričom predovšetkým znenie tzv. Prvej minúty je veľmi dôležité z pohľadu podobnosti s myšlienkami uvedenými v predmetnom rozhodnutí českého ústavného súdu. „*Pre vojaka platí, že rozkaz je rozkaz. **Zákon je zákon**, hovorí právnik. Zatiaľ čo však pre vojaka povinnosť a právo na poslušnosť zanikajú, ak vie, že rozkaz smeruje k zločinu alebo k priestupku, právnik od čias, keď pred asi sto rokmi vymreli poslední stúpení prirodzeného práva, nepozná nijaké podobné výnimky z platnosti zákona a z poslušnosti tých, ktorí sú podriadení zákonu. Zákon platí a zákonom je vtedy, ak má v obvyklých prípadoch moc na to, aby sa presadil. Takéto chápanie zákona a jeho platnosti (nazývame ho **pozitivistickým učením**) spôso-*

⁸ Nález Ústavného súdu SR, PL. ÚS 21/2014 zo dňa 30. 01. 2019, bod 52 a nasl.

⁹ Porovnaj s DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 212-213.

bilo bezbrannost' ľudu voči niekedy svojvoľným, strašným, zločinným zákonom.“¹⁰

Ak si čitateľ na tomto mieste porovná obe citované pasáže, je zrejmé, že je medzi nimi súvis a český ústavný súd sa v mnohom inšpiroval práve Radbruchovým opisom nacistického práva a jeho kritikou voči danému totalitnému režimu. Radbruch totiž obviňoval zo zločinov, ktoré spáchali nacistickí pohlavári počas svojej krutovlády, predovšetkým právny pozitivizmus so svojim esenciálnym princípom „*zákon je zákon*“. Ten mal nechať bezbrannú nemeckú právnu profesiu napospas svojvoľným a zločinným zákonom nacistického režimu. Radbruch síce priznáva, že akýkoľvek zákon je vždy lepší než žiaden zákon (a vystavenie sa anarchii), keďže každý zákon vytvára aspoň istú formu právnej istoty, avšak tá nie je jediná hodnota, o ktorú má právo aspirovať, ba dokonca nie je ani tá rozhodujúca.¹¹

Okrem hodnoty právnej istoty je potrebné uznávať aj hodnotu všeobecného prospechu (celkovo pre ľud) a hodnotu spravodlivosti. Samotné poradie hodnôt je nasledovné: najvyššie je hodnota spravodlivosti, v strede je právna istota a na koniec prichádza hodnota všeobecného prospechu.¹² Spôsob ich uplatnenia sa premietol do azda najdiskutovanejšej a najplyvnejšej tézy minulého storočia,¹³ tzv. Radbruchovej formuly. Zjednodušene môžeme uviesť, že jej hlavná myšlienka spočíva v tom, že je nutné rešpektovať aj taký zákon, ktorý je nespravodlivý či neprospešný, ibaže by intenzita jeho nespravodlivosti dosiahla neznesiteľnú mieru. V danom prípade musí ustúpiť vyššie položennej hodnote – spravodlivosti.¹⁴

Na tomto mieste nie je potrebné venovať prílišnú pozornosť analýze samotnej Radbruchovej formuly,¹⁵ náš záujem bude smerovať voči

¹⁰ RADBRUCH, G.: *Pät' minút právnej filozofie*. Cit. podľa CHOVANCOVÁ, J. – GÁBRIŠ, T. – KLUKNAVSKÁ, A.: *Antológia k dejinám právneho a politického myslenia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 345.

¹¹ RADBRUCH, G.: *Zákonné neprávo a nadzákonné právo*. In: RADBRUCH, G.: *O napětí mezi účely práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 129.

¹² Tamže, s. 129-130.

¹³ Porovnaj s HANUŠ, L.: *Gustav Radbruch – O napětí mezi účely práva a hledání míry věci*. In: RADBRUCH, G.: *O napětí mezi účely práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 41.

¹⁴ Celé znenie formuly je nasledovné: „*Konflikt medzi spravodlivosťou a právnou istotou je možné riešiť len tak, že pozitívne právo, zabezpečené predpismi a mocou, má prednosť i vtedy, keď je obsahovo nespravodlivé a neúčelné, s výnimkou prípadu, keď rozpor medzi pozitívnym zákonom a spravodlivosťou dosiahne tak neznesiteľnú mieru, že zákon ako „nepatričné právo“ (unrichtiges Recht) musí spravodlivosti ustúpiť.*“ RADBRUCH, G.: *Zákonné neprávo a nadzákonné právo*. In: RADBRUCH, G.: *O napětí mezi účely práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 130.

¹⁵ Uvedené už bolo dostatočne dobre spracované v iných dielach, odporúčame napríklad: HOLLÄNDER, P.: *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 21-24; HANUŠ, L.: *Gustav Radbruch – O napětí mezi účely práva a hledání míry věci*. In: RADBRUCH, G.: *O napětí*

samotnému tvrdeniu Radbrucha, že to bol práve právny pozitivismus, ktorý výrazne napomohol nacistom v páchaní ich zločinov. Naozaj môžeme tvrdiť, že Tretia ríša bola formálnym právnym štátom, kde prevládal princíp „zákon je zákon“, ktorý nechal nemeckú právnu profesiu bezradnú napospas svojvoľným a zločinným zákonom?

Ak by sme sa zamerali bližšie na povahu nacistického práva, jednu vec by sme zistili okamžite. V žiadnom prípade nie je možné hovoriť o prevažujúcom formálnoprávnom myslení popredných nacistických juristov (vrátane teoretikov i praktikov). Naopak, Viktor Knapp poukazuje na skutočnosť, že nacistický režim potreboval byť menej formálny, menej striktný, keďže daným postojom by sa znemožňoval vplyv politiky či nastickej ideológie do samotnej právnej praxe, keďže právny poriadok je „retardačný“ element v spoločnosti.¹⁶ Nemeckej právnej scéne v medzivojnovom období skutočne dominovali právní pozitivistí (vrátane aj samotného Radbrucha, ktorý bol v tom čase aj dvakrát ministrom spravodlivosti),¹⁷ avšak ich názory prekážali nacistickým pohľadárom. Striktný, resp. dogmatický výklad práva, majúci základ na zákonnom znení, bol vyložená príťaž, nepríjemný kameň na krku, ktorý spomaľoval rozvoj režimu.¹⁸ Zároveň nacistický režim musel sčasti fungovať s právnym systémom, ktorý bol skrz-naskrz pretkaný liberálnymi myšlienkami, ktoré sa dostali do právneho systému Weimarskej republiky počas jej „zlatého“ obdobia. Tieto myšlienky síce režim v niektorých prípadoch vedel zneužiť vo svoj prospech, ale keďže nemohol celý právny systém zmeniť v zmysle nastickej ideológie (o čo ani nemal záujem), musel na to inak. Operovať s existujúcim právnym stavom,

---

mezi účely práva. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 17-61; SOBEK, T.: Radbruchův mýtus a Benthamova formule. In: *Právník*, 2011, roč. 150, č. 2, s. 128-165; PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: *Teória práva.* Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 74-78, 200-201; či FÁBRY, B. – KASINEC, R. – TURČAN, M.: *Teória práva.* Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, s. 38-42.

¹⁶ Našu právno-filozofickú analýzu práva Tretej ríše budeme opierať predovšetkým o významné dielo z československého prostredia, ktoré vzniklo tesne po druhej svetovej vojne (1947) a ktoré by podľa našej mienky malo tvoriť „povinnú jazdu“ pre každého, kto by sa chcel venovať problematike povahy nacistického práva. Tým dielom je *Problém nastickej právnej filozofie* od Viktora Knappa. Knapp predkladá dôkladnú, jasnú a miestami až satirickú analýzu základov právnej filozofie nacistického práva (prevažne z logicko-systematického pohľadu). Nerieši podrobne pozitívoprávne či historické súvislosti nacistického práva, zameriava sa na jeho právno-filozofické skúmanie, tzn. zameriava sa na filozofickú podstatu samotného nacistického práva a o aké ideové východiská sa opiera. Samozrejme, tomuto dielu (či aj jeho autorovi) by sa dalo vyčítať pár nedostatkov, avšak zásadným z nášho pohľadu je predovšetkým z toho dôvodu, že zachytáva vierohodne „ducha“ danej doby a pracuje s primárnymi prameňmi najznámejších nastických právnych teoretikov či praktikov.

¹⁷ Porovnaj s HANUŠ, L.: Gustav Radbruch – O napětí mezi účely práva a hledání míry věcí. In: RADBRUCH, G.: *O napětí mezi účely práva.* Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 20 a nasl.

¹⁸ KNAPP, V.: *Problém nastickej právni filozofie.* Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 25.

ale s odlišnou interpretáciou právnych noriem. Teda zmena z formálno-právneho myslenia na to materiálnoprávne.

Z tohto dôvodu bolo potrebné formálnoprávne myslenie (typické pre pozitivistov) nahradiť niečím novým, čo by odpovedalo potrebám novonastoleného režimu. Tu na scénu prichádza „oprášený“ a značne pozmenený koncept tzv. *Duchu národa* (Volksgeist), s ktorým operoval o pár desaťročí skôr Savigny.¹⁹ S ním prichádza i súvisiaci dualizmus vrodeneho a daného práva, mystického poznania práva a mnohé ďalšie črty, ktoré vyúsťovali do jediného sociologického účelu, a to „*vykoreniť právnu istotu a formálny právny poriadok a nastoliť namiesto toho úplnú svojvôľu nových vládcov, ktorí sa môžu proti právnenému poriadku kedykoľvek odvolať na všemocný Volksgeist a na svoje mystické vnútro, v ktorom je možné spoznať jediné autentické právo.*“²⁰ Tretia ríša nemohla byť v žiadnom prípade neutrálnym štátom, naopak svoju povahu nijak neskrývala a malo ísť o štát vodcovský a bojovný. Už od nástupu nacizmu k moci jeho hlavní predstavitelia neuznávali zásadnú individuálnu slobodu svojich občanov, ako aj neuznávali slobodu prejavu či dokonca sa snažili zasahovať prostredníctvom ideológie a teroru i do slobody myslenia. Režim sa nesnažil len o ovládnutie verejného života svojich občanov, ale i tých súkromných.²¹ Uvedené je len dôsledok samotnej nacistickej ideológie, ktorá hlása potrebu podrobenia sa národu, byť s ním duševne spriaznený a zviazaný cez krv a pôdu (Blut und Boden). Knapp práve mýtus o krvi a pôde chápe ako základ nacistickej právnej filozofie, na ktorú sa dá všetko redukovať.²²

Nacistické právo sa teda opieralo o právo vrodené (ideálne) a právo dané (faktické). Prvý druh práva nie je nejaké nemenné, prirodzené, už samým rozumom poznateľné právo (tzn. klasický právny naturalizmus), ide však o právo opierajúce sa o všeobecné presvedčenie ľudu o správnosti, ktoré tkvie v jeho duchu či dokonca v duchu rasy (preto sa s ním spájajú známe nemecké pojmy typu *Volksgeist*, *Volksseele*, *Rassenseele* a pod.).²³ Pre spoznávanie vrodeneho práva je potrebný *právny cit* ako prameň všetkého práva,²⁴ pričom medzi právom a mravnosťou existuje

¹⁹ K pôvodnému konceptu Savignyho pozri viac v METEŇKANYČ, O.M.: Historickoprávna škola a kontinentálny právny pozitivismus. In: CHOVANCOVÁ, J. – GÁBRIŠ, T. – KLUKNAVSKÁ, A. – METEŇKANYČ, O.M.: *Dejiny právneho a politického myslenia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 100-115.

²⁰ KNAPP, V.: *Problém nacistické právni filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 26.

²¹ Uvedené skvelo rozanalyzovala H. Arendtová dnes už vo svojej známej 13. kapitole diela *Pôvod totalitarizmu*. Porovnaj viac s ARENDTOVÁ, H.: *Pôvod totalitarizmu*. Bratislava: Premedia, 2018, s. 270-291.

²² KNAPP, V.: *Problém nacistické právni filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 35.

²³ Tamže, s. 68.

²⁴ Opäť súvislosť so Savignym.

nevyhnutne úzke prepojenie, až dokonca splývajú a nemalo by sa jednať o oddelené fenomény.²⁵ Najlepšie vlastnosti na poznanie vrodeneho práva má predovšetkým vodca, keďže v jeho vnútri/duši sa stelesňuje samotný Volksgeist. Z tohto dôvodu je predstaviteľom národa, ako aj nositeľom politickej a právnej vôle ľudu.²⁶

Dané (faktické) právo sú väčšinou zákony a iné právne normy prijaté v podzákonných právnych predpisoch, prípadne aj individuálne právne akty orgánov aplikácie práva.²⁷ Samozrejme, môžu nastať chvíle, keď prijaté zákony odporujú vrodenej právu (tzn. právnomu presvedčeniu ľudu o správnosti). V takýchto prípadoch má vrodene (autentické) právo zakaždým prednosť, a to dokonca aj v tých prípadoch, keď je v evidentnom rozpore s prijatým a účinným zákonom (tzn. daným právom). „*Tak národné právne presvedčenie, súc pravým právom, môže dokonca zbaviť účinnosti platné zákony, ak mu odporujú.*“²⁸ Základným princípom nacistického práva je teda absolútna nadradenosť všeobecného právneho presvedčenia ľudu (nech už je to čokoľvek), ktoré stojí na vrchole štruktúry právneho poriadku. Ukážkovo to zhrnul Hans Frank svojím výrokom: „*Právo je to, čo prospieva nemeckému národu.*“²⁹

Avšak trochu si odkryme, o čo vlastne išlo. Podriadenie daného práva (teda celého právneho poriadku) mystickému vrodenej právu (opie-

---

²⁵ Pripomeňme si, že klasický právny pozitivizmus (predovšetkým v podaní klasických nemeckých právnych pozitivistov) sa opiera predovšetkým o tézu oddelenosti, t. j. nutného oddelenia práva a morálky. Naopak, sú to práve rôznorodé právnonaturalistické tendencie, ktoré sú postavené na téze spojenia, tzn. myšlienky, že je nevyhnutný vzťah medzi právom a morálkou. Inak povedané zástancovia naturalistických teórií tvrdia, že musí existovať nutné pojmové spojenie medzi právnou platnosťou a morálnou správnosťou, pričom toto spojenie musí platiť pre všetky možné právne systémy. Viac v SOBEK, T.: *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 17-18. Pri nacistickom ponímaní práva je evidentná taktiež téza spojenia, t. j. nutné prepojenie práva a mravnosti, pričom dané prepojenie má aj dôležitý politický význam. Vládnuca vrstva totiž získava mocný nástroj na dosahovanie svojich účelov v spoločnosti. Tam, kde právo nie je zodpovedajúce týmto účelom, možno ho vyhlásiť za nemravné a odchýliť sa od neho. Porovnaj s KNAPP, V.: *Problém nacistické právní filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 70-71.

²⁶ Tamže, s. 106. Pamätajte na to, že nacistický štát nie je založený na väčšinovom princípe rozhodovania, naopak má byť vedený menšinou najlepších, pričom v čele tejto skupiny má byť hrdina (rek), ktorý je najlepší z najlepších. Dôsledkom toho je skutočnosť, že väčšina dôležitých funkcií v štáte je založená na monokratickom princípe, nie väčšinovom, resp. kolegiálnom. A najvyšší vodca je dokonca predstaviteľom národa a zároveň nositeľom celej politickej a právnej vôle ľudu. „*Politická vôľa vraj nemôže byť nikdy vyjadrená mnohohlavým parlamentom, ale len vodcom, ktorý je úplne nezávislý, ale je viazaný bytostnými zákonmi (Wesengesetze) národa.*“ Tamže, s. 124.

²⁷ Porovnaj s HILDEBRANDT, H.: *Rechtsfindung im neuen deutschen Staate*. Berlín: De Gruyter, 1935, s. 41.

²⁸ MANDL, V.: *Právní soustava nemecké říše*. Praha: Právnícké nakladatelství Linhart, 1939, s. 10.

²⁹ HILDEBRANDT, H.: *Rechtsfindung im neuen deutschen Staate*. Berlín: De Gruyter, 1935, s. 32.

rajúce sa o neurčité pojmy typu Volksgeist, Volksseele, Rassenseele, Volksempfinden a pod.) je len filozoficko-politickým trikom, ktorý má zaistiť pravý účel, t. j. úplné podriadenie právneho poriadku svojvôli vládnucej vrstve.³⁰ Nie je nič svetoborné uviesť, že právny poriadok je konzervatívny element spoločnosti, ktorý často bráni politickým „vyčíňaniam“. Aj z tohto dôvodu museli nacisti nájsť nejakú „okľuku“, ako sa vymaniť z týchto konzervatívnych okov. A tak i učinili pomocou svojej ideológie a zdôraznenia existencie dualizmu práva, pričom tým dosahujú to, že „*právny poriadok je ľubovoľne porušiteľný a pozmeniteľný politickou mocou, ktorá sa de facto skrýva pod romantickou chimérou Volksgeista.*“³¹

Takto komplexne chápaná povaha práva, ktorá je predovšetkým nerozmotateľné kľbko pojmovej miešaniny práva, spravodlivosti a mravnosti má jeden základný sociologický účel – odstránenie záväznosti formálneho právneho poriadku.³²

S týmto súvisí aj tzv. „nachádzanie“ práva sudcami a inými praktizujúcimi právnikmi, pričom sa museli zohľadňovať aj pomerne kuriózne pramene práva danej doby (osobitne stojí za zmienku uviesť tzv. neformálny vodcov rozkaz³³). Otázka nachádzania práva vyplýva z dualizmu práva na vrozené a dané, pričom sudca v takto ponímanom právnom kontexte právo nikdy nevytvára, naopak vždy ho nachádza cez svoj právny cit. Samotné nachádzanie práva možno podľa Knappa rozdeliť do nasledovných fáz:

- objasnenie skutkovej podstaty a zhromaždenie relevantných faktických informácií (prvá fáza);
- v druhej fáze však sudca už sám hodnotí, nesnaží sa subsumovať skutkové okolnosti prípadu pod zákonné znenie nejakej právnej normy a už v tejto fáze rozhoduje prípad, a to predbežne, na základe vrozeného práva, ktoré „poslúchol“ zo svojho vnútra (sudca má naslúchať „*hlasu národného svedomia, zdravému národnému právnemu citu*“);
- v tretej fáze už vlastne len kontroluje, či sa vrozené právo (ktoré našiel v sebe) možno niekde nájsť v príslušnej právnej úprave

³⁰ KNAPP, V.: *Problém nacistické právní filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 79.

³¹ Tamže.

³² Tamže, s. 76.

³³ Je zjavné, že existovali aj formálne vodcove rozkazy, ktoré boli v tomto smere smerodajné. Avšak popri tom existovali aj tzv. neformálne vodcove rozkazy, ktoré mali podľa viacerých nacistických právnych teoretikov prednosť aj pred daným písaným právom, ak odporovalo základným princípom nacistického práva. V nemeckom štáte neexistuje právo, ktoré by nebolo vodcom „*aspoň mlčky a dočasne trpené.*“ KNAPP, V.: *Problém nacistické právní filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 60-61; 74-76, 101-106.

a ak áno, zdôvodní a oprie svoje rozhodnutie o predmetnú legislatívu.³⁴

Najsmutnejšie na tom je, že Knapp v tomto smere vychádzal z diel Rolanda Freislera, neslávne známeho justičného kata v Hitlerových službách, ktorý uvedený myšlienkový postup bližšie rozpracoval, aplikoval³⁵ a skutočne uvedené považoval za vedecky podloženú formu rozhodovania sudcov.³⁶ Mala to byť istá forma návodu, ako „správne“ postupovať pri rozhodovaní v ťažkých prípadoch a ako „nájst“ vrodené právo, ktoré nie vždy muselo byť v súlade s právom daným (teda zákonmi účinnými v tom čase).³⁷ „Podľa Freislera vykonáva teda nacistický sudca kontrolu zákona a použije ho len vtedy, ak ho považuje sám podľa svojho právneho citu za správny.“³⁸ Pre úplnosť informácie však dodajme, že sudcovia uvedený postup mohli uplatniť len voči právu, ktoré nebolo prijaté počas nacistického režimu (teda ide predovšetkým o právnu úpravu Weimarskej republiky prijatú v rokoch 1918-1933). Ak už ide o právny predpis Tretej ríše, tak sa sudca nemá vydávať do svojho vnútra pre „inšpiráciu“, to zaňho vykonal už vodca a jeho vôľa je nespochybniteľná, takže sudcovi neprislúcha skúmať vodcovce formálne (i neformálne) rozhodnutia.³⁹ Slovanmi Knappa „čertovo kopytko

---

³⁴ Porovnaj s KNAPP, V.: *Problém nacistické právní filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 152-158.

³⁵ Len v období od augusta 1942 do februára 1945 vyhlásil Freisler 2600 rozsudkov smrti. Porovnaj s HOLLÄNDER, P.: Gustav Radbruch – Mezi kontinuitou a diskontinuitou, racionalitou a transcencií. In: RADBRUCH, G.: *O napětí mezi účely práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 11-12.

³⁶ Ide predovšetkým o články Freislera, ktoré publikoval v rokoch 1935-1939 v časopise *Deutsche Justiz*. Porovnaj s KNAPP, V.: *Problém nacistické právní filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 153-154.

³⁷ Ako bolo naznačené, Freislera jeho „právny cit“ často navádzal tým smerom, aby odsudzoval obžalovaných na trest smrti. Na uvedené doplatili viacerí členovia odboju voči nacistickému Nemecku ako napr. odboj Biela ruža na čele so Sofiou Schollovou. Porovnaj napríklad s DUMBACH, A. – NEWBORN, J.: *Sophie Scholl and the White Roses*. Oxford: Oneworld Publications, 2007, s. 153 a nasl.

³⁸ KNAPP, V.: *Problém nacistické právní filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 154.

³⁹ Uveďme si jeden známy prípad z roku 1932, keď sa uplatnilo takéto vodcovské rozhodnutie. V noci z 9. na 10. augusta 1932 v malej dedine Potempa vtrhli príslušníci SA jednotiek do domu svojho politického odporcu a pred zrakom jeho matky ho ubili k smrti. Na základe nariadenia o vraždách spáchaných z politických dôvodov boli páchatelia odsúdení k trestu smrti. Hitler následne zaslal vrahom nasledujúcu správu: „Drahí priatelia! Tvárou tvár tomuto hroznému krvavému rozsudku sa s vami cítim zviazaný vernosťou. Vaša sloboda je od tohto okamihu otázkou našej cti.“ Hitler neskôr (keď sa stal ríšskym kancelárom) uviedol, že tento rozsudok je v rozpore so „zdravým národným cítením“ a následne všetkým odsúdeným udelil amnestiu a boli prepustení dňa 23. 03. 1933. Pozri viac vo WEINKAUFF, H.: *Die deutsche Justiz und der Nationalsozialismus. Ein Überblick*. Stuttgart: Deutsche Ver.-Anst., 1968, s. 41 a nasl., cit. podľa TAUCHEN, J.: *Vývoj trestního soudnictví v Německu v letech 1933-1945*. Ostrava: KEY Publishing, 2010, s. 33, poznámka pod čiarou č. 68.

tkvie v tom, že túto voľnosť má sudca len voči zákonu z doby prednacistickej. Neskoršími zákonmi je sudca veľmi silno viazaný.“⁴⁰

Skutočné dôsledky takto chápaného nachádzania práva zo strany sudcov je možné vidieť predovšetkým v trestnom práve. Práve tu je značná tendencia k odpútaniu sa od daného práva a zameranie sa na stanovenie skutkových podstat z prvotného prameňa práva, totiž právneho citu (vnútorného cítenia sudcu). Závažnosť trestného činu je posudzovaná z hľadiska spáchaného bezprávia voči národnému spoločenstvu. Čím viac sa škodí národnému spoločenstvu, tým závažnejší je trestný čin. Zároveň sa podľa tohto práva netrestá skutok (*Tat*), ale samotný páchatel' (*Täter*).⁴¹ Sudca teda neposudzuje skutok, ale rozhoduje o hodnote individua, a to s ohľadom na jeho užitočnosť národnému spoločenstvu. Trestnoprávna zodpovednosť je založená na tej objektívnej, pričom zavinenie páchatel'a nie je potrebné zohľadňovať. „*Ide totiž predovšetkým o objektívnu škodlivosť národnému spoločenstvu a každý čin, ktorý je takto škodlivý, je zavrhnutiahodný a trestuhodný, bez toho aby bolo dôležité, či je vôľa páchatel'ova v zásade slobodná alebo determinovaná.*“⁴² Zároveň účelom trestu má byť odstránenie škodlivého individua z národného spoločenstva a výmera trestu by mala zodpovedať spravodlivej túžbe ľudu po odplate.⁴³ Zároveň aj s ohľadom na vrodené právo v nacistickom režime neboli dodržiavané klasické zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* či zásada zákazu pravej retroaktivity.⁴⁴ V Tretej ríši bolo zásadnejšie pri aplikácii noriem trestného práva vrodené právo, než to dané (zákonné), teda právo, ktoré „*žije v krvi, ktoré vyviera z Volksgeista.*“⁴⁵ A tak uvedené klasické zásady trestného práva boli nahradené zásadou *nullum crimen sine poena*.⁴⁶ Nadbytočnosť zákonného prvku je evidentná a dostávame sa do

⁴⁰ KNAPP, V.: *Problém nacistické právni filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 156.

⁴¹ BECHERT, R.: *Grundzüge der N.s. Rechtslehre*. Lipsko: Kohlhammer, 1941, s. 48.

⁴² Tamže.

⁴³ KNAPP, V.: *Problém nacistické právni filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 210.

⁴⁴ Pre viac k súčasnému chápaniu predmetných zásad pozri bližšie v MARKOVÁ, V.: Teoretické východiská základných zásad trestného práva hmotného a princíp primeranosti v trestnom práve hmotnom. In: STRÉMY, T. – TURAY, L. (eds.): *Zásady trestného práva hmotného – teoretické aspekty. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2020, s. 70-72; či prípadne aj MIHÁLIK, S.: Aplikáčny a interpretačný rámec základných zásad trestného práva hmotného s dôrazom na zásadu ne bis in idem. In: STRÉMY, T. – TURAY, L. (eds.): *Zásady trestného práva hmotného – teoretické aspekty. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2020, s. 83-89.

⁴⁵ KNAPP, V.: *Problém nacistické právni filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 211.

⁴⁶ Výstižne to popísal C. Schmitt, keď ešte v roku 1934 uviedol „*Dnes každý pociťuje, že veta „žiadny zločin bez trestu“ je vyššou a silnejšou právnou pravdou ako veta „žiadny trest bez zákona.“*“ SCHMITT, C.: *Der Weg des deutschen Juristen*. DJV, 1934, s. 693, cit. podľa TAUCHEN, J.: *Vývoj trestního soudnictví v Německu v letech 1933-1945*. Ostrava: KEY Publishing, 2010, s. 38.

situácií, keď sa výslovne uznáva a pripúšťa potrestanie takého páchatel'a, ktorý si podľa „právneho citu“ zasluhuje trest, a to i vtedy, keď žiaden zákon neobsahuje skutkovú podstatu daného činu.

To nás vedie k záveru, že väčšina sudcov nacistického Nemecka vôbec nerozhodovala prísne formalisticky v duchu „zákon je zákon“. Naopak, pre nacistických právnikov bol typický neobmedzený výklad práva, ktorý umožňoval vykladať staré zákony podľa toho, čo vyhovovalo ideológii daného režimu. Práve ideologicky „presvedčení“ sudcovia (typu Roland Freisler) mohli oveľa lepšie realizovať politické ciele režimu než tí sudcovia, ktorí sa držali litery zákona. Bolo to zapríčinené aj tým, že veľká časť zákonov Tretej ríše pochádzala ešte z dôb Weimarskej republiky a Hitlerovmu režimu tieto liberálne zákony hodnotovo nevyhovovali. Sudcovia neboli verní zákonu, ale ideológii režimu. „*V ére nacizmu nemeckí sudcovia odmietali formalizmus. Nespoliehali sa na bežný alebo pôvodný význam zákonných textov. Naopak, uvažovali tak, že zákony majú byť interpretované v súlade s duchom doby, ktorý je definovaný odkazom na nacistický režim. Uvažovali tak, že súdy plnia svoju úlohu iba vtedy, keď nie sú prilepení k slovám zákona, ale keď prenikajú až k jeho jadru, aby mohli realizovať účely zákonodarcu.*“⁴⁷ Komunita nacistických právnikov v žiadnom prípade nebola väčšinovo pozitivistická/formalistická. V skutočnosti nacistická teória práva bola vo svojej podstate antipositivistická a naopak, približuje sa skôr istej zvrátenej podobe právneho (nacistického) naturalizmu. Daná teória práva kládla veľký dôraz na základné morálne hodnoty nastickej spoločnosti, totiž na zdravé národné cítenie, na slušnosť, mravnosť, česnosť, či dokonca altruizmus. Všetko s jedným malým háčikom – uvedené sa uplatňovalo na rasovom základe, teda v rámci komunity árijcov sa majú uplatňovať dané hodnoty, avšak vo vzťahu k iným rasám a národom už nie.

---

⁴⁷ SUNSTEIN, R. C.: Must formalism be defended empirically?. In: *The University of Chicago Law Review*, Vol. 66, No. 3, 1999, s. 636. K týmto záverom došli viacerí teoretici, nielen napr. Cass R. Sunstein. Spomeňme napríklad Vivian Curran, ktorá porovnávala metódy interpretácie práva u nemeckých sudcov nacistického Nemecka, pričom došla k opačnému záveru ako Radbruch a tvrdí, že nemeckí sudcovia boli až antiformalisti, t. j. zákon bol pre nich záväzný len vtedy, ak nebol v rozpore s národnou spravodlivosťou, rozumej ideológiou. Porovnaj uvedené v CURRAN, V. G.: Formalism and Anti-Formalism: Judicial Methodology. In: JOERGES, Ch. – GHALEIGH, N. S. (eds.): *Darker Legacies of Law in Europe: The Shadow of National Socialism and Fascism over Europe and its Legal Traditions*. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2003, s. 205-228. Obdobne v Českej republike už dlhodobo na uvedené upozorňuje Tomáš Sobek, pozri viac v jeho publikáciách, napr. SOBEK, T.: *Nemorální právo*. Praha: Ústav státu a práva, 2010, s. 258-276; SOBEK, T.: *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 328-362, či SOBEK, T.: *Právní rozum a morální cit*. Praha: Ústav státu a práva, 2016, s. 111-143.

Podrobnejšie sa problematike nacistického práva venoval aj Lon L. Fuller, známy nonpozitivist, resp. zástanca procedurálneho právneho naturalizmu.⁴⁸ Ten poukazuje na skutočnosť, že mnohé zo spáchaných nacistických zločinov prebiehali na základe „predpisov“, ktoré by v žiadnom formálnoprávnom štáte nikdy nemohli nadobudnúť ani platnosť. Spomína viaceré príklady, ako napr. masové popravy v koncentračných táboroch sa odohrávali na základe tajných predpisov (neboli širšej verejnosti dostupné); nacisti často ignorovali svoje vlastné zákony, ak nevyhovovali ich vtedajším politicko-mocenským záujmom;⁴⁹ viaceré konania právne justifikovali až *ex post*, teda prijala sa relevantná (ospravedlňujúca) právna úprava až po tom, čo sa uskutočnili akcie/konania príslušných osôb. Uvedené príklady by v žiadnom prípade sa nezhodovali s jeho požiadavkami vnútornej morálky práva (majúce práve formálno-procesný charakter), a teda Tretia ríša nebola ríšou práva, naopak, princíp jej fungovania bol v rozpore so základnými princípmi formálneho právneho štátu.⁵⁰

Toľko v krátkosti k právno-filozofickým základom nacistického práva. Samozrejme, vytyčenie problematiky by sme mohli analyzovať ešte z viacerých iných uhlov pohľadu či aj autorov, avšak veríme, že základné tézy boli zreteľne a určito prezentované. Okrem uvedeného právno-filozofického rozboru je značne prínosným aj zameranie sa na

---

⁴⁸ Fuller svoj nonpozitivistický postoj opiera predovšetkým o osem princípov legality (tzv. vnútorná morálka práva), ktoré sú istým druhom prirodzeného práva, aj keď nie v tom tradičnom chápaní. Nemajú nič spoločné s morálnymi súdmi, ako napr. že antikoncepcia je porušením Božieho, resp. morálneho zákona a pod. Nejde o žiadne „vyššie“ právo, Fuller naopak, označuje ho ako právo pozemské, nižšie, ktoré sa drží „pri zemi“. Ide o základné prirodzenoprávne východiská tvoriace orientačný kompas pri tvorbe práva. Medzi ne patria: všeobecnosť právnej regulácie; nevyhnutnosť zverejnenia právnych pravidiel; zákaz retroaktívnych zákonov; jasnosť zákonov; nerozpornosť právneho systému; neprípustnosť toho, aby zákony požadovali nemožné (konanie); stálosť práva v čase, t. j. snaha o stabilitu práva; zhoda medzi vyhlásenými pravidlami a ich uplatňovaním v praxi. Podľa Fullera sa nemáme zaoberať materiálmi cieľmi ľudského konania, ale pozornosť musíme venovať práve vytváraniu a usporiadaniu systému pravidiel regulujúcich ľudské konanie. Čiže sa zamerať skôr *na proces vytvárania právnych pravidiel*, než na ich samotný obsah. To je dôvod, prečo sa Fullerova teória niekedy označuje ako procedurálny právny naturalizmus. FULLER, L.L.: *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 37-88, 91-93, prípadne aj METEŇKANYČ, M. O.: Aktuálnosť odkazu Lona L. Fullera a jeho vnútornej morálky práva na legislatívu a právnu prax v slovenskej republike. In: *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, Tomus XXXIX, 2/2020, s. 197-199.

⁴⁹ „V prvom rade vždy, keď sa právne formality stáli prekážkou, nacisti ich mohli úplne obísť tak, že „konali prostredníctvom strany priamo na uliciach“. (...) V druhom rade boli nacistami ovládané súdy vždy pripravené ignorovať zákony, dokonca aj tie vydané samotnými nacistami, ak to vyhovovalo ich zámerom alebo ak sa báli, že ich právna interpretácia môže vyvolať nevôľu „najvyšších“.“ FULLER, L.L.: Positivism and Fidelity to Law: A Reply to Professor Hart. In: *Harvard Law Review*, Vol. 71, No. 4, 1958, s. 652.

⁵⁰ Porovnaj s FULLER, L.L.: *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 37-88, 91-93 či PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: *Teória práva*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 202.

historické súvislosti uplatňovania práva v Tretej ríši, kde je evidentné, že nedochádzalo k slepému dodržiavaniu práva, a teda k uplatňovaniu zásady „*zákon je zákon*“. Od historických udalostí typu Noc dlhých nožov,⁵¹ cez zdokumentované Hitlerove opovrhnutie a averziu voči právnikom,⁵² až po samotnú skutočnosť, že počas nacistického režimu sa len vo veľmi malej miere prijímali zákony ríšskym snemom.⁵³ A ak už áno, tak ich procedúra vykazovala mnohé nedostatky.⁵⁴

⁵¹ Noc dlhých nožov smerovala predovšetkým k eliminácii vplyvu Ernsta Röhma a jeho polovojenských jednotiek SA. Po tom, ako prebehlo „vyčistenie“ v noci z 30. júna na 1. júla roku 1934, Hitler sa vrátil do Berlína a zadovážil si od svojej vlády zákon ratifikujúci a potvrdzujúci opatrenia, ktoré boli prijaté počas spomínanej noci (a to bez uvedenia mien tých osôb, na ktorých sa už nazeralo optikou, že boli právoplatne odsúdení a popravení). Hitler neskôr aj tvrdil, že počas uvedenej akcie konal ako najvyšší súd nemeckého národa. „*Ak mi niekto bude vytykať, že som odsúdenie týchto osôb nepreanechal riadnym súdom, potom mu môžem povedať len nasledujúce: v tejto hodine som bol ako najvyšší sudca zodpovedný za osud nemeckého národa (...) Ak ma bude niekto namietat, že len súd môže rozhodnúť o vine a treste, tak proti tomuto chápaniu podávam slávnostný protest.*“ TAUCHEN, J.: *Vývoj trestného súdnictví v Nemecku v letech 1933-1945*. Ostrava: KEY Publishing, 2010, s. 33. Často sa opomína skutočnosť, že okrem jednotiek SA boli odstránení aj zvyšní politickí odporcovia nacistického režimu (a tým NSDAP definitívne uchopilo štátnu moc). Uvedené skvelo rozpracováva B. C. Hett vo svojom diele *Ako umiera demokracia*, predovšetkým v jej poslednej kapitole. Viac pozri v HETT, C. B.: *Ako umiera demokracia: Hitlerov nástup k moci a úpadok Wiemarskej republiky*. Bratislava: N Press, 2021, s. 257-287.

⁵² Hitler si bol vedomý, že nezávislé súdnictvo a justícia ako ochrana práva predstavovali jednu z najväčších prekážok pre národných socialistov v ich snahe o odstránenie právneho štátu. V nemeckej literatúre je často citovaný Hitlerov výrok prednesený na poslednom zasadnutí ríšskeho snemu 26. 04. 1942, v ktorom požadoval po sneme odstránenie aj posledných zvyškov sudcovskej nezávislosti. Ten výrok znie: „*Neprestanem so svojou činnosťou, kým každý Nemeč nepochopí, že byť právnikom je hanbou.*“ TAUCHEN, J.: *Vývoj trestného súdnictví v Nemecku v letech 1933-1945*. Ostrava: KEY Publishing, 2010, s. 30.

⁵³ Aj uvedené je podstatným poznatkom, ktorý sa pomerne často stráca v právnom diskurze. Po schválení zmocňovacieho zákona v marci roku 1933 (tzv. zákon o odstránení núdze národa a riše) ríšsky snem prijal len sedem zákonov, z toho dva predĺžovali platnosť zmocňovaciemu zákonu. Kompetencia vydávania zákonov prešla na vládu, ktorá spočiatku ich vo veľkom vydávala (v roku 1933 to bolo celkom 218, v roku 1934 zase 190, v nasledujúcom roku 149), avšak po roku 1935 sa začali vo väčšej miere vydávať vládne nariadenia namiesto zákonov. Pozri viac v TAUCHEN, J.: *Vývoj trestného súdnictví v Nemecku v letech 1933-1945*. Ostrava: KEY Publishing, 2010, s. 46-47, prípadne aj v KITCHEN, M.: *A History of Modern Germany, 1800-2000*. Oxford: Blackwell Publishing, 2006, s. 262 a nasl.

⁵⁴ Keď sa už prijímali zákony, tak rýchlosť ich prijatia azda dodnes nemá obdoby. Typickým príkladom sú tzv. „tri zákony za minútu“. Ide o nasledovné zákony: Zákon o ríšskej zástave, Zákon o ríšskom občianstve a Zákon na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti z roku 1935. Všetky tri zákony za minútu sa pripravili pri príležitosti stranického zjazdu NSDAP v dňoch od 9. do 15. 09. 1935. Ako sa zjazd blížil ku koncu, večer v piatok trinásteho (zlé to znamenie – pozn. autora) si Hitler zamyslel, že zákon o ríšskej zástave je príbiedne zakončenie takej veľkolepej oslavy (na danom zjazde sa oslavovalo jednostranné odmietnutie zbrojných reštrikcií zavedených Versaillskou zmluvou). Tento hrdinský čin si zasluhoval viac, a tak z piatka na sobotu „povolal“ právnikov, aby do nedele pripravili návrh zákona o právnom postavení Židov. Rôzne návrhy daného zákona boli predané vodcovi v nedeľu, pol hodinu po polnoci, pričom sa k jej tvorcom obratom dostala požiadavka, že do rána je potrebné pripraviť aj zákon o štátnom občianstve. Ten bol pripravený behom hodiny s vedomím, že jeho konkrétny obsah určia ešte

Daným historickým udalostiam však nebudeme venovať bližšiu pozornosť, keďže boli kvalitne spracované v odbornej spisbe a sú aj všeobecne známe. Verejnosti menej známa je však animozita, ktorá prevládala medzi Carlom Schmittom, korunným princom práva Tretej ríše,⁵⁵ a Hansom Kelsenom, azda najvýznamnejším predstaviteľom vyhrotenej verzie právneho pozitivizmu, tzv. právneho normativizmu.⁵⁶ Dnes sú obe postavy považované za kľúčových reprezentantov jednak nacistického právneho zmýšľania (Schmitt), jednak právno-pozitivistického myslenia (Kelsen).⁵⁷ Práve Schmittove názory na právny pozitivizmus nám môžu exemplárne poslúžiť na to, aby sme si poukázali to, ako nacistickí právnici chápali právno-pozitivistický spôsob

---

vykonávacie predpisy. A takýmto spôsobom vznikli neslávne známe norimberské zákony, ktoré tak zásadným (a tragickým) spôsobom ovplyvnili životy mnohých ľudí. Pre kvalitné spracovanie právne nekvalitného prijímania týchto zákonov pozri viac v SCHLEUNES, K. A. (ed.): *Legislating the Holocaust: The Bernhard Loesener Memoirs and Supporting Documents*. Colorado, Oxford: Westview Press, 2001, s. 46-51, prípadne aj COLOTKA, P. – KÁČER, M. – BERDISOVÁ, L.: *Právna filozofia dvadsiateho storočia*. Praha: Leges, 2016, s. 153-158.

⁵⁵ K Schmittovi a jeho kontroverznému postaveniu v nacistickom režime odporúčame pozrieť predovšetkým SCHWAB, G. D.: Introduction. In: SCHMITT, C.: *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Cambridge, MA and London: MIT Press, 1985, s. xi-xxvi; BENDERSKY, J. W.: *Carl Schmitt, Theorist for the Reich*. Princeton: Princeton University Press, 1983, s. ix-xi; DYZENHAUS, D.: *Legality and Legitimacy. Carl Schmitt, Hans Kelsen and Hermann Heller in Weimar*. Oxford: Oxford University Press, 1997, s. xi-xiii; KERVÉGAN, J.-F.: *Co s Carlem Schmittem?* Praha: OIKOYMENH, 2015, s. 10 a n.; prípadne aj našu recentnú prácu na vybranú časť Schmittovho diela, a to: METEŇKANYČ, M. O.: O hraniciach nepriateľstva a kritike pacifizmu u Carla Schmitta. In: *Ostium*, roč. 17, 2021, č. 2, dostupné na internete: https://ostium.sk/language/sk/o-hraniciach-nepriatelstva-a-kritike-pacifizmu-u-carla-schmitta/#_ftn52

⁵⁶ K nemu pozri predovšetkým KELSEN, H.: *Čistá právna veda*. Bratislava : Kalligram, 2018; WEINBERGER, O., KUBEŠ, V. (eds.): *Brněnská škola právní teorie (normativní teorie)*. Praha : Karolinum, 2003; či skrátené aj v METEŇKANYČ, O.M.: *Historickoprávna škola a kontinentálny právny pozitivizmus*. In: CHOVANCOVÁ, J. – GÁBRIŠ, T. – KLUKNAVSKÁ, A. – METEŇKANYČ, O.M.: *Dejiny právneho a politického myslenia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 110-115.

⁵⁷ Treba však uviesť, že ani jeden z nich v medzivojnovom a vojnovom období nemal dominantnú pozíciu vo svojich „smeroch“. Schmitt bol síce aktívnym nacistom, ale nemal dôveru hlavných ideológov tohto režimu. Totiž Schmitt v medzivojnovom období publikoval viaceré tvrdenia, ktoré jednoznačne kriticky smerujú voči totalitnému spôsobu myslenia. Napríklad vo svojom diele *Legalita a legitimita* (1932) sa pomerne ostro vyslovuje pre zákaz tých politických strán, ktoré sú nepriateľské voči základným hodnotám Weimarskej republiky (samotná kritika sa týkala predovšetkým komunistickej strany, avšak vzťahovala sa i na NSDAP). Porovnaj s SCHMITT, C.: *Legality and Legitimacy*. Durham, London: Duke University Press, 2004, s. 67-83, 90-94. Možno práve aj z tohto dôvodu potom neskôr po roku 1933 sa Schmitt oveľa usilovnejšie snaží stať pevnou a významnou súčasťou nového režimu, aj keď mnohí (Alfred Rosenberg či osoby z Himmlerovho okruhu) mu uvedené nezabudnú. Pre viac pozri KERVÉGAN, J.-F.: *Co s Carlem Schmittem?* Praha: OIKOYMENH, 2015, s. 30-33, s. 132-142. Obdobne, ak by sme hľadali vrcholne vplyvných právnych pozitivistov v medzivojnovom období, tak by medzi nimi nebol Hans Kelsen. Skôr by sme mali siahnuť po dielach od Gerharda Anschütza či Richarda Thomy. Tamže, s. 103.

myslenia. Schmitt je veľkým odporcom pozitivizmu, keďže podľa neho nejde o čistý, ani originálny typ právneho myslenia. Spor medzi ním a Kelsenom sa dotýkal viacerých úrovní, avšak zásadná je problematika povahy normativity a statusu právnej normy, ako aj štruktúry toho, čo sa zvyčajne označuje ako právny poriadok (*Rechtsordnung*). Presnejšie otázka znie: čo presne z viac-menej náhodnej množiny predpisov a noriem, vytvára *poriadok* či priamo celý *právny systém*?

V Kelsenovom chápaní právny poriadok sa opiera o princípy autonómie, autokonzistencie a autofundácie, pričom ide o uzatvorený systematický a hierarchizovaný rad noriem, ktorý v seba nezhrňa „vonkajšie elementy“, predovšetkým tie „prirodzené“, spadajúce do sféry *Sein* a kauzálnych vzťahov. Právny poriadok spadá do sféry *Sollen*, to, čo má byť a platia vzťahy pričítateľnosti, nie kauzality.⁵⁸ Čistota právnej vedy sa ma preukázať práve tým, že sa oslobodí od všetkých pre ňu cudzích prvkov (politických, psychologických, sociologických, etických, teologických a pod.).⁵⁹ Predmetom právnej vedy by mali byť len formálne štruktúry právnych noriem, nie ich obsah. Právne normy neplatia v dôsledku svojho obsahu, ba dokonca „*akýkoľvek ľubovoľný obsah sa môže stať právom (...)*“.⁶⁰ Neexistuje žiadne ľudské správanie, ktoré by ako také, v dôsledku svojho obsahu, mohlo byť vylúče-

⁵⁸ V tom tkvie aj „normatívnosť“ celého smeru – potrebné zdôrazňovanie kontrastu medzi svetom faktov, ktorý je (*Sein*), a svetom noriem, ktorý má byť (*Sollen*). Ide o porovnanie dvoch svetov. Na jednej strane sú prírodné deje prepojené prostredníctvom zákona kauzality, ktorý hovorí, že ak nastane určitá príčina, nevyhnutne musí nasledovať určitý následok. Naopak, pri normách takáto prírodná nutnosť neexistuje. Inak povedané: pričítateľnosť = „ak a, potom má *byť* b“; kauzalita = „ak a, tak *je* b“. Pre lepšie pochopenie poukážme na známy príklad rozdielu medzi *Sein* a *Sollen*, a to vlastníctvo veľhada kráľovského. Predstavme si situáciu, v rámci ktorej je na jednej strane vlastník veľhada a vo svete noriem má vlastník právnu moc nad svojim domácim zvieratkom. Avšak na strane druhej si predstavme situáciu, keď sa veľhad začne obmotávať okolo svojho vlastníka a bude ho chcieť skonzumovať ako svoju obeť. Je to bežný prírodný jav, keďže ide o dôsledok toho, že veľhad pociťuje hlad a hľadá si svoju obeť, ktorá môže byť i v podobe jeho vlastníka. V tomto prípade legitímny vlastník, hoci má právnu moc nad svojim domácim zvieratkom (svet noriem), túto moc fakticky nevie využiť, keďže platia prírodné zákony, v rámci ktorých veľhad musí rozdrviť a skonzumovať svoju obeť, pretože ho k tomu vedú jeho inštinkty a okolnosti, v ktorých sa ocitol (pociťuje hlad a jediná obeť v okolí je jeho vlastník). Nezabudnime, že všeobecné normy upravujúce vlastníctvo, ako aj subjektívne právo vlastníka aj v prípade usmrtenia a skonzumovania vlastníka veľhadom zostávajú nedotknuté. Veď vlastníckovo subjektívne právo k hadovi plynulo prešlo z neho na jeho dedičov! K tomu viac pozri PATTARO, E.: *The Law and the Right – A Reappraisal of the Reality that Ought to Be*. In: *A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence (Vol. 1)*. Dordrecht : Springer, 2005, s. 4.

⁵⁹ „*Jurisprudencia sa absolútne nekritickým spôsobom zmiešavala so psychológiou a biológiou, s etikou a teológiou. Dnes už neexistuje takmer nijaká spoločenská veda, do oblasti ktorej by juristi nepovažovali za prípustné preniknúť. (...) Ak právna veda nemá zaniknúť v prírodnej vede, treba právo čo najpresnejšie odlišiť od prírody.*“ KELSEN, H.: *Čistá právna náuka*. Bratislava : Kalligram, 2018, s. 37-38.

⁶⁰ Tamže, s. 96.

né z možnosti stať sa obsahom právnej normy. Ako právna norma platí norma vždy a len preto, lebo vznikla určitým špecifickým spôsobom, resp. bola vytvorená podľa určitého pravidla. Platnosť konkrétnej právnej normy sa podľa normativistov vyvodzuje od jej vyššie postavenej normy v rámci celkovej hierarchie noriem. Právny poriadok sa tak chápe ako hierarchický systém právnych noriem, pričom má pyramídový tvar a jej vrchol predstavuje základná norma (tzv. *Grundnorm*).⁶¹

Kelsen (popri inom) zdôrazňuje, že čistá právna veda:

- sa stavia voči prirodzenoprávnym náukám, keďže podľa neho majú všetky spoločné to, že právne normy (a právny poriadok) podriaďujú mravným ideálom, ktoré sa vyznačujú mlhavým a nejasným pojmom „spravodlivosti“;
- odmieta klasické podoby pozitivizmu, predovšetkým „imperialistickú teóriu práva“ Johna Austina, ktorá redukuje právnu normu len na príkaz suveréna, ako aj „pozitivismus zákona“, ktorý rozpracovali predovšetkým Gerber a Laband (nemeckí pozitivisti 19. storočia). Obe teórie sa totiž opierajú o hrozbu sankciou (čím sa zmiešavajú to „čo má byť“ a to „čo je“). Kelsen neskôr poukazuje na to, že tieto teórie majú viaceré spoločné rysy s decionizmom, ktorého zástanca je práve C. Schmitt;
- frontálne odmieta sociologický prístup k právu (predovšetkým v podaní H. Kantorowicza, E. Ehrlicha či M. Webera). Práve odmietnutie „sociologického“ v práve je tým najväčším znakom „čistoty“ právnej vedy. Čistá bude vtedy, ak sa zbaví všetkých nenormatívnych prímiesí, teda od akýchkoľvek sociologických dát. Je potrebné pamätať, že jurisprudencia je normatívna veda, zatiaľ čo sociológia je deskriptívna veda, teda veda o tom, čo je (opätovne odmietnutie miešania svetov *Sein* a *Sollen*).⁶²

Schmitt sa zameriava aj na Kelsenovu polemiku so sociológiou, pričom poukazuje, že normativistické oddelenie „čisto normatívnej“ zložky práva je len ilúziou. Právo nie je možné analyzovať len na spôsob čisto normatívneho právneho systému. Totiž „každá norma predpokladá normálnu situáciu.“⁶³ Sociológia nám pripomína skutočnosť, ktorú Kelsen nechce vidieť podľa Schmitta, a to že normatíva predpokladá inštitúciu, zakladajúci akt, a ten nie je právnej povahy. A tu sa dostávame k tomu najošemetnejšiemu bodu Kelsenovej teórie, teda k základnej

⁶¹ Viac v METEŇKANYČ, O.M.: Historickoprávna škola a kontinentálny právny pozitivizmus. In: CHOVANCOVÁ, J. – GÁBRIS, T. – KLUKNAVSKÁ, A. – METEŇKANYČ, O.M.: *Dejiny právneho a politického myslenia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 113 a nasl.

⁶² Porovnaj s KERVÉGAN, J.-F.: *Co s Carlem Schmittem?* Praha: OIKOYMENH, 2015, s. 105-107.

⁶³ SCHMITT, C.: *Pojem politična*. Brno: CDK a Praha: OIKOYMENH, 2007, s. 46.

norme, ktorej teoretické uchopenie Kelsen v priebehu života viackrát menil.⁶⁴ Práve na tento bod sa zameriava kritika Schmitta, konkrétne na vzťah platnosti (*Geltung*) a pôsobnosti (*Wirksamkeit*) noriem. Platnosť normy je samo jej bytie normou, tzn. ide o špecifickú existenciu normy, zvláštny spôsob, ktorým je daná.⁶⁵ Oproti tomu pôsobnosť normy je už existujúci fakt (v čase a priestore), že norma je účinne uplatňovaná a dodržiavaná. Platnosť a pôsobnosť sú v Kelsenovej dualistickej perspektíve logicky i ontologicky nezávislé.⁶⁶ Kelsen však sám priznáva (a odtiaľto plynú problémy a kritika Schmitta), že medzi oboma aspektmi panuje istá korelácia.⁶⁷ Tvrdenie, že existuje medzi platnosťou a pôsobnosťou normy určitá korelácia, zakladá teoretický problém, ktorého si je Kelsen plne vedomý – obnovuje totiž spojenie medzi faktami a normami, sférou bytia a sférou toho, čo má byť (čo je v rozpore so základmi normativistického učenia, ako aj v rozpore s tzv. Humovou tézou).⁶⁸ Kelsen sa vydáva cestou, že pôsobnosť z jeho pohľadu je podmienkou *sine qua non* platnosti (norma zbavená celej pôsobnosti, tzn. že ju nikto nedodržiava, ani nie je skutočnou normou), ale zároveň nie je podmienkou *per quam* (keďže normu môže nastoliť jedine norma). Inak povedané: normy pozitívneho právneho poriadku sú platné, pretože je základná norma považovaná za platnú, nie pretože sú efektívne. Sú platné ale len dovtedy, kým má pôsobnosť celý právny poriadok.⁶⁹ Uvedeným zdôvodnením však nerieši vzniknuté otázky (hlavne, ak v iných častiach svojej teórie sa striktne drží delenia na *Sein* a *Sollen*), preto nečudo, že vznikali kritické ohlasy.

Naproti tomu Schmitt v úvode svojej kariéry formuluje v opozícii normativizmu program decisionistickej náuky o práve.⁷⁰ Je zaujímavé, že Schmitt často menil „kabát“ čo sa týka jeho viacerých teó-

⁶⁴ K tomu viac pozri v SOBEK, T.: *Nemorální právo*. Praha: Ústav státu a práva, 2010, s. 142-151.

⁶⁵ Vid' v KELSEN, H.: *Čistá právní nauka*. Bratislava : Kalligram, 2018, s. 43.

⁶⁶ KERVÉGAN, J.-F.: *Co s Carlem Schmittem?* Praha: OIKOYMENH, 2015, s. 110.

⁶⁷ KELSEN, H.: *Čistá právní nauka*. Bratislava : Kalligram, 2018, s. 43-45.

⁶⁸ Veľmi zjednodušene: z bytia nie je možné usudzovať to, čo má byť. Viac v HUME, D.: *A Treatise of Human Nature*. Oxford: L. A. Selby-Bigge, 1888, s.469-470, prípadne pozri viac k tejto téme aj v HOLLÄNDER, P.: *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 41-48, 245-248.

⁶⁹ KERVÉGAN, J.-F.: *Co s Carlem Schmittem?* Praha: OIKOYMENH, 2015, s. 111.

⁷⁰ Jej základy je možné nájsť v týchto jeho dvoch dielach: *Politická teológia* (1933) a *Pojednanie o troch typoch právneho myslenia* (1934). Viac pozri v SCHMITT, C.: *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Cambridge, MA and London: MIT Press, 1985. Je však nutné uviesť, že Schmitt svoje zásadné pozície teórie často dopĺňal, resp. menil v priebehu života, vid' viac v KERVÉGAN, J.-F.: *Co s Carlem Schmittem?* Praha: OIKOYMENH, 2015, s. 114 a nasl. Vo všeobecnosti by sme mohli decisionizmus charakterizovať ako politicko-právny koncept, ktorý kladie do popredia rozhodovanie a aktéra rozhodovania. Zásadné je rozhodnutie same o sebe, nejde až tak o obsah či dôvod rozhodnutia. Obdobne nezohrávajú dôležitú rolu všeobecne uznávané hodnoty či morálne postoje. Rozhodnutie človeka je v konečnom dôsledku svojvoľné a nevysvetliteľné prostriedkami logickej analýzy. Porovnaj so

rií, avšak jeden prvok je zásadne konštantný – antinormativizmus. Samotný decionizmus má viaceré aspekty. V prvom rade Schmitt kritizuje predstavu sudcu ako „subsumačného automatu“, tzn. stroja, ktorý bezchybne podriaďuje jednotlivé prípady do normatívneho poriadku, u ktorého sa predpokladá, že je všeobecný, uzatvorený a je logicky konzistentný. Aby sudca mohol prijať správne (*richtig*) rozhodnutie, nepostačuje mu ho jednoducho vyvodit' z právneho (normatívneho) systému, ako tak činia a rekonštruujú pozitivistickí právni teoretici. Aj keď je právna norma čo do svojho obsahu a oblasti uplatnenia vymedzená najlepšie možné, vždy v sebe bude mať neodstrániteľný „moment svojvôle“.⁷¹ Samotná existencia pravidla je často dôležitejšia, než jeho obsah a modalita, keďže každý normatívny výrok v sebe inherentne nesie „moment obsahovej indiferencie“, ktorá predstavuje neredukovateľný priestor pre prax a zakladá (aj keď relatívnu) autonómiu jednotlivých rozhodnutí.⁷² Rozhodnutie teda predpokladá platný normatívny poriadok, ale nie je ho možné z neho vydedukovať.

Tu je možné vidieť Schmittovu kritiku reduktívneho chápania súdnej praxe, ktorej neodlúčiteľnou charakteristikou je aj nepremyslené nahodnotenie právnej normy. Pre Schmitta je zásadná diskrečná právomoc súdov a iných orgánov aplikácie práva. „Každý poriadok spočíva na nejakom rozhodnutí. (...) Aj právny poriadok spočíva rovnako ako každý iný poriadok na rozhodnutí, nie na nejakej norme.“⁷³ Azda najzásadnejší omyl normativizmu spočíva v tom, že si právny poriadok predstavuje ako homogénny a uzatvorený priestor, zatiaľ čo decionizmus je vnímavý k rozdielom a zlomom v spoločnosti, keďže každé rozhodnutie je vždy neredukovateľne jedinečné. Schmitt odmieta dualizmus bytia a toho, čo má byť (*Sein* vs. *Sollen*). *Sollen* a normativita noriem podľa neho majú zmysel len vtedy, ak sa zakladajú v bytí.⁷⁴ Rozhodnutie, ako ho chápe Schmitt, obsahuje metaempirickú dimenziu: „*Suverénne rozhodnutie je absolútny počiatok, a počiatok (a to aj v zmysle ἀρχή) je proste a len suverénnym rozhodnutím. To vychádza z normatívnej ničoty a konkrétnej neusporiadanosti.*“⁷⁵ Z tohto dôvodu je potrebné odmietnuť základnú tézu čistej teórie práva, a to že právny

---

ŠTEFANČÍK, R.: *Uvažovanie o politike (nielen) v nemecky hovoriacom prostredí*. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre regionálnu politiku, 2012, s. 64.

⁷¹ SCHMITT, C.: *Gesetz und Urteil, Eine Untersuchung zum Problem der Rechtspraxis*. Berlin: Otto Liebmann, 1912, s. 46, cit. podľa KERVÉGAN, J.-F.: *Co s Carlem Schmittem?* Praha: OIKOYMENH, 2015, s. 115.

⁷² Tamže, s. 64 a nasl.

⁷³ KERVÉGAN, J.-F.: *Co s Carlem Schmittem?* Praha: OIKOYMENH, 2015, s. 118.

⁷⁴ Tamže, s. 125.

⁷⁵ SCHMITT, C.: *Über die drei Arten des rechtswissenschaftlichen Denkens*. Berlin: Duncker & Humblot, 2006, s. 23-24.

poriadok sa zakladá sám. Táto téza obchádza gesto, ktorým sa normativita nastoľuje – rozhodnutím v práve.

Tým sa dostávame k ďalšiemu kritickému momentu, ktorému sa má normativizmus vyhýbať, avšak pre teóriu práva má zásadný význam – problém výnimky vo vzťahu k normálu.⁷⁶ Kelsen sa tejto problematike nevenuje, keďže popiera jeho existenciu. Drží sa pozitivistickej tézy o principiálnej absencii prázdnych miest v normatívnom poriadku a súčasne má za to, že právny poriadok môže bezrozporne predvídať a reglementovať aj vlastne pozastavenie (ak si vopred legislatívne upraví režim výnimočnosti – stav núdze, výnimočný stav, vojnový stav a pod.).⁷⁷ Schmitt predmetné nazeranie kritizuje predovšetkým z toho dôvodu, že zahmlieva skutočnosť, ako významné sú decisionistické (rozhodovacie) zložky v takýchto prípadoch. Keď pozastavujeme aktuálnu pôsobnosť normy ukazuje sa podľa Schmitta dôležitosť samotného rozhodnutia, ktoré spôsobuje dané pozastavenie. Aby norma mohla platiť, musí existovať normálna (faktická) situácia, v ktorej sa bude tak uplatňovať. A tu môžeme vidieť zdôvodnenie, prečo podľa Schmitta má rozhodnutie primát nad normou: napriek tomu, že sú obe konštitutívnym momentom práva, dôležitejšie je politické rozhodnutie (spomínané gesto), keďže vytvára normálnu situáciu, ktorú všetka normatívna platnosť predpokladá.⁷⁸ „Normalita ... nie je len vonkajším predpokladom normy, ktorému právna veda nemá venovať pozornosť, je to vnútorný, právne podstatný rys platnosti normy a je to normatívne určenie samotnej normy.“⁷⁹ Na to, aby v spoločnosti bola normalita, musí sa to politicky prostredníctvom potrebných rozhodnutí zabezpečiť.

Dôležité je však upozorniť na to, že Schmitt nevolá po výnimočných stavoch v spoločnosti, keď dochádza k pozastaveniu platnosti noriem, jeho intencia sa skôr zameriava na poukázanie dôležitosti momentu rozhodnutia v práve, pričom ide o niečo, čo je prirodzenou zložkou normatívneho poriadku (a teda rozporuje myšlienku Kelsena, ktorý predmetné rozhodnutia o práve posúva do oblasti právnej politiky a má ísť o vonkajší predpoklad normativity, nie jej vnútornú podmienku). V normálnych časoch má panovať primát právnych noriem, avšak tie nám často majú byť málo nápomocné pri výnimočných situáciách,

---

⁷⁶ Schmitt význam tohto fenoménu popisuje v prvej kapitole svojho diela *Politická teológia*, porovnaj s SCHMITT, C.: *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Cambridge, MA and London: MIT Press, 1985, s. 5-15.

⁷⁷ KERVÉGAN, J.-F.: *Co s Carlem Schmittem?* Praha: OIKOYMENH, 2015, s. 123-124.

⁷⁸ Tamže, s. 124.

⁷⁹ SCHMITT, C.: *Über die drei Arten des rechtswissenschaftlichen Denkens*. Berlin: Duncker & Humblot, 2006, s. 20.

tam sú kľúčové rozhodnutia relevantných subjektov o ďalšom osude práva.

Samozrejme, polemika medzi Schmittom a Kelsenom zahŕňala viaceré ďalšie aspekty a úrovne.⁸⁰ Pre účely tohto článku bolo dôležité však poukázať na odlišné perspektívy oboch významných právnikov z medzivojnového obdobia na právny poriadok ako taký, pričom je evidentné, že Schmittov program decizionistickej náuky o práve je dobre kompatibilný s nacistickým právom, zatiaľ čo právny normativizmus Hansa Kelsena (resp. aj iné vetvy právneho pozitivizmu) vôbec nie.⁸¹ Preto azda neprekvapí skutočnosť, že zatiaľ čo Carl Schmitt bol pomerne vysoko postavený nacistický právnik v štruktúrach Tretej ríše, Hans Kelsen musel zvoliť život utečenca, pričom si zrejme zachránil svoj život útekom do Spojených štátov amerických, kde pretrval aj po skončení vojny, až do svojej smrti v roku 1973. Rovnako by nemalo prekvapiť tvrdenie, že poprední pozitivisti patrili k rozhodným odporcom nacistického režimu. Pre samotných nacistických pohlavárov predstavovali pozitivisti (vrátane normativistov) rezíduum predchádzajúceho režimu a liberálnej demokracie.⁸²

Záverom môžeme skonštatovať, že s ohľadom na vyššie uskutočnenú analýzu skutočne nemôžeme uviesť, že pre nacistické právo je príznačný princíp legality a známa formula „*zákon je zákon*“. V tomto smere ide o jeden z najviac vžitých mýtov o nacistickom práve, avšak ako sme si uviedli, predmetné tvrdenie sa zakladá na viacerých nepresnostiach. Nacistickí pohlavári, ako aj právnici tohto režimu, opovrhovali zákonom vo svojej formálnej podobe, uprednostňovali právo vrodené, t.j. právo, ktoré má nadpozitívnu povahu, stelesňuje princípy národnej spravodlivosti a je v súlade s všeobecným národným presvedčením. Princíp legality bol vystavený častej kritike, ako aj pozitivistické (i normativistické) učenie bolo považované za spiatocnícke a opovrhovalo sa ním. Skutočne, juristi nacistického režimu sa skôr prikláňali

⁸⁰ Porovnaj napríklad s HOLLÄNDER, P.: *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 57-65.

⁸¹ Schmittovska decisionistická náuka o práve mala úspech medzi viacerými ďalšími ideológmi nacizmu, keďže poskytovala dobré zdôvodnenie pre porušovanie vlastných zákonov. Taký Rosenberg obdobne chápal konflikt medzi právom a politikou ako pseudoprobém. Totižto právo chápané ako to, čo prospieva nemeckému národu (tzv. Naše právo) je plne kompatibilné s politikou „*v najlepšom zmysle toho, čo je skutočne štátnické*.“ Popredný ideológ nacizmu bol toho názoru, že „*právo a politika sú iba dva odlišné prejavy rovnakej vôle, ktorá slúži našej najvyššej rasovej hodnote*.“ ROSENBERG, A.: *The Myth of the 20th Century. An Evaluation of the Spiritual-Intellectual Confrontations of Our Age*. Torrance, Calif: Noontide Press, 1982, s. 286-287. Nečudo, že pri danom nazeraní na právo dávali nacisti neustále prednosť schmittovskému rozhodnutiu pred vopred stanoveným pravidlom.

⁸² Porovnaj s FOLJANTY, L.: *Recht Oder Gesetz: Juristische Identität und Autorität in den Naturrechtsdebatten der Nachkriegszeit*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, s. 39.

k istej podobe právneho naturalizmu založeného na nacistickej morálke a ideológií a prezentujú osobitnú formu tézy spojenia medzi právom a mravnosťou. Tomáš Sobek vhodne poukazuje na to, že „v dejinách jurisprudencie ťažko hľadať iný príklad toho, že právnici používali slovo „morálka“ alebo „mravnosť“ s takou frekvenciou.“⁸³ Z tohto dôvodu sa nám javí viac ako vhodné používať označenie nacistický naturalizmus pre právny režim uplatňovaný v Tretej ríši.⁸⁴

2.2 Hodnotová neutralita formálneho právneho štátu

Druhý často znejúci charakteristický rys formálneho právneho štátu je jeho hodnotová neutralita. Tá má spočívať v tom, že základom formálneho právneho štátu je inštitucionálny a procesný rámec, ktorý môže byť naplnený rôznorodým politickým obsahom, resp. inak povedané formálny právny štát sa sústreďuje výlučne na súlad postupu moci s vopred ustanovenými pravidlami a údajne nijako neprihliada na ich obsah (je jedno, či pravidlá, ktoré štátne orgány uplatňujú, zodpovedajú nejakým materiálnym kritériám, dôležité je práve a len to, či sa tieto pravidlá uplatňujú predpísaným spôsobom). Skutočne však môžeme uvádzať, že formálny právny štát je hodnotovo neutrálny?

V prvom rade sa pristavme už pri samotnom označení „hodnotovo neutrálny“. Môže byť akýkoľvek právny systém hodnotovo neutrálny, tzn. neobsahujúci žiadne hodnoty? Z vlastnej podstaty právny poriadok stanovuje určité formy správania ako žiaduce a iné zase zakazuje, keďže sa javia ako nebezpečné pre tú-ktorú spoločnosť. Z uvedeného vyplýva, že pri samotnom určení čo je a nie je žiaduce z pohľadu práva, musí zákonodarca vychádzať z určitých implicitných predstáv hodnôt (čo je dobré, spravodlivé, vhodné pre určitú komunitu). V tomto smere sa nešťastne používa uvedené spojenie, ktoré však neodráža základnú myšlienku – existencia istého inštitucionálneho a procesného rámca, ktorý môže byť naplnený rôznorodým politickým obsahom. Zabúda sa však na to, že aj ten inštitucionálny a procesný rámec prezentuje určité

⁸³ SOBEK, T.: *Právní rozum a morální cit*. Praha: Ústav státu a práva, 2016, s. s. 128, poznámka pod čiarou č. 861.

⁸⁴ Avšak na tomto mieste opätovne zdôrazňujeme, že nie je možné nacistický naturalizmus stotožňovať s klasickými teóriami prirodzeného práva. Nacistickým ideológom nejde o prirodzené právo založené na určitom univerzálnom princípe (napr. racionalita), ale ide skôr o právo inšpirované rasovou morálkou a „prírodnými“ zákonmi (tu badať značný vplyv sociálneho darwinizmu). Pre klasické teórie prirodzeného práva viď viac v OSINA, P.: *Nová teorie přirozeného práva*. Praha: Leges, 2019, 220 s.; prípadne pre historické východiská prirodzeného práva pozri aj BRTKO, R.: *Filozofickopravné východiská prirodzeného práva v klasickej a justiniánskej dobe rímskeho práva*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, predovšetkým pozri s. 8-96.

hodnoty, ktoré sú dôležité pre samotné fungovanie akéhokoľvek právneho štátu.⁸⁵

A tým sa dostávame k myšlienke, že formálny právny štát, obdobne ako materiálny právny štát, vyjadruje vybrané hodnoty a nie je možné o ňom hovoriť ako hodnotovo neutrálnom. Na vysvetlenie uvedeného si urobme menšiu právnohistorickú „odbočku“ a skúsme sa pozrieť na pôvodcov myšlienok o právnom štáte v kontinentálnej Európe (konceptia známa ako tzv. *Rechtsstaat*). Tá sa viaže už s Immanuelom Kantom, aj keď on sám uvedený pojem nepoužíva, avšak nastoľuje jeho základné rysy.⁸⁶ Spomeňme si niektoré z nich: Kant stavia svoj koncept predovšetkým voči policajnému štátu, ktorý sa chce starať o dobro či blaho svojich (vybraných) poddaných. Pre nemeckého filozofa z Königsbergu je však uvedené nezlučiteľné so slobodou každého, ktorý sa mal starať o svoje dobro a blaho sám. Štát by tu mal byť najmä z toho dôvodu, že bude chrániť individuálnu ľudskú slobodu a už každý človek si bude snažiť vybudovať čo možno najlepší život.⁸⁷ Obdobne kľúčová nie je skutočnosť, kto bude vykonávať štátnu moc, ale akcent kladie na to, akým spôsobom sa bude vykonávať. V tomto smere aj Kant po vzore iných osvietenecov predkladá koncept deľby moci (na zákonodarnú, výkonnú a súdnu moc), ktorá má zabezpečiť, aby nedošlo k prílišnej koncentrácii moci (a v konečnom dôsledku k eventualite nástupu despotizmu).⁸⁸ Zo samotnej deľby moci vyplýva to, že výkonná moc musí byť podriadená zákonodarnej, a to v tom zmysle, že jej úlohou je „len“ vykonávať prijaté zákony zákonodarným orgánom a jej vykonávacie predpisy musia byť v súlade s týmito zákonmi, ako aj právne predpisy výkonnej moci sú v hierarchii predpisov podriadené zákonom.⁸⁹

Práve aj uvedené idey slúžia neskôr ako myšlienkové inšpirácie nemeckým liberálne zmýšľajúcim právnikom 19. storočia, ktorí už začínajú operovať aj s predmetným pojmom *Rechtsstaat*. V tomto smere sú kľúčoví predovšetkým Wilhelm von Humboldt a Robert von Mohl. Nemeckí liberáli 19. storočia sa v prvom rade vyhŕňovali voči neobmedzenej moci osvietenského absolutizmu. „*Poslaním formálneho princípu legality teda nie je zdobiť úvodné časti ústavy, ale účinne obmedzovať štátnu moc, teda garantovať ľudskú slobodu.*“⁹⁰ Súčasne

⁸⁵ Na túto myšlienku neuskutočniteľnosti hodnotovo neutrálneho právneho systému ma „naviedol“ prof. Andrej Démuth počas konferencie BPF 2021, za čo mu aspoň touto cestou vrelo ďakujem!

⁸⁶ Porovnaj s ŠEJVL, M.: *Idea právního státu v dějinách filozofie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 213 a nasl.

⁸⁷ Porovnaj s KANT, I.: *The Metaphysics of Morals*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991, s. 136 a nasl.

⁸⁸ Tamže, s. 125 a nasl.

⁸⁹ Viac v ŠEJVL, M.: *Idea právního státu v dějinách filozofie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 224.

⁹⁰ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: *Teória práva*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 76.

ak sa zameriame len na formálne kvality dobrého zákona, tak len také vlastnosti právneho predpisu ako zrozumiteľnosť, všeobecná dostupnosť, neprotirečivosť, neretroaktívnosť a pod.,⁹¹ slúžia práve ľudskej dôstojnosti a jej ukotveniu v spoločnosti. Ak štát totiž neposkytne občianovi férovú šancu sa vopred uistiť, za aké konanie bude sankcionovaný, potom sa s takýmto človekom zaobchádza ako s objektom a nie subjektom schopným regulovať svoje správanie.⁹²

Na základe všetkých vyššie uvedených dôvodov sme toho názoru, že charakteristická črta hodnotovej neutrality, ktorá je často pripisovaná konceptu formálneho právneho štátu, nie je adekvátna a je mu mylne prisúdená. Formálny právny štát nie je a zo svojej povahy ani nemôže byť hodnotovo neutrálny, keďže svojimi formálnymi kritériami právnych predpisov slúži určitým ľudským hodnotám, predovšetkým samotnej ľudskej dôstojnosti.

2.3 Nie je pozitivizmus ako pozitivizmus

Na záver tejto kapitoly sa ešte na kratší moment vráťme k samotnému vymedzeniu právneho pozitivizmu Radbruchom, keďže uvedené je z jeho pohľadu dôležitou súčasťou konceptu formálneho právneho štátu. Pre Radbrucha základným východiskom pozitivistického myslenia je téza oddelenosti práva a morálky, pričom má platiť vyššie analyzovaná zásada *zákon je zákon*, ktorá sa má dodržiavať bez výnimky.⁹³ Právny pozitivizmus podľa neho súčasne redukuje právo na moc.⁹⁴ Avšak tu je potrebné uviesť, že k takto vymedzenému právnemu pozitivizmu sa dnes nehľási žiaden právny pozitivista. To, čo Radbruch nazýva právnym pozitivizmom, by sme dnes zrejme označili ako právny formalizmus, prípadne zákonný pozitivizmus,⁹⁵ a ten ani v minulosti nemal mnoho zástancov. Samotná myšlienka, že zákonná norma musí byť aplikovaná, aj keď je nespravodlivá, ale pokiaľ táto nespravodlivosť dosiahne extrémny rozpor so spravodlivosťou, tak sudca musí rozhodnúť *contra legem*, nie je v rozpore so súčasným právnym pozitivizmom. Zrejme by všetci dnešní právní pozitivisti pripustili myšlienku, že sudca má morálnu povinnosť sa vzoprieť extrémne nespravodlivému zákonu. Dokonca, ak príslušnú metanormu (t. j. že podmienkou plat-

⁹¹ Môžeme pokojne vymenovať už spomenuté všetky Fullerove požiadavky vnútornej morálky práva, opätovne viď FULLER, L.L.: *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 37-88.

⁹² PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: *Teória práva*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 76.

⁹³ Opätovne porovnaj s CHOVANCOVÁ, J. – GÁBRIŠ, T. – KLUKNAVSKÁ, A.: *Antológia k dejinám právneho a politického myslenia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 347.

⁹⁴ Tamže.

⁹⁵ Tzn. ide o doktrínu aplikácie práva viazanú explicitnými právnymi pravidlami.

nosti zákona je jeho súlad s elementárnou spravodlivosťou) stanovuje pozitívne právo, čo je lokálny spoločenský fakt, tak už nehovoríme len o morálnej, ale aj o právnej povinnosti sudcu (v súlade s tzv. tézou spoločenského faktu).⁹⁶ Nie je v rozpore s právnym pozitivizmom (hlavne tým inkluzívnym), že určitý právny poriadok obsahuje takúto metanormu.

V tomto smere môžeme naďalej vnímať simplifikáciu charakteristiky právneho pozitivizmu, ktorý v podstate dodnes pretrváva. Často sa aj na súčasných odborných fórach a konferenciách simplifikujú charakteristiky právneho pozitivizmu či právneho naturalizmu (predovšetkým medzi teoretikmi z pozitívnych právnych oblastí). Doposiaľ sa môžeme stretnúť s názormi, že definíčným kritériom právneho pozitivizmu je len téza oddelenosti práva a morálky (a rôzne neporozumenia tejto tézy⁹⁷), resp. v horšom prípade napríklad stotožňovanie právneho pozitivizmu so zákonným pozitivizmom.

Zaujímavé je, že Radbruchovo chápanie právneho pozitivizmu výrazným spôsobom ovplyvnilo to, ako tento smer negatívne chápali teoretici a právní filozofi v kontinentálnej Európe, predovšetkým v tej strednej. Často sa stretávame s tvrdením, že pozitivisti požadujú slepú poslušnosť všetkým zákonom, a to bez ohľadu na ich nemorálnosť, avšak tento výrok nemá žiadnu podporu medzi aktuálnymi právnymi pozitivistami a výrazným spôsobom zavádza celú diskusiu medzi obooma súčasnými doktrínami.⁹⁸ V tomto smere musíme súhlasiť s Brianom Leiterom, ktorý sa znepokojene diví tomu, že právnici si stále pletú právny pozitivizmus s právnym formalizmom, pričom stále veria v už

---

⁹⁶ Táto téza v krátkosti uvádza, že platnosť a obsah práva sú determinované nejakými spoločenskými faktmi. Porovnaj viac s SOBEK, T.: *Nemorální právo*. Praha: Ústav státu a práva, 2010, s. 264-265.

⁹⁷ Ako príklad uveďme spojenie pozitivizmu s prostým poňatím právneho sylogizmu. Pozitivizmus je podľa niekoho len subsumácia zistených faktov pod skutkovú podstatu právnej normy, pričom orgán aplikácie práva (najčastejšie sudca) následne logicky odvodí individuálne rozhodnutie bez vplyvov iných externých elementov (predovšetkým morálky). Prípadne sa poukazuje na to, že s ohľadom na tézu oddelenosti práva a morálky, právny pozitivizmus vylučuje možnosť, že sudcovia môžu do svojej rozhodovacej činnosti zahrnúť morálne úvahy. Uvedené je však nepravdivý záver.

⁹⁸ Je už skutočne potrebné odmietnuť myšlienku, ktorá je často vkladaná do úst pozitivistov, a to že právny pozitivizmus je smer, v ktorom sa tvrdí, že právo rovná sa zákonu, prípadne, že sa prezentuje ako sudcovský formalizmus v zmysle redukcie súdneho rozhodovania na priamočiaru aplikáciu právnych pravidiel, bez ohľadu na účel pravidla a ich praktické dôsledky. Žiadny významnejší právny pozitivista sa však nehlási ani k jednému z vyššie spomenutých chápaní pozitivizmu. V tomto smere sa ukazuje práve tá dezinterpretácia právneho pozitivizmu. Porovnaj s dielom SOBEK, T.: *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 384.

aspoň stokrát vyvrátený Radbruchov mýtus o tom, že príčinou ohavnosti nacistickej justície bol práve pozitivizmus.^{99 100}

3. Potreba konfrontácie materiálneho a formálneho právneho štátu (aj rámci rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky)?

V predchádzajúcej kapitole sme si prezentovali viaceré mýty, ktoré pretrvávajú v našom dikurze o formálnom právnom štáte, pričom tie často prispievajú k jeho negatívnemu obrazu, ktorý pretrváva dodnes. Súčasne v rámci rozhodovacej činnosti slovenského ústavného súdu sme svedkami, že sa odkazuje predovšetkým na materiálny právny štát, ktorý sa chápe v tom pozitívnom svetle, zatiaľ čo ten formálny právny štát sa skutočne chápe v znakoch, ktorý sme si predstavili v kapitole č. 1 tohto článku.¹⁰¹ Je však uvedené skutočne nutné robiť? Podľa nás nie, keďže samotné rozlíšenie medzi formálnoprávnou a materiálno-právnou racionalitou nie je úplne jednoznačné.

⁹⁹ Vid' LEITER, B.: The Radicalism of Legal Positivism. In: *University of Chicago, Public Law Working Paper No. 303*, 2010, s. 1 a nasl. Dostupné na internete: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1568333 (navštívené dňa 01.09.2021).

¹⁰⁰ Uveďme si nejaký konkrétny príklad. Obdobného pochybenia pri chápaní právneho pozitivizmu sa podľa Josepha Raza dopustil i „fanúšik“ Gustava Radbrucha a ďalší predstaviteľ kontinentálnej európskej jurisprudencie, Robert Alexy. Raz veľmi ostro vystupuje voči Alexymu, že vo svojej knihe *The Argument from Justice: A Reply to Legal Positivism* (2002) ignoruje celý pohartovský vývoj právneho pozitivizmu. Pri svojom chápaní právneho pozitivizmu má Alexy vychádzať predovšetkým z Kelsena a čiastočne z Harta, čo však nie je podľa Raza dostatočné a poukazuje, že Alexyho práca mala reflektovať originálne a vplyvné práce minimálne od D. Lyonsa, J. Colemana, T. Campbella, L. Greenovej, W. Walluchowa a mnohých ďalších. Tieto práce predchádzali vydaniu nemeckého originálu Alexyho diela, ktoré vyšlo v roku 1992 a mali byť zahrnuté do knihy, ktorá aspirouje kritizovať právny pozitivizmus. Súčasne medzi prvým vydaním knihy v nemčine (1992) a druhým vydaním knihy v angličtine (2002) bolo vyprodukovaných viacero ďalších významných textov o pozitivizme, vrátane tých od S. Shapira, L. Murphyho, K. Himma, B. Leitera, M. Kramera a ďalších, ktoré taktiež neboli zahrnuté do anglickej verzie Alexyho diela. K tomu Raz len rozladene dodáva: „*Je veľká hanba, že žiadny z týchto textov neovplyvnil argumenty tejto knihy.*“ RAZ, J.: *The Argument from Justice, or How Not to Reply to Legal Positivism*. In: PAVLAKOS, G.: *Law, Rights and Discourse. The Legal Philosophy of Robert Alexy*. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2007, s. 1. Dostupné na internete: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=999873 (navštívené dňa 01.09.2021). Je však potrebné uviesť v prospech prof. Alexyho to, že po tejto kritike sa začal venovať aj vyššie uvedeným dielam vo svojich neskorších prácach a aktívne s nimi polemizoval. Avšak uvedené len preukazuje, ako často dochádza k rôznym dezinterpretáciám na oboch stranách sporu medzi právny pozitivistami a právnymi naturalistami, resp. nonpozitivistami (a to aj neúmyselne). Uvedené ho by sme už nemuseli dopúšťať ani my.

¹⁰¹ Porovnaj aj s nálezom Ústavného súdu SR, PL. ÚS 21/2014 zo dňa 30. 01. 2019, bod 52 a nasl.

Túto myšlienku prezentuje Marek Káčer, keď poukazuje na skutočnosť, že v rovine konštitutívnych hodnôt demokratického a právneho štátu je delenie medzi formálnymi a materiálnymi hodnotami pomerne neostré. V tomto smere poukazuje aj na inú stránku interpretácie hodnoty právnej istoty v podaní Radbrucha, ktorá je často v „úzadí“ oproti jeho dobre znejúcej formule. Hodnota právnej istoty obsadzuje „*podivuhodnú stredovú pozíciu medzi účelnosťou a spravodlivosťou: je jednak vyžadovaná z pohľadu všeobecného blaha, jednak ale aj z pohľadu spravodlivosti. Je taktiež súčasťou požiadavky spravodlivosti, aby právo dávalo istotu, že nebude vykladané a aplikované dnes a tu takto, zajtra a inde inak.*“¹⁰² V tomto smere Káčer upozorňuje na skutočnosť, že „*konflikt medzi právnou istotou a spravodlivosťou sa tak dá interpretovať ako konflikt spravodlivosti so sebou samou.*“¹⁰³ Podobne sa dá postupovať aj s ostatnými princípmi „materiálneho“ právneho štátu, ktoré kladú požiadavky nielen na obsah práva, ale aj na jeho formu (princíp rovnosti, princíp ochrany ľudských práv, už spomínaná ľudská dôstojnosť a pod.).¹⁰⁴ V obdobnom duchu aj český ústavný súd neskôr pripustil, že formálno-právne uvažovanie má svoje hodnotové ukotvenie v právnom myslení. V známom rozhodnutí ohľadom tzv. legislatívnych prílepkoch uviedol, že kvalitná právna úprava musí spĺňať nielen materiálne, ale aj formálne kritéria. „*Ide tu o tzv. formálne hodnoty práva, ktoré síce neurčujú obsah právnych predpisov, majú však právu zaistiť existenciu, akceptáciu a aplikovateľnosť: hodnoty poriadku, predvídateľnosti, slobody od arbitrárnosti, právnej rovnosti či právnej istoty.*“¹⁰⁵ Tvrdenie, podobajúce sa tým, ktoré sme prezentovali už v predchádzajúcej kapitole (predovšetkým 2.2.), ktoré len opätovne potvrdzuje skutočnosť, že formálno-právna racionalita nie je hodnotovo neutrálna, ako sme sa dočítali predtým v prvom náleze českého ústavného súdu o potrebe uprednostniť materiálny právny štát pred tým „bezhodnotovým“ formálnym právnym štátom (Pl. ÚS 19/93).

Ako však riešiť túto celkovú konfrontáciu materiálneho a formálno-právneho myslenia? Opätovne sa prikláňame k názoru Mareka Káčera, že predmetný rozdiel medzi formálnoprávnou a materiálnoprávnou racionalitou sa dá koncipovať ako kontinuum.¹⁰⁶ Na jednej strane bude

¹⁰² RADBRUCH, G.: *Zákonné neprávno a nadzákonné právo*. In: RADBRUCH, G.: *O napětí mezi účely práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 131-132.

¹⁰³ KÁČER, M.: *Pluralita legalít: medzi formálnym a materiálnym právnym štátom*. In: BÁRÁNY, E. a kol. (ed.): *Zmeny v chápaní práva: pluralita systémov, prameňov, perspektív...* Bratislava: Slovak Academic Press, 2019, s. 79.

¹⁰⁴ Tamže, s. 79-80.

¹⁰⁵ *Nález Ústavného súdu ČR, sp. zn. Pl. ÚS 77/06 zo dňa 15. 02. 2007, bod 45.*

¹⁰⁶ KÁČER, M.: *Pluralita legalít: medzi formálnym a materiálnym právnym štátom*. In: BÁRÁNY, E. a kol. (ed.): *Zmeny v chápaní práva: pluralita systémov, prameňov, perspektív...* Bratislava:

existovať skutočne zákonný pozitivizmus, tzn. aplikácia práva založená na doslovnom výklade textu zákona bez akéhokoľvek ohľadu na jeho účel (zjednodušene: „slepé“ nasledovanie práva), na strane druhej stojí „aplikácia“ práva založená na morálno-politických úvahách sudcu bez akéhokoľvek ohľadu na text zákona. To, ktorá racionalita má prevažovať v danom rozhodovacom procese, bude záležať od komplikovanosti prípadu. V tomto smere sa opäť primerane môže použiť rozlíšenie prípadov na *easy vs. hard cases*,¹⁰⁷ pričom základná aplikačná schéma znie: „*čím jednoduchší je rozhodovaný prípad, tým formalistickejšia má byť aplikácia príslušného pravidla.*“¹⁰⁸ Na tomto mieste nemáme v pláne ísť príliš do hĺbky samotného analyzovania, ako určiť mieru zložitosti prípadov, na to už existujú viaceré teoretické konštrukcie,¹⁰⁹ uvedeným príkladom sme chceli len poukázať na to, že v rámci teoretickoprávneho diskurzu aj na Slovensku odznievajú viaceré spôsoby, ako vymedziť vzťah medzi formálnoprávnym a materiálnoprávnym myslením.

Nepovažujeme totiž za vhodné, keď sa v prípade konceptu formálneho právneho štátu šíria aj naďalej rôzne nepresné interpretácie a vykresľujú ho v tak negatívnom svetle. Samozrejme, netvrdíme, že doktrína materiálneho právneho štátu je nehodná záujmu, resp. že by sme ju mali zavrhnúť. Len je pre nás zarážajúce, ako často v posledných rokoch odznieva kritika na formálnoprávne myslenie (resp. formálny právny štát), ktoré je však obvyklým spôsobom uvažovania právnikov. Súčasne, ak by sme si mali vybrať, ktorý spôsob právneho myslenia (t. j. materiálnoprávny stelesnený v Radbruchovej formule či v doktríne materiálneho právneho štátu alebo vyššie analyzovaný formálnoprávny spôsob myslenia) je menej náchylnejší na zneužitie, tak naša odpoveď by bola jednoznačná. Formálnoprávne myslenie. Samozrejme, všetko sa dá zneužiť, no z vlastnej povahy sa jasne formulované pravidlá zneužijú oveľa ťažšie, ako vybrané hodnoty, účely, princípy, skrývajúce sa za vágnymi pojmami, ako sú „*neznesiteľná spravodlivosť*“ či „*konštitučné hodnoty demokratického a právneho štátu*“.¹¹⁰ Nie je nič sve-

---

Slovak Academic Press, 2019, s. 80-81.

¹⁰⁷ Porovnaj s DWORKIN, R.: Hard Cases. In: *Harvard Law Review*, Vol. 88, No. 6, 1975, s. 1057-1109.

¹⁰⁸ KÁČER, M.: Pluralita legalít: medzi formálnym a materiálnym právnym štátom. In: BĀRĀNY, E. a kol. (ed.): *Zmeny v chápaní práva: pluralita systémov, prameňov, perspektív...* Bratislava: Slovak Academic Press, 2019, s. 80.

¹⁰⁹ Ale odporúčame na tomto mieste si pozrieť podnetný algoritmus navrhnutý Marekom Káčerom: tamže, s. 81.

¹¹⁰ Porovnaj s PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: *Teória práva*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 76.

toborné uviesť, že čím vágnejší pojem, resp. právne pravidlo, tým širší priestor na voľnú úvahu pri jeho aplikácii.¹¹¹

Z nášho pohľadu by sa malo materiálnoprávne myslenie uplatňovať zo strany orgánov aplikácie práva (predovšetkým súdmi) čo najviac zdržanlivo. Predovšetkým ak pripustíme, že pri posudzovaní platnosti predpisov sa sudcovia môžu odvolávať aj na nejaké (na tomto mieste použijeme Radbruchovu terminológiu) „nadzákonné“ právo, potom len skutočne v jedinečných, výnimočných situáciách typu trestanie zločincov proti ľudskosti, vysporiadavanie sa s totalitným režimom, zrušenia otroctva, vysporiadavania sa s rasizmom (príklad apartheidu v JARe), proste keď dochádza k masívnemu porušovaniu základných ľudských práv a slobôd. V ostatných veciach by mal skutočne platiť určitý princíp zdržanlivosti,¹¹² avšak je otázne, či to tak momentálne aj skutočne je.

Sme toho názoru, že dnes môžeme vnímať trend, keď Ústavný súd SR je skôr materialistický, angažovaný, odhodlaný odchyliť sa od textu ústavy, než že by bol formalistický či zdržanlivý. Uvedené je možné badať predovšetkým v rámci zásadného nálezu ústavného súdu zo začiatku roka 2019, v rámci ktorého sa riešila otázka povinnosti sudcov a kandidátov na sudcov prejsť bezpečnostnými previerkami.¹¹³ Ústavodarca v tomto prípade chcel zakotviť do Ústavy SR povinnosť sudcov a kandidátov na sudcov prejsť bezpečnostnými previerkami, sľubujúc si od tohto kroku očistenie súdnictva od nedôveryhodných osôb (keďže Národný bezpečnostný úrad mal zisťovať viaceré okolnosti, ktoré by mohli kompromitovať pozíciu sudkyne či sudcu, napr. drogová závislosť, finančná núdza a pod.) a tým aj zvýšenie dôveryhodnosti v slovenskú justíciu. Problematická časť spočívala v tom, že prostredníctvom týchto previerok by sa Národný bezpečnostný úrad dostal k potenciálne citlivým informáciám a ako orgán verejnej moci by ich mohol zneužiť na ovplyvňovanie súdnej moci, a teda by došlo do zásahu do jej nezávislosti.¹¹⁴ Na základe uvedeného Ústavný súd SR „zru-

---

¹¹¹ Samozrejme, uznávame, že vágnosti právnych pojmov sa nevyhneme a uvedené bude nevyhnutnou súčasťou právneho jazyka a určitá miera neurčitosti nemusí byť na škodu. V tomto smere odporúčame pozrieť dva zaujímavé pohľady na problematiku vágnosti/neurčitosti pojmov, a to: DÉMUTH, A. – ŠTEVČEK, M.: Na obranu vágnosti. In: *Filozofia*, 2021, roč. 76, č. 4, s. 237-251, prípadne aj GAHÉR, F. – MRVA, M. – ŠTEVČEK, M. – TURČAN, M.: Otvorená textúra pojmov a pravidiel – voda na mlyn pre subjektivismus v aplikovanej sémantike? In: *Filozofia*, 2020, roč. 75, č. 4, s. 309-323.

¹¹² Tá sa napríklad prejavuje aj v podobe princípu minimalizácie zásahov do činnosti iných orgánov verejnej moci v rámci slovenskej ústavnej praxi, porovnaj bližšie v KÁČER, M. – NEUMANN, J.: *Materiálne jadro v slovenskom ústavnom práve. Doktrínálny disent proti zrušeniu sudcovských previerok*. Praha: Leges, 2019, s. 14-15.

¹¹³ Nález Ústavného súdu SR, spis. zn. PL. ÚS 21/2014 zo dňa 30. 01. 2019.

¹¹⁴ Tamže, bod. 148.

šil“ časť ústavy, ktorá stanovala povinnosť sudcov a kandidátov na sudcov prejsť bezpečnostnými previerkami.

Uvedený krok vyvolal pomerne veľkú kritiku zo strany odbornej verejnosti. Je zjavné, že ústavodarca v tejto veci nepostupoval najvhodnejšie. Mohol skutočne zvoliť aj iné spôsoby a prostriedky na dočieľenie očisty súdnictva a často znejúca kritika je tu plne na mieste (z nášho pohľadu previerky skutočne zasahovali nad nevyhnutnú mieru do súkromia sudcov a potenciálne mohli ohroziť ich nezávislosť). Avšak problematickejšou bola samotná odozva slovenského ústavného súdu. Namiesto toho, aby vyslovil nesúlads príslušného vykonávacieho zákona s ústavou (a teda rešpektoval svoje vlastné právomoci), podujal sa „zrušiť“ rovno časť ústavy, hoci takúto derogačnú právomoc nemá a roky sám v procesne podobných prípadoch opakoval, že ju nemá. Viacerí teoretici uvedené kritizovali a poukázali na to, že ak by ústavný súd aplikoval na tento prípad princíp zdržanlivosti, dospel by k odlišnejšiemu záveru: namiesto ústavného zakotvenia bezpečnostných previerok sudcov a kandidátov na sudcov mal Ústavný súd SR „zrušiť“ zákon upravujúci podrobnosti ich udeľovania. V dôsledku takéhoto zdržanlivého postupu by sa príslušné ustanovenia ústavy stali obsolentne, v praxi by sa nevykonávali, a teda by ani neohrozovali sudcovskú nezávislosť.¹¹⁵

Asi nás neprekvapí, že súd tento neštandardný postup odôvodnil rozporom ústavnej úpravy ohľadom sudcovských previerok s materiálnym jadrom ústavy. Koncept materiálneho jadra ústavy je však pomerne vágnym, keďže ten sa má opierať o ešte vágnejší pojem, a to princípy demokratického a právneho štátu. Tie by mali podľa súdu zahŕňať všetky tieto nezmeniteľné princípy: „*princíp slobody, princíp rovnosti, princíp ľudskej dôstojnosti, princíp suverenity ľudu, resp. princíp demokracie, princíp legality, princíp zvrchovanosti ústavy a zákonov, princíp (demokratickej) legitimacy, princíp ochrany ľudských práv a základných slobôd, princíp právnej istoty zahrňajúci princíp nadobudnutých práv a legitímnych očakávaní a zákaz retro aktivity, princíp ochrany dôvery občanov v právny poriadok, princíp spravodlivosti, princíp zákazu svojvôle, princíp proporcionality, princíp del'by moci a princíp transparentnosti výkonu verejnej moci.*“¹¹⁶ Je ich skutočne veľa a ostáva pre nás otázne, či pomocou týchto vágnych a komplexných pojmov nie je práveže možné ospravedlniť či spochybníť stovky

¹¹⁵ V tomto smere Kačer a Neumann k tomu dodávajú: „*Išlo by o starú dobrú poctivú možno trochu nudnú ale rovnako účinnú ochranu ústavnosti v medziach ústavy.*“ KÁČER, M. – NEUMANN, J.: *Materiálne jadro v slovenskom ústavnom práve. Doktrinálny dissent proti zrušeniu sudcovských previerok.* Praha: Leges, 2019, s. 41.

¹¹⁶ Nález Ústavného súdu SR, spis. zn. PL. ÚS 21/2014 zo dňa 30. 01. 2019, bod 95.

pravidiel, inštitútov, cieľov či štátnych politík. Darmo budeme vyhlasať, že ústavné princípy sú nezmeniteľné, keď je zmeniteľný pomer, v ktorých sa tieto princípy aplikujú na konkrétne prípady. Nebude práve oveľa jednoduchšie vďaka takémuto otvorenému výpočtu rôznorodých princíпов nájsť (prípadne si vymyslieť) argument pre obhájenie (ale aj odmietnutie) akéhokolvek postoja či názoru? Nebude kľúčové nie to, čo je obsahom samotného materiálneho jadra, ale skôr to, kto má právomoc ho záväzne interpretovať? Práve aj na základe uvedeného máme kritickejší pohľad na samotné rozhodnutie slovenského ústavného súdu a sme toho názoru, že aj v tomto prípade súd mal konať viac zdržanlivo a v súlade s princípom minimalizácie zásahov do činnosti iných orgánov verejnej moci.¹¹⁷

Záver

Je zjavné, že problematika materiálneho a formálneho právneho štátu je v súčasnosti poznačená viacerými mýtmi a nedorozumeniami, pričom my sme sa predovšetkým venovali tým, ktoré prezentujú koncept formálneho právneho štátu pomerne negatívne a nelichotivo, keďže v súčasnosti je materiálny právny štát značne populárnym konceptom a jedným z hlavných argumentačných nástrojov vyšších súdnych autorít. Pritom však dochádza k určitým skresleniam pri chápaní formálneho právneho štátu (resp. formálnoprávneho myslenia), a to predovšetkým v dôsledku zlomového nálezu českého ústavného súdu (Pl. ÚS 19/93). Ten ovplyvnil výrazným spôsobom ďalšie chápanie celého konceptu formálneho právneho štátu, pričom ho vykreslil nepriamo a negatívne. Uvedeným sformuloval ustanovujúci príbeh, ktorým odôvodnil širší rozsah svojej preskúmvavej právomoci. Už nešlo „len“ o preskúmvavanie ústavnosti v rovine inštitúcií a procesov práva, ústavnosť mala zahŕňať aj základné obsahové požiadavky ústavy, ktoré sú spojené s demokratickou spoločnosťou a ochranou ľudských práv.¹¹⁸ Koncept formálneho právneho štátu získal označenia typu „*hodnotovo neutrálny*“, „*pozitivistický*“ či lipnúci na princípe „*zákon je zákon*“.¹¹⁹

¹¹⁷ Vo veľkej miere sme pri tejto časti čerpali z výbornej knihy od Mareka Káčera a Jakuba Neumanna venujúcej sa práve tejto problematike. Sice s nie všetkými aspektmi kritiky súhlasíme, ale so zásadnými bodmi áno, predovšetkým tými, čo odzneli v prvých dvoch kapitolách. Viac pozri v KÁČER, M. – NEUMANN, J.: *Materiálne jadro v slovenskom ústavnom práve. Doktrinálny dissent proti zrušeniu sudcovských previerok*. Praha: Leges, 2019, s. 9-76.

¹¹⁸ Porovnaj s KÁČER, M.: Pluralita legalít: medzi formálnym a materiálnym právnym štátom. In: BÁRÁNY, E. a kol. (ed.): *Zmeny v chápaní práva: pluralita systémov, prameňov, perspektív...* Bratislava: Slovak Academic Press, 2019, s. 76.

¹¹⁹ Porovnaj s kapitolou č. 1 tohto článku.

Súd takto činil aj na základe inšpirácie, ktorú nepochybne našiel v diele G. Radbrucha.

Avšak aj na základe našej analýzy je zreteľné, že dané chápanie konceptu formálneho právneho štátu naráža na určité úskalia, keďže:

- Radbruchove chápanie nacistického práva nebolo presné a opieralo sa o značne nedostatky. V Tretej ríši totiž neplatilo známe tvrdenie „*zákon je zákon*“, ako aj neprevažovalo formalistické chápanie práva, keďže daným postojom by sa znemožňoval vplyv politiky či nacistickej ideológie do samotnej právnej praxe. Zároveň nacistické právo bolo predovšetkým nerozmotateľné kľbko pojmovej miešanej práva, spravodlivosti a mravnosti majúce len jeden základný sociologický účel – odstránenie záväznosti formálneho právneho poriadku a nastoliť namiesto toho úplnú svojvôľu nových vládcov, ktorí sa môžu proti právnomu poriadku kedykoľvek odvolať na „všemocný“ Volksgeist (či iné koncepty typu Volksseele, Rassenseele a pod.) a na svoje mystické vnútro, v ktorom je možné spoznať to pravé a jediné vrodené (autentické) právo. Zároveň mnohé zo spáchaných nacistických zločinov prebiehali na základe „predpisov“, ktoré by v žiadnom formálnoprávnom štáte nikdy nemohli nadobudnúť ani platnosť.¹²⁰ Súčasne aj historické udalosti jednoznačne potvrdzujú záver, že v Tretej ríši nedochádzalo k slepému dodržiavaniu práva (a k dôslednému uplatňovaniu zásady „zákon je zákon“), ako aj mnohí poprední nacistickí právnici nepreferovali uvedený spôsob zmýšľania, naopak uprednostňovali decisionistické poňatie práva (C. Schmitt).¹²¹
- neplatí, že formálny právny štát je hodnotovo neutrálny. Ako už predznamenal Kant a nemeckí liberálni právnici 19. storočia poslaním formálneho princípu legality nie je zdobiť úvodné časti ústavy, ale účinne obmedzovať štátnu moc, teda garantovať ľudskú slobodu. Zároveň kladenie dôrazu na formálne kvality dobrého zákona ako jeho zrozumiteľnosť, všeobecná dostupnosť, neprotirečivosť, neretroaktívnosť a pod., slúži práve ukotveniu konceptu ľudskej dôstojnosti v našej spoločnosti. Ak štát neposkytne občanovi férovú šancu sa vopred uistiť, za aké konanie bude sankcionovaný, potom sa s takýmto človekom zaobchádza ako s objektom a nie subjektom schopným regulovať svoje správanie.

¹²⁰ Argumentácia v podaní Lona Fullera, viac pozri v podkapitole 2.1. tohto článku.

¹²¹ Pozri viac záver podkapitoly č. 2.1. tohto článku.

- nestotožňujeme koncept formálneho právneho štátu s právnym pozitivizmom v Radbruchovom ponímaní. Súčasná právno pozitivistická scéna už dávno nevychádza z myšlienky, že definičným kritériom právneho pozitivizmu je len téza oddelenosti práva a morálky (a rôzne neporozumenia tejto tézy), resp. v horšom prípade stotožňovanie právneho pozitivizmu so zákonným pozitivizmom. Dodnes sa často stretávame s tvrdením, že pozitivisti požadujú slepú poslušnosť všetkým zákonom, a to bez ohľadu na ich nemorálnosť, avšak tento výrok nemá žiadnu podporu medzi aktuálnymi právnymi pozitivistami a výrazným spôsobom zavádza celú diskusiu. Je už skutočne potrebné odmietnuť myšlienku, ktorá je často vkladaná do úst pozitivistov, a to že právo pozitivizmus je smer, v ktorom sa tvrdí, že právo rovná sa zákony, prípadne, že sa prezentuje ako sudcovský formalizmus v zmysle redukcie súdneho rozhodovania na priamočiaru aplikáciu právnych pravidiel, bez ohľadu na účel pravidla a ich praktické dôsledky.

V predkladanom článku sme pomerne veľkú časť venovali analýze nacistického práva, avšak chceme týmto zdôrazniť, že sme v žiadnom prípade nechceli porovnávať súčasný právny systém s tým nacistickým, resp. netvrdíme, že sa k nemu približujeme. Skôr sme chceli poukázať na tri skutočnosti:

- krajný extrém, kam môže dospieť materiálny koncept právneho štátu, keďže nacistické právo bolo založené na materiálnoprávnom myslení, nie na tom formálnoprávnom, ako nám tvrdil Radbruch;
- prezentovať príklad ako používanie vágnych pojmov (typu Volksgeist, Volksseele, Rassenseele, Volksempfinden a pod.) môže slúžiť ako istý „filozoficko-politický“ trik, ktorý má zastrieť pravý účel, t. j. úplné podriadenie právneho poriadku svojvôli vládnucej vrstve;
- to, čo sa stalo v Tretej ríši nebol dôsledok formálnoprávneho myslenia, resp. konceptu formálneho právneho štátu. Naopak, boli to práve pozitivisti, resp. ich spôsob nazerania na právo, ktorý prekážal nacistickým pohlavárom a bolo potrebné ho nahradiť niečím novým, čo by odpovedalo potrebám novonastoleného režimu.

V tomto smere chceme poukázať, že samotné materiálnoprávne myslenie, vďaka svojmu častému používaniu pomerne vágnych pojmov, je oveľa náchyľnejšie na zneužitie, než to formálnoprávne myslenie. Samozrejme, materiálnoprávne myslenie má svoje miesto v našom právnom priestore, avšak malo by byť používané len vtedy, ak ho súdy

a iné orgány aplikácie práva budú uplatňovať maximálne zdržanlivo, čo nie vždy je ten príklad, ako sme si demonštrovali na relatívne nedávnom náleze slovenského ústavného súdu, ktorý riešil otázku povinnosti sudcov a kandidátov na sudcov prejsť bezpečnostnými previerkami (PL. ÚS 21/2014). Totiž v ňom môžeme pozorovať, ako Ústavný súd SR „zrušil“ časť ústavy z dôvodu jej rozporu s inou časťou ústavy, pričom je sporné, či k vydávaniu takýchto rozhodnutí bol niekým oficiálne splnomocnený. V mene ochrany materiálneho právneho štátu sa ústavný súd postavil nad ústavu a rozhodol podľa istého nadzákonného, resp. nadústavného práva (používajúc terminológiu Radbrucha). Sme však toho názoru, že uvedená argumentácia a i spôsob prevedenia súdu nebol vhodný, hlavne ak mal k dispozícii aj iné riešenia, ktoré by boli oveľa viac v súlade s princípom minimalizácie zásahov do činnosti iných orgánov verejnej moci.

Na záver si dovoľíme uviesť jednu poslednú myšlienku. Dnes má často výraz „formalista“ negatívne konotácie, ba dokonca znie ako nadávka, ktorá má označovať človeka, ktorý sa zaoberá len povrchovými otázkami a odmieta riešiť podstatu problému (ísť do jeho hĺbky). V praxi sa skutočne stretávame aj s prípadmi, keď si právnici uľahčujú svoju právnu pozíciu a nechajú sa viesť len povrchnou analýzou a interpretáciou právneho predpisu. Uvedené je však nedostatočná práca danej osoby, hľadajúca ľahšie riešenie vo svojej situácii (pričom uvedené zrejme zodpovedá aj ľudskej črte si veci zľahčovať). Predmetné hľadanie jednoduchšej cesty si však nezamieňajme s formálnoprávnym myslením, ktoré sme si vyššie rozanalyzovali a ktoré je významné a príznačné pre myslenie právnika.

Zoznam použitej literatúry

1. ARENDTOVÁ, H.: *Pôvod totalitarizmu*. Bratislava: Premedia, 2018, 614 s. ISBN 978-80-8159-618-6.
2. BATKA, L.: Ľudská dôstojnosť ako cieľ právnej etiky. In: SZAKÁCS, A., HLINKA, T. (eds.): Bratislavské právnické fórum 2020. Právnické profesie v paradigmách. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou v dňoch 6. – 7. februára 2020. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 6-15. ISBN 978-80-7160-569-0. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/BPF/2020/ZBORNI_K_TEORKA_2020_-_final_ocislovane.pdf. [cit. 2021-05-02].
3. BENDERSKY, J. W.: *Carl Schmitt, Theorist for the Reich*. Princeton: Princeton University Press, 1983, ISBN: 9781400853250.

4. BECHERT, R.: *Grundzüge der N.s. Rechtslehre*. Lipsko: Kohlhammer, 1941.
5. BRTKO, R.: *Filozofickoprávne východiská prirodzeného práva v klasickom a justiniánskom období rímskeho práva*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, 172 s. ISBN 978-80-7160-344-3.
6. CURRAN, V. G.: Formalism and Anti-Formalism: Judicial Methodology. In: JOERGES, Ch. – GHALEIGH, N. S. (eds.): *Darker Legacies of Law in Europe: The Shadow of National Socialism and Fascism over Europe and its Legal Traditions*. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2003, s. 205-228. ISBN 9781847311672.
7. COLOTKA, P. – KÁČER, M. – BERDISOVÁ, L.: *Právna filozofia dvadsiateho storočia*. Praha: Leges, 2016, 303 s., ISBN 978-80-7502-134-2.
8. DÉMUTH, A. – ŠTEVČEK, M.: Na obranu vágnosti. In: *Filozofia*, 2021, roč. 76, č. 4, s. 237-251.
9. DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, 1792 s. ISBN 9788089603749.
10. DUMBACH, A. – NEWBORN, J.: *Sophie Scholl and the White Roses*. Oxford: Oneworld Publications, 2007, 257 s. ISBN 978-1-85168-536-3.
11. DYZENHAUS, D.: Legality and Legitimacy. Carl Schmitt, Hans Kelsen and Hermann Heller in Weimar. Oxford: Oxford University Press, 1997, 304 s. ISBN 9780198298465.
12. DWORKIN, R.: Hard Cases. In: *Harvard Law Review*, Vol. 88, No. 6, 1975, s. 1057-1109.
13. FÁBRY, B. – KASINEC, R. – TURČAN, M.: *Teória práva*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, 356 s. ISBN 978-80-5710-127-7.
14. FULLER, L. L.: *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998, 229 s., ISBN 80-86005-65-8.
15. FULLER, L.L.: Positivism and Fidelity to Law: A Reply to Professor Hart. In *Harvard Law Review*, Vol. 71, No. 4, 1958, s. 630-672.
16. FOLJANTY, L.: *Recht Oder Gesetz: Juristische Identität und Autorität in den Naturrechtsdebatten der Nachkriegszeit*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2013, 412 s. ISBN 978-3-16-152003-7.
17. GAHÉR, F. – MRVA, M. – ŠTEVČEK, M. – TURČAN, M.: Otvorená textúra pojmov a pravidiel – voda na mlyn pre subjektivismus v aplikovanej sémantike? In: *Filozofia*, 2020, roč. 75, č. 4, s. 309-323.
18. HANUŠ, L.: Gustav Radbruch – O napětí mezi účely práva a hledání míry věcí. In RADBRUCH, G.: *O napětí mezi účely práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 17-60. ISBN 978-80-7357-919-7.
19. HETT, C. B.: *Ako umiera demokracia: Hitlerov nástup k moci a úpadok Wiemarskej republiky*. Bratislava: N Press, 2021, 350 s. ISBN 978-80-99925-74-9.

20. HILDEBRANDT, H.: *Rechtsfindung im neuen deutschen Staate*. Berlín: De Gruyter, 1935.
21. HOLLÄNDER, P.: *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 421 s. ISBN 978-80-7380-366-7.
22. HOLLÄNDER, P.: Gustav Radbruch – Mezi kontinuitou a diskontinuitou, racionalitou a transcencií. In RADBRUCH, G.: *O napětí mezi účely práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 7-16. ISBN 978-80-7357-919-7.
23. HUME, D.: *A Treatise of Human Nature*. Oxford: L. A. Selby-Bigge, 1888, 709 s. ISBN 9780198241300.
24. CHOVANCOVÁ, J. – GÁBRIŠ, T. – KLUKNAVSKÁ, A.: *Antológia k dejinám právneho a politického myslenia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, 431 s. ISBN 978-80-7160-471-6.
25. KÁČER, M.: Pluralita legalít: medzi formálnym a materiálnym právnym štátom. In: BÁRÁNY, E. a kol. (ed.): *Zmeny v chápaní práva: pluralita systémov, prameňov, perspektív...* Bratislava: Slovak Academic Press, 2019, s. 75-82. ISBN 978-80-89607-79-2.
26. KÁČER, M. – NEUMANN, J.: *Materiálne jadro v slovenskom ústavnom práve. Doktrínálny disent proti zrušeniu sudcovských previerok*. Praha: Leges, 2019, 150 s. ISBN 978-80-7502-426-8.
27. KANT, I.: *Základy metafyziky mravov*. Kalligram, Bratislava 2004. 96 s. ISBN 80-7149-635-9.
28. KELSEN, H.: *Čistá právna náuka*. Bratislava : Kalligram, 2018, 190 s. ISBN 978-80-89916-21-4.
29. KERVÉGAN, J.-F.: Co s Carlem Schmittem? Praha: OIKOYMENH, 2015, 239 s. ISBN 978-80-7298-197-7.
30. KITCHEN, M.: *A History of Modern Germany, 1800-2000*. Oxford: Blackwell Publishing, 2006, 480 s. ISBN 9781405100410.
31. KNAPP, V.: *Problém nacistické právni filosofie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, 236 s. ISBN 80-86473-21-X.
32. LEITER, B.: The Radicalism of Legal Positivism. In: *University of Chicago, Public Law Working Paper No. 303*, 2010. Dostupné na internete: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1568333 (navštívené dňa 01.09.2021).
33. MANDL, V.: *Právni soustava nemecké říše*. Praha: Právnícké nakladatelství Linhart, 1939.
34. MARKOVÁ, V.: Teoretické východiská základných zásad trestného práva hmotného a princíp primeranosti v trestnom práve hmotnom. In STRÉMY, T. – TURAY, L. (eds.): *Zásady trestného práva hmotného – teoretické aspekty. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2020, s. 67-80. ISBN 978-80-7502-489-3.
35. METEŇKANYČ, M. O.: Aktuálnosť odkazu Lona L. Fullera a jeho vnútornej morálky práva na legislatívu a právnu prax v slovenskej republike. In *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, Tomus XXXIX, 2/2020, s. 194-219.

36. METEŇKANYČ, O.M.: Historickoprávna škola a kontinentálny právny pozitivizmus. In: CHOVANCOVÁ, J. – GÁBRIŠ, T. – KLUKNAVSKÁ, A. – METEŇKANYČ, O.M.: *Dejiny právneho a politického myslenia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 100-115. ISBN 978-80-7160-540-9.
37. METEŇKANYČ, M. O.: O hraniciach nepriateľstva a kritike pacifizmu u Carla Schmitta. In: *Ostium*, roč. 17, 2021, č. 2, dostupné na internete: https://ostium.sk/language/sk/o-hraniciach-nepriatelstva-a-kritike-pacifizmu-u-carla-schmitta/#_ftn52
38. MIHÁLIK, S.: Aplikáčny a interpretačný rámec základných zásad trestného práva hmotného s dôrazom na zásadu ne bis in idem. In STRÉMY, T. – TURAY, L. (eds.): *Zásady trestného práva hmotného – teoretické aspekty. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2020, s. 81-94. ISBN 978-80-7160-540-9.
39. OSINA, P.: *Nová teorie přirozeného práva*. Praha: Leges, 2019, 220 s. ISBN 9788075024060.
40. PATTARO, E.: The Law and the Right – A Reappraisal of the Reality that Ought to Be. In: *A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence (Vol. 1)*. Dordrecht : Springer, 2005. ISBN 978-1-4020-6470-8.
41. PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: *Teória práva*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, 290 s., ISBN 978-80-89603-73-2.
42. RADBRUCH, G.: Zákonné neprávno a nadzákonné právo. In: RADBRUCH, G.: *O napětí mezi účely práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 120-137. ISBN 978-80-7357-919-7.
43. RAZ, J.: The Argument from Justice, or How Not to Reply to Legal Positivism. In: PAVLAKOS, G.: *Law, Rights and Discourse. The Legal Philosophy of Robert Alexy*. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2007. Dostupné na internete: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=999873 (navštívené dňa 01.09.2021).
44. ROSENBERG, A.: *The Myth of the 20th Century. An Evaluation of the Spiritual-Intellectual Confrontations of Our Age*. Torrance, Calif: Noontide Press, 1982, 454 s. ISBN 9780911038477.
45. SCHLEUNES, K. A. (ed.): *Legislating the Holocaust: The Bernhard Loesener Memoirs and Supporting Documents*. Colorado, Oxford: Westview Press, 2001, 187 s. ISBN 9780813337753.
46. SCHMITT, C.: *Gesetz und Urteil, Eine Untersuchung zum Problem der Rechtspraxis*. Berlin: Otto Liebmann, 1912, 129 s.
47. SCHMITT, C.: *Legality and Legitimacy*. Durham, London: Duke University Press, 2004, 167 s. ISBN 978-0-8223-3174-2.
48. SCHMITT, C.: *Pojem politična*. Brno: CDK a Praha: OIKOYMENH, 2007, 124 s. ISBN 978-80-7298-127-4.
49. SCHMITT, C.: *Über die drei Arten des rechtswissenschaftlichen Denkens*. Berlin: Duncker & Humblot, 2006, 55 s. ISBN 3-428-07733-4.

50. SCHWAB, G. D.: Introduction. In: SCHMITT, C.: *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Cambridge, MA and London: MIT Press, 1985, s. xi-xxvi. ISBN 9780262192446.
51. SOBEK, T.: *Nemorální právo*. Praha: Ústav státu a práva, 2010, 423 s. ISBN 978-80-904024-7-8.
52. SOBEK, T.: *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, 620 s. ISBN 978-80-7380-311-7.
53. SOBEK, T.: *Právní rozum a morální cit*. Praha: Ústav státu a práva, 2016, 339 s. ISBN 978-80-87439-23-4.
54. SOBEK, T.: Radbruchův mýtus a Benthamova formule. In: *Právnick*, 2011, roč. 150, č. 2, s. 128-165.
55. SUNSTEIN, R. C.: Must formalism be defended empirically?. In: *The University of Chicago Law Review*, Vol. 66, No. 3, 1999, s. 1-42.
56. ŠEJVL, M.: *Idea právního státu v dějinách filozofie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 261 s. ISBN 978-80-7380-519-7.
57. ŠTEFANČÍK, R.: *Uvažovanie o politike (nielen) v nemecky hovoriacom prostredí*. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre regionálnu politiku, 2012, 315 s. ISBN: 978-80-969043-4-1.
58. TAUCHEN, J.: *Vývoj trestního soudnictví v Německu v letech 1933-1945*. Ostrava: KEY Publishing, 2010, 182 s. ISBN 978-80-904522-2-0.
59. WEINBERGER, O., KUBEŠ, V. (eds.): *Brněnská škola právní teorie (normativní teorie)*. Praha : Karolinum, 2003, 440 s. ISBN 80-246-0480-9.
60. WEINKAUFF, H.: *Die deutsche Justiz und der Nationalsozialismus. Ein Überblick*. Stuttgart: Deutsche Ver.-Anst., 1968.

Zákony a jiné pramene

1. Nález Ústavného soudu ČR, sp. zn.: Pl. ÚS 19/93 zo dňa 21. 12. 1993
2. Nález Ústavného soudu ČR, sp. zn.: Pl. ÚS 77/06 zo dňa 15. 02. 2007.
3. Nález Ústavného soudu SR, spis. zn.: I. ÚS 17/99 zo dňa 22. 09. 1999
4. Nález Ústavného soudu SR, spis. zn.: PL. ÚS 29/05 zo dňa 03. 09. 2008
5. Nález Ústavného soudu SR, spis. zn.: PL. ÚS 17/08 zo dňa 20. 05. 2009
6. Nález Ústavného soudu SR, spis. zn.: PL. ÚS 24/2014 zo dňa 28. 10. 2014
7. Nález Ústavného soudu SR, spis. zn.: PL. ÚS 7/2017 zo dňa 31. 05. 2017
8. Nález Ústavného soudu SR, spis. zn.: PL. ÚS 21/2014 zo dňa 30. 01. 2019
9. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky
10. Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky
11. Zákon č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu.

VEDECKÉ PRÍSPEVKY

CIRKEVNÉ PRÁVO V PRAMEŇOCH RÍMSKEHO PRÁVA POKLASICKÉHO OBDOBIA

prof. doc. JCDr. PaedDr. Róbert Brtko, CSc.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva
robert.brtko@flaw.uniba.sk

doc. JUDr. Mgr. Michal Mrva, PhD. LL.M.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra teórie práva a filozofie práva
michal.mrva@flaw.uniba.sk

Cirkevné právo v prameňoch rímskeho práva poklasického obdobia

Príspevok analyzuje vzťah medzi cirkevným (resp. kánonickým) právom a rímskym právom v období dominátu, konkrétne v čase od vydania Milánskeho ediktu do justiniánskej kodifikácie. Cisárske nariadenia, ktoré v období dominátu boli jediným novo vydávaným prameňom práva, obsahovali výrazy „*Catholica Lex*“, ktorý nepochybne poukazyval na existenciu vlastných noriem cirkvi a „*Christiana Lex*“, ktorý sa zas vyskytoval v cisárskych nariadeniach týkajúcich sa delegovania súdnej právomoci v občianskoprávných záležitostiach biskupom (*episcopalis audientia*). Rímski cisári spočiatku normy kánonického práva do rímskeho právneho poriadku nerecipovali, ale vytvárali podmienky na to, aby cirkev mohla nerušene plniť svoje poslanie. Po roku 380, keď cisár Teodózius I. vyhlásil kresťanstvo za štátne náboženstvo, možno pozorovať vzájomné prepojenie a ovplyvňovanie sa rímskeho práva a cirkevného práva. Začiatkom piateho storočia sa do rímskeho právneho poriadku zaviedol súbor noriem upravujúcich cirkevné záležitosti, pričom časť z nich bola odvodená zo štátneho práva a časť recipovaná z cirkevného práva. Pre celok takýchto ustanovení pochádzajúcich z oboch zdrojov sa zaviedol názov „*ius ecclesiasticum*“.

Kirchenrecht in den Quellen vom römischen Recht der nachklassischen Zeit

Der Beitrag analysiert die Beziehung zwischen dem kirchlichen (kanonischen) Recht und dem römischen Recht in der Zeit des Dominats, konkret in der Zeit von der Auflage des Mailänderedikts bis zur Justinianskodifikation. Die Kaiseranordnungen, die in der Zeit vom Dominat die einzigen neu ausgegebenen Rechtsquelle waren, beinhalteten die Ausdrücke „*Catholica Lex*“, der zweifellos auf die Existenz von eigenen Normen der Kirche hinwies, und „*Christiana Lex*“, der in den Kaiseranordnungen vorkam, die der Delegation der Jurisdiktion in den zivilrechtlichen Sachen von dem Bischof (*episcopalis audientia*) betrafen. Die römischen Kaiser rezipierten ursprünglich nicht die Normen vom kanonischen Recht in die römische Rechtsordnung, aber sie bildeten Bedingungen dafür, dass die Kirche ungestört ihre Mission füllen konnte. Nach dem Jahr 380, als der Kaiser Teodosius der I. das Christentum zur Staatsreligion erklärte, kann man eine gegenseitige Verbindung und Beeinflussung vom römischen und kirchlichen Recht merken. Am Anfang des 5-ten Jahrhunderts wurde eine Datei von den die Kirchensachen anrichtenden Normen in die römische Rechtsordnung eingeführt, wobei ein Teil davon vom Staatsrecht abgeleitet und ein Teil vom Kirchenrecht rezipiert wurde. Für das Gesamte von diesen Anstellungen, die aus beiden Quellen stammten, wurde eine Benennung „*ius ecclesiasticum*“ eingeführt.

Church Law in the Sources of Roman Law of the Postclassical Period

The paper analyzes the relationship between Church (or Canon) law and Roman law in the period of the Dominate, in particular from the issue of the Edict of Milan to the Justinian codification. The imperial decrees, which were the only newly issued source of law in the period of the Dominate, contained the terms „*Catholica Lex*“, which undoubtedly pointed to the existence of the Church own norms, and „*Christiana Lex*“, which in turn appeared in the imperial decrees concerning the delegation of jurisdiction in civil matters by the bishop (*episcopalis audientia*). At first, the Roman emperors did not accept the norms of Canon law into Roman legal order, but created the conditions for the Church to be able to fulfill its mission without interruption. After 380, when Emperor Theodosius I declared Christianity to be the state religion, the interconnection and mutual influence of Roman law and Church law can be observed. At the beginning of the fifth century, a set of norms governing church matters was introduced into Roman law, some of which were derived from state law and some were accepted from Church law. The term „*ius ecclesiasticum*“ was introduced for all such provisions as a whole originating from both sources.

Kľúčové slová: cirkevné právo, dominát, cisárske konštitúcie, leges generales, Codex Theodosianus, *episcopalis audientia*

Schlüsselbegriffe: Kirchenrecht, Dominat, Kaiserkonstitutionen, leges generales, Codex Theodosianus, episcopalis audientia

Keywords: Church law, Dominate, imperial constitutions, leges generales, Codex Theodosianus, episcopalis audientia

Úvod

V roku 313 panovník západnej časti Rímskej ríše Konštantín Veľký I. (306 – 337) vydal s panovníkom východnej časti Rímskej ríše Liciniom (308 – 324) Milánsky edikt, prostredníctvom ktorého bola kresťanskému náboženstvu daná sloboda. Od tohto času cisár Konštantín I. začal oficiálne preferovať kresťanské náboženstvo na úkor pohanského kultu a cirkev (ako zákonne dovolený spolok, právnická osoba s právom vlastniť majetok) postupne zahŕňal viacerými výsadami. Okrem toho kresťanskému duchovenstvu (najmä biskupom) začal udeľovať niektoré verejnoprávne oprávnenia, čím ju prostredníctvom legislatívy postupne začleňoval do systému štátnej moci. Uvedené skutočnosti ako aj existencia autonómneho práva katolíckej cirkvi (t. j. práva kánonického, resp. práva cirkevného) sa odrážali v konštitúciách rímskych cisárov, ktorí spočiatku normy kánonického práva do rímskeho právneho poriadku nerecipovali, ale vytvárali podmienky na to, aby cirkev mohla nerušene plniť svoje poslanie. Po roku 380, keď cisár Teodózius I. vyhlásil kresťanstvo za štátne náboženstvo, sa cirkev stala privilegovanou náboženskou spoločnosťou v Rímskej ríši a právny systém rímskeho štátu bol čoraz viac spätý so životom cirkvi. Od tohto času dochádzalo k vzájomnému prepojeniu a ovplyvňovaniu sa rímskeho (svetského) práva s cirkevným právom.¹ V kontexte uvedených skutočností cieľom publikácie nie je len je na základe právnych prameňov rímskeho práva poklasického obdobia analyzovať postupné prepojenia uvedených autonómnych právnych poriadkov, ale taktiež poukázať na nemalý vplyv cirkevného práva, ktorého normy recipoval právny systém rímskeho štátu.

---

¹ Na tému štátno-cirkevného práva pozri VLADÁR, V.: *Dejiny cirkevného práva*. Praha : Leges, 2017, s. 151-161.

1. K počiatkom kánonického práva

1.1 Od Milánskeho ediktu (313) po Prvý konštantínopolský koncil (381)

V 4. storočí n. l. formálnymi prameňmi vzniku kánonického práva boli kánony cirkevných snemov (koncilov) a potom aj listy rímskych veľkňazov vo forme tzv. „dekretálií“ (*litterae decretales*), ktoré boli autoritatívnymi odpoveďami – „reskriptami“ – pápežov na určité cirkevné otázky.² Možno pozorovať, ako cirkev po vydaní Milánskeho ediktu začala s určitou pravidelnosťou vyvíjať vlastnú normatívnu činnosť, a to prostredníctvom kánonov cirkevných snemov a koncom 4. storočia prostredníctvom dekretálií. Prvé partikulárne koncily v Ankyre³ (314) a v Neocezarei⁴ (320), a potom aj Prvý ekumenický koncil v Nicei (325)⁵ zvolaný cisárom Konštantínom I. používali termín „kánon“ (z gr. *κάνων*)⁶ na označenie prameňa vzniku noriem.⁷ Je potrebné však upresniť, že prvé koncily (uskutočnené pred rokom 380) prijímali predpisy disciplinárneho a liturgického obsahu.

Z obdobia okolo roku 370 pochádza významná súkromná zbierka cirkevných predpisov (*canones*) pravdepodobne od antiochijského biskupa Meletia (360 – 381), ktorá je známa pod názvom Korpus východných kánonov (*Corpus canonum orientale* alebo *Syntagma canonum*) a ktorá dodnes predstavuje dôležitý kódex noriem východného kánonického práva.⁸ Uvedená kompilácia pozostávala nielen z kánonov už zmienených východných koncilov, t. j. koncilov v Ankyre (314), Neocezarei (320) a Nicei (325), ale aj z kánonov neskorších partikulárnych snemov, t. j. koncilov v Gangre (341 – 342), Antiochii (341) a Laodicei (343).

---

² STICKLER, A. M.: *Historia Juris Canonici Latini. Historia fontium I.* Roma : LAS, 1985, s. 9 a nasl.

³ *Concilium Ancyranum.* Ankyra (dnes Ankara, Turecko).

⁴ *Concilium Neocesarense.* Neocezarea (dnes Niksar, Turecko). K tomu pozri LANDON, E. H.: *A Manual of Concils of the Holy Catholic Church I.* Edinburgh : John Grant, 1990, s. 394.

⁵ *Concilium Niceaenum primum.* Nikaia, Nicaea (dnes Iznik, Turecko).

⁶ Výraz „*canon*“ (gr. pravidlo) mal viac významov: 1. pravidelná ročná dávka, napr. *canon emphyteuticarius* alebo *canon anniversarius*, platený židovskými synagógami; 2. synonymum – *regula iuris*; 3. *canones ecclesiastici*, od štvrtého stor. n. l. cirkevné pravidlá (v protiklade k svetským *leges*); porov. BARTOŠEK, M.: *Encyklopedie římského práva.* Praha : Panorama, 1981, s. 94.

⁷ Porov. SILLI, P.: *Testi costantiniani nelle fonti letterarie.* Milano : Giuffrè, 1987, s. 32-37, 77.

⁸ Porov. MICHAL, J.: *Dějiny pramenů poznání kanonického práva s přihlédnutím k dějinám práva římského.* Praha : Ústřední církevní nakladatelství, 1967, s. 13.

V období vlády cisára Teodózia I. (379 – 395), ale pred rokom 381, t. j. pred konaním Prvého konštantínopolského koncilu (381), bol Korpus východných kánonov (ktorého matéria bola prevažne disciplinárno-právnej povahy, teda limitovaná na vážne otázky dogmatického charakteru) prepracovaný.⁹ Následne na to, k tejto kompilácii boli postupne pridávané aj kánony ďalších ekumenických koncilov – už zmieneného Prvého konštantínopolského koncilu (381) a Chalcedónskeho koncilu (451). Konečná úprava uvedenej zbierky bola nasledovná: nicejské vyznanie viery a kánony Prvého nicejského koncilu (1 – 20), ďalej kánony koncilov v Ankyre (21 – 44), Neocezarei (45 – 58), Gangre (59 – 78), Antiochii (79 – 103), Laodicee (104 – 162), Konštantínopole (163 – 166) a Chalcedónii (167 – 193).¹⁰

1.2 Prvý konštantínopolský koncil (381) a vývoj po ňom

Na rozdiel od cirkevných snemov v období pred r. 381 sa Prvý konštantínopolský koncil a po ňom nasledujúce koncily zaoberali predovšetkým otázkami kresťanskej viery, pričom analyzovali mnohé dogmatické otázky, ktoré sa objavili v priebehu štvrtého a piateho storočia.¹¹ Počnúc Chalcedónskym koncilom (451)¹² sa na Východe postupne začal proces diferenciacie niektorých kresťanských spoločenstiev. V 5. a 6. storočí vzniklo množstvo kresťanských vierovyznaní, ktoré sa odčlenili od Katolíckej cirkvi: Východosýrska-nestoriánska, Západosýrska-jakobitská, Koptská, Arménska, Habešská cirkev.¹³

Možno povedať, že súbor princípov a nariadení cirkevných autorít v oblasti liturgie, vierouky a cirkevnej disciplíny predstavoval vlastný a účinný normatívny systém. Avšak už cirkevný otec a právnik Tertulián (približne 155 – 222) dal do pozornosti, že takýto systém je z obsahového hľadiska dvojakej povahy. Inak povedané, Tertulián v oblasti

⁹ Porov. FALCHI, G. L.: *Fragmenta iuris romani canonici*. Roma : PUL, 1998, s. 13-15.

¹⁰ Ohľadom prekladu tejto zbierky do latinčiny a jej verzíách, o ktorých nachádzame zmienky v tzv. *Canonibus Nicaeni* (okolo r. 350), *Corpus canonum Africanum* (okolo r. 420) a predovšetkým jej sýrskej verzii z roku 500 alebo 501 porov. VAN DER WAL, N. – LOKIN, J. H. A.: *Historiae iuris graeco-romani delineatio: les sources du droit byzantin de 300 à 1453*. Groningen : E. Forsten, 1985, s. 25 a nasl.; STICKLER, A. M.: *Historia Juris Canonici Latini. Historia fontium I*. Roma : LAS, 1985, s. 31; ERDŐ, P.: *Introductio in historiam scientiae canonicae*. Roma : Ed. PUG, 1999, s. 48.

¹¹ Porov. MAGHIOROS, N. C.: Lineamenti della normativa conciliare canonica dal 313 al 425. In *Atti del IX Colloquio internazionale romanistico-canonistico*. Città del Vaticano : PUL editrice, 1994, s. 365-455; DOVERE, E.: *Ius principale e «Catholica lex»*. *Dal Teodosiano agli editi su Calcedonia*. Napoli : Jovene, 1995, s. 13 a nasl.

¹² Chalcedónsky ekumenický koncil zavrhol monofyzitizmus, ktorý spočíval v zmiešavaní Božskej a ľudskej prirodzenosti v Kristovi.

¹³ Porov. BUŠEK, V.: *Učebnice dějin práva církevního I*. Praha : Všešrd, 1946, s. 12.

právneho poriadku cirkvi rozlišoval medzi „*lex fidei*“ a „*lex disciplinae*“, respektíve rovnu dogmatickú a tú disciplinárnu.¹⁴

1.3 „*Catholica Lex*“ a „*Christiana Lex*“

Snaha usporiadať rozsiahlu matériu rímskeho práva viedla východo-rímskeho cisára Teodózia II. k vytvoreniu zákonníka, ktorý bol publikovaný na Východe v r. 438 a v r. 439 sa stal záväzným, a to nielen na Východe, ale aj na Západe na základe žiadosti cisára Valentiniana III. Uvedený zákonník obsahuje výraz „*Catholica Lex*“, ktorý nepochybne poukazoval na existenciu vlastných noriem Katolíckej cirkvi majúcich právny základ vo všeobecných evanjeliových princípoch. Výraz sa objavil v konštitúcii cisára Honoria zo 14. októbra 410:

„*Impp. Honorius et Theodosius aa. Marcellino suo salutem. Ea, quae circa catholicam legem vel olim ordinavit antiquitas vel parentum nostrorum auctoritas religiosa constituit vel nostra serenitas roboravit, novella superstitione submota integra et inviolata custodiri praecipimus*“ (CTh. 16, 11, 3).

Imperátor touto konštitúciou potvrdil platnosť a aplikáciu jeho vlastných nariadení (ako aj nariadení jeho predchodcov) týkajúcich sa ochrany kánonického poriadku, teda tých noriem, ktoré boli doposiaľ predmetom nášho záujmu.

Uvedený text konštitúcie cisára Honoria reprodukovali aj *Gesta conlationis Carthaginensis* (411), v ktorých imperátor nariadil:

„(...) *Inter imperii nostri maximas curas, catholicae legis reverentia aut prima aut sola est*“ (*Gesta* 1, 4, 4-8), a taktiež i *Lex Romana Wisigothorum* 16, 5, 3.

Naproti tomu výraz „*Christiana Lex*“ sa vyskytoval v cisárskych nariadeniach, ktoré sa týkali delegovania súdnej právomoci v občianskoprávných záležitostiach biskupom (*episcopalis audientia*):¹⁵

„(...) *si quis ad legem christianam negotium transferre voluerit*“ (CTh. 1, 27, 1).¹⁶

„*Quicumque itaque litem habens, sive possessor sive petitor vel inter initia litis vel decursis temporum curriculis, sive cum negotium*

¹⁴ Na tému Tertuliánovej koncepcie pozri GAUDEMET, J.: *Le droit romain: dans la littérature chrétienne occidentale du IIIe au Ve siècle*. Mediolani : typis Giuffrè, 1978, s. 18 a nasl.

Podobné vyjadrenia nachádzame aj u cirkevného otca Cypriána (+258): „*fides Domini, lex quoque et disciplina Domini; fidei ac disciplinae congruentes litteras dirigatis*“ (CYPRIANUS: *Ep.* 15, 1 a 4).

¹⁵ *Episcopalis audientia* bola osobitným druhom procesu, ktorý zaviedol cisár Konštantín v r. 318.

¹⁶ Taktiež pozri CTh. 16, 2, 16.

peroratur, sive cum iam coeperit promi sententia, iudicium elegerit sacrosanctae legis antistitis (...)“ (*Constitutiones Sirmondianae* 1).¹⁷

Takéto výrazy nachádzajúce sa v prameňoch rímskeho práva poklasického obdobia poukazujú na existenciu a efektivitu princípov a noriem cirkevného (kánonického) práva, teda práva, na ktoré sa výslovne odvolávali cisárske nariadenia (*leges generales*).¹⁸

2. Nariadenia Konštantína I. týkajúce sa kresťanského duchovenstva

Zákonodarstvo Konštantína I. Veľkého (306 – 337) týkajúce sa cirkevných záležitostí nebolo zamerané na recepciu cirkevného práva do rímskeho právneho poriadku, ale v rámci rímskeho práva na zabezpečenie sociálnej a inštitucionálnej úlohy kresťanstva a cirkvi. Prvotné *leges generales* Konštantína I. po vyhlásení Milánskeho ediktu boli hlavne zamerané na uznanie cirkevných privilégií a osobitného režimu pre cirkev a kresťanské duchovenstvo za účelom zabezpečenia ich nerušeného pôsobenia v spoločnosti. Predovšetkým išlo o zavedenie daňových privilégií v prospech katolíckych duchovných, ktoré boli zavedené (nie však bez problémov)¹⁹ už v r. 313²⁰ a ktoré predtým požívali pohanskí kňazi a predstavení židovských komunít (C.Th. 16, 8, 2). Okrem toho, podobne ako pohanskí kňazi, aj kresťanské duchovenstvo začalo požívať imunitu (*privilegia immunitatis*) vo forme oslobodenia od naturálnych dávok, verejných služieb a štátnych úradov.

¹⁷ *Constitutiones Sirmondianae* je súkromná zbierka pomenovaná po svojom prvom redaktorovi, jezuitovi Jacquesovi Sirmondovi (1559-1651). Bola uverejnená v roku 1631 a pozostáva zo 16 (niekedy 18) cisárskych konštitúcií z rokov 333 až 425 (od Konštantína I. po Valentiniána III.).

¹⁸ V období dominátu boli cisárske nariadenia jediným novo vydávaným prameňom práva.

¹⁹ Porov. EUSEBIUS CAESARIENSIS: *Historia ecclesiastica*. 10, 7: dostupné na: http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0265-0339_Eusebius_Caesariensis_Church_History_EN.pdf

²⁰ Uvedené vyplýva z listu Konštantína adresovanému prokonzulovi v Afrike, prostredníctvom ktorého sa katolícki duchovní oslobodzovali od daňového zaťaženia v súvislosti s „*nominations*“ (C.Th. 12, 1) a „*susceptiones*“ (C.Th. 12, 6):

„*Haeriticorum factione conperimus ecclesiae catholicae clericos ita vexari, ut nominationibus seu susceptionibus aliquibus, quas publicus mos exposcit, contra indulta sibi privilegia praegraventur. Ideoque placet, si quem tua gravitas invenerit ita vexatum, eidem alium subrogari, deinceps a suprae dictae religionis hominibus huiusmodi iniurias prohiberi*“, Dat. prid. kal. nov. Constantino a. III et Licinio III c. cons. (313 [?] oct. 31) – C.Th. 16, 2, 1.

Na tému cirkevných privilégií pozri FERRARI DALLE SPADE, G.: *Immunità ecclesiastiche nel diritto romano imperiale*. Venezia : Premiate Officine Grafiche Carlo Ferrari, 1939, 248 s.

Aj Konštantínovi nástupcovia pokračovali v tejto línii tým spôsobom, že niekedy rozširovali²¹ a inokedy zas zužovali²² tieto cirkevné privilégia majúce svoj vlastný dôvod (*ratio*) jednak v začlenení klerikov do cisárskeho organizmu a taktiež v uznaní ich pastoračných a spoločenských aktivít ako verejnej služby.²³ Informácie o cirkevných privilégiách nachádzame nielen v 16. knihe Teodoziánskeho kódexu, ale aj v justiniánskej kodifikácii (napr. C. 1, 2, 5). V tejto súvislosti je vhodné upozorniť aj osobitný režim odkazov zriadených v prospech rímskej cirkvi, na ktoré sa nevzťahovali formality rímskeho práva platné pre odkazy.²⁴

3. Zákonodarstvo Konštantína I. týkajúce sa židovských komunít

Teodoziánsky kódex obsahuje celý rad nariadení Konštantína I. upravujúce vzťahy medzi kresťanskou a židovskou komunitou.²⁵ Prvý zákon z uvedenej oblasti pochádza z roku 315 a bol namierený proti trestným sankciám, ktoré židovská komunita uplatňovala voči tým, ktorí konvertovali na kresťanstvo (C.Th. 16, 8, 1). Možno pozorovať, že od roku 330 (t. j. v dobe po založení Konštantínopolu) cisár intenzívnejšie vnímal uvedenú problematiku a vydal viacero nariadení tohto druhu, a to pravdepodobne preto, lebo vo východnej časti Rímskej ríše existovali početné a aktívne židovské komunity (C.Th. 16, 8, 1 a 5); nová situácia obmedzovala vlastnícke práva židov k otrokom, ktorí konvertovali na kresťanstvo (C.Th. 16, 9, 1-5) a spoluzitie židov (mužov) s kresťanskými ženami (C.Th. 16, 8, 6);²⁶ účasť židov na sociálnom a inštitucionálnom živote rímskeho štátu bola značne znížená (porov. C.Th. 16, 8, 21; 28; 29).²⁷

²¹ Porov. C.Th. 16, 2, 1; 2; 7; 8; 10; 11; 13; 14; 15; 16; 18; 24; 29; 30; 34; 36; 37; 40; 46 a 47.

²² Porov. C.Th. 16, 2, 6; 8; 9; 17; 19; 21.

²³ „*Qui divino cultui ministeria religionis impendunt, id est hi, qui clericis appellantur, ab omnibus omnino muneribus excusentur, ne sacrilego livore quorundam a divinis obsequiis avocentur*“ (C.Th. 16, 2, 2).

²⁴ Porov. C.Th. 16, 2, 4 = C. 1, 2, 1.

²⁵ Na túto tému pozri LUCREZI, F.: C.Th. 16, 9, 2: Diritto romano-cristiano e antisemitismo. In *Labeo* 40 (1994) s. 220-234.

²⁶ „*Imp. Constantius a. ad Evagrium. Post alia: quod ad mulieres pertinet, quas iudaei in turpitudinis suae duxere consortium in gynaeceo nostro ante versatas, placet easdem restitui gynaeceo idque in reliquum observari, ne christianas mulieres suis iungant flagitiis vel, si hoc fecerint, capitali periculo subiugentur*“, dat. id. aug. Constantio a. II cons. (339 aug. 13).

²⁷ Za dominátu boli v mnohých ohľadoch obmedzené pohania, heretici, odpadlíci od kresťanstva (*apostati*); Židia – napr. nemali testamentárnu spôsobilosť, bola to prekážka uzavretia

4. Verejnoprávne oprávnenia cirkevných predstavených v rímskom štáte

Z ustanovení Teodoziánskeho kódexu vyplýva, že prostredníctvom ďalších cisárskych konštitúcií kresťanskí duchovní – najmä biskupi – získali dôležité verejnoprávne oprávnenia v Ríši: a) 27. titul I. knihy „*De episcopali definitione*“ spomína zavedenie osobitného druhu procesu – „*episcopalis audientia*“; b) 7. titul IV. knihy „*De manumissione in Ecclesia*“ zas zmieňuje neformálne prepustenie otroka na slobodu pred cirkevnou autoritou a zhromaždenou obcou veriacich v chráme – „*manumissio in ecclesia*“; c) 45. titul 9. knihy „*De his qui ad ecclesias confugiunt*“ poukazuje na právo azylu – „*ius asyli*“, na základe ktorého mohol cirkevný predstavený poskytnúť osobe nachádzajúcej sa v ohrození štátnou mocou útočisko v kostole, kláštore alebo na cintoríne za predpokladu, že dotýčny chránenec odloží zbrane a podriaď sa cirkevnej autorite (chránenec zvyčajne požiadal predstaveného o intervenciu u cisára).²⁸

Jedným z významných verejnoprávnych opatrení, ktoré cirkev získala za Konštantína I. bolo delegovanie súdnej právomoci v občianskoprávných záležitostiach biskupom. *Episcopalis audientia*, ako osobitný druh procesu, bol do rímskeho práva zavedený pravdepodobne v r. 318 prostredníctvom konštitúcie *De episcopali definitione* (C.Th. 1, 27, 1).²⁹ Konkrétne išlo o to, že cisár poskytol sporovým stranám možnosť na základe dohody v ktoromkoľvek štádiu zanechať civilné fórum riešenia sporu (alebo poskytol možnosť jednej strane od začiatku) a obrátiť sa na biskupa, ktorý vo veci rozhodol aj na základe *Christiana lex*, teda aj v súlade s normami kresťanskej etiky a disciplíny.³⁰ Pokiaľ

---

manželstva; porov. SKŘEJPEK, M.: *Římské soukromné právo. Systém a instituce*. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2016, s. 57.

²⁸ Porov. FALCHI, G. L.: *Fragmenta iuris romani canonici*. Roma : PUL, 1998, s. 24.

²⁹ „IMP. CONSTANTINUS A. Iudex pro sua sollicitudine observare debebit, ut, si ad episcopale iudicium provocetur, silentium accommodetur et, si quis ad legem christianam negotium transferre voluerit et illud iudicium observare, audiatur, etiamsi negotium apud iudicem sit inchoatum, et pro sanctis habeatur, quidquid ab his fuerit iudicatum: ita tamen, ne usurpetur in eo, ut unus ex litigantibus pergat ad supra dictum auditorium et arbitrium suum enuntiet. Iudex enim praesentis causae integre habere debet arbitrium, ut omnibus accepto latis pronuntiet“ (C.Th. 1, 27, 1).

³⁰ Na tému *episcopalis audientia* pozri JONES, A. H. M.: *Il tardo impero romano 284 – 602 dC*. Milano : La cultura (Il sagggiatore), 1973, s. 127 a nasl.; CIMMA, M. R.: *L'Episcopalis audientia nelle costituzioni imperiali da Costantino a Giustiniano*. Torino : Ciappichelli, 1989, 167 s.; VISMARA, G.: Ancora sulla „*episcopalis audientia*“ (Ambogio arbitro o giudice?). In *Studia et documenta historiae et iuris* 53 (1987) s. 53-73; RINOL FI, C. M. A.: *Episcopalis audientia e arbitrato*. In *Principi generali e tecniche operative. Processo civile romano nei secoli IV-VI D.C*. Parma : MUP, 2009, s. 191-240.

išlo o procedúru pri riešení týchto sporov, nebola až taká formálna, ale v kresťanskom duchu bola prispôbovaná hľadaniu materiálnej spravodlivosti. Inak povedané, biskupi rozhodovali spory týkajúce sa oblasti súkromného práva, t. j. kontroverzie posudzovali z hľadiska noriem rímskeho civilného práva, tieto však zmiernovali, alebo ich neaplikovali v prípade, že odporovali princípom evanjelia a kresťanskej spravodlivosti (*aequitas christiana*). Nie je naším zámerom analyzovať medzi právnymi romanistami kontroverznú tému uplatňovania cisárskych nariadení týkajúcich sa jurisdikcie biskupov. Poukazujeme však na jej osobitný význam, pretože aj po zániku Západorímskej ríše (476), na území ktorej vznikli germánske štáty, *episcopalis audientia* bola jedným z kanálov, prostredníctvom ktorých bolo možné aplikovať rímske právo v rímsko-germánskych štátoch.³¹ Spod jurisdikcie biskupov boli vyňaté prípady týkajúce sa ťažkých zločinov (porov. C.Th. 16, 2, 12; 16, 2, 23; 16, 2, 41; 16, 11, 1; Nov. Iust. 123).

Skutočnosť, že cirkev sa po Milánskom edikte stala privilegovanou korporáciou v štáte naznačuje aj ďalšie oprávnenie, prostredníctvom ktorého biskupom bola priznaná právomoc prepúšťať otrokov na slobodu tzv. „*manumissio in ecclesia*“.³² Takýmto spôsobom prepustený otrok nenadobudol len slobodu, ale aj rímske občianstvo za predpokladu, že otrok bol v civilnom vlastníctve svojho pána. Vôľa prepustiť otroka na slobodu musela byť vyhlásená pred kresťanskou obcou a cirkevnou autoritou v chráme, ktorá následne „*ad probationem*“ vystavila o tom písomný doklad. Teda účinky uvedeného prepustenia boli identické s účinkami ďalších spôsobov prepustenia podľa civilného práva. V provinciách bola pravdepodobne procedúra prepustenia otroka na slobodu cirkevným spôsobom ešte jednoduchšia, lebo (ako vyplýva z § 21 *Leges Constantini Theodosii Leonis* známe aj pod názvom *Sýrsko-rímska kniha*) bolo dostatočné, aby vôľa prepustiť otroka na slobodu bola prejavená len pred biskupom alebo kňazmi.

16. kniha Teodoziánskeho kódexu obsahuje oprávnenia menšieho významu, ktoré rímske právo priznalo cirkevným predstaveným. Biskupi

---

³¹ Dávame do pozornosti, že v dôsledku princípu personality práva rímske právo v Itálii neprestávalo platiť ani po zániku Západorímskej ríše. Používal sa tam Teodoziánsky kódex, ktorý platil v podobe právnej obyčaje.

³² C.Th. 4, 7, 1: IMP. CONSTANTINUS a HOSIO EPISCOPO: „*Qui religiosa mente in ecclesiae gremio servulis suis meritam concesserint libertatem, eandem eodem iure donasse videantur; quo civitas Romana solennibus decursis dari consuevit. Sed hoc dumtaxat iis, qui sub aspectu antistitum dederint, placuit relaxari. Clericis autem amplius concedimus, ut, quum suis famulis tribuunt libertatem, non solum in conspectu ecclesiae ac religiosi populi plenum fructum libertatis concessisse dicantur; verum etiam quum postremo iudicio libertates dederint, seu quibuscumque verbis dari praeceperint ita ut ex die publicatae voluntatis, sine aliquo iuris teste vel interprete, competat directa libertas*“.

dostali oprávnenie dohliadať nad účinnosťou konania cisárskych úradníkov pri potláčaní pohanského kultu (C.Th. 16, 10, 19). Už spomínaná zbierka cisárskych konštitúcií z rokov 333 až 425 *Constitutiones Sirmondianae* obsahuje nasledovné oprávnenia biskupov: vykonávať vizitácie vo väzniciach za účelom kontroly zaobchádzania so zadržanými; zaručovať právo na azyl v kostoloch; vykonávať dozor nad slávením pohanských obradov (*Const. Sirm.* 12). Zákonodarstvo cisára Justiniána právomoci biskupov ešte rozšírilo: v administratívnej sfére im boli priznané oprávnenia dohľadu nad potláčaním hazardných hier (C. 1, 4, 25; C. 3, 43, 1); v súdnej oblasti v nesporových veciach mohli menovať opatrovníka nad duševne chorými (C. 1, 4, 27) alebo zaručiť sa svojou autoritou namiesto duševne chorého otca za manželstvo jeho syna (C. 1, 4, 28) a v oblasti procesného práva im zas bolo priznané oprávnenie dohľadu nad výkonom jurisdikcie (C. 4, 30, 14; Nov. 86 a 123).

Niektoré z týchto zákonov prevzalo kánonické právo raného stredoveku za účelom legitimizácie inštitucionálnej úlohy cirkevných orgánov v nových štátoch, ktoré vznikli na územiach zaniknutej Západorímskej ríše (r. 476). Prostredníctvom takejto prítomnosti princípy *Catholica Lex* a rímskeho práva prenikli do právnych poriadkov týchto štátov.

Tri skupiny cisárskych nariadení, ktoré boli predmetom nášho záujmu, predstavovali štátnoprávnu úpravu týkajúcu sa cirkevných záležitostí. Prostredníctvom nich cirkevní predstavení (najmä biskupi) boli obdarení výhodnými privilégiami, ktoré im nielen uľahčovali riadiť ich vlastné cirkevné spoločenstvá, ale zároveň im umožňovali uplatniť vplyv cirkvi vo viacerých oblastiach spoločenského života.

5. Postupná recepcia cirkevných noriem

Začiatok vlády cisára Valentiana I. (363 – 375) priniesol zmenu perspektívy v legislatívnej politike v cirkevných záležitostiach a vydláždil cestu ku konfesijnému štátu, ktorý o niekoľko rokov neskôr (v r. 380) vyhlásil cisár Teodózius I. (379 – 395).

V tomto období začala postupná recepcia cirkevnej disciplíny do svetského práva a bezprostredne potom aj vieroučných otázok: potláčanie pohanstva, kresťanských heréz, apostáz; zhoršenie režimu pre židovské spoločenstvá. To znamená, že Ríša postupne prešla od zdržanlivého postoja voči vnútornému cirkevnému poriadku k jeho recepcii do vlastných nariadení, ktoré navyše opatrla svetskými sankciami. Išlo o recepciu kánonických noriem do právneho poriadku rímskeho štátu.

Mnohé cisárske nariadenia (*leges*) zamerané na potlačanie heréz neboli vyhlásené náhodne, ale organicky v súlade s legislatívnou politikou: predovšetkým bolo nutné stanoviť, ktorá osoba má byť považovaná za heretika s odkazom na symbol viery a biskupov, s ktorými bolo potrebné byť v spoločensťve (porov. *leges* z r. 380 – 381: C.Th. 16, 5, 5; C.Th. 16, 1, 2; C.Th. 16, 2, 25; C.Th. 16, 5, 6). Po druhé, bol poskytnutý právny dôvod (*ratio*) represívnych nariadení (pochabosť heretika alebo apostatu;³³ potreba vydania úradného zákazu vytvárania majetku pre heretické sekty; požiadavka ochrany dobrých kresťanov pred heretikmi (porov. nariadenia z roku 381: C.Th. 16, 7, 1; C.Th. 16, 5, 7). Nakoniec uvedené cisárske nariadenia identifikovali rôzne sankcie, z ktorých niektoré boli preventívne a iné represívne.

Cisárske zákonodarstvo uvedeného obdobia v mnohých prípadoch podporovalo náboženskú politiku cirkvi, ako napr. začiatkom piateho storočia pri potláčaní donatizmu.³⁴

6. Recepia kánonov do poklasického a justiniánskeho rímskeho práva

Disciplinárne normy cisárskych nariadení prevzaté z kánonického práva zahŕňajú rôzne statusy duchovných: výber a menovanie (C.Th. 16, 2, 32-33; C.Th. 16, 2, 44); reguly pre mníšsky život (C.Th. 16, 3, 1-2); status diakoniek (C.Th. 16, 2, 27-28); status ošetrovateľských spoločností – „parabalánov“³⁵ (C.Th. 16, 2, 42-43); kázanie kňazov (C.Th. 16, 2, 25) a iné. Justiniánska kodifikácia zaviedla úpravu menovania patriarchov, biskupov a opátov (C. 1, 3, 42; C. 1, 3, 48; Nov. 123) ako aj spravovanie cirkevných majetkov (C. 1, 2, 21).

³³ Vychádzalo sa z toho, že ten, ktorý bol osvietený darom pravej viery a potom tvrdojšie zotrúva na bludnom učení, ako keby bol zbavený rozumu; porov. ZUCCOTTI, F.: Follia e ragione tra diritto pagano e mondo cristiano. In *Atti Accademia Romanistica Costantiniana* 8 (1991), s. 271-307.

³⁴ Donatisti, ako príslušníci kresťanského schizmatického a heretického prúdu rozvíjajúcom sa v 4. a 5. stor., zastávali názor, podľa ktorého kňazi musia byť bez ťažkého hriechu, aby mohli platne udeľovať sviatosti. Synody v Ríme (r. 313) a Arles (r. 314) vyhlásili, že vysviacka udelená tradítorom je platná. Preto sa donatisti úplne odlúčili od cirkevného spoločensťva. Veľkú zásluhu na teologickom poli pri obrane cirkevného učenia proti donatistom patrí učiteľovi cirkvi Augustínovi (354 – 430). Na uvedenú tému pozri FALCHI, G. L.: Osservazioni sul fondamento e sul contenuto del diritto di libertà religiosa nel Codice Teodosiano. In *I diritti fondamentali della persona umana e la libertà religiosa. Atti del V Colloquio Giuridico*, (Roma, 8-10 marzo 1984), Città del Vaticano, 1985, 352 a nasl.

³⁵ HEALY, P.: Parabolani. In *The Catholic Encyclopedia*. Vol. 11. New York : Robert Appleton Company, 1911.

Iné cisárske nariadenia zaviedli osobitný režim pre duchovných v určitých súkromných záležitostiach. Pre niektoré z nich boli k dispozícii vzory a rámce z predchádzajúcej civilnej tradície, čo sa stalo vždy, keď malo byť nariadenie prispôbené konkrétnym potrebám kresťanského spoločenstva alebo duchovných ako napr. v prípade C.Th. 5, 3 *de clericorum et monachorum*.³⁶

Možno teda konštatovať, že začiatkom piateho storočia sa do rímskeho právneho poriadku zaviedol súbor noriem upravujúcich cirkevné záležitosti, pričom časť z nich bola odvodená zo štátneho práva a časť recipovaná z cirkevného práva. Pre celok takýchto ustanovení pochádzajúcich z obidvoch zdrojov sa zaviedol názov „*ius ecclesiasticum*“,³⁷ ktorý pozostával zo všeobecných (generálnych) alebo územných (teritoriálnych) cisárskych konštitúcií podľa toho, či jednotlivé ustanovenia boli určené jednotlivým komunitám alebo mali širšiu účinnosť.

Snaha usporiadať rozsiahlu materiú rímskeho práva viedla východorímskeho cisára Teodózia II. (408 – 450) k vytvoreniu zákonníka, ktorý mal pôvodne obsahovať nielen cisárske konštitúcie (*leges*), ale aj právnú vedu (*ius*). Bohužiaľ druhá časť jeho legislatívneho zámeru sa nepodarila (tú uskutočnil cisár Justinián až o 100 rokov neskôr). Teodózius komisii pre zostavenie zákonníka nariadil zozbierať nielen *leges generales*, ale neskôr aj *leges territoriales*. Začlenením miestnych cisárskych konštitúcií do Teodoziánskeho kódexu (promulgovaného v r. 438 pre Východorímsku ríšu a od r. 439 platného aj pre Západorímsku ríšu) sa tieto rozšírili aj do ostatných častí Ríše. Následkom toho, aj určité kánony partikulárnych cirkevných koncilov (recipované do cisárskych konštitúcií – *leges territoriales*) nadobudli všeobecnú účinnosť.³⁸ Cisár Justinián takéto cirkevné normy uchoval tým spôsobom, že ich vložil do svojho Kódexu, čím nadobudli charakter *leges generales* s celoteritoriálnou účinnosťou.

Teodoziánsky kódex, ktorý upravil štátne právo podľa kresťanských zásad, platil vo Východorímskej ríši až do vydania justiniánskych zbierok, avšak na Západe sa udržal oveľa dlhšie. V súlade s už spomínaným princípom personalitý práva tento zákonník neprestával platiť v Itálii ani po zániku Západorímskej ríše (476), kde v podobe obyčajového práva zostal v platnosti pre rímske obyvateľstvo a cirkev až do 11. storočia.

---

³⁶ Na uvedenú tému pozri BIONDI, B.: *Il diritto romano cristiano*. Voll. 3. Milano : Giuffrè, 1952-1954.

³⁷ Ako prvý konštantne používal výraz „*ius ecclesiasticum*“ Ambrosiaster v 2. polovici 4. storočia; GAUDEMET, J.: *Le droit romain dans la littérature chrétienne occidentale du IIIe au Ve siècle*. Mediolani : Giuffrè, 1978, s. 99.

³⁸ Porov. FALCHI, G. L.: La codificazione di Teodosio II e la legge delle citazioni nella parte orientale dell'impero. In *Atti dell'Accademia Romanistica Costantiniana* 5 (1981) s. 209 a nasl.

Za zmienku stojí skutočnosť, že východorímsky cisár Justinián (527 – 566) určité cirkevné normy z Teodoziánskeho kódexu prevzal do svojho zákonníka (*Novus Codex*), čím nadobudli povahu „*leges generales*“ s platnosťou pre celé rímske impérium. Napr. nariadenia z C.Th. 16, 2, 31 s niektorými zmenami prevzal do C. 1, 3, 10, 2:

„(...) *Quod si multitudo violenta civilis apparitionis executione et adminiculo ordinum possessorumve non potuerit praesentari, quod se armis aut locorum difficultate tueatur, <iudices Africani armatae apparitionis praesidium, datis ad virum spectabilem comitem Africae litteris, praelato legis istius tenore deprecant, ut rei talium criminum non evadant>*„ (C.Th. 16, 2, 31).

Justinián prevzal prvú časť z C.Th. 16, 2, 31 a jeho druhú časť nahradil nasledovným textom:

„(...) *praesides provinciarum etiam militari auxilio per publicas litteras appetito competentem vindicatam tali excessui imponere non morentur*“ (C. 1, 3, 10, 2).³⁹

V Kódexe cisára Justiniána (ktorý vyšiel v r. 534 v novej redakcii pod názvom *Codex repetitae praelectionis*) a v zákonoch (ktoré vyšli po r. 534 a boli zozbierané v Novelách – *Novellae constitutiones*) sú zachované mnohé nariadenia cirkevnoprávneho charakteru.

7. Štátne cirkevné právo

Odlišná povaha a pôvod cisárskych nariadení (v cirkevnej oblasti išlo o normy vydané cisárom alebo normy recipované, v oblasti legislatívnych zmien zas o modifikáciu predchádzajúcich inštitútov rímskeho práva) sa odrazili aj v ich systematickom usporiadaní v Teodoziánskom kódexe.

16. kniha tohto zákonníka upravuje tzv. novú matériu: *de fide catholica; de episcopis, ecclesiis et clericis; de monachis; de his, qui super religione contendunt; de haereticis; ne sanctum baptisma iteretur; de apostatis; de iudaeis, caelicolis et samaritanis; ne christianum mancipium iudaeus habeat; de paganis, sacrificiis et templis; de religione*. Predchádzajúce knihy kódexu (1. – 15.) sú zas spojené s tradičnými právnymi inštitútmi.

Uvedenú systematiku možno sledovať aj v zákonodarstve cisára Justiniána (a následne v Bazilikách), čo poukazovalo na dôležitosť „*Catholica Lex*“. Odhliadnuc od spomenutých kódexov rímskych cisárov aj niektorí predstavitelia cirkevných komunít zostavovali pre svoje

³⁹ Pozri ďalšie prípady: C.Th. 16, 2, 58 / C. 1, 5, 2; C.Th. 16, 5, 5 / C. 7, 52, 6.

vlastné potreby zbierky zákonov (*leges*) týkajúce sa cirkevných vecí, a to už v piatom storočí. Napr. už zmienené *Constitutiones Sirmondianae* (pravdepodobne zostavené v období rokov 425 – 438) obsahujúce zákony rôznych druhov usporiadané podľa hmotných kritérií.

Vyššie uvedené skutočnosti sú kľúčom k pochopeniu kánonickej hodnoty rímskych zákonov cirkevnoprávneho charakteru, ktoré na základe ich povahy nemohli byť v rozpore s kánonickým právom, a teda aj s právom prirodzeným. V skutočnosti išlo buď o kánonické normy začlenené do štátneho (cisárskeho) práva alebo o cirkevné privilégia a určité úrady, ktoré štát priznal cirkvi za účelom plnenia jej vlastného poslania.

Okrem toho je potrebné dať do pozornosti aj okolnosť, že v súkromnoprávných vzťahoch uplatňovala cirkev a jej členovia rímske právo, a to s uvedenom mierou súladu s ustanoveniami práva prirodzeného.⁴⁰

Záver

Od vydania Milánskeho ediktu, kedy cirkev zo strany rímskeho štátu získala slobodu pôsobenia a začala pravidelne vyvíjať autonómnu normatívnu činnosť, a najmä po roku 380, keď cisár Teodózius I. vyhlásil kresťanstvo za štátne náboženstvo, možno pozorovať vzájomné prepojenie a ovplyvňovanie sa rímskeho práva a cirkevného práva. Možno prísť k záveru, že už v 4. storočí na území Rímskej ríše platili: a) osobitné nariadenia cisárov upravujúce existenciu cirkvi v spoločnosti a jej vzťah k iným náboženstvám; b) nariadenia cisárov, ktoré prevzali kánony koncilov v oblasti liturgie, vierouky a cirkevnej disciplíny; c) spoločné normy súkromného rímskeho práva, ktoré vychádzalo zo zásad tzv. „katolíckeho zákona“ (*catholica lex*); d) jurisdikcia v rámci cirkevného fóra a *episcopalis audientia*; e) právomoci udelené biskupom v občianskoprávných záležitostiach. Z uvedeného je zrejmé, že cirkevné právo v období dominátu nebolo len autonómnym právom cirkvi, ale aj právnym systémom, ktorý dopĺňoval právny systém rímskeho štátu.

Použitá literatúra

1. BARTOŠEK, M.: *Encyklopedie římského práva*. Praha : Panorama, 1981. 512 s.
2. BUŠEK, V.: *Učebnice dějin práva církevního I*. Praha : Všehrd, 1946. 214 s.

⁴⁰ Porov. FALCHI, G. L.: *Fragmenta iuris romani canonici*. Roma : PUL, 1998, s. 34.

3. CIMMA, M. R.: *L'Episcopalis audientia nelle costituzioni imperiali da Costantino a Giustiniano*. Torino : Ciappichelli, 1989, 167 s.
4. DOVERE, E.: *Ius principale e «Catholica lex». Dal Teodosiano agli editti su Calcedonia*. Napoli : Jovene, 1995. 334 s.
5. ERDŐ, P.: *Introductio in historiam scientiae canonicae*. Roma : PUG editrice, 1999. 248 s.
6. EUSEBIUS CAESARIENSIS: *Historia ecclesiastica*. 10, 7: dostupné na: http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0265-0339,_Eusebius_Caesariensis,_Church_History,_EN.pdf
7. FALCHI, G. L.: *Fragmenta iuris romani canonici*. Roma : PUL, 1998. 270 s.
8. FALCHI, G. L.: La codificazione di Teodosio II e la legge delle citazioni nella parte orientale dell'impero. In *Atti dell'Accademia Romanistica Costantiniana* 5 (1981) s. 209-239
9. FALCHI, G. L.: Osservazioni sul fondamento e sul contenuto del diritto di libertà religiosa nel Codice Teodosiano. In *I diritti fondamentali della persona umana e la libertà religiosa. Atti del V Colloquio Giuridico*, (Roma, 8-10 marzo 1984), Città del Vaticano, 1985, s. 347-362
10. FERRARI DALLE SPADE, G.: *Immunità ecclesiastiche nel diritto romano imperiale*. Venezia : Premiate Officine Grafiche Carlo Ferrari, 1939. 248 s.
11. GAUDEMET, J.: *Le droit romain: dans la littérature chrétienne occidentale du IIIe au Ve siècle*. Mediolani : typis Giuffrè. 1978. 166 s.
12. JONES, A. H. M.: *Il tardo impero romano 284 – 602 dC*. I. – III. vol. (do tal. preložil E. Petretti) Milano : La cultura (Il sagggiatore), 1973. 1786 s.
13. LANDON, E. H.: *A Manual of Concils of the Holy Catholic Church I*. Edinburgh : John Grant, 1990. 418 s.
14. LUCREZI, F.: C.Th. 16,9,2: Diritto romano-cristiano e antisemitismo. In *Labeo* 40 (1994) s. 220-234
15. MAGHIOROS, N. C.: Lineamenti della normativa conciliare canonica dal 313 al 425. In *Atti del IX Colloquio internazionale romanistico-canonistico*. Città del Vaticano : PUL editrice, 1994. s. 365-455
16. MICHAL, J.: *Dějiny pramenů poznání kanonického práva s přihlédnutím k dějinám práva římského*. Praha : Ústřední církevní nakladatelství, 1967. 138 s.
17. RINOLFI, C. M. A.: Episcopalis audientia e arbitrato. In *Principi generali e tecniche operative. Processo civile romano nei secoli IV-VI D.C*. Parma : MUP, 2009, s. 191-240
18. SILLI, P.: *Testi costantiniani nelle fonti letterarie*. Milano : Giuffrè, 1987. 192 s.

19. SKŘEJPEK, M.: *Římské soukromné právo. Systém a instituce*. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2016. 350 s.
20. STICKLER, A. M.: *Historia Juris Canonici Latini. Historia fontium I.*, Roma : LAS, 1985. 202 s.
21. VAN DER WAL, N. – LOKIN, J. H. A.: *Historiae iuris graeco-romani delineatio: les sources du droit byzantin de 300 à 1453*. Groningen : E. Forsten, 1985. 139 s.
22. VISMARA, G.: Ancora sulla „episcopalis audientia“ (Ambogio arbitro o giudice?). In *Studia et documenta historiae et iuris* 53 (1987) s. 53-73
23. VLADÁR, V.: *Dejiny cirkevného práva*. Praha : Leges, 2017, 607 s.
24. ZUCCOTTI, F.: Follia e ragione tra diritto pagano e mondo cristiano. In *Atti Accademia Romanostica Costantiniana* 8 (1991) s. 271-307

**IDENTIFIKÁCIA A OVERENIE
IDENTIFIKÁCIE KLIENTA
NA DIAĽKU Z POHĽADU LEGALIZÁCIE PRÍJMOV
Z TRESTNEJ ČINNOSTI
A FINANCOVANIA TERORIZMU**

JUDr. Yana Daudrikh, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra finančného práva
yana.daudrikh@flaw.uniba.sk

**Identifikácia a overenie identifikácie klienta na diaľku
z pohľadu legalizácie príjmov z trestnej činnosti
a financovania terorizmu**

Príspevok sa zameriava na analýzu spôsobu výkonu identifikácie a overenia identifikácie klienta použitím technologických prostriedkov umožňujúcich vykonávať identifikáciu klienta na diaľku. Súčasťou článku je bližšie rozpracovanie uplatnenia jednotlivých požiadaviek upravených v odporúčaniach FATF a V. AML smernici, s dôrazom na uplatnenie RBA prístupu a inštitútu plnenia tretích strán. Osobitne sa venujeme analýze výkonu identifikácie a overenia identifikácie klienta obsiahnutej v legislatíve Slovenskej republiky.

**Identification and verification of remote client identification
in terms of money laundering and terrorist financing**

The paper focuses on the analysis of the method of identification and verification of client identification using technological means when performing client identification remotely. We also further elaborate on the application of individual requirements regulated in the recommendations of the FATF and the V. AML Directive, with emphasis on the application of the RBA approach and the institute of third-party reliance requirements. In particular, we analyze the performance of identification and verification of client identification contained in the legislation of the Slovak Republic.

Удаленная идентификация и аутентификация клиента с точки зрения легализации доходов, полученных преступным путем и финансированию терроризма

Статья посвящена анализу способа идентификации и аутентификации клиента с использованием технологических средств коммуникации, позволяющих осуществлять удаленную идентификацию клиента. В статье представлена подробная разработка применения индивидуальных требований, находящихся в рекомендациях ФАТФ и V. AML директивы, с акцентом на применение мер определения степени (уровня) риска клиента и области передачи информации и документов. В частности, анализируется эффективность идентификации и проверки идентификации клиента, в соответствии с законодательством Словацкой Республики.

Kľúčové slová: identifikácia na diaľku, FATF, V. AML smernica, plnenie tretími stranami

Keywords: remote client identification, FATF, V. AML Directive, third-party reliance requirements

Ключевые слова: удаленная идентификация, ФАТФ, V. AML директива, передача информации и документов

Úvod

Identifikáciu klienta považujeme za jeden zo základných prvkov zameraných na zmiernenie rizika spojeného s legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a financovaním terorizmu a s tým súvisiaceho vytvorenia rizikového profilu klienta. Ešte donedávna za jedinú najbezpečnejšiu formu identifikácie klienta bola považovaná výlučne forma tvárou v tvár.¹ Vo svete plurality finančných inštitúcií poskytujúcich viaceré produkty však bolo nevyhnutné zabezpečiť čo najmenej „rušivý“ prístup klientov k pre nich zaujímavým produktom. Práve pokročilý technologický vývoj a konkurenčný boj o klienta sa stali základom pre diskusiu na medzinárodnej úrovni o hľadaní nových možností vykonávania identifikácie klienta s použitím nových technológií.

V. AML smernica umožnila realizovať identifikáciu klienta na „online“ úrovni. Overenie identifikácie klienta sa realizuje pomocou použitia technických prostriedkov umožňujúcich bezpečnú identifikáciu na

---

¹ KYNCL, L.: Poznej svého klienta základní zásada finančního práva. Brno: Masarykova univerzita, Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Řada teoretická sv. 433, 2012, s. 35 – 36.

diaľku.² Identifikácia na diaľku tak má za úlohu uľahčiť a zjednodušiť prístup klientom, respektíve potenciálnym klientom, k produktom ponúkaným finančnými inštitúciami.

Vo všeobecnosti predstavuje identifikácia zber údajov, ktoré zodpovedajú konkrétnej identite. V rámci identifikácie klient deklaruje svoju identitu. V tomto prípade môžeme hovoriť o realizácii vyhlásenia o identite klienta (*identity claim*).³

Identifikácia klienta sa realizuje v dvoch rovinách: prvotná identifikácia klienta a následné overovanie identifikácie. Identifikácia a overenie vzájomne súvisia, ale zároveň ide o samostatné procesy.⁴

Prvotnú identifikáciu klienta vykonáva povinná osoba ešte pred nadviazaním obchodného vzťahu s takýmito osobami.⁵ V rámci prvotnej identifikácie sa realizuje zber a overenie získaných informácií pri prvom kontakte klienta s príslušnou inštitúciou. **Následná identifikácia klienta** prebieha počas uzatvárania obchodného vzťahu. Identifikácia klienta a overenie identifikácie sa uskutočňujú vždy v prípade, ak je hodnota obchodu najmenej 1000 eur.⁶ V tomto prípade nepôjde o prvý kontakt s klientom, ale už o trvajúci obchodný vzťah, v rámci ktorého klient môže realizovať rôzne druhy finančných operácií (napríklad prevod finančných prostriedkov na bankový účet).

Overenie identifikácie predstavuje kontrolu údajov získaných od klienta. Overenie sa realizuje z dostupných zdrojov, napríklad z obchodného registra, webových stránok orgánov verejnej moci a pod.

1. Identifikácia klienta v súlade s odporúčaniami FATF

V súlade s FATF DI (Guidance on digital identity) (ďalej len „FATF DI“) sa za **úradnú totožnosť** (official identity) považuje špecifikácia konkrétnej fyzickej osoby, ktorá musí spĺňať nasledovné podmienky:⁷

---

² Bližšie k prostriedkom elektronickej identifikácie viď: Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 910/2014 z 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES.

³ ANDRAŠKO, J., HORVAT, M., MESARČÍK, M.: Vybrané kapitoly práva informačných technológií I. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2019, s. 97.

⁴ DE KOKER, L.: The FATF's customer identification framework: fit for purpose? In Journal of money laundering control, vol. 17, no. 3, 2014, p. 284.

⁵ THE WOLFSBERG GROUP: WOLFSBERG ANTI-MONEY LAUNDERING PRINCIPLES FOR PRIVATE BANKING, 2012, P. 2.

⁶ § 10 ods. 3 zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁷ FATF: Guidance on Digital Identity. France: Paris, 2020, p. 18.

- identifikácia fyzickej osoby musí byť založená na presne definovaných vlastnostiach, teda konkrétnych atribútoch respektíve identifikátoroch, ktoré umožňujú zabezpečenie presnej identifikácie osoby z pomedzi ostatných subjektov;
- spôsob identifikácie fyzickej osoby musí byť uznaný a používaný v konkrétnom štáte na regulačné a iné účely.

Identifikácia fyzickej osoby sa realizuje na podklade **dokladu o totožnosti**.⁸ Doklad o totožnosti predstavuje určitú formu dokumentu respektíve osvedčenia vydaného príslušnými orgánmi verejnej správy, obsahujúceho základné údaje fyzickej osoby, ktoré je možné použiť na účely identifikácie a overenie totožnosti subjektu.

Za základné **identifikačné údaje** je možné napríklad považovať meno, priezvisko, dátum a miesto narodenia, atď.

Forma predloženého dokladu sa môže líšiť v závislosti od činnosti orgánov verejnej správy v konkrétnom štáte; tak napríklad za doklad preukazujúci totožnosť sa môže považovať občiansky preukaz, zahraničný pas, vodičský preukaz, rodný list, atď. Vo viacerých krajinách doklad totožnosti obsahuje aj identifikačné číslo, ktoré sa používa ako univerzálne, respektíve na obmedzené účely (napr. identifikačné čísla daňových poplatníkov, vodičské preukazy, atď.).

Je zrejmé, že spoľahlivosť predloženého dokladu totožnosti sa bude líšiť v závislosti od krajiny.⁹ V tomto prípade FATF, v súlade s metódikou vzájomného hodnotenia, výslovne nevyžaduje, aby hodnotitelia prešetrili spoľahlivosť konkrétnym štátom vydaných dokladov totožnosti.¹⁰ Práve z tohto dôvodu je veľmi diskutabilné, či doklad totožnosti vydaný v tretích krajinách je možné považovať za spoľahlivý z hľadiska pravosti údajov v ňom uvedených.

Identifikácia sa považuje za **dokončenú**, keď sa získa dostatok informácií, aby inštitúcia mohla spoľahlivo zistiť, kto je jej klientom. Klient bude pravdepodobne klasifikovaný ako anonymný na účely FATF RN, ak povinná osoba získa nedostatočné množstvo informácií o klientovi.¹¹

Vo všeobecnosti platí, že opakovanú identifikáciu klienta a následné overovanie identifikačných údajov nie je potrebné realizovať pri každej jednej transakcii. Pre povinnú osobu je preto smerodajná nepochyb-

⁸ FATF: Guidance on Digital Identity. France: Paris, 2020, p. 18.

⁹ DE KOKER, L.: The FATF's customer identification framework: fit for purpose? In Journal of money laundering control, vol. 17, no. 3, 2014, p. 289.

¹⁰ FATF: Methodology for assessing technical compliance with the FATF recommendations and the effectiveness of AML/CFT systems. France: Paris, 2020.

¹¹ DE KOKER, L.: Anonymous clients, identified clients and the shades in between – Perspectives on the FATF AML/CFT standards and mobile banking, 2009, p. 1 – 17. Dostupné na: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2634305> [cit. 21.08.2021].

nosť o pravdivosti získaných údajov o klientovi.¹² Je zrejmé, že v prípade podozrenia z prania špinavých peňazí vo vzťahu k danému klientovi alebo v prípade zmeny správania sa klienta vo vzťahu k vytvorenému rizikovému profilu klienta (napr. výber vysokých peňažných čiastok z účtu), môže dôjsť k prehodnoteniu a potrebnosti aktualizácie získaných údajov.

Okrem potrebnosti zabezpečenia identifikácie klienta, FATF CDD (Anti-money laundering and terrorist financing measures and financial inclusion – with a supplement on customer due diligence – ďalej len „FATF CDD“) požaduje aj zabezpečenie overenia získaných informácií o klientovi a konečnom užívateľovi výhod. V tomto kontexte hovoríme o povinnosti zabezpečenia **overenia identifikácie klienta** povinnými osobami.¹³ Identifikácia predstavuje zistenie požadovaných údajov o totožnosti subjektu, zatiaľ čo overenie identifikácie klienta sa realizuje formou „porovnania respektíve kontroly“ získaných identifikačných údajov na podklade predložených dokladov totožnosti (napr. porovnanie podobizne osoby s podobou v občianskom preukaze).

1.1 Uplatnenie požiadaviek *customer due diligence*

Identifikácia a overenie identifikácie klienta sú jednými zo základných prvkov uplatnenia širšej požiadavky „poznať svojho klienta“ (know your customer – ďalej len „KYC“), ktorá je bezprostredne spojená s uplatnením požiadaviek starostlivosti vo vzťahu ku klientovi (customer due diligence – ďalej len „CDD“).

Kompletné uplatnenie požiadaviek CDD sa musí aplikovať v nasledovných prípadoch: nadväzovanie obchodného vzťahu; realizácie príležitostných transakcií nad stanovenú úroveň 15000 eur; existencia podozrenia z prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu; existencia pochybnosti o vierohodnosti alebo primeranosti predtým získaných identifikačných údajov klienta. FATF RN (FATF Recommendation – ďalej len „FATF RN“) výslovne zakazuje vedenie anonymných účtov alebo účtov otvorených na vymyslené mená.¹⁴

V rámci uplatnenia opatrení FATF RN priamo vyžaduje zabezpečenie identifikácie klienta a overenie identifikácie klienta pomocou **spo-**

---

¹² FATF: International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. France: Paris, 2012, p. 67.

¹³ FATF: Anti-money laundering and terrorist financing measures and financial inclusion -With a supplement on customer due diligence. France: Paris, 2011, p. 54.

¹⁴ FATF: International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. France: Paris, 2012, p. 64 – 72.

Ľahlivých a nezávislých zdrojov.¹⁵ Vyššie uvedené odporúčanie FATF je technologicky neutrálne. Odporúčanie 10 FATF RN neukladá žiadne obmedzenia z hľadiska formy predkladaných dokladov totožnosti. Doklady totožnosti predložené povinnej osobe vo fyzickej alebo digitálnej podobe sú tak postavené na rovnakú úroveň. Z toho vyplýva, že pri overení identifikácie klienta je možné použiť systémy digitálnej identifikácie, ak obsahujú požadované údaje. V tomto prípade FATF DI necháva „voľnú ruku“ prístupivším členským štátom v otázke vnútroštátnej úpravy spôsobu získavania identifikačných údajov.¹⁶

Pojem **spoľahlivé a nezávislé zdroje** nie je bližšie špecifikovaný v odporúčaní FATF RN. Jedinú zmienku nachádzame vo FATF DI, ktoré odkazuje na potrebnosť zabezpečenia „istoty“ používaných systémov digitálnej identifikácie povinnými osobami. Používaný systém digitálnej identifikácie tak musí spĺňať podmienky nezávislosti a spoľahlivosti na účely boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu. Splnenie týchto podmienok predovšetkým závisí od typu používanej technológie, procesov a postupov aplikácie prístupu založeného na riziku (Risk based Approach – ďalej len „RBA“) a s tým spojeného zavedenia zmierňujúcich opatrení povinnými osobami.¹⁷

1.2 Aplikácia prístupu RBA

Vo všeobecnosti prístupivšie krajiny by mali identifikovať, posúdiť a pochopiť existujúce riziká legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu a prijať vhodné opatrenia na ich zmiernenie. Pri hodnotení rizika musia povinné osoby brať do úvahy celkovú úroveň rizika a tomu zodpovedajúcu úroveň opatrení, ktoré sa majú uplatniť vo vzťahu ku konkrétnemu klientovi. V prípade zistenia existencie zvýšeného rizika bude potrebné zavedenie prísnejších opatrení, zatiaľ čo v prípade nízkeho rizika bude postačovať aj uplatnenie zjednodušených opatrení.¹⁸

V súlade s odporúčaním 10 FATF RN sa overenie identifikácie klienta môže vykonať pred alebo aj **počas uzatvárania obchodného vzťahu**. Overenie identifikácie klienta počas uzatvárania obchodného vzťahu je možné realizovať za kumulatívneho splnenia dvoch požiadaviek: ak je to potrebné na neprerušenie zvyčajného vedenia podnikania

---

¹⁵ FATF: International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. France: Paris, 2012, p. 64 – 72.

¹⁶ FATF: Guidance on Digital Identity. France: Paris, 2020, p. 54.

¹⁷ FATF: Guidance on Digital Identity. France: Paris, 2020, p. 28 – 29.

¹⁸ FATF: International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. France: Paris, 2012, p. 31 – 36.

a súčasnej existencie nízkeho rizika legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu.

Za prípad, pri ktorom je prípustné overenie identifikácie klienta počas uzatvorenia obchodného vzťahu, sa považuje okrem iného aj ***non-face-to-face business***. V tomto prípade sa predpokladá, že k interakcii medzi subjektami dochádza na diaľku, teda použitím alternatívnych prostriedkov komunikácie, ktoré sú alternatívou fyzickej prítomnosti subjektov (napr. telefón, pošta, video hovor, atď.).¹⁹

Non-face-to-face obchodné vzťahy a transakcie spadajú do kategórie rizikových faktorov a sú považované za **vysokorizikové**.²⁰ FATF DI zdôraznilo, že zoznam rizikových faktorov obsahuje výpočet viacerých príkladov respektíve potenciálnych situácií spojených so zvýšeným rizikom. V tomto kontexte *non-face-to-face* obchodné vzťahy a transakcie treba vnímať iba ako príklady, pri ktorých riziko legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu môže byť potenciálne vyššie.²¹ Z poskytnutej interpretácie vyplýva, že *non-face-to-face* obchodné vzťahy a transakcie sa môžu, ale zároveň nemusia, považovať za vysokorizikové. Rizikovosť v tomto prípade bude predovšetkým závisieť od úrovne rizika, ktoré povinný subjekt určil na podklade uplatnenia prístupu RBA v spojení s vytvoreným rizikovým profilom klienta.

1.3 Plnenie tretími stranami

V prípade využitia systémov digitálnej identifikácie povinné osoby môžu, obdobne ako v prípade identifikácie klienta za jeho fyzickej prítomnosti, využiť inštitút plnenia tretími stranami. Plnenie tretími stranami spočíva v možnosti povinnej osoby „sa spoľahnúť“ na banku respektíve inú finančnú inštitúciu, od ktorej prevezme potrebné podklady a údaje na zabezpečenie identifikácie a overenia identifikačných údajov klienta.²²

Využitie plnenia tretími stranami nezbavuje povinnú osobu povinnosti aj naďalej vykonávať primeranú starostlivosť vo vzťahu ku klientovi. Povinná osoba tak nesie konečnú zodpovednosť za správnu aplikáciu požiadaviek CDD a za celkové priebežné monitorovanie obchodného vzťahu. FATF DI rovnako zdôraznilo, že uplatnenie

¹⁹ FATF: Guidance on Digital Identity. France: Paris, 2020, p. 30.

²⁰ FATF: Guidance for a risk-based approach virtual asset service providers, 2019, p. 26.

²¹ FATF: Guidance on Digital Identity. France: Paris, 2020, p. 30.

²² FATF: International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. France: Paris, 2012, p. 18.

inštitútu plnenia tretími stranami je možné realizovať jedine za účelom zabezpečenia identifikácie a overenia identifikačných údajov klienta.²³

Použitie inštitútu plnenia tretími stranami je podmienené splnením viacerých podmienok bližšie upravených v odporúčaní 17 FATF RN. V prípade vykonania identifikácie a overenia identifikácie klienta pomocou **systému digitálnej identifikácie** musia byť splnené nasledovné **podmienky** :²⁴

- tretia strana (banka alebo iná finančná inštitúcia) musí byť regulovaným subjektom a podliehať dohľadu zo strany príslušných orgánov konkrétneho štátu. Do úvahy sa pritom berie celková úroveň rizikovosti krajiny tretej strany;
- systém digitálnej identifikácie tretej strany umožňuje povinnej osobe okamžite získať požadované identifikačné údaje klienta;
- povinná osoba by sa mala ubezpečiť, že tretia strana disponuje kópiami alebo inými vhodnými formami dokladov totožnosti klienta (napr. dokumenty v papierovej forme alebo na iných nosičoch informácií) a je schopná ich predložiť bezodkladne na požiadanie povinnej osobe. Ako príklad sa uvádza otvorenie účtu klientom, obsahujúce jeho základné identifikačné údaje, ktoré na podklade overenia vykonaného treťou stranou je možné poskytnúť bezodkladne povinnej osobe.

V prípade využitia **outsourcingu alebo agentúr** poskytujúcich obdobné služby plnenia tretími stranami sa odporúčanie 17 FATF RN neuplatňuje.

2. Identifikácia klienta prostredníctvom technických prostriedkov na území Slovenskej republiky

V. AML smernica zdôraznila potrebnosť zabezpečenia presnej identifikácie a overenia údajov fyzických a právnických osôb, ktorú považuje za kľúčový prvok pre boj proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu.²⁵

Za najbezpečnejší spôsob identifikácie klienta v súčasnosti sa predovšetkým považuje identifikácia tvárou v tvár (*face-to-face*), avšak v dôsledku rozvoja nových technológií V. AML smernica umožnila

²³ FATF: Guidance on Digital Identity. France: Paris, 2020, p. 31.

²⁴ . FATF: Guidance on Digital Identity. France: Paris, 2020, p. 32.

²⁵ Recitál 22 smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/843 z 30. mája 2018, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/849 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu a smernice 2009/138/ES a 2013/36/EÚ.

používanie nových technológií za účelom vykonania bezpečnej identifikácie na diaľku, respektíve elektronickej identifikácie klienta.²⁶

Implementáciou V. AML smernice došlo k prevzatíu príslušných ustanovení do vnútroštátneho zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o legalizácii“). V súlade s § 8 zákona o legalizácii, overenie identifikácie klienta je možné realizovať aj použitím technických prostriedkov a postupov, úroveň ktorých však musí z hľadiska dôveryhodnosti výsledku overenia byť obdobná overeniu za fyzickej prítomnosti klienta. V prípade fyzických osôb – podnikateľov sa vyžaduje zabezpečenie overenia ďalších údajov súvisiacich s podnikaním osoby.

Finančná spravodajská jednotka (Financial Intelligence Unit – ďalej len „FIU“) poskytla bližšie vysvetlenie pojmov **technických prostriedkov a postupov**, pod ktorými sa rozumejú: „*softvérové riešenia vymedzené zabezpečeným digitálnym rozhraním umožňujúcim získavanie a prenos údajov, dokumentov a informácií prostredníctvom technických zariadení a ich následné spracovanie, a to účelným, ustáleným súhrnom na seba nadväzujúcich krokov pri identifikácii klienta.*“²⁷ Obdobné definície vyššie uvedených pojmov nachádzame aj v stanovisku Národnej banky Slovenska (ďalej len „NBS“). Zároveň NBS upravuje zoznam funkcií (s dôrazom na biometrické údaje), ktoré zvolený technický prostriedok musí spĺňať.²⁸

Povinná osoba je povinná zabezpečiť vykonanie **spoľahlivej a dôveryhodnej identifikácie a overenia identifikácie klienta**, a to jedným zo spôsobov upraveným v zákone o legalizácii.²⁹ V tomto prípade vyvstáva otázka, či je možné automaticky stotožňovať aplikáciu konkrétneho spôsobu identifikácie upraveného v zákone o legalizácii s vykonaním spoľahlivej a dôveryhodnej identifikácie? Nie je totiž

²⁶ Recitál 22 smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/843 z 30. mája 2018, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/849 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu a smernice 2009/138/ES a 2013/36/EÚ.

²⁷ Stanovisko Finančnej spravodajskej jednotky k identifikácii a overeniu identifikácie klienta podľa AML zákona, s. 2.

²⁸ Čl. 1 ods. 4 a Čl. 4 ods. 1 a 2 stanoviska Útvary dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska z 10. decembra 2018 č. 1/2018 k identifikácii a overeniu identifikácie klienta – fyzickej osoby, bez jej fyzickej prítomnosti prostredníctvom technických prostriedkov a postupov podľa zákona o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a financovaním terorizmu.

²⁹ Spôsoby identifikácie klienta môžeme rozdeliť na: identifikácia klienta za jeho fyzickej prítomnosti; identifikácia prostredníctvom technických prostriedkov a postupov; použitie inštitútu plnenia tretími stranami. Bližšie k tomu viď: Stanovisko Finančnej spravodajskej jednotky k identifikácii a overeniu identifikácie klienta podľa AML zákona, s. 1 – 2.

celkom zrejmé, čo sa myslí pod pojmom spoľahlivá a dôveryhodná identifikácia.

V tejto súvislosti NBS bližšie špecifikuje postup uskutočnenia identifikácie a overenia identifikácie klienta. **Overenie správnosti a úplnosti získaných údajov o fyzickej osobe** sa musia realizovať buď prostredníctvom použitia interných zdrojov povinnej osoby alebo externých zdrojov alebo ich kombinácie. Podmienkou použitia interných zdrojov povinnej osoby je existencia obchodného vzťahu s klientom. V rámci externých zdrojov je možné použiť napríklad overenie údajov uvedených v doklade totožnosti alebo nahliadnutie do zoznamu politicky exponovaných osôb, atď.

Komisia pre elektronickú identifikáciu a vzdialené procesy KYC³⁰ navrhuje uplatnenie kombinácie viacerých metód identifikácie klienta, a to za účelom zvýšenia bezpečnosti a lepšieho riadenia existujúcich rizík.³¹

Celkovo je možné konštatovať, že FIU a NBS v rámci svojich stanovísk poskytujú iba rámcový pohľad na problematiku zabezpečenia identifikácie klienta na diaľku. Bližší spôsob zabezpečenia identifikácie, vrátane zvolených technických prostriedkov a postupov, je ponechaný na zváženie povinným osobám. Teda povinné osoby musia, na základe aplikácie RBA prístupu (Risk-based approach – ďalej len „RBA“), zhodnotiť vhodnosť a dostatočnosť použitej technológie. Zároveň v prípade potreby sú povinné osoby povinné na požiadanie FIU a NBS preukázať ako identifikovali, vyhodnotili a zmiernili zistené rizikové faktory.

Vyššie uvedený postoj FIU a NBS v otázke dobrovoľnosti výberu technologických prostriedkov a postupov je potrebné chápať v širšom kontexte. V. AML smernica totiž upravuje povinnosť uplatnenia zásady **technologickej neutrality**.³² Okrem uloženia spomínanej povinnosti, V. AML smernica neposkytuje žiadne vysvetlenie tohto pojmu. V tomto prípade je potrebné sa obrátiť na nariadenie eIDAS, ktoré pod technologickou neutralitou rozumie neznevýhodnenie žiadneho konkrétneho

---

³⁰ Komisia pre elektronickú identifikáciu a vzdialené procesy KYC bola zriadená Európskou komisiou v súlade s čl. 8 Commission Decision C (2017) 8405 final setting up the Commission expert group on electronic identification and remote Know-Your-Customer processes (eID/KYG EG).

³¹ European Commission: Report on existing remote on-boarding solutions in the banking sector: Assessment of risks and associated mitigating controls, including interoperability of the remote solutions, 2019, p. 2.

³² Recitál 22 smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/843 z 30. mája 2018, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/849 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu a smernice 2009/138/ES a 2013/36/EÚ.

vnútroštátneho technického riešenia elektronickej identifikácie v rámci členského štátu.³³

2.1 Aplikácia prístupu RBA

Nadväzujúc na FATF RN a V. AML smernicu musia povinné osoby, v súvislosti s identifikáciou a overením identifikácie klienta na diaľku, zohľadniť okolnosti vykonávania obchodu a bezpečnostné riziká používania technického prostriedku. V tejto súvislosti by mala povinná osoba posúdiť rizikový profil klienta, správanie sa klienta počas používania technického prostriedku a ďalšie rizikové faktory, predovšetkým upravené v prílohe č. 2 zákona o legalizácii.³⁴

Spôsob hodnotenia a riadenia rizík musí byť upravený v programe vlastnej činnosti povinnej osoby. Pri **hodnotení rizika** je potrebné zohľadniť vlastné rizikové faktory povinnej osoby, ktoré sa odvíjajú od jej povahy a veľkosti a zohľadniť aj národné hodnotenie rizík. Okrem vyššie uvedených náležitostí by malo hodnotenie rizík reflektovať aj nadnárodné hodnotenie rizík vykonané Európskou komisiou, či odporúčania EBA, ESMA, EIOPA.³⁵

FIU zdôrazňuje, že identifikácia a overenie identifikácie klienta s využitím technických prostriedkov a postupov sa môže použiť jedine v prípade produktov a služieb, ktoré sú vhodné a primerané.³⁶ Ďalej sa však bližšie nešpecifikuje, o aké produkty a služby má ísť.

Vo všeobecnosti je identifikácia a overenie identifikácie klienta s využitím technických prostriedkov spojená so **zvýšeným rizikom**. V súlade s **národným hodnotením rizika** sa za osobitný rizikový faktor považuje zakladanie obchodného vzťahu bez fyzickej prítomnosti klienta, teda ide o vykonanie online identifikácie prostredníctvom rôznych mobilných aplikácií alebo iných digitálnych prostriedkov. Zároveň národné hodnotenie rizík upravuje aj zoznam determinantov zraniteľnosti, s ktorými sa spája najväčšie riziko zneužívania online

---

³³ Čl. 12 ods. 3 písm. a) nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 910/2014 z 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronicke transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES.

³⁴ Čl. 2 ods. 2 a 5 stanoviska Útvary dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska z 10. decembra 2018 č. 1/2018 k identifikácii a overeniu identifikácie klienta – fyzickej osoby, bez jej fyzickej prítomnosti prostredníctvom technických prostriedkov a postupov podľa zákona o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a financovaním terorizmu.

³⁵ Stanovisko Finančnej spravodajskej jednotky k identifikácii a overeniu identifikácie klienta podľa AML zákona, s. 2.

³⁶ Stanovisko Finančnej spravodajskej jednotky k identifikácii a overeniu identifikácie klienta podľa AML zákona, s. 2.

identity (napr. možnosť digitálnej úpravy tváre klienta).³⁷ Ďalšie príklady zneužívania online identity podrobnejšie opisuje aj Komisia pre elektronickú identifikáciu a vzdialené procesy KYC.³⁸

V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že **zákon o legalizácii** automaticky bez ďalšieho nestotožňuje identifikáciu a overenie identifikácie na diaľku s faktorom zvýšeného rizika. V súčasnosti stále platí, že v prípade uzatvorenia zmluvného vzťahu s použitím identifikačných systémov (non-face-to-face), identifikácia a overenie identifikácie klienta sa považuje za obdobnú uzatvoreniu zmluvného vzťahu za fyzickej prítomnosti klienta, ak zároveň spĺňa podmienky v zmysle príslušného stanoviska NBS.³⁹ Základnou zásadou pre určenie výkonu zvýšenej starostlivosti stále zostáva uplatnenie RBA prístupu. Z toho vyplýva, že povinná osoba je povinná uplatniť RBA prístup vo vzťahu ku konkrétnemu klientovi a následne sa sama rozhodnúť, či v prípade vykonania identifikácie a overenia identifikácie klienta na diaľku bude postačovať vykonať základnú alebo aj zvýšenú starostlivosť. V prípade, ak sa povinná osoba rozhodne vykonať zvýšenú starostlivosť vo vzťahu k takému klientovi, musí postupovať v súlade s § 12 ods. 2 písm. a) zákona o legalizácii.

V tomto prípade vyvstáva otázka vhodnosti úpravy RBA prístupu, ako rozhodujúceho faktora, pri určovaní stupňa rizikovosti klienta. Samozrejme uplatnenie RBA prístupu je v súlade s FATF RN a AML smernicou a odráža flexibilný prístup ku klientovi. Každý klient sa tak má posudzovať jednotlivo s ohľadom na možnú existenciu rizika legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu. Avšak zastávame názor, že navrhovaná zmena zákona o legalizácii,⁴⁰ ktorá navrhuje vypustiť možnosť uplatnenia RBA prístupu v prípade uzatvorenia zmluvného vzťahu na diaľku s použitím identifikačných systémov, a tým začleniť identifikáciu a overenie identifikácie na diaľku do faktorov so zvýšeným rizikom, za správne riešenie.

V rámci všeobecnej úpravy overenia identifikácie klienta zákon o legalizácii obdobne umožňuje vykonať **dodatočné overenie identi-**

---

³⁷ Záverečná sprava z národného hodnotenia rizika legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu v podmienkach Slovenskej republiky, s. 96.

³⁸ European Commission: Report on existing remote on-boarding solutions in the banking sector: Assessment of risks and associated mitigating controls, including interoperability of the remote solutions, 2019, p. 97.

³⁹ Stanovisko Útvary dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska z 10. decembra 2018 č. 1/2018 k identifikácii a overeniu identifikácie klienta – fyzickej osoby, bez jej fyzickej prítomnosti prostredníctvom technických prostriedkov a postupov podľa zákona o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a financovaním terorizmu.

⁴⁰ K bodu 10 a 11 Dôvodová sprava. Osobitná časť. LP/2021/200 Zákon o centrálnom registri účtov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

fikácie počas uzatvárania obchodného vzťahu, a to za predpokladu, že je to potrebné na neprerušenie zvyčajného vedenia podnikania a zároveň existuje nízke riziko legalizácie alebo financovania terorizmu. Dodatočné overenie identifikácie sa vykonáva neodkladne po tom, keď je klient prvýkrát fyzicky prítomný u povinnej osoby.⁴¹ Je potrebné zdôrazniť, že dodatočne je možné iba overiť identifikáciu, zatiaľ čo prvotná identifikácia klienta musí byť vykonaná ešte pred alebo súčasne s uzatvorením obchodného vzťahu.

V tejto súvislosti **NBS** stanovuje voči povinným osobám dodatočnú požiadavku splnenia **notifikačnej povinnosti**.⁴² Opierajúc sa o uvedené odkazy na právne predpisy je zrejmé, že vyššie uvedená požiadavka sa vzťahuje na banky, platobné inštitúcie a inštitúcie poskytujúce spotrebiteľské úvery. Vyššie uvedené inštitúcie sú povinné vopred písomne informovať **NBS** o zmenách podmienok, údajov a skutočností, ktoré boli podkladom na udelenie príslušného povolenia.⁴³ V tomto kontexte **NBS** vyžaduje od povinných osôb splnenie notifikačnej povinnosti pred zavedením identifikácie a overenia identifikácie klienta na diaľku. Notifikačná povinnosť je spojená s povinnosťou vypracovania a aktualizovania programu vlastnej činnosti povinnej osoby.

EBA, ESMA a EIOPA vo svojom spoločnom usmernení okrem iného spomínajú aj možnosť **zmiernenia zvýšeného rizika**, a to aplikáciou primeraných dodatočných ochranných opatrení. Ako príklad sa uvádza **zavedenie elektronických podpisov a certifikátov elektronickej identifikácie vydaných v súlade s nariadením eIDAS**.⁴⁴

Nariadenie eIDAS predstavuje základný ochranný prostriedok na zmiernenie existujúcich rizík súvisiacich s možným podvodom s totož-

⁴¹ § 8 ods. 3 zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁴² Čl. 2 ods. 11 stanoviska Útvoru dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska z 10. decembra 2018 č. 1/2018 k identifikácii a overeniu identifikácie klienta – fyzickej osoby, bez jej fyzickej prítomnosti prostredníctvom technických prostriedkov a postupov podľa zákona o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a financovaním terorizmu.

⁴³ § 9 ods. 4 zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 65 ods. 4 zákona č. 492/2009 Z. z. o platobných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 20 ods. 6 zákona č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁴⁴ European banking authority: Usmernenia podľa článkov 17 a 18 ods. 4 smernice (EÚ) 2015/849 týkajúce sa povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi a faktorov, ktoré by úverové a finančné inštitúcie mali zvážiť pri hodnotení rizika prania špinavých peňazí a financovania terorizmu spojeného s jednotlivými obchodnými vzťahmi a príležitostnými transakciami („usmernenia týkajúce sa rizikových faktorov spojených s práním špinavých peňazí a financovaním terorizmu“), ktorými sa zrušujú a nahrádzajú usmernenia JC/2017/37, EBA/GL/2021/02, 2021, p. 39.

nosťou.⁴⁵ Napriek tomu **V. AML smernica** nevyklučuje možnosť použitia aj iných bezpečných procesov identifikácie na diaľku alebo elektronickej identifikácie, ktoré musia spĺňať podmienku regulárnosti, uznania, schválenia alebo akceptovateľnosti príslušným vnútroštátnym orgánom. Aj v tomto prípade sa aplikuje zásada technologickej neutrality.⁴⁶

Prostriedky elektronickej identifikácie obsiahnuté v nariadení eIDAS sa svojou spoľahlivosťou najviac približujú identifikácii za fyzickej prítomnosti klienta. FIU obdobne umožňuje povinnej osobe využiť dôveryhodné formy preukázania sa klienta **kvalifikovaným elektronickým podpisom⁴⁷ alebo s použitím úradného autentifikátora**. Vyššie uvedený spôsob sa považuje za overenie obdobné identifikácie klienta za jeho fyzickej prítomnosti.⁴⁸ Je dôležité poznamenať, že FIU nespája použitie vyššie uvedeného spôsobu preukázania sa klienta s faktorom zvýšeného rizika.

2.2 Plnenie tretími stranami

V súlade so IV. AML smernicou sa za **tretiu stranu** považujú úverové a finančné inštitúcie ako aj ďalšie fyzické alebo právnické osoby konajúce pri výkone svojej odbornej činnosti (napr. audítor, notár, atď.).⁴⁹ Pod pojem tretie strany sa rovnako zahrnujú členské organizácie

---

⁴⁵ European Commission: Report on existing remote on-boarding solutions in the banking sector: Assessment of risks and associated mitigating controls, including interoperability of the remote solutions, 2019, p. 13.

⁴⁶ Recitál 22 smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/843 z 30. mája 2018, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/849 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu a smernice 2009/138/ES a 2013/36/EÚ.

⁴⁷ Za kvalifikovaný elektronický podpis sa považuje: „*zdokonalený elektronický podpis vyhotovený s použitím kvalifikovaného zariadenia na vyhotovenie elektronického podpisu a založený na kvalifikovanom certifikáte pre elektronické podpisy*.“ V súlade s nariadením eIDAS má kvalifikovaný elektronický podpis právny účinok, ktorý je rovnocenný s vlastnoručným podpisom. Zároveň sa uplatňuje zásada vzájomného uznávania kvalifikovaného elektronického podpisu členskými štátmi EÚ, a to za splnenia stanovených podmienok. Bližšie k tomu viď: oddiel 4 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 910/2014 z 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES.

⁴⁸ Stanovisko Finančnej spravodajskej jednotky k identifikácii a overeniu identifikácie klienta podľa AML zákona, s. 4.

⁴⁹ Čl. 2 ods. 1-3 smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES.

alebo federácie povinných osôb, ako aj iné inštitúcie či osoby, nachádzajúce sa v členskom štáte alebo v tretej krajine.⁵⁰

V porovnaní so IV. AML smernicou upravuje zákon o legalizácii užší okruh tretích strán. Za tretie strany považuje iba úverové a finančné inštitúcie (napr. burza cenných papierov, obchodník s cennými papiermi, atď.).⁵¹ V tomto prípade sú z definície vyňaté ďalšie fyzické a právnické osoby a rovnako tak členské organizácie a federácie povinných osôb. Môžeme teda konštatovať, že zákon o legalizácii má prísnejšiu reguláciu v porovnaní so IV. AML smernicou.

Prevzatie údajov a podkladov povinnou osobou je vo všeobecnosti spojené s **miestom pôsobenia tretej strany**. V súlade so IV. AML smernicou môže povinná osoba prevziať údaje od tretích strán, ktoré sa nachádzajú v členskom štáte alebo v tretej krajine. Zákon o legalizácii priamo také ustanovenie neobsahuje, preto je potrebné sa obrátiť na metodické usmernenie NBS, ktoré upresňuje, že musí ísť o úverové a finančné inštitúcie pôsobiace na území Európskeho hospodárskeho priestoru (ďalej len „EHP“), respektíve na území Slovenskej republiky.⁵² Výslovný zákaz prevzatia údajov a podkladov sa vzťahuje na tretie krajiny, ktoré Európska únia (ďalej len „EÚ“) určila za vysokorizikové. V tomto prípade je dôležité zistiť, či sa konkrétna tretia krajina skutočne nachádza v zozname vysokorizikových tretích krajín vedenom EÚ a či nedošlo k jej vymazaniu zo zoznamu.⁵³

Na to, aby tretia strana mohla poskytovať plnenie, sa nevyhnutne vyžaduje splnenie nasledovných **podmienok**:

- tretia strana vykonáva povinnú starostlivosť vo vzťahu ku klientovi (základná, zvýšená a zjednodušená starostlivosť) na úrovni zodpovedajúcej právu Európskej únie;
- tretia strana uplatňuje vedenie záznamov na úrovni zodpovedajúcej právu Európskej únie;

---

⁵⁰ Čl. 25 ods. 1 smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES.

⁵¹ § 5 ods. 1 písm. b) bod 1-10 zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁵² Čl. 8 ods. 10 metodického usmernenia Útvary dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska z 20. novembra 2012 č. 9/2012 k ochrane banky a pobočky zahraničnej banky pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a pred financovaním terorizmu.

⁵³ Bližšie k tomu viď: DAUDRIKH, Y.: High-risk third countries in relation to EU legislation and financial action task force recommendations. In Concepts, strategies and mechanisms of economic systems management in the context of modern world challenges. Bulgarian: Sofia, 2021, s. 379 – 390.

- tretia strana podlieha dohľadu na úrovni zodpovedajúcej právu Európskej únie.⁵⁴

Podľa názoru FIU by sa spolupráca medzi odovzdávajúcou a prijímajúcou povinnou osobou mala zakladať na **zmluvnom vzťahu**, obsahom ktorého by mal byť konkrétny spôsob poskytovania údajov, výška vecných nákladov alebo lehota na poskytnutie podkladov.⁵⁵ Prijímajúca povinná osoba musí mať prístup ku všetkým informáciám, ktoré nevyhnutne potrebuje na vykonanie starostlivosti.

Pri využití inštitútu plnenia tretími stranami vyvstáva otázka potrebnosti **získania predchádzajúceho súhlasu** klienta na prevzatie konkrétnych údajov od tretej strany. V tejto súvislosti NBS poukazuje na existujúcu prax v členských štátoch Európskeho hospodárskeho priestoru, v rámci ktorej vyžadovanie súhlasu nie je potrebné.⁵⁶ Zároveň však netreba zabúdať na existenciu uplatnenia všeobecných obmedzení pre poskytovanie informácií. Tak napríklad informácie a doklady o záležitostiach, ktoré sú chránené bankovým tajomstvom, je možné poskytnúť tretím osobám len na základe predchádzajúceho písomného súhlasu dotknutého klienta alebo na jeho písomný pokyn.⁵⁷ Je zrejmé, že aj v prípade prevzatia údajov povinnou osobou, bude nevyhnutné získať obdobný predchádzajúci súhlas klienta daný k takému účelu.⁵⁸

Prijímajúca povinná osoba nesie **konečnú zodpovednosť** za prevzaté údaje. Takto prevzaté údaje musia spĺňať požiadavky na starostlivosť vo vzťahu ku klientovi vyplývajúce zo zákona o legalizácii.⁵⁹ Prijímajúca povinná osoba je povinná overiť aktuálnosť takto získaných údajov a dôveryhodnosť tretej strany. Zároveň musí overiť aj spô-

---

⁵⁴ Čl. 26 ods. 1 smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES. § 13 ods. 1 zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁵⁵ Usmernenie Finančnej spravodajskej jednotky k plneniu zákonných povinností o zdieľaní informácií medzi poisťovňami a inými finančnými inštitúciami, najmä bankami podľa § 13 zákona č. 297/2008 Z. z., s. 2.

⁵⁶ Čl. 8 ods. 10 metodického usmernenia Útvary dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska z 20. novembra 2012 č. 9/2012 k ochrane banky a pobočky zahraničnej banky pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a pred financovaním terorizmu.

⁵⁷ § 91 ods. 1 zákona č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁵⁸ Usmernenie Finančnej spravodajskej jednotky k plneniu zákonných povinností o zdieľaní informácií medzi poisťovňami a inými finančnými inštitúciami, najmä bankami podľa § 13 zákona č. 297/2008 Z. z., p. 2.

⁵⁹ Čl. 8 ods. 10 metodického usmernenia Útvary dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska z 20. novembra 2012 č. 9/2012 k ochrane banky a pobočky zahraničnej banky pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a pred financovaním terorizmu.

sob získania údajov treťou stranou. Zároveň platí, že odovzdávajúca tretia strana sama nesmie použiť inštitút plnenia treťou stranou a musí osobne vykonať starostlivosť vo vzťahu ku klientovi.⁶⁰ Po prevzatí údajov je prijímajúca povinná osoba povinná vykonať základnú starostlivosť vo vzťahu ku klientovi, rozsah ktorej je upravený v § 10 ods. 1 písm. d) až g) zákona o legalizácii.⁶¹

Použitie inštitútu plnenia tretími stranami má **fakultatívny charakter** a je iba na povinnej osobe, či vôbec zvolí vyššie uvedený spôsob zisťovania informácií. V tomto prípade však netreba zabúdať na existenciu **rizika** spojeného s nedostatkom informácií získaných treťou stranou, ktoré môžu byť neúplné, nesprávne alebo neaktuálne. Zároveň EBA (European Banking Authority) poukazuje na existenciu ďalšieho rizika spojeného s dôveryhodnosťou tretej strany. Za faktor zvýšeného rizika sa považuje práve spoliehanie sa na opatrenia povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi vykonané treťou stranou, s ktorou preberajúca povinná osoba nemá dlhodobý vzťah.⁶²

Je v záujme povinnej osoby zistiť na podklade prevzatých údajov, či klient alebo druh obchodu nepredstavuje zvýšené riziko. V prípade zistenia existencie zvýšeného rizika legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu, povinná osoba nemôže aplikovať inštitút plnenia tretími stranami a musí pristúpiť k identifikácii klienta tvárou v tvár, respektíve použiť technologické prostriedky a postupy, úroveň ktorých musí z hľadiska dôveryhodnosti výsledku overenia byť obdobnou overeniu za fyzickej prítomnosti klienta.⁶³

Záver

Identifikácia klienta sa vykonáva v dvoch rovinách: prvotná identifikácia a následné overenie identifikácie klienta, ktoré sa vykonáva

---

⁶⁰ Usmernenie Finančnej spravodajskej jednotky k plneniu zákonných povinností o zdieľaní informácií medzi poisťovňami a inými finančnými inštitúciami, najmä bankami podľa § 13 zákona č. 297/2008 Z. z., s. 2.

⁶¹ Usmernenie Finančnej spravodajskej jednotky k plneniu zákonných povinností o zdieľaní informácií medzi poisťovňami a inými finančnými inštitúciami, najmä bankami podľa § 13 zákona č. 297/2008 Z. z., s. 2.

⁶² European banking authority: Usmernenia podľa článkov 17 a 18 ods. 4 smernice (EÚ) 2015/849 týkajúce sa povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi a faktorov, ktoré by úverové a finančné inštitúcie mali zvážiť pri hodnotení rizika prania špinavých peňazí a financovania terorizmu spojeného s jednotlivými obchodnými vzťahmi a príležitostnými transakciami („usmernenia týkajúce sa rizikových faktorov spojených s práním špinavých peňazí a financovaním terorizmu“), ktorými sa zrušujú a nahrádzajú usmernenia JC/2017/37, EBA/GL/2021/02, 2021, s. 39.

⁶³ Stanovisko Finančnej spravodajskej jednotky k identifikácii a overeniu identifikácie klienta podľa AML zákona, s. 2.

počas trvania obchodného vzťahu s klientom. Problematika identifikácie klienta je vo všeobecnosti priblížená vo FATF RN. FATF RN požaduje vykonanie identifikácie a overenie identifikácie klienta na základe spoľahlivých a nezávislých zdrojov. V tomto prípade sa apeluje na istotu povinných osôb v dostatočnosť používaných systémov digitálnej identifikácie klienta.

FATF RN spája *non-face-to-face* business s faktorom zvýšeného rizika. Zároveň však umožňuje vykonanie overenia identifikácie klienta aj počas trvania obchodného vzťahu s klientom.

Právna úprava identifikácie a overenia identifikácie klienta na území Slovenskej republiky je odvodená od implementácie V. AML smernice, ktorá umožnila okrem klasickej formy identifikácie klienta (tvárou v tvár), vykonávať identifikáciu a overenie identifikácie klienta na diaľku, teda bez fyzickej prítomnosti klienta a s použitím vhodných technických prostriedkov. Výber technických prostriedkov bol však ponechaný na samotnú povinnú osobu, ktorá musí sama zvážiť vhodnosť a dostatočnosť používaných systémov. Obdobne aj vnútroštátny zákon o legalizácii, s prihliadnutím na zásadu technologickej neutrality, nejakým spôsobom neobmedzuje možnosť výberu technických prostriedkov a postupov povinnými osobami.

Základný rozpor badáme v otázke určovania stupňa rizikovosti identifikácie a overenia identifikácie klienta na diaľku. Zatiaľ čo FATF RN, EBA, ESMA, EIOPA, FIU klasifikujú identifikáciu a overenie identifikácie ako faktor zvýšeného rizika, súčasný zákon o legalizácii uplatňuje menej prísny spôsob, ktorý sa výlučne opiera o RBA prístup. Napriek kritike odbornej verejnosti a odvolávaniu sa na vyššiu úroveň bezpečnosti, ktorú prinášajú nové technológie, je zrejmé, že súčasný stav je v rozpore so stanoviskom FIU, ktorá považuje identifikáciu a overenie identifikácie klienta na diaľku za zvýšené riziko. Zároveň však zdôrazňuje, že kvalifikovaný elektronický podpis, ako aj použitie úradného autentifikátora, sa považujú za dôveryhodnú identifikáciu klienta a preto sa nespájajú so zvýšeným rizikom.

FATF RN a zákon o legalizácii umožňujú uplatnenie inštitútu plnenia tretími stranami. Použitie vyššie uvedené inštitútu je spojené s predchádzajúcim splnením výslovne stanovených podmienok. Zásadnou podmienkou je nemožnosť prevzatia údajov z tretích krajín, ktoré EÚ určila za vysokorizikové. Bližšie vysvetlenie aplikácie inštitútu plnenia tretími stranami nachádzame v metodickom usmernení NBS a v stanovisku FIU. V tomto kontexte sa zdôrazňujú potrebnosť zabezpečenia zmluvného vzťahu medzi povinnými osobami, na podklade ktorého má dôjsť k prevzatiu požadovaných informácií, prípadne získanie predchádzajúceho súhlasu klienta s poskytnutím takých údajov, ak ide

o oblasť všeobecných obmedzení pre poskytovanie dôverných informácií. Konečnú zodpovednosť za prevzatie údajov od tretej strany bude vždy znášať prijímajúca povinná osoba.

Použitá literatúra

1. Andraško, J., Horvat, M., Mesarčík, M.: *Výbrané kapitoly práva informačných technológií I*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2019. 104 s. ISBN 978-80-7160-523-2.
2. Daudrikh, Y.: High-risk third countries in relation to EU legislation and financial action task force recommendations. In *Concepts, strategies and mechanisms of economic systems management in the context of modern world challenges*. Bulgarian: Sofia, 2021, s. 379 – 390. ISBN 978-619-7622-11-9.
3. De Koker, L.: Anonymous clients, identified clients and the shades in between – Perspectives on the FATF AML/CFT standards and mobile banking, 2009, p. 1 – 17. Dostupné na: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2634305>
4. de Koker, L.: The FATF's customer identification framework: fit for purpose? In *Journal of money laundering control*, vol. 17, no. 3, 2014, p. 281 – 295.
5. Kyncl, L.: *Poznej svého klienta základní zásada finančního práva*. Brno: Masarykova univerzita, Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Řada teoretická sv. 433, 2012. 165 s. ISBN 978-80-210-6085-2.
6. Commission Decision C (2017) 8405 final setting up the Commission expert group on electronic identification and remote Know-Your-Customer processes (eID/KYG EG).
7. European banking authority: Usmernenia podľa článkov 17 a 18 ods. 4 smernice (EÚ) 2015/849 týkajúce sa povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi a faktorov, ktoré by úverové a finančné inštitúcie mali zväziť pri hodnotení rizika prania špinavých peňazí a financovania terorizmu spojeného s jednotlivými obchodnými vzťahmi a príležitostnými transakciami („usmernenia týkajúce sa rizikových faktorov spojených s práním špinavých peňazí a financovaním terorizmu“), ktorými sa zrušujú a nahrádzajú usmernenia JC/2017/37, EBA/GL/2021/02, 2021. 130 s.
8. European Commission: Report on existing remote on-boarding solutions in the banking sector: Assessment of risks and associated mitigating controls, including interoperability of the remote solutions, 2019. 188 p.
9. FATF: Anti-money laundering and terrorist financing measures and financial inclusion -With a supplement on customer due diligence. France: Paris, 2011. 75 p.

10. FATF: Guidance for a risk-based approach virtual asset service providers, 2019. 57 p.
11. FATF: Guidance on Digital Identity. France: Paris, 2020. 46 p.
12. FATF: International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. France: Paris, 2012. 136 p.
13. FATF: Methodology for assessing technical compliance with the FATF recommendations and the effectiveness of AML/CFT systems. France; Paris, 2020. 192 p.
14. The Wolfsberg Group: Wolfsberg Anti-Money Laundering Principles for Private Banking, 2012.
15. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 910/2014 z 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronicke transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES.
16. Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES.
17. Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/843 z 30. mája 2018, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/849 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu a smernice 2009/138/ES a 2013/36/EÚ.
18. Stanovisko Finančnej spravodajskej jednotky k identifikácii a overeniu identifikácie klienta podľa AML zákona.
19. Záverečná sprava z národného hodnotenia rizika legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu v podmienkach Slovenskej republiky. 219 s.
20. Zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
21. Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
22. Usmernenie Finančnej spravodajskej jednotky k plneniu zákonných povinností o zdieľaní informácií medzi poisťovňami a inými finančnými inštitúciami, najmä bankami podľa § 13 zákona č. 297/2008 Z. z.
23. Zákon č. 492/2009 Z. z. o platobných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
24. Zákon č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

25. Metodické usmernenie Útvaru dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska z 20. novembra 2012 č. 9/2012 k ochrane banky a pobočky zahraničnej banky pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a pred financovaním terorizmu.
26. Stanovisko Útvaru dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska z 10. decembra 2018 č. 1/2018 k identifikácii a overeniu identifikácie klienta – fyzickej osoby, bez jej fyzickej prítomnosti prostredníctvom technických prostriedkov a postupov podľa zákona o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a financovaním terorizmu.
27. Dôvodová sprava. Osobitná časť. LP/2021/200 Zákon o centrálnom registri účtov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

MALÝ KONKURZ – NOVÝ HYBRID V INSOLVENČNÝCH KONANIACH¹

doc. JUDr. Jana Duračinská, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra obchodného práva a hospodárskeho práva
jana.duracinska@flaw.uniba.sk

Malý konkurz – nový hybrid v insolvenčných konaniach

Príspevok analyzuje novú právnu úpravu malého konkurzu v zákone o konkurze a reštrukturalizácii, ktorá patrí medzi opatrenia zákonodarcu na prekonanie sociálnej a ekonomickej krízy vyvolanej pandémie COVID 19. Príspevok sa zameriava na deklarované ciele novej úpravy malého konkurzu zefektívniť a zatriktívniť právnu úpravu malého konkurzu a súčasne na zmeny, ktorými sa nová právna úprava dotkne postavenia veriteľov úpadcu a štatutárneho orgánu úpadcu.

Die Entwicklung der Stellung des Präsidenten im Verfassungssystem der Slowakischen Republik (im Kontext der Verfassungsänderungen der Slowakischen Republik)

Der Beitrag analysiert die neue Gesetzgebung zum kleinen Konkurs im Konkurs- und Restrukturierungsgesetz, die zwischen den Maßnahmen des Gesetzgebers zur Überwindung der durch die COVID-19-Pandemie verursachten sozialen und wirtschaftlichen Krise gehört. Im Mittelpunkt des Beitrags stehen die erklärten Ziele der Neuregelung des kleinen Konkurses, um die gesetzliche Regelung des kleinen Konkurses rationalisieren und attraktiver zu machen und gleichzeitig die Veränderungen, die den Status der Gläubiger des Schuldners und des Geschäftsführungsorgans des Schuldners betreffen.

---

¹ Príspevok spracovaný v rámci projektu APVV-16-0553 „Premeny a inovácie konceptu kapitálových spoločností v podmienkach globalizácie“.

Development of presidential status within the constitutional system of the Slovak Republic (reflecting the changes in the Constitution of the SR)

The article analyzes the new legislation on small bankruptcy in the Bankruptcy and Restructuring Act, which is one of the legislator's measures to overcome the social and economic crisis caused by the COVID 19 pandemic. The article focuses on the declared goals of the new regulation of small bankruptcy to streamline and make the legal regulation of small bankruptcy more attractive and at the same time on the changes that will affect the position of the creditors and the bankrupt's statutory body.

Kľúčové slová: kríza vyvolaná COVID 19, bankrot/insolvenca, malý konkurz, oddĺženie, štatutárny orgán úpadcu, správca, zodpovednosť dlžníka

Schlüsselbegriffe: COVID-19-Krise, Bankrott/Insolvenz, klein Konkurs, Entschuldung, Geschäftsführungsorgan, Verwalter, Haftung des Schuldners

Keywords: covid-19 crisis, bankruptcy/insolvency, small bankruptcy, debt relief, bankrupt's statutory body, trustee, liability of the debtor

Úvod

Kríza vyvolaná pandémiou COVID 19 je osobitná v tom smere, že závisí od nepredvídateľných faktorov, ktoré nemajú ekonomickú povahu. Táto kríza nie je dôsledkom predchádzajúcich finančných nerovnováh, ktoré boli typickým spúšťačom recesií od 80. rokov minulého storočia a je v porovnaní s veľkou finančnou krízou v rokoch 2007 – 2009, ktorú v skutočnosti niektoré krajiny nezažili, nepochybne globálna.² Pandémia COVID 19 iniciovala globálne výzvy³ na prijatie opatrení s cieľom prekonania krízy, ktorú priniesla, odstránenia škôd, ktoré spôsobila a nastavenia mechanizmov, ktoré do budúcnosti zabezpečia schopnosť reagovať na nepredvídateľné potreby. Kríza vyvolaná pandémiou odkryla nedostatky systémov, ekonomických, spoločenských a sociálnych. Historicky krízy iniciovali hľadanie riešení, ktoré v konečnom dôsledku viedli k progresu a inováciám. Príkladom je ropná kríza v 70. rokoch a následná ropná odvykacia kúra

---

² Borio, C. The Covid – 19 economic crisis: dangerously unique. *Business Economics* (2020) 55; 181 – 190.

³ Susskind, D., Vines, D. The economics of the COVID-19 pandemic: an assessment. *Oxford Review of Economic Policy*, Volume 36, Number S1, 2020, s. S1-S13. dostupné na https://academic.oup.com/oxrep/article/36/Supplement_1/S1/5899022?login=true

spojená s hľadáním obnoviteľných a alternatívnych zdrojov energie a následným rozvojom nových, energeticky menej náročných odvetví priemyslu. Ako povedal Milton Friedman, iba kríza, prináša skutočnú zmenu a našou základnou úlohou je vytvárať alternatívy k existujúcim politikám, kým sa politicky nemožné nestane politicky nevyhnutným.⁴

V nadväznosti na historické skúsenosti sa v súvislosti s aktuálnou krízou zdôrazňuje nevyhnutnosť sociálnych inovácií a transformácia spoločnosti na zelenšiu, digitálnejšiu a odolnejšiu⁵. Pre odstraňovanie následkov krízy a zotavenie sa z krízy sa zdôrazňuje aj úloha legislatívnych opatrení umožňujúcich záchranu subjektov a vyhnutie sa tak zbytočnej likvidácii, pokiaľ je možné zachovanie hospodárskej hodnoty podniku takého subjektu, ale aj úloha insolvenčných konaní, ktoré by mali cez zjednodušenie postupov posilniť výber trhu uľahčením vstupu a výstupu z trhu bez zbytočného trestania neúspešného subjektu⁶.

Slovenský zákonodarca reagoval na tieto výzvy vytvorením mimo-insolvenčného rámca, ktorého cieľom bolo vytvorenie priestoru pre rokovania s veriteľmi dôležitými pre pokračovanie v prevádzke podniku zákonom č. 421/ 2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach. Uvedený zákon priniesol súčasne zmenu v insolvenčných konaniach zmenou právnej úpravy malého konkurzu v snahe o vykonštruovanie jednoduchého, efektívneho, hospodárneho likvidačného konania cez zatriktívnenie inštitútu malého konkurzu.

Novou právnou úpravou malého konkurzu bol vytvorený nový hybrid v insolvenčných konaniach predovšetkým prostredníctvom zavedenia osobitných podmienok na vyhlásenie malého konkurzu a zmeny kľúčových parametrov právnej úpravy malého konkurzu. Malý konkurz môže byť vedený len na majetok právnickej osoby, pričom sa však na postup budú aplikovať vybrané ustanovenia z oddĺženia. Právna úprava malého konkurzu súčasne prináša osobitosti aj v postavení štatutárneho orgánu úpadcu a správcu a dotkne sa aj postavenia veriteľov. V príspevku sa zameriame na parametre odlišujúce malý konkurz od ďalších insolvenčných konaní a na zmenu v postavení a zodpovednosti štatutárneho orgánu úpadcu, správcu a veriteľov.

---

⁴ tamtiež

⁵ <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/social-economy-and-the-covid-19-crisis-current-and-future-roles-f904b89f/>; https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_sk

⁶ Claey's, G., Darvas, Z., Demertzis M. and Wolff, G. B. *The Great COVID-19 Divergence: Managing a Sustainable and Equitable Recovery in the EU*, ZBW – Leibniz Information Centre for Economics dostupné na <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2021/number/4/article/the-great-covid-19-divergence-managing-a-sustainable-and-equitable-recovery-in-the-eu.html>

1. Úloha nástrojov insolvenčného práva pri riešení krízy

Kríza býva spájaná s nárastom počtu bankrotov (úpadkov) ako krajného riešenia nepriaznivej hospodárskej situácie subjektov – dlžníkov.⁷ Insolvenčné právo ponúka na riešenie bankrotu (úpadku) dva základné nástroje v podobe likvidačného konkurzu (oddlžovacieho konkurzu) alebo reštrukturalizácie (oddlženia prostredníctvom splátkového kalendára)⁸, ktorá na rozdiel od konkurzu umožňuje ekonomické ozdravenie dlžníka. Konkurz je prostriedkom na vyčistenie trhu, jeho úlohou je izolovať subjekt, ktorý sa ocitol v kvalifikovanej nepriaznivej hospodárskej situácii a zabrániť tak súčasne dominovému efektu a „nakazeniu“ ďalších subjektov. Konkurz predstavuje likvidačný proces s výsledkom vyškrtnutia podnikateľsky neúspešného subjektu z trhu a realokáciu uvoľnených zdrojov medzi úspešné subjekty. Na rozdiel od konkurzu, reštrukturalizácia predstavuje druhú šancu pre subjekty, ktoré sa ocitli v nepriaznivej hospodárskej situácii alebo ktorým taká situácia bezprostredne hrozí, a umožňuje takým subjektom sanáciu a pokračovanie v podnikateľskej činnosti.⁹

Bankrot má nepriaznivý vplyv na zamestnanosť, pretože s neúspechom subjektu v úpadku a jeho likvidáciou prostredníctvom konkurzu sa spája aj zánik pracovných miest¹⁰. Bankrot a s tým spojená nezamestnanosť boli podľa doterajších skúseností úzko prepojené s hospodárskymi cyklami.¹¹ Bankrot a aktuálna miera nezamestnanosti sledovali hospodársky cyklus. Kríza COVID 19 je špecifická tým, že ukázala narušenie uvedenej prepojenosti a očakávania odborníkov, ktorí predpokladali s krízou aj nárast počtu bankrotov a nezamestnanosti¹². Napriek tomu, že bol globálne zaznamenaný pokles pracovných

---

⁷ Jablonka, B. In Patakyová, M., Mamojka, M., Duračinská, J. a kol. Hospodárske právo II: diel. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019. s. 33.

⁸ V slovenskej právnej úprave sa uvedené nástroje aplikujú podľa charakteru subjektu, pri aktívnej legitimácii sa pri jednotlivých insolvenčných konaniach rozlišuje medzi právnickou osobou, fyzickou osobou – podnikateľom a fyzickou osobou – nepodnikateľom, bližšie uvedené napr. In Patakyová, M., Mamojka, M., Duračinská, J. a kol. Hospodárske právo II: diel. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019.

⁹ Mašurová, A. In Patakyová, M., Mamojka, M., Duračinská, J. a kol. Hospodárske právo II: diel. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019. s. 79.

¹⁰ Jablonka, B. In Patakyová, M., Mamojka, M., Duračinská, J. a kol. Hospodárske právo II: diel. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019. s. 33.

¹¹ Wang, J., Yang, J., Iverson B., Kluender R. Bankruptcy and the COVID – 19 Crisis, dostupné na https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/21-041_a9e75f26-6e50-4eb7-84d8-89da3614a6f9.pdf

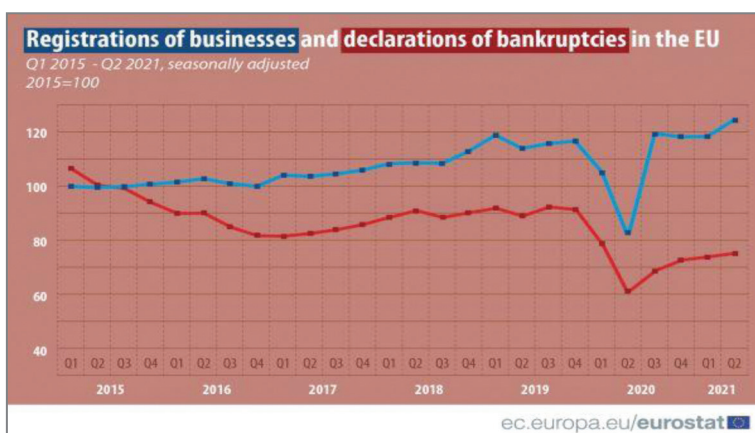
¹² Ellul, A., Erel, I., Rajan, U. The COVID-19 Pandemic Crisis and Corporate finance. The review of Corporate Finance Studies 9 (2020) 421-429; rovnako Carletti, E., Oliviero, T., Pagano,

ponúk¹³ a nezamestnanosť sa najviac dotkla mladých ľudí a ľudí s nízkym vzdelaním¹⁴, v oblasti bankrotov bol zaznamenaný pokles návrhov na ich riešenie oproti predchádzajúcim obdobiam.

1.1 Obmedzenia pôsobenia insolvenčných nástrojov počas krízy

V rámci krajín EÚ bola napriek kríze zaznamenaná v roku 2020 tendencia poklesu počtu návrhov na vyhlásenie konkurzu (*bankruptcy declarations*) (graf vychádza z údajov, ktoré členské štáty EÚ zasielajú Eurostatu dobrovoľne do štvrtého štvrtého roka 2020 a povinne od prvého štvrtého roka 2021)¹⁵.

M., Pelizzon, L., Subahmanyam, M. G. The COVID-19 Shock and Equity Shortfall: Firm-Level Evidence from Italy. *The Review of Corporate Finance Studies*. Published by Oxford University Press on behalf of The Society for Financial Studies; rovnako Wang, J., Yang, J., Iverson, B., Kluender, R. Bankruptcy and the COVID-19 Crisis dostupné na https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/21-041_a9e75f26-6e50-4eb7-84d8-89da3614a6f9.pdf

¹³ Ponuky práce v USA v júli 2020 v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roku 2019 dosahovali -20%. Pracovné ponuky v júli 2020 boli (približne) -40% vo Francúzsku, -35% v Taliansku, -50% v Španielsku, -55% v Spojenom kráľovstve a -25% v Nemecku v porovnaní s rovnakým mesiacom v roku 2019 (Financial Times 2020), bližšie pozri Ellul, A., Erel, I., Rajan, U. The COVID-19 Pandemic Crisis and Corporate finance. *The review of Corporate Finance Studies* 9 (2020) 421-429.

¹⁴ Claeys, G., Darvas Z., Demertzis M. and Wolff, G. B. The Great COVID-19 Divergence: Managing a Sustainable and Equitable Recovery in the EU, ZBW – Leibniz Information Centre for Economics dostupné na <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2021/number/4/article/the-great-covid-19-divergence-managing-a-sustainable-and-equitable-recovery-in-the-eu.html>

¹⁵ Zdroj grafu: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quarterly_registrations_of_new_businesses_and_declarations_of_bankruptcies_-_statistics&stable=0&redirect=no

Z uvedeného grafu vyplýva nielen pokles počtu návrhov na vyhlásenie konkurzu v roku 2020 oproti predchádzajúcim obdobiam, ale aj nárast počtu novozaložených spoločností, čo nekorešponduje s obavami z recesie a dopadov krízy. Ak sa zameriame v rámci EÚ na vybrané veľké európske ekonomiky, v Španielsku bol v roku 2020 pokles konkurzov o 14 %, v Nemecku o 17 %, vo Francúzsku o 40 % a vo Veľkej Británii o 27 %. V Holandsku došlo k zníženiu konkurzov o 17 % v porovnaní s úrovňou dosiahnutou v roku 2019.¹⁶ V USA bol taktiež zaznamenaný pokles počtu konkurzov o 29,7 %. Podľa štatistík zverejnených *Administrative Office of the U.S. Courts* každoročné konkurzy v kalendárnom roku 2020 dosiahli 544 463, v porovnaní so 774 940 prípadmi v roku 2019. Pre úplnosť je potrebné uviesť, že k nárastu počtu podaní došlo pri reštrukturalizáciách, ktoré v roku 2020 oproti roku 2019 vzrástli o 18,7 %.¹⁷ Jedinými krajinami, v ktorých bol zaznamenaný nárast počtu konkurzov bolo Turecku a Írsko, pričom v Írsku to bol nárast len o 1 %.¹⁸

Slovensko v tomto smere sleduje trend krajín EÚ a USA, v roku 2020 bolo na Slovensku vyhlásených 167 konkurzov a povolených 22 reštrukturalizácií dlžníkov. Ako vyplýva z údajov analytickej spoločnosti CRIF SK, v medziročnom porovnaní sa počet konkurzov znížil o 32,66 %, pričom dosiahol historicky najnižší počet v jednom roku. Na druhej strane však po piatich rokoch poklesu medziročne vzrástol počet povolených reštrukturalizácií o 69,23 %.¹⁹

Štatistiky nepotvrdzujú pôvodné očakávania vývoja počtu konkurzov, neustávajú však hlasy, ktoré upozorňujú na možné zhoršenie v tomto roku a nárast ich počtu o 26 %. Uvedený nárast je spájaný s postupným ukončovaním balíkov pomoci v podobe fiškálnych opatrení vlád na boj proti nepriaznivým ekonomickým účinkom pandémie a navrátením súdov do fungovania v pôvodnom režime.²⁰ Aj z grafu Eurostatu je možné identifikovať postupný narastajúci trend počtu konkurzov v roku 2021 oproti rovnakému obdobiu v roku 2020. Vysvetlenie absencie štandardnej prepojenosti medzi hospodárskymi cyklami a bankrotmi smeruje k tomu, že boli poskytnuté balíčky pomoci, ale aj ako k následku „lockdownu“, počas ktorého bol sťažený prí-

¹⁶ dostupné na <https://group.atradius.com/press/press-releases/bankruptcies-expected-to-grow-twenty-six-percent-in-2021.html>

¹⁷ <https://www.uscourts.gov/news/2021/01/28/annual-bankruptcy-filings-fall-297-percent>

¹⁸ dostupné na <https://group.atradius.com/press/press-releases/bankruptcies-expected-to-grow-twenty-six-percent-in-2021.html>

¹⁹ <https://www.webnoviny.sk/pocet-konkurzov-na-slovensku-minuly-rok-klesol-pribudli-vsak-restrukturalizacie/>

²⁰ dostupné na <https://group.atradius.com/press/press-releases/bankruptcies-expected-to-grow-twenty-six-percent-in-2021.htm>;

stup k súdom a právnej pomoci. Niektoré zdôvodnenia poukazujú na vyčkávaciu taktiku, keď zasiahnuté subjekty čakajú na koniec pandémie a na ďalšie záchranné opatrenia. Je potrebné doplniť, že nízkemu počtu bankrotov mohli pomôcť aj preventívne pôsobenia moratórií, resp. dočasnej ochrany podnikateľov.

Poskytnutie balíčkov pomoci a dočasnej ochrany podnikateľov majú svojich kritikov, keďže predstavujú blokáciu naplnenia základného účelu insolvenčných nástrojov, ktoré majú napomôcť vyčisteniu trhu od neúspešných subjektov. Takéto opatrenia pomoci blokujú očistné insolvenčné mechanizmy a realokáciu zdrojov v prospech úspešných subjektov, resp. subjektov schopných krízu zvládnuť pri udržaní sa na trhu.²¹ Kritici poukazujú na to, že prostredníctvom poskytnutej dočasnej ochrany došlo k popretiu reality a len k nahromadeniu bankrotov, súčasne varujú pred dopadom snahy o záchranu niektorých subjektov a dočasných efektov na celé hospodárstvo. V kríze vidia prostriedok na uvoľnenie zdrojov od neefektívnych a neinovatívnych podnikateľov. Umelé udržiavanie podnikateľov v núdzi nažive bráni dynamike podnikania a štrukturálnym zmenám, znižuje celkovú produktivitu a odradzuje od vstupu nových podnikateľov na trh²². Kríza destabilizovala všetky podniky, mnohé z nich však boli v núdzi bez ohľadu na pandémiu. Posledných desať rokov je spojených s nárastom korporátneho dlhu, ktoré umožňujú finančne vyčerpaným tzv. „zombie spoločnostiam“ prežiť bez využitia nástrojov insolvenčného práva prostredníctvom opakovaného zabezpečenia refinancovania ich dlhu.²³

V praktickej rovine sme v rámci slovenských podmienok vychádzali z toho, že konkurz nie je vnímaný ako žiadaný nástroj, respektíve je využívaný ako neskorý nástroj riešenia bankrotu až v momente, keď už nezostáva majetok ani na pokrytie nákladov samotného konkurzného konania. Dostupné štatistické údaje zverejnené Ministerstvom spravodlivosti SR v rokoch 2015 až 2017 čiastočne korešpondovali s našim predpokladom, zo začatých konkurzných konaní bolo zastavených pre nedostatok majetku v roku 2015 15,07 %, v roku 2016 13,35 % a v roku 2017 19,86 %. Od roku 2018 neboli zatiaľ relevantné štatistické údaje zverejnené.

Z vyššie uvedených štatistík CRIF SK a *Administrative Office of the U.S. Courts* možno dedukovať, že kríza podporuje skôr atraktivitu reštrukturalizácie ako *fresh start* nástroja, ktorý umožňuje sanáciu pod-

---

²¹ Dörr, J. O., Licht, G., Murmann, S. Small firms and the COVID-19 insolvency gap *Small Business Economics* (2021) dostupné na <https://doi.org/10.1007/s11187-021-00514-4>

²² tamtiež

²³ Morrison, E. R., Saavedra A. C. Bankruptcy's Role in the COVID-19 Crisis dostupné na https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/2638/

nikateľského subjektu, reštrukturalizáciu jeho dlhov a zachovanie chodu jeho podniku a tým aj jeho udržanie na trhu. Insolvenčné postupy v rámci EÚ trvajú takmer dvakrát dlhšie ako vo Veľkej Británii a USA, pričom insolvenčné rámce v EÚ uprednostňujú skôr konkurz ako likvidačný proces pred reštrukturalizáciou²⁴. Kritici poskytovania moratórií a politických opatrení na oddaľovanie bankrotov zdôrazňujú potrebu takých legislatívnych zmien, ktoré znížia prekážky reštrukturalizácie pre životaschopnejších podnikateľov a podporia procesy likvidácie tých neživotaschopných.²⁵

1.2 Úloha malého konkurzu

Malý konkurz patrí medzi likvidačné konania, jeho výsledkom je zánik, pochovanie spoločnosti (právnickej osoby). Patrí medzi nástroje na vymazanie subjektu, definitívne vylúčenie subjektu z trhu, na rozdiel reštrukturalizácie, ktorá patrí medzi nástroje poskytujúce tzv. fresh start a prostredníctvom dohody s veriteľmi, v princípe ich konsenzu za zákonom upravených podmienok, dávajú takému subjektu príležitosť na pokračovanie v činnosti a zotrvanie na trhu. Pri reštrukturalizácii je úspešnosť reštrukturalizačného plánu previazaná so zhovievavosťou veriteľov, ktorí sú ochotní súhlasiť s odkrojením z ich pohľadávok za podmienky, že ich vyhladky na uspokojenie (časti) pohľadávok sú stále lepšie ako pri likvidačnom konkurze.

Pôvodná právna úprava malého konkurzu (pred prijatím zákona č. 421/ 2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach) sa vzťahovala na úpadcov – fyzické osoby podnikateľov, ak bol na ich majetok vedený konkurz podľa druhej časti zákona č. 7/ 2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii (ďalej len „ZKR“) a na právnické osoby, pričom predpokladmi vedenia malého konkurzu bolo (i) majetok podliehajúci konkurzu pravdepodobne neprevyšuje 165 000 eur (ii) obrat úpadcu dosiahnutý v poslednom uzatvorenom účtovnom období pred vyhlásením konkurzu neprevýšil 333 000 eur a (iii) úpadca pravdepodobne nemal viac ako 50 veriteľov²⁶. Z pôvodne nastave-

²⁴ Claeys, G., Darvas, Z., Demertzis M. and Wolff G. B. The Great COVID-19 Divergence: Managing a Sustainable and Equitable Recovery in the EU, ZBW – Leibniz Information Centre for Economics dostupné na <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2021/number/4/article/the-great-covid-19-divergence-managing-a-sustainable-and-equitable-recovery-in-the-eu.html>

²⁵ Dörr, J. O., Licht, G., Murmann, S. Small firms and the COVID-19 insolvency gap *Small Business Economics* (2021) dostupné na <https://doi.org/10.1007/s11187-021-00514-4>

²⁶ pre porovnanie uvádzame, že v českej právnej úprave ide podľa § 314 ods. 1 zákona č. 182/2006 Sb. o úpadku a spôsoboch jeho řešení (insolvenční zákon) o *nepatrný konkurz* ide v prípade, (i) ak je dlžníkom fyzická osoba, ktorá nie podnikateľom alebo (ii) ak nebol zistený

ných predpokladov bol podľa maximálne prípustnej výšky obratu malý konkurz určený predovšetkým mikropodnikateľom. Aktuálna právna úprava umožňuje viesť malý konkurz len na majetok právnickej osoby, pričom upúšťa od previazania podmienok na výšku dosiahnutého obratu v poslednom uzavretom účtovnom období. Zákonné nastavenie podmienok na vyhlásenie malého konkurzu je o. i. previazané na výšku hodnoty majetku dlžníka, ktorá podľa posledných piatich účtovných závierok nebola vyššia ako 1 mil. Eur a na hodnotu záväzkov, ktorá podľa posledných piatich účtovných závierok nebola v sume vyššej ako 1 mil. Eur. Z dôvodovej správy nie je zrejmé, podľa akých kritérií volil zákonodarca uvedené hranice naviazané na hodnotu majetku a hodnotu záväzkov úpadcu, avšak z takto nastavených kritérií je možné predpokladať, že ich budú spĺňať predovšetkým malí a strední podnikatelia – právnické osoby. Z hľadiska krízy COVID 19 a jej dopadu na malých a stredných podnikateľov, ktorí predstavujú viac ako 90 percent globálneho súkromného sektora, poskytujú 70 % všetkých pracovných miest a poháňajú polovicu globálnej ekonomiky²⁷, je to výhľadovo vhodný nástroj.

Z novej právnej úpravy je zrejmé, že zákonodarca sa snažil o jej zjednodušenie a skrátenie konania tým, že malokonkurzné konanie prepojil s vybranými ustanoveniami v oddĺžovacom konkurze²⁸ týkajúcimi sa najmä nakladania s konkurznou podstatou, účinkov vyhlásenia oddĺžovacieho konkurzu, súpisu majetkovej podstaty, postavenia zabezpečeného veriteľa, prihlasovania a popierania pohľadávok, zastúpenia veriteľov, spňažovania vecí, nákladov konkurzu, rozvrhu výťažku a zrušenia konkurzu. Cieľom bolo dosiahnuť skrátenie času inkasa pohľadávok veriteľov (*recovery time*) a mieru vymáhateľnosti pohľadávky (*recovery time*)²⁹.

---

celkový obrat dlžníka podľa zákona o účtovníctví za posledné účtovné obdobie predchádzajúce vyhláseniu konkurzu presahujúci 2 mil. Kč a dlžník nemá viac ako 50 veriteľov. O nepatrný konkurz ide teda pri fyzickej osobe – nepodnikateľovi vždy a to bez ohľadu na počet veriteľov alebo výšku dlhu, u ostatných dlžníkov (právnických a fyzických osôb – podnikateľov) je nutné posudzovať počet prihlásených veriteľov a výšku obratu za posledné účtovné obdobie pred vyhlásením konkurzu.

²⁷ Bartika, A. W., Bertrand M., Cullenc, Z., Glaeserd, E. L., Lucac, M. and Stanton, Ch. The impact of COVID-19 on small business outcomes and expectations. PNAS. Vol. 117 no. 30 dostupné na www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.2006991117

²⁸ § 106h ZKR

²⁹ Dôvodová správa k zákonu . 421/ 2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach s. 31.

1.2.1 Vzťah malého konkurzu a dočasnej ochrany

Dočasná ochrana podľa zákona 421/ 2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach predstavuje na rozdiel od malého konkurzu mimoinsolvenčný rámec, ktorý má napomôcť rokovaniami s veriteľmi dôležitými pre pokračovanie v prevádzke podniku o prípadnom odpustení časti záväzkov alebo o nových zdrojoch financovania. Dočasná ochrana sa týka podnikateľov, to znamená tak podnikateľov – fyzických osôb ako aj podnikateľov – právnických osôb. Ide v podstate o spôsob neformálnej reštrukturalizácie, ktorý má zabezpečiť predídanie likvidácii podnikateľského subjektu a umožnenie mu za konsenzu veriteľov pokračovanie v činnosti. Jedným z účinkov dočasnej ochrany je moratórium, počas ktorého nie je podnikateľ povinný podať návrh na vyhlásenie konkurzu, pričom takej povinnosti sú dočasne zbavené aj osoby, ktoré sú povinné podať návrh v jeho mene. Zákonodarca správne pristúpil k časovej obmedzenosti možnosti požiadať o dočasnú ochranu do 31. 12. 2022 s ohľadom na riziká umelého predlžovania agónie podnikateľsky neúspešných subjektov. Po zániku dočasnej ochrany je podnikateľ povinný uložiť do zbierky listín vyjadrenie, že nie je v úpadku. Ak tak neurobí, predpokladá sa, že nebol podaný včas návrh na vyhlásenie konkurzu, s čím je spojený aj možný nástup sankcií za oneskorene podaný návrh na vyhlásenie konkurzu podľa ZKR³⁰. Vzhľadom na formuláciu sankcií za oneskorene podaný návrh na vyhlásenie konkurzu sa tieto budú týkať len podnikateľov – právnických osôb, a to zákonná zmluvná pokuta podľa § 11 ods. 2 ZKR len spoločností s ručením obmedzeným, akciových spoločností, jednoduchých spoločností na akcie, resp. osôb, ktoré majú povinnosť podať návrh na vyhlásenie konkurzu v mene uvedených spoločností.

Štatistické údaje súčasne potvrdzujú aj domnienky nízkeho počtu konkurzov na Slovensku v roku 2020, ktoré mali byť oddialené poskytnutím dočasnej ochrany podnikateľov pred veriteľmi, keď napríklad v júni 2021 bol vyhlásený konkurz na majetok troch spoločností a povolená reštrukturalizácia dvom dlžníkom, ktorí v roku 2020 využívali dočasnú ochranu³¹.

³⁰ Pri právnických osobách podľa § 11 ods. 2 ZKR, § 11a ZKR

³¹ Zdroj CRIF SK dostupné na <https://www.noviny.sk/617749-ekonomika-pocet-konkurzov-a-restrukturalizacii-na-slovensku-stupa>.

1.2.2 Vzťah malého konkurzu a veľkého konkurzu podľa druhej hlavy ZKR

Konkurzné konanie pri malom konkurze začína na návrh dlžníka, ktorý ho podáva na určenom formulári³². Malý konkurz môže byť vyhlásený aj na základe veriteľského návrhu, ak sú splnené podmienky vyhlásenia malého konkurzu podľa § 106c ZKR. Veriteľ však, na rozdiel od dlžníka, nepodáva formulárový návrh na vyhlásenie malého konkurzu, ale návrh podľa § 12 ods. 2 ZKR a je v pôsobnosti príslušného súdu podľa § 19 ods. 4 ZKR posúdiť splnenie podmienok na vyhlásenie malého konkurzu a vyhlásiť na majetok dlžníka malý konkurz. Medzi konaniami bude zásadný rozdiel v závislosti od toho, či pôjde o návrh dlžníka alebo veriteľský návrh. Na základe návrhu veriteľa bude konanie dvojfázové, to znamená pri splnení podmienok podľa § 14 ZKR súd najskôr uznesením začne konkurzné konanie a až po jeho začatí bude posudzovať splnenie podmienok na vyhlásenie malého konkurzu. Na základe návrhu dlžníka na vyhlásenie malého konkurzu bude konanie len jednofázové, súd nebude rozhodovať o začatí konkurzného konania, ale v závislosti od splnenia zákonných podmienok rozhodne tak, že bezprostredne vyhlási malý konkurz alebo konanie pri formálnych nedostatkoch zastaví, prípadne návrh pri vecných nedostatkoch odmietne³³. Navrhovateľ – dlžník je povinný pred podaním návrhu na vyhlásenie malého konkurzu zaplatiť na účet súdu preddavok na úhradu nákladov malého konkurzu vo výške 500 €. Pri veriteľskom návrhu na vyhlásenie konkurzu je preddavok na úhradu odmeny a výdavkov predbežného správcu, ktorý musí veriteľ zaplatiť pri podaní návrhu vo výške 1 500 €. Veriteľ môže zvrátiť prípadné rozhodnutie súdu o vyhlásení malého konkurzu tak, že na účet súdu zloží preddavok na úhradu nákladov veľkého konkurzu³⁴ vo výške 6 500 €. Podľa výšky preddavkov je zo strany zákonodarcu evidentná preferencia dlžníckych návrhov na vyhlásenie konkurzu pred veriteľskými návrhmi, ktoré vzhľadom na možné očakávané výšky uspokojenia ich pohľadávok v konkurze nie sú pre veriteľov motivujúce.

Základnými podmienkami na vyhlásenie veľkého konkurzu sú úpadok dlžníka, pluralita veriteľov a majetok dlžníka postačujúci aspoň na pokrytie nákladov veľkého konkurzu. Pri rozhodovaní o vyhlásení malého konkurzu zákonodarca upustil od skúmania splnenia podmien-

³² <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Civilne-pravo/maly-konkurz.aspx>

³³ Dôvodová správa k zákonu . 421/ 2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach s. 32.

³⁴ § 20 ods. 2 v spojení s § 19 ods. 4 ZKR

ky plurality veriteľov a pripustil pochybnosti o majetnosti dlžníka, ktoré nahradil povinnosťou zložiť preddavok na úhradu nákladov malého konkurzu. Zvolil tak rovnaký prístup ako pri oddlžení, čo potvrdzuje aj aplikácia ustanovenia oddlžovacieho konkurzu § 167v ZKR, ktorý rieši skončenie konkurzu, ak správca zistí že konkurzná podstata nepokryje náklady konkurzu alebo ak správca zistí, že sa neprihlásil žiadny veriteľ alebo postavenie všetkých veriteľov ako účastníkov konania zaniklo. Na vedenie malého konkurzu tak postačuje jeden veriteľ, nie je potrebná pluralita veriteľov ako pri veľkom konkurze.

Oproti veľkému konkurzu sa malý konkurz zásadne odlišuje aj ďalšími osobitnými zákonnými podmienkami na jeho vyhlásenie, ktoré:

- (i) smerujú voči osobe štatutárneho orgánu³⁵; dlžník musí mať ustanovený štatutárny orgán, ktorými je osoba/ osoby, ktoré nepôsobia ako štatutárny orgán alebo členovia štatutárneho orgánu vo viac ako desiatich právnických osobách zapísaných v obchodnom registri;
- (ii) stanovujú splnenie povinnosti ukladania účtovnej závierky do zbierky listín obchodného registra, resp. registra účtovných závierok, čím sa má byť garantovaná prehľadnosť majetkových pomerov dlžníka³⁶;
- (iii) stanovujú, že vo vzťahu k dlžníkovi nepôsobia účinky vyhlásenia konkurzného konania alebo vyhlásenia veľkého konkurzu³⁷. Požiadavka na nepôsobenie účinkov konkurzného konania je nekonzistentná a zrejme ide len o nedopatrenie zákonodarcu, nakoľko je v rozpore s pripustením konverzie veriteľského návrhu na vyhlásenie konkurzu rozhodnutím súdu na vyhlásenie malého konkurzu. Pri veriteľskom návrhu totiž súd rozhoduje o vyhlásení konkurzu až po tom, čo už súd rozhodol o začatí konkurzného konania³⁸, takže v čase, keď už účinky začatia konkurzného konania pôsobia³⁹. Podmienka na nepôsobenie účinkov začatia konkurzného konania je tak pri veriteľskom návrhu nesplniteľná.

Odlišnosti medzi malým a veľkým konkurzom spočívajú aj v postavení správcu, ktorý má, ako uvádza dôvodová správa, skôr pôsobnosť administrátora konania, pričom miera uspokojenia veriteľov

---

³⁵ § 106c ods. 1 písm. b) a c) ZKR

³⁶ Dôvodová správa k zákonu . 421/ 2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach s. 32.

³⁷ § 106c ods. 1 písm. h) ZKR

³⁸ § 19 ods. 4 ZKR, pričom je tam uvedený priamy odkaz aj na posúdenie podmienok podľa § 106c ods. 1 písm. b), c), f), g) a h) ZKR

³⁹ § 14 ods. 5 ZKR

a obsah majetkovej podstaty sú viac naviazané na iniciatívu veriteľov. Postavenie správcu ako administrátora konania potvrdzujú ustanovenia vymedzujúce pôsobnosť štatutárneho orgánu úpadcu v malom konkurze, ktoré ponechávajú v pôsobnosti štatutárneho orgánu tie činnosti, ktoré sa týkajú zabezpečovania základnej agendy úpadcu ako vedenie účtovníctva, úkony voči orgánom finančnej správy, Sociálnej poisťovni, zdravotným poisťovniam a iným orgánom verejnej moci, konania v pracovnoprávných vzťahoch, archiváciou dokumentov a plnením ďalších povinností uložených mu správcom súvisiacich so zabezpečením správy konkurznej podstaty v malom konkurze. Na správcu prechádza, ako aj vo veľkom konkurze, oprávnenie nakladať s majetkom úpadcu podliehajúcim konkurzu a správca koná v mene a na účet úpadcu. Malý konkurz tak predstavuje obmedzenie spôsobilosti na právne úkony úpadcu, avšak v užšom rozsahu ako pri veľkom konkurze.

Požiadavka na iniciatívu veriteľov pri miere ich uspokojenia a obsahu majetkovej podstaty sa prejavila predovšetkým v odporovacom práve veriteľa⁴⁰. Právo odporovať právnomu úkonu v malom konkurze má iba veriteľ. Nakoľko absentuje explicitná požiadavka na to, aby išlo o veriteľa, ktorý prihlásil svoju pohľadávku⁴¹, právo odporovať tak patrí každému veriteľovi dlžníka, aj tomu, ktorý si svoju pohľadávku neprihlásil. Veriteľ má právo odporovať aj keď ide o pohľadávku premlčanú, nevymáhateľnú, nevykonateľnú alebo neprihlásenú, alebo ak bol konkurz zrušený, alebo ak dlžník zanikol⁴². Právo uspokojenia pohľadávky v malom konkurze tak nie je, tak ako vo veľkom konkurze, podmienená prihlásením pohľadávky. Vzniká však otázka následného uspokojenia takého neprihláseného veriteľa. Nakoľko zákon explicitne pri uspokojovaní sa z úspešne odporovaného právneho úkonu prioritizuje toho veriteľa, ktorý podal žalobu skôr (pri úspešnosti viacerých veriteľov), máme za to, že sa pri malom konkurze v takom prípade neuplatní ani základné pravidlo veľkého konkurzu, a to kolektívne (pomerné) uspokojenie veriteľov v princípe závislé od výšky ich zistenej prihlásenej pohľadávky. Takýto veriteľ úspešný v odporovacom spore tak získava postavenie kvázi-zabezpečeného veriteľa. Odporovací spor nie je spor súvisiaci s konkurzom, budú sa však aplikovať skutkové podstaty odporovateľnosti⁴³ upravené v ustanoveniach o veľkom konkurze.⁴⁴

---

⁴⁰ § 106g ZKR

⁴¹ Porovnaj § 57 ods. 1 ZKR

⁴² § 106g ods. 2 ZKR

⁴³ § 57 a nasl. ZKR

⁴⁴ Dôvodová správa k zákonu . 421/ 2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach s. 33.

Nevýhodou malého konkurzu je absencia explicitného uplatnenia pravidla absolútnej priority⁴⁵, ktoré zabezpečuje prioritu uspokojenia veriteľov pred spriaznenými osobami⁴⁶ (spravidla spoločníkmi/ akcionármi úpadcu). Uvedené pravidlo tak zabezpečuje prioritný nárok veriteľov na majetok spoločnosti pre uspokojenie ich pohľadávok, pričom spoločníkom/ akcionárom úpadcu ako nositeľom reziduálnych nárokov ostáva len to, čo zostane po uspokojení všetkých ostatných veriteľov. Absencia uvedeného pravidla sa môže prejaviť aj pri zneužití odporovacieho práva zo strany takého veriteľa – spriaznenej osoby. Zákonnodarca si bol zrejme vedomý uvedeného rizika, v zákone to však neriešil, len dôvodová správa obsahuje poznámku, že prioritné právo veriteľa úspešného v odporovacom spore na uspokojenie jeho pohľadávky sa presadí len, ak nepôjde o zámerné konanie dlžníka s niektorým veriteľom za účelom poškodenia iných veriteľov. V tomto smere by sme upozornili na to, že nami vykonaný námatkový rešerš právnických osôb, na ktoré bol od platnosti novej právnej úpravy vyhlásený malý konkurz, ukázal pri desiatich vybraných spoločnostiach⁴⁷, že v šiestich prípadoch išlo o jednoosobové spoločnosti so spoločníkom, ktorý je súčasne aj konateľom a vo zvyšných štyroch prípadoch bola pri viacerých spoločníkoch zhoda alebo prekryv medzi spoločníkmi a konateľmi. Podľa nášho názoru by odporovacie právo nemalo byť priznané spriazneným osobám, keďže dokonca na rozdiel od veľkého konkurzu nesmeruje výťažok z úspešného uplatnenia odporovacieho práva do všeobecnej majetkovej podstaty, ale výlučne (prioritne pri viacerých veriteľoch) do majetkovej sféry v spore úspešného veriteľa.

Rozdiel medzi malým a veľkým konkurzom spočíva aj vo vymedzení konkurznej podstaty a do konkurznej podstaty v malom konkurze nepatrí majetok, na ktorom viaznu zabezpečovacie práva (s výnimkou uvedenou v § 167k ZKR) a to bez ohľadu na to, či je záložným dlžníkom úpadca alebo tretia osoba.⁴⁸ Do konkurznej podstaty nebudú v malom konkurze patriť ani nároky z úspešne veriteľmi odporovaných právnych úkonov⁴⁹.

---

⁴⁵ § 95 ods. 3 ZKR

⁴⁶ § 9 ZKR

⁴⁷ Všetky právnické osoby, na ktoré bol vyhlásený malý konkurz do 6.9.2021 mali formu spoločnosti s ručením obmedzeným (s jednou výnimkou)

⁴⁸ Dôvodová správa k zákonu . 421/ 2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach s. 32.

⁴⁹ § 106g ods. 3 ZKR

2. Postavenie štatutárneho orgánu v období krízy

V čase krízy je vykonávanie funkcie štatutárneho orgánu náročné a kladie na neho zvýšenú záťaž zvládnutia jeho základného balíka fiduciárnych povinností (povinnosť starostlivosti a povinnosť lojality) pri prijímaní rozhodnutí. Rizikom je práve nepredvídateľnosť ďalšieho vývoja situácie a otázok ohľadom poskytnutia balíčkov štátnej pomoci. V súvislosti s postavením štatutárnych orgánov rezonuje aj celospoločenská otázka kontrastu ich povinnosti sledovať záujmy spoločnosti a jej spoločníkov s opatreniami, ktoré sú v prospech verejného záujmu a sledujú uspokojenie sociálnych potrieb.⁵⁰ Zodpovedné podnikanie sa stáva v období krízy aktuálnym a potrebným, diskusie sa vedú ohľadom motivácie štatutárnych orgánov prijímať rozhodnutia nie len v prospech spoločníkov spoločnosti, ale aj v prospech komunity s cieľom znížiť dopad vplyvu pandémie na spoločnosť. V tomto smere je limitom právnou úpravou zodpovednosti štatutárnych orgánov, ktorých povinnosťou je sledovať záujem spoločnosti a všetkých jej spoločníkov⁵¹. Štatutárny orgán nemôže z uvedenej povinnosti lojality poľaviť a nemôže sa z nej liberovať. Strach zo zodpovednosti vedie štatutárne orgány skôr k prijímaniu rozhodnutí smerom k ochrane hodnoty podielov spoločníkov, ako k zodpovednému podnikaniu v prospech komunity. V čase hrozby úpadku, resp. úpadku, keď dochádza k strate ekonomickej rovnováhy spoločnosti, sa preskupujú záujmy a do popredia sa dostávajú záujmy veriteľov pred záujmami spoločníkov⁵². Uvedená transformácia usporiadania prioritných záujmov je stelesnená v ich povinnosti prijať opatrenia na prekonanie hrozby úpadku a v prípade naplnenia kvalifikovaných kritérií úpadku podať návrh na vyhlásenie konkurzu⁵³. Opatrenia dočasnej ochrany preto zohľadnili uvedené povinnosti a poskytli moratórium nielen na vymáhanie pohľadávok veriteľov, ale aj na povinnosť podať návrh na vyhlásenie konkurzu. Podnikateľovi pod dočasnou ochranou sa tak poskytuje dodatočný časový priestor na realizáciu neformálnej reštrukturalizácie.⁵⁴

⁵⁰ Patakyová, M., Grambličková, B. Spoločenská zodpovednosť obchodných spoločností a trvalo udržateľný rozvoj In *Konflikty záujmov v práve obchodných spoločností*. - : 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. s. 32 – 45

⁵¹ § 135a, § 194 OBZ

⁵² K postaveniu spoločníkov pozri Duračinská, J. Povinnosť lojality (fiduciárne povinnosti) spoločníkov kapitálových spoločností. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, 160 s.

⁵³ Pozri aj Davies P. Director's Creditor-Regding Duties in Respect of Trading Decisions Taken in the Vicinity of Insolvency. *European Business Organisation Law Review* 7, 2006, s. 301 – 337.

⁵⁴ § 10 zákon č. 421/ 2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach a o zmene a doplnení niektorých zákonov, obdobne aj v nemeckej právnej úprave COVID-19-

2.1 Postavenie štatutárneho orgánu úpadcu v malom konkurze

V malom konkurze prechádza oprávnenie nakladať s majetkom konkurznej podstaty na správcu, ktorý koná v mene a na účet dlžníka⁵⁵. Funkcia štatutárneho orgánu nezaniká a zostáva mu zo zákona obmedzená pôsobnosť na vykonávanie určitých úkonov⁵⁶. Podľa charakteru úkonov, ktoré zostávajú v pôsobnosti štatutárneho orgánu bolo cieľom zákonodarcu dosiahnuť, aby bol správca len administrátor a nebol zaťažovaný úkonmi, ktoré síce už nesúvisia s podnikateľskou činnosťou úpadcu, avšak sú spojené s inými zákonnými povinnosťami úpadcu (vedenie účtovníctva, komunikácia so štátnymi orgánmi, finančnými inštitúciami, Sociálnou poisťovňou, zdravotnými poisťovňami a pod.). Štatutárny orgán po vyhlásení malého konkurzu nebude vykonávať úkony týkajúce sa podnikateľskej činnosti úpadcu, pretože všetky oprávnenia na výkon podnikateľskej činnosti a inej činnosti úpadcu vyhlásením malého konkurzu zanikajú. Neštandardné je, že zákonodarca sa rozhodol ponechať štatutárnemu orgánu oprávnenie na právne úkony v pracovnoprávných vzťahoch. Vzhľadom na to, že v malom konkurze smeruje úpadca už k svojmu zániku a nemôže vykonávať žiadnu činnosť, malo by už ísť len o také úkony, ktoré smerujú k ukončeniu pracovnoprávných vzťahov pri zohľadnení schopnosti štatutárneho orgánu naplniť jeho zostatkovú povinnosť (napr. zohľadniť pri ukončovaní pracovných pomerov potrebu zabezpečenia vedenia účtovníctva alebo archivácie dokumentácie, prípadne stráženie objektov úpadcu). V tomto smere budú pre štatutárny orgán smerodajné aj pokyny správcu⁵⁷.

Zákonodarca potreboval zabezpečiť obsadenie funkcie štatutárneho orgánu na naplnenie svojej predstavy o správcovi – administrátorovi, keďže by inak nebola osoba, na ktorú by mohol preniesť zostatkové povinnosti. Urobil to najjednoduchším spôsobom, a to fixáciou funkcie štatutárneho orgánu v podobe zákazu zániku funkcie štatutárneho orgánu po začatí konkurzného konania, čo v dôvodovej správe zdôvodnil povinnosťou lojality štatutárneho orgánu, ktorá by nemala umožniť (vôľový) zánik funkcie štatutárneho orgánu v nevhodnej dobe⁵⁸. Povinnosť lojality štatutárneho orgánu však neprebíja dobrovoľnosť funkcie, povinnosť lojality vedie k prevencii konfliktu záujmov a aj

---

Insolvenzaussetzungsgesetz, ktorý je platný a účinný od 1.3.2020.

⁵⁵ § 106h v spojitosti s § 167b ZKR

⁵⁶ § 106f ZKR

⁵⁷ § 106f ods. 1 písm. e) ZKR

⁵⁸ Dôvodová správa k zákonu . 421/ 2020 Z. z. o dočasnej ochrane podnikateľov vo finančných ťažkostiach s. 32.

zváženiu spôsobilosti zastávať takú funkciu a vyhodnotiť svoje schopnosti (okolnosti sa môžu zmeniť aj po začatí konkurzného konania napr. zmenou zdravotného stavu) ak je to potrebné na dosiahnutie naplnenia takej povinnosti, tak aj k vzdaniu sa funkcie. Zákonodarca na druhej strane nezohľadnil ani to, že môže ísť o štatutárny orgán, ktorý priviedol úpadcu do úpadku porušením jeho povinností a sú dané dôvody na vyvodenie tak hmotnej ako aj funkčnej zodpovednosti, pričom aj účinky samotnej právnej úpravy ZKR v podobe rozhodnutí o vylúčení môžu viesť k zániku funkcie štatutárneho orgánu⁵⁹.

Sankčná zodpovednosť štatutárneho orgánu bola doplnená o ďalšiu pokutu v rozpätí od 1000 € do 10 000 €, ktorú ukladá sudca, ktorý konal a rozhodoval v malom konkurze, ak dlžník pred vyhlásením malého konkurzu vykazoval záporné vlastné imanie a po zrušení konkurzu ostali neuspokojené pohľadávky prihlásených veriteľov prevyšujúce v úhrne 50 000 €. Pokuta na rozdiel od zákonnej zmluvnej pokuty podľa § 11 ZKR nebude uhradená do majetku dlžníka a určená tak na uspokojenie veriteľov, ale bude príjmom štátneho rozpočtu. Zodpovednosť štatutárneho orgánu podľa § 11a uložením pokuty nie je dotknutá. Keďže nie je vylúčená povinnosť dlžníka podať včas návrh na vyhlásenie konkurzu (malého alebo veľkého) a v jeho mene štatutárneho orgánu, nie je podľa nášho názoru dotknutá ani povinnosť štatutárneho orgánu pri porušení takej povinnosti zaplatiť zmluvnú pokutu podľa § 11 ods. 2 ZKR.

Štatutárny orgán môže byť postihnutý aj funkčnou zodpovednosťou v podobe rozhodnutia súdu o vylúčení, ak (i) súd na návrh prihláseného veriteľa, správcu, zamestnanca úpadcu alebo orgánu verejnej moci určí, že štatutárny orgán úpadcu porušil svoje povinnosti počas malého konkurzu ak, bez vážneho dôvodu neposkytoval správcovi súčinnosť, ktorú od neho možno spravodlivo vyžadovať alebo riadne nevykonával svoju pôsobnosť počas malého konkurzu⁶⁰ a ak (ii) súd rozhodol o uložení povinnosti zaplatiť zmluvnú pokutu podľa § 11 ods. 2 ZKR⁶¹.

Záver

Nevýhodou aktuálnej právnej úpravy ZKR je jej neprehľadnosť v podobe rôznych režimov konkurzných konaní (pri fyzickej osobe podnikateľovi to je oddlžovací konkurz a veľký konkurz, pri právnických osobách je to veľký konkurz a malý konkurz s prvkami oddlžova-

---

⁵⁹ § 74a ods. 6 ZKR a § 107 ZKR

⁶⁰ § 107 ZKR

⁶¹ § 74a ods. 6 ZKR

cieho a aj veľkého konkurzu), pričom sú rozdielne postavenia aktívne legitimovaných subjektov (veriteľ nie je aktívne legitimovaný na podanie návrhu na oddlžovací konkurz, pri fyzickej osobe nemá vôbec aktívnu legitimáciu na podanie návrhu na oddlženie, pri fyzickej osobe – podnikateľovi môže podať návrh na vyhlásenie veľkého konkurzu, pri právnickej osobe je veriteľ oprávnený podať návrh na veľký konkurz, ktorý však môže byť rozhodnutím súdu konvertovaný na malý konkurz). Uvedené rozdielne režimy a zákonné riešenia ich prípadných súbehov majú pritom významný dopad na postavenie veriteľa v daných konaniach a nezabezpečujú veriteľom istotu a predvídateľnosť. Úpravou malého konkurzu sa sťažilo postavenie veriteľa, pre ktorého nemusí byť, aj pre absenciu pravidla priority a pri zohľadnení štruktúr právnických osôb, ktorých sa zatiaľ malé konkurzy z väčšej miery týkajú, malý konkurz atraktívny. Na druhej strane to však bude nástroj atraktívny pre dlžníkov, z celkového počtu 213 vyhlásených konkurzov v roku 2021⁶² bolo 44 konkurzov vyhlásených ako malých. Išlo pritom všetko o dlžnícke návrhy. Právna úprava malého konkurzu si ešte vyžaduje precizovanie a odstránenie zjavných nezrovnalostí. Na zváženie by bolo, aj pod vplyvom štatistických údajov o náraste atraktivity reštrukturalizácií v postcovidovom období a zohľadnení postavenia veriteľov, pri transpozícii smernice o reštrukturalizácii a druhej šanci (EÚ) 2019/1023 zhodnotiť možnosti zjednodušenia prekážok reštrukturalizácie vytvorením lacnejších postupov pre menších podnikateľov na zachovanie ich podnikateľskej činnosti.

Použitá literatúra

1. BARTIKA, A. W., BERTRANDB M., CULLENC, Z., GLAESERD, E. L., LUCAC, M. AND STANTON, CH. *The impact of COVID-19 on small business outcomes and expectations*. PNAS. Vol. 117 no. 30 dostupné na www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.2006991117-
2. BORIO, C. The Covid – 19 economic crisis: dangerously unique. *Business Economics* (2020) 55; 181 – 190.
3. CARLETTI, E., OLIVIERO, T., PAGANO, M., PELIZZON, L., SUBAHMANYAM, M. G. The COVID-19 Shock and Equity Shortfall: Firm-Level Evidence from Italy. *The Review of Corporate Finance Studies*. Published by Oxford University Press on behalf of The Society for Financial Studies;
4. CLAEYS, G., DARVAS, Z., DEMERTZIS M. AND WOLFF, G. B. *The Great COVID-19 Divergence: Managing a Sustainable and*

---

⁶² údaj aktuálny k 6.9.2021 podľa registra úpadcov dostupný na <https://ru.justice.sk/ru-verejnost-web/pages/statistiky/vyhlaseneKonkurzy.xhtml>

- Equitable Recovery in the EU*, ZBW – Leibniz Information Centre for Economics dostupné na <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2021/number/4/article/the-great-covid-19-divergence-managing-a-sustainable-and-equitable-recovery-in-the-eu.html>
5. DAVIES P. Director's Creditor-Regding Duties in Respect of Trading Decisions Taken in the Vicinity of Insolvency. *European Business Organisation Law Review* 7, 2006, s. 301 – 337.
  6. DURAČINSKÁ, J. *Povinnosť lojality (fiduciárne povinnosti) spoločníkov kapitálových spoločností*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, 160 s.
  7. DÖRR, J. O., LICHT, G., MURMANN, S. Small firms and the COVID-19 insolvency gap *Small Business Economics (2021)* dostupné na <https://doi.org/10.1007/s11187-021-00514-4>
  8. ELLUL, A., EREL, I., RAJAN, U. The COVID-19 Pandemic Crisis and Corporate finance. *The review of Corporate Finance Studies* 9 (2020) 421-429
  9. MORRISON, E. R., SAAVEDRA A. C. Bankruptcy's Role in the COVID-19 Crisis dostupné na https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/2638/
  10. PATAKYOVÁ, M., MAMOJKA, M., DURAČINSKÁ, J. A KOL. *Hospodárske právo II: diel*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019.
  11. PATAKYOVÁ, M., GRAMBLIČKOVÁ, B. Spoločenská zodpovednosť obchodných spoločností a trvalo udržateľný rozvoj In *Konflikty záujmov v práve obchodných spoločností*. - : 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. s. 32-45
  12. SUSSKIND, D., VINES, D. The economics of the COVID-19 pandemic: an assessment. *Oxford Review of Economic Policy*, Volume 36, Number S1, 2020, s. S1-S13. dostupné na https://academic.oup.com/oxrep/article/36/Supplement_1/S1/5899022?login=true
  13. WANG, J., YANG, J., IVERSON B., KLUENDER R. Bankruptcy and the COVID – 19 Crisis, dostupné na https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/21-041_a9e75f26-6e50-4eb7-84d8-89da3614a6f9.pdf

OCHRANA OSOBNÝCH ÚDAJOV VERZUS PRÁVO NA INFORMÁCIE V KONTEXTE PREVAŽUJÚCEHO VEREJNÉHO ZÁUJMU

Mgr. Ján Ivančík

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra rímskeho práva, kanonického a cirkevného práva
jan.ivancik@flaw.uniba.sk

Ochrana osobných údajov verzus právo na informácie v kontexte prevažujúceho verejného záujmu

Ochrana osobných údajov fyzických osôb a oprávnený záujem verejnosti na kontrole vecí verejných sa často dostávajú do vzájomnej konfrontácie. Cieľom tohto príspevku je poukázať na vývojové trendy v judikatúre najvyšších slovenských súdnych autorít v skúmanej oblasti a tiež identifikovať limity analogického použitia analyzovaných súdnych rozhodnutí.

Personal data protection versus right to information in the context of prevailing public interest

Personal data protection and the legitimate interest of the general public on public control often comes into mutual contradiction. This article aims to point out the development trends in the case law of the highest Slovak judicial authorities in the examined area and also to identify the limits of possible analogical use of the aforementioned case law.

Der Schutz der personenbezogenen Daten versus das Auskunftsrecht im Rahmen des überwiegenden öffentlichen Interesses

Der Schutz personenbezogener Daten natürlicher Personen und das berechtigte Interesse der Öffentlichkeit an der Kontrolle der öffentlichen Angelegenheiten stehen dabei häufig in Konfrontation. Dieser Artikel weist auf aktuelle Entwicklungen in der Judikatur der höchsten slowakischen Justizbehörden im gegenständlichen Gebiet hin.

Er zeigt auch die Grenzen der analogen Verwendung der analysierten Gerichtsentscheidungen auf.

Kľúčové slová: právo na informácie, sprístupňovanie informácií, osobné údaje, právnické osoby s verejným prvkom

Keywords: right to information, provision of information, personal data, legal persons with public element

Schlüsselbegriffe: das Recht auf Information, Informationen zur Verfügung stellen, personenbezogene Daten, die juristische Person mit einem öffentlichen Element

Úvod

Ochrana osobnosti a osobných údajov je jedným z osobitných dôvodov obmedzenia prístupu k informáciám v zmysle § 9 zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) v platnom znení. Táto výnimka zo systému „čo nie je tajné, je verejné“, na ktorom je zákon o slobode informácií postavený od nadobudnutia účinnosti,¹ predstavuje uplatnenie Ústavou SR garantovaných práv, nadväzujúcich najmä na ochranu súkromia.²

Keďže súčasná právna regulácia poskytuje osobným údajom širokú mieru ochrany, je pochopiteľné, že v praxi dochádza k mnohým aplikačným komplikáciám, keď uvedená ochrana limituje prístup verejnosti k informáciám. Katalóg prípadov, keď dochádza k vzájomnej súvzťažnosti vyššie menovaných základných práv je vskutku obsiahly. Náš záujem sa preto bude upierať iba na limitovaný výsek tejto problematiky. Sústrediť sa budeme najmä na žiadosti o informácie týkajúce sa osobných údajov členov orgánov právnických osôb s verejným prvkom a v druhej časti príspevku tiež na prípady sprístupňovania v minulosti zverejnených osobných údajov.

Pracovať budeme najmä s rozhodovacou praxou najvyšších súdnych autorít na národnej, ale aj európskej úrovni. Pre zjednodušenie našich úvah využijeme v článku na ilustráciu našich myšlienok aj modelovú situáciu.

---

¹ Pozri: DOBROVODSKÝ, R.; KOŠIČIAROVÁ, S.: *Právo na informácie*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2015, s. 35 alebo KAMENEC, T.; PIROŠÍK, V.: *Čo nie je tajné je verejné. Ako používať zákon o slobodnom prístupe k informáciám*. Poniky : Centrum pre podporu miestneho aktivizmu, 2000, s. 6.

² Ochrana osobných údajov je garantovaná priamo v Ústave SR, a to v čl. 22.

1. Záujem verejnosti v kontradikcii s ochranou osobných dát jednotlivca

V aplikačnej praxi je často potrebné zodpovedať otázku, pri ktorých osobách nakladajúcich s verejnými financiami, hodnotami, či iným majetkom, resp. osobách, ktoré vystupujú vo verejnom záujme, je potrebné a účelné pristúpiť k zúženiu ochrany osobnosti, resp. osobných údajov, a to s cieľom ochrany verejného záujmu. Naznačenú kategóriu osôb zámerne označujeme pomerne vágne. Využitie pojmu „verejný funkcionár“, resp. „verejne činná osoba“ by na účely našich úvah mohlo viesť k neželanému zúženiu, naopak pojmy „osoba pracujúca vo verejnom záujme“ alebo „štátny zamestnanec“ sú až prehnane extenzívne.³

Základný východiskový rámec pre možnosť obmedzenia ochrany osobnosti a osobných údajov poskytuje § 9 zákona o slobode informácií. Ten požaduje okrem predchádzajúceho písomného súhlasu dotknutej osoby, resp. prípadov keď tak ustanovuje osobitný zákon⁴, aj osobitné penzum okolností, za ktorých má prístup verejnosti k informáciám prednosť pred ochranou súkromia.

V zmysle § 9 ods. 3 povinná osoba sprístupní verejnosti zákonom stanovený rozsah osobných údajov⁵ o fyzickej osobe, ktorá je:

- verejným funkcionárom;
- poslancom obecného zastupiteľstva;
- predstaveným v štátnej službe;
- odborníkom plniacim úlohy pre člena vlády Slovenskej republiky, prezidenta Slovenskej republiky, predsedu Národnej rady Slovenskej republiky alebo podpredsedu Národnej rady Slovenskej republiky;
- vedúcim zamestnancom vykonávajúcim prácu vo verejnom záujme;
- vedúcim zamestnancom zamestnávateľa, ktorým je orgán verejnej moci;
- nadriadeným v služobnom pomere;⁶

³ Tieto úvahy sa budeme snažiť preukázať v nasledujúcom texte.

⁴ Pozri § 9 ods. 1 zákona o slobode informácií, resp. v prípade informácií spracúvaných v informačnom systéme za podmienok ustanovených osobitným zákonom pozri § 9 ods. 2.

⁵ Ide o osobné údaje v rozsahu titul; meno a priezvisko; funkcia a deň ustanovenia, resp. vymenovania do funkcie; pracovné zaradenie a deň začiatku výkonu pracovnej činnosti; miesto výkonu funkcie alebo pracovnej činnosti a orgán, v ktorom túto funkciu alebo činnosť vykonáva a mzda, plat alebo platové pomery a ďalšie finančné náležitosti priznané za výkon funkcie alebo za výkon pracovnej činnosti, ak sú uhrádzané zo štátneho rozpočtu alebo z iného verejného rozpočtu.

⁶ S prihliadnutím na obmedzenia podľa § 9 ods. 4.

- členom hodnotiacej komisie alebo iného obdobného orgánu, ktorý sa zúčastňuje na procese rozhodovania o použití verejných prostriedkov.

Aj keď je vyššie uvedená enumerácia pomerne rozsiahla, stále však nepokrýva širokú škálu osôb, ktoré sme menovali na začiatku tejto kapitoly, pri ktorých je isté obmedzenie osobných údajov vo verejnom záujme racionálne odôvodnené. Poukázať môžeme v tomto smere najmä na členov riadiacich a kontrolných orgánov právnických osôb s prevažujúcim verejným prvkom (t. j. právnických osôb s väčšinovým financovaním, resp. väčšinovou kontrolou kreácie riadiaceho alebo kontrolného orgánu zo strany štátu alebo samospráv); na členov výberových komisií pri obsadzovaní významných manažérskych pozícií vo verejnej sfére alebo vyššie uvedených právnických osobách alebo uchádzačov o tieto pozície. V nasledovných riadkoch sa budeme snažiť preukázať, že v takýchto prípadoch striktný, či formálny výklad ustanovení § 9 zákona o slobode informácií môže v konečnom dôsledku narážať na účel zákona a jeho ústavne konformný výklad.

Ako sme už naznačili, obsiahlu a značne heterogénnu kategóriu informácií, pri ktorých vzájomne koliduje verejný záujem a ochrana súkromia, tvoria dáta o členoch riadiacich a kontrolných (resp. štatutárnych a dozorných) orgánov v právnických osobách s verejným prvkom. Rôznorodosť tejto skupiny pozostáva jednak zo skutočnosti, že uvedené právnické osoby môžu mať rôznu formu – či už ide o obchodné spoločnosti, družstvá, neziskové organizácie alebo iné právnické osoby. Ďalším dôležitým aspektom je miera participácie verejného prvku na rozhodovacích procesoch, resp. podiel na financovaní analyzovanej právnickej osoby. Zmieniť nepochybne treba aj tzv. dcérske právnické osoby, pri ktorých priame puto na subjekt verejného práva absentuje, avšak fakticky je zrejmé, keďže zakladateľom je právnická osoba s verejným prvkom.⁷ Rozhodujúcim rozlišovacím prvkom je tiež skutočnosť, že členovia skúmaných orgánov niektorých právnických osôb sú *de lege lata* verejnými funkcionármi.⁸

Dlhodobou zavedeným argumentom proti sprístupňovaniu informácií týmito osobami (najmä však obchodnými spoločnosťami) je domnienka, že tieto osoby nenakladajú s verejnými prostriedkami, a teda v rozhodnej miere nespádajú pod rozsah zákona o slobode informácií

---

⁷ Ako príklad možno uviesť spoločnosť s ručením obmedzeným, ktorej jediným spoločníkom je akciová spoločnosť, ktorej jediným akcionárom je Slovenská republika.

⁸ Pozri enumeráciu verejných funkcionárov podľa čl. 2 ods. 1 ústavného zákona č. 357/2004 Z. z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov v znení neskorších predpisov, pre účely tohto článku najmä písm. zc).

v zmysle dikcie § 3 ods. 2 tohto zákona.⁹ Rozhodovacia prax najvyšších súdnych autorít však v tomto smere nabera jasné kontúry v prospech zavedenia rozšírenej informačnej povinnosti aj pre subjekty podľa § 2 ods. 3 zákona o slobode informácií.¹⁰ Taktiež sa javí, že pri nadchádzajúcej novelizácii zákona by sa mala nájsť aj politická vôľa vyriešiť skúmaný problém v prospech vyššej miery transparentnosti.¹¹

Naše ďalšie úvahy budeme pre zvýšenie prehľadnosti ilustrovať na modelovej situácii, pri ktorej žiadateľ požaduje prístupniť výšku odmien poskytnutých za uplynulé roky pre členov predstavenstva akciovej spoločnosti, ktorej jediným akcionárom je štát, resp. samosprávna jednotka (napr. mesto) a tiež životopisy týchto osôb. Ak nadviažeme na už načrtnuté a vylúčime argument nenakladania s verejnými prostriedkami, najzásadnejšou a pre účely tohto článku najrelevantnejšou prekážkou sprístupnenia požadovaných informácií môže byť ochrana osobných údajov dotknutej osoby.

Ako prvé je potrebné skúmať, či dotknutá osoba spadá pod okruh osôb so zúženou ochranou osobných údajov v zmysle § 9 ods. 3 zákona o slobode informácií a potom, či požadované penzum informácií spadá pod dikciu zákona. Na tomto mieste sa plne preukazuje rôznorodosť právnických osôb s verejným prvkom a miera ochrany ich osobných údajov.

---

⁹ Pre viac ohľadom obmedzenej informačnej povinnosti obchodných spoločností s verejným prvkom pozri: IVANČÍK, J.: Vybrané aspekty prístupu k informáciám od obchodných spoločností s verejným prvkom. In *Justičná revue*, roč. 71, č. 12, 2019, s. 1205-1213.

¹⁰ Ide najmä o rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1SŽik/1/2020 z 24. novembra 2020, v ktorom súd konštatoval, že: „...žalovaný v 2. rade je akciovou spoločnosťou so 100 % majetkovou účasťou štátu. (...) Kasačný súd nespochybňuje, že žalovaný v 2. rade štátne finančné prostriedky a ďalšie majetkové hodnoty, s ktorými nakladá, naďalej zhodnocuje v hospodárskej súťaži s konkurenčnými subjektmi. Táto skutočnosť však podľa názoru kasačného súdu nič nemení na tom, že ide verejné prostriedky, s ktorými štát prostredníctvom vlastnej akciovej spoločnosti zriadenej podľa Obchodného zákonníka vykonáva podnikateľskú činnosť v súkromnom sektore.“ Toto rozhodnutie tak nadväzuje na staršiu judikatúru, najmä na nález Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 236/06 zo dňa 28. júna 2007; či rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1 Sžo 103/2008 zo dňa 8. septembra 2009. Pre viac pozri aj: WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár. Problémy z praxe a rozhodnutia súdov*. Pezinok : Via Iuris, 2012, s. 30-36.

¹¹ Naznačuje to najmä programové vyhlásenie vlády na roky 2021 až 2024, v ktorom sa uvádza: „Vláda SR navrhne rozšírenie povinností vyplývajúcich zo zákona o slobodnom prístupe k informáciám aj na štátne firmy a dcérske spoločnosti štátnych firiem v druhom a treťom rade, keďže na tieto právnické osoby sa infozákon nevzťahuje, hoci hospodária s verejnými zdrojmi.“ [online, navštívené dňa: 20.8.2021], dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=494677>. V minulosti sa rozšírením informačnej povinnosti tzv. verejných firiem zaoberal aj návrh novely zákona o slobode informácií, ktorý sa však „zasekol“ v medzirezortnom pripomienkovom konaní. [online, navštívené dňa: 1.7.2021], dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/LP/2017/678>.

Pomerne jednoduché bude posúdenie našej modelovej situácie v prípade členov štatutárneho, riadiaceho, kontrolného alebo dozorného orgánu, ktorých do funkcie priamo alebo nepriamo navrhuje alebo ustanovuje štát alebo právnická osoba so stopercentnou majetkovou účasťou štátu. Tieto osoby sú v zmysle čl. 2 ods. 1 písm. zc) ústavného zákona o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov v znení neskorších predpisov považované za verejných funkcionárov. Preto sa na ne vzťahuje zúženie ochrany osobných údajov v zmysle § 9 ods. 3 zákona o slobode informácií. Rovnaká regulácia sa týka tiež taxatívne vymedzeného okruhu funkcionárov v právnických osobách podľa čl. 2 ods. 1 ústavného zákona. Informácie o odmenách vyplatených týmto verejným funkcionárom by preto povinná osoba mala riadne sprístupniť. Ide totiž o informácie, ktoré sa sprístupňujú v zmysle § 9 ods. 3 písm. g) zákona o slobode informácií.

Nami načrtnutý názor potvrdzuje aj rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1Sžik/1/2020 z 24. novembra 2020, na ktoré sme pre jeho prelomový charakter v tomto článku už poukázali. Meritom sporu bola v tomto prípade žiadosť občianskeho združenia (watchdogovej organizácie) o informácie, na základe ktorej chcel žiadateľ získať informácie o výške plátov a odmien členov predstavenstva a dozornej rady Slovenského plynárenského priemyslu, a. s. za roky 2013, 2014 a 2015. Súd s ohľadom na námietku žalovaného, že ide o osobné údaje citlivej povahy konštatoval, že „... je treba poukázať aj na skutočnosť, že členovia štatutárneho orgánu a dozorného orgánu právnickej osoby so stopercentnou majetkovou účasťou štátu, ktorých priamo alebo nepriamo navrhuje alebo ustanovuje štát, majú v zmysle ústavného zákona č. 357/2004 Z. z. ... štatút verejného funkcionára (...). Vzhľadom na to nemôže obstať ani tvrdenie žalovaných o ochrane osobných údajov členov predstavenstva a členov dozornej rady, okrem tých, ktorých volia a odvolávajú zamestnanci spoločnosti.“

Výklad Najvyššieho súdu SR nevzbudzuje žiadne pochybnosti o tom, že v prípade verejných funkcionárov má verejný záujem na širokej miere kontroly osôb, ktoré nakladajú s verejnými prostriedkami, prednosť pred ochranou vybraných osobných údajov týchto osôb. Priamo tak nadväzuje na legislatívny text zákona o slobode prístupu k informáciám.¹²

Otázkou však naďalej zostáva postavenie osôb, ktoré nespádajú pod definíciu verejného funkcionára, no *de facto* zastávajú rovnakú pozíciu.

---

¹² Pre úplnosť je potrebné konštatovať, že k novelizácii ústavného zákona o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov, a teda k rozšíreniu počtu verejných funkcionárov došlo až s účinnosťou od 1. 1. 2020.

Ako poukázal aj NSSR, ide napríklad o členov dozornej rady, ktorých volia a odvolávajú zamestnanci spoločnosti. Otázka naplnenia účelu zákona je rovnaká aj pri kumulácii viacerých funkcií v jednej osobe, pričom iba jedna z týchto pozícií spĺňa charakteristiku verejného funkcionára.¹³ Pokiaľ vychádzame z premisy, že účelom obmedzenia ochrany osobných údajov je zabezpečenie verejnej kontroly voči osobám, ktoré nakladajú s verejnými prostriedkami a tiež kontrola využitia týchto prostriedkov, praktický rozdiel medzi postavením nami skúmaných kategórií osôb nenachádzame. Všetci členovia dozornej rady disponujú rovnakými oprávneniami i povinnosťami a za výkon funkcie im náleží rovnaká odmena. Je však pravdou, že pre sprístupnenie požadovaných informácií je v nami koncipovanom modelovom prípade potrebné prísť k extenzívnemu výkladu zákona o slobode informácií, a to nad rámec gramatického znenia, avšak za účelom naplnenia účelu zákona, ktorý zákonodarca nepochybne sledoval.¹⁴

K ešte absurdnejším záverom dochádzame v prípade kumulácie funkcií v jednej osobe. V praxi je úplne bežné, že za výkon funkcie generálneho riaditeľa spoločnosti prináleží vyššia odmena, než za výkon funkcie člena predstavenstva. Status verejného funkcionára je ale späť iba s druhou menovanou funkciou, a preto pri striktnom výklade § 9 ods. 3 zákona o slobode informácií povinná osoba poskytne iba informáciu iba o časti odmeny, ktorá bola dotknutej osobe vyplatená. Podľa nášho názoru je treba takto formálny výklad zákona odmietnuť aj s ohľadom na čl. 7 ods. 1 písm. d) ústavného zákona o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov, v zmysle ktorého verejný funkcionár každoročne podáva písomné oznámenie, v ktorom je povinný uviesť nielen príjmy z verejnej funkcie, ale aj všetky ostatné príjmy

---

¹³ Príkladom ide o člena predstavenstva, ktorý je zároveň generálnym riaditeľom akciovej spoločnosti. Funkcia člena predstavenstva v nami skúmanej akciovej spoločnosti s výlučnou majetkovou účasťou štátu je spojená so statusom verejného funkcionára podľa čl. 2 ods. 1 písm. zc) ústavného zákona o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov. Pozícia generálneho riaditeľa tej istej spoločnosti však už pod uvedenú definíciu nespadá.

¹⁴ S ohľadom na potrebu odchýlenia sa od gramatického výkladu s cieľom dosiahnutia účelu zákona pozri napr. nález Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 341/07, v ktorom ÚS konštatoval, že „Súd však nie je doslovným znením zákonného ustanovenia viazaný absolútne. Môže, ba dokonca sa musí od neho (od doslovného znenia právneho textu) odchýliť v prípade, keď to zo závažných dôvodov vyžaduje účel zákona, systematická súvislosť alebo požiadavka ústavne súladného výkladu zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov (čl. 152 ods. 4 ústavy). Samozrejme, že sa v takýchto prípadoch musí zároveň vyvarovať svojvoľe (arbitrárnosti) a svoju interpretáciu právnej normy musí založiť na racionálnej argumentácii.“ Analogicky pozri tiež nález Ústavného súdu SR sp. zn. IV. ÚS 245/09. Blíže k tejto problematike pozri ŠIMÍČEK, V.: *Ústavní stížnost*. Praha : Leges, 2018.

za uplynulý kalendárny rok.¹⁵ Sumárne je tak penzum verejne dostupných informácií o platových pomeroch a odmenách dotknutej osoby ešte širšie, než je rozsah požadovaný žiadateľom. Vzhľadom na účel oboch právnych noriem preto nevidíme žiadny racionálny základ pre striktné formálny výklad, ktorý by sprístupnenie požadovaných informácií neumožňoval.

Na doplnenie našich doterajších úvah je potrebné poukázať na skutočnosť, že v prípade kolízie dvoch ústavných práv (ochrane osobných údajov a práva na informácie) je potrebné pristúpiť k testu proporcionality, a to za účelom určenia, ktorý právom chránený záujem je prevažujúci.¹⁶ Test proporcionality možno zároveň charakterizovať ako požiadavku kladenú na verejnú moc, aby nezasahovala do ústavou chránených právnych pozícií v iných ako nevyhnutných prípadoch.¹⁷

Základnými krokmi (komponentmi) testu proporcionality sú pri obmedzení niektorého zákonom chráneného práva, resp. záujmu: a) zistenie legitímneho cieľa, b) vhodnosti, c) nevyhnutnosti, resp. potrebnosti obmedzenia a d) váženie navzájom kolidujúcich hodnôt.¹⁸

Ako vyplýva aj z rozhodovacej praxe Ústavného súdu SR, právo na informácie od právnických osôb s verejným prvkom je potrebné vnímať v kontexte verejného záujmu na kontrole týchto subjektov, ktoré nakladajú s verejnými financiami.¹⁹ Požiadavku transparentnosti výkonu štátnej moci, resp. kontrolovateľnosti výkonu štátnej moci je navyše podľa ústavného súdu potrebné vnímať ako „*integrálnu súčasť generálneho princípu demokratického a právneho štátu*“.²⁰ Z tohto pohľadu a v nadväznosti na už uvedené má obmedzenie ochrany vybraných osobných údajov nepochybne legitímny cieľ, je vhodné a tiež nevy-

---

¹⁵ Čl. 7 ods. 1 písm. d) ústavného zákona o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov: „*Verejný funkcionár je povinný do 30 dní odo dňa, keď sa ujal výkonu verejnej funkcie, a počas jej výkonu do 30. apríla každého kalendárneho roka podať písomné oznámenie za predchádzajúci kalendárny rok, v ktorom uvedie, e) svoje majetkové pomery a majetkové pomery manžela a nepnoletých detí, ktorí s ním žijú v domácnosti, vrátane osobných údajov v rozsahu titul, meno, priezvisko a adresa trvalého pobytu, podľa stavu k 31. decembru predchádzajúceho kalendárneho roka.*“

¹⁶ Porovnaj HOLLÄNDER, P.: *Ústavněprávní argumentace. Ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha : Linde, 2003, s. 21 a KOSAŘ, D.: Kolize základních práv v judikatuře Ústavního soudu ČR. In *Jurisprudence*, roč. 17, č. 1, 2008, s. 3.

¹⁷ WINTR, J.: *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha : Karolinum, 2006, s. 208.

¹⁸ Pozri napr.: WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám*, s. 265-266. Bližšie pozri napríklad nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 1/2017-52 zo 14. februára 2018 s odkazom na napr. PL. ÚS 11/2013 z 22. októbra 2014, PL. ÚS 3/09 z 26. januára 2011, PL. ÚS 19/09, z 26. januára 2011, PL. ÚS 23/06 z 2. júna 2010.

¹⁹ Pozri napr. nález Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 236/06 zo dňa 28. júna 2007.

²⁰ Bližšie pozri rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. PL ÚS 4/2012 z 24. októbra 2012 a tiež nález PL ÚS 7/2017 z 31. mája 2017.

hnutné na dosiahnutie sledovaného cieľa. Dôležité je preto práve váženie navzájom kolidujúcich hodnôt.

Podľa nášho názoru je pri verejných funkcionároch ochrana skúmaných osobných údajov oslabená *ex lege* do takej miery, že nesprístupnenie požadovaných informácií v zmysle našej modelovej situácie priamo odporuje účelu zákona. Keďže zákonodarca sa už pri teste proporcionality prikláňa v prospech verejnej kontroly, lipnutie na striktnom gramatickom výklade je podľa nášho názoru nesprávnym vyhodnotením vzájomnej kolízie ústavných práv. Najvyšší súd SR pritom v nedávnej rozhodovacej praxi jasne konštatoval, že „... *zákonné obmedzenia práva na informácie je nutné vykladať reštriktívne. To znamená, že právo na informácie vo svojich podobách podlieha výnimkám (§ 8 až 11 zákona č. 211/2000 Z.z.), ktoré však musia byť úzko interpretované, pričom nevyhnutnosť každého obmedzenia musí byť riadne a presvedčivo preukázaná.*“²¹

O poznanie odlišná situácia je v prípade ostatných osôb, ktoré síce vykonávajú rovnakú funkciu ako verejní funkcionári, avšak v zmysle súčasnej dikcie ústavného zákona nimi nie sú. V tomto prípade je prirodzené, že povinné osoby radšej volia konzervatívny výklad zákona, ktorý má jasnú oporu v § 9 ods. 3 zákona o slobode informácií. Z praktického hľadiska však ide o obmedzenie verejnej kontroly pri rovnakých funkcionároch, a to iba na základe formy ich ustanovenia.

Pre úplnosť nášho modelového prípadu je potrebné poukázať aj na právnické osoby založené samosprávnymi jednotkami, ktoré sú z verejnej kontroly úplne vylúčené. Členovia riadiacich a kontrolných orgánov týchto osôb zväčša nie sú verejnými funkcionármi,²² ani nespádajú pod žiadnu z kategórií osôb v zmysle § 9 ods. 3 zákona o slobode informácií. Napriek tomu, že vyššie zmienená rozhodovacia prax jasne formuluje záver, že aj „samosprávne“ právnické osoby nakladajú s verejnými financiami, explicitné zákonne oprávnenie na sprístupnenie nami skúmaných informácií *de lege lata* neexistuje.

Naša modelová situácia však obsahovala aj ďalšiu kategóriu údajov, ktorú budeme ilustrovať na prípade profesijných životopisov. Ako je pri pohľade na § 9 ods. 3 zákona o slobode informácií zrejme, takéto informácie pod zákonný rozsah nespádajú. V profesijných životopisoch totiž spravidla nechýbajú informácie o dosiahnutom vzdelaní a predchádzajúcich pracovných skúsenostiach dotknutej osoby.

---

²¹ Pozri rozsudok sp. zn. 5Sžik/4/2019 zo dňa 2. júna 2020.

²² S výnimkou poslancov mestských zastupiteľstiev a poslancov zastupiteľstiev mestských častí v Bratislave a Košiciach.

Napriek skutočnosti, že v minulosti sa už viackrát objavili snahy o inkorporáciu týchto údajov medzi povinne sprístupňované, ba dokonca povinne zverejňované informácie, doposiaľ sa tak nestalo. Uvedený zámer je zrejмый napríklad z dôvodovej správy k plánovanej novele zákona z roku 2017.²³ Zákonodarca pri potrebe legislatívneho obmedzenia ochrany osobných údajov argumentoval aj konštantnou judikatúrou Ústavného súdu SR.²⁴ Obdobný, ba ešte extenzívnejší zámer deklaruje vláda aj vo svojom programovom vyhlásení na obdobie rokov 2021 až 2024.²⁵

V zmysle platného právneho stavu explicitný zákonný príkaz na sprístupnenie skúmaných informácií očividne absentuje. Do úvahy preto opäť prichádza iba posúdenie testu proporcionality, účelu sledovanej normy a primeranosti ústavného oklieštenia práva na informácie v prospech ochrany osobných údajov dotknutej osoby.

Podobne ako pri koncipovaní predchádzajúcich legislatívnych návrhov novely zákona o slobode informácií možno vychádzať zo širokej národnej i európskej judikatúry, ktorá vyžaduje od verejných funkcionárov väčšiu mieru akceptácie lustrovania svojej osoby, než je to u „bežných“ občanov.²⁶ Prihliadať ale treba aj na už viackrát akcento-

---

²³ V tejto dôvodovej správe sa uvádza: „Dochádza k dvom zásadným zmenám, ktoré majú naplniť jednu z ambícií Programového vyhlásenia vlády SR na roky 2016-2020: Vláda bude najmä podporovať prepájanie štátnych databáz, ktoré zverejňuje, dôsledne dohliadať na plnenie zákonných povinností zverejňovania alebo sprístupňovania informácií vrátane súdnych rozhodnutí a rozhodnutí orgánov činných v trestnom konaní a zavedie povinné zverejňovanie profesných životopisov a plátov štátnych nominantov.“ [online, navštívené dňa: 15.8.2021], dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2017-678>

²⁴ Dôvodová správa obsahuje napr. odkaz na nález Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 385/2012-63, v ktorom súd konštatoval, že „Dôvody odlišného vymedzenia hraníc možných zásahov do osobnostných práv u verejných osôb možno vidieť jednak v skutočnosti, že vstupom do verejného priestoru musia tieto osoby preukázať vyššiu mieru tolerancie, teda strpieť vyššiu mieru záujmu o ich osobu.“ [online, navštívené dňa: 15.8.2021], dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2017-678>

²⁵ Programové vyhlásenie vlády na roky 2021-2024 uvádza v kapitole “Otvorené a transparentné vládnutie”: „Vláda SR zavedie povinné zverejňovanie informácií o osobách, ktoré sa uchádzajú o verejnú funkciu, aj o úspešných kandidátoch na verejnú funkciu bezprostredne po ich nástupe do funkcie. Cieľom je včas odhaliť hroziaci konflikt záujmov alebo kompetenčnú nevhodnosť daného kandidáta.“ [online, navštívené dňa: 20.8.2021], dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=494677>.

²⁶ Pozri napr. rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Lingsen v. Rakúsko, č. k. 9815/82 z 8. júla 1986; Thorgeir Thorgeirson v. Island, č.k. 13778/88 z 25. júna 1992 alebo Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaftm.b.H.(č.3)v.Rakúsko, č.k.66298/01 a 15653/02 z 13.marca2006. Z tuzemskej rozhodovacej praxe pozri napr. nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 340/09-93 z 18. septembra 2012. Bližšie pozri tiež: TEKELI, J.: Osobitný režim slobodného prístupu k informáciám podľa ústavného zákona č. 357/2004 o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov. In *Sloboda prejavu a jej limity*. Košice, 2018, s. 284 alebo VOZÁR, J.; ZLOCHA, E.: *Judikatúra vo veciach slobody prejavu a ochrany osobnosti*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2014, s. 125-158.

vanú skutočnosť, že iba malá časť členov nami analyzovaných orgánov právnických osôb má status verejného funkcionára. Navyše, zmienaná judikatúra sa skôr zameriava na možnosť šírenia informácií zistených o dotknutej osobe z vlastnej činnosti, než na sprístupňovanie informácií na základe žiadosti.

Z nášho pohľadu preto platí, že aj keď je pre zvýšenie možnosti verejnej kontroly a predchádzanie konfliktu záujmov vhodné pristúpiť k sprístupňovaniu dát skúmaného charakteru, súčasná právna úprava takúto možnosť nepripúšťa. Zákonodarca totiž v § 9 ods. 3 zákona o slobode informácií explicitne a zrozumiteľne vyznačil okruh informácií, ktoré majú byť žiadateľom sprístupňované. Extenzívny postup ďaleko nad zákonný rámec podľa našej mienky v teste proporcionality neobstojí.

2. Ochrana v minulosti zverejnených osobných údajov

Do nadobudnutia účinnosti nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov), resp. zákona č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov obsahovala slovenská legislatíva jednoznačné oprávnenie na ďalšie šírenie už raz legálne zverejnených osobných údajov.

Pôvodná slovenská legislatíva v oblasti ochrany osobných údajov, t. j. zákon č. 122/2013 Z. z. v § 10 ods. 3 písm. e) stanovovala možnosť spracúvania osobných údajov, ktoré už boli zverejnené v súlade so zákonom a prevádzkovateľ ich náležite označil ako zverejnené. Nadobudnutím účinnosti novej legislatívnej úpravy predmetný oprávnený dôvod spracúvania osobných údajov odpadol, čo spôsobilo veľkú zmenu aj pre aplikačnú prax.

Novšia rozhodovacia prax Najvyššieho súdu SR však poukazuje, že predchádzajúca voľná dostupnosť určitých informácií má zásadný vplyv aj na možnosť sprístupnenia údajov, ktoré za iných okolností bez pochyb treba vnímať ako osobné.

V tomto smere pôsobí zaujímavo hneď niekoľko záverov, ku ktorým dospel Najvyšší súd SR vo svojom rozhodnutí sp. zn. 4Sžik/3/2019 z 2. júla 2020. Predmetom sporu bola žiadosť žalobcu – watchdogovej organizácie, o sprístupnenie údajov v rozsahu meno a priezvisko predávajúcich, od ktorých Národná diaľničná spoločnosť, a. s. („NDS“)

vykúpila konkrétne určené pozemky, a to za účelom výstavby diaľnice D4 a rýchlostnej cesty R7. NDS zastúpená Ministerstvom dopravy a výstavby SR okrem iného argumentovala, že sprístupnenie takýchto informácií nie je možné s ohľadom na ochranu osobných údajov, s odkazom na ustanovenia § 9 zákona o slobode informácií. Keďže žalovaný nedisponoval písomným súhlasom dotknutých osôb, domnieval sa, že odmietnutím žiadosti o informácie je „zabezpečená ochrana nedotknuteľnosti osôb a ich súkromia“.

V spore prekvapivo nerozhodla otázka, či je meno a priezvisko možné považovať za osobný údaj.²⁷ Najvyšší súd logicky dospel k záveru, že aj takýto rozsah údajov môže byť v spojení s parcelným číslom pozemku spôsobilý identifikovať konkrétnu osobu.²⁸ Najvyšší súd v tomto smere poukázal aj na svoju predchádzajúcu rozhodovaciaiu prax.²⁹ Ako rozhodujúci sa napokon ukázal aspekt predchádzajúcej verejnej dostupnosti požadovaných údajov.

Napriek skutočnosti, že v čase podania žiadosti o informácie už pôvodní majitelia pozemkov neboli vedení v katastri nehnuteľností, a teda nešlo o verejne dostupné informácie, NSSR konštatoval, že predchádzajúca verejná dohľadateľnosť informácií zohráva kľúčovú úlohu v posúdení, či majú byť žiadané údaje sprístupnené alebo nie. Súd poukázal na fakt, že „... je možné sprístupniť informácie požadované žalobcom, pretože uvedené údaje v období pred zápisom návrhu na vklad vlastníckeho práva pre nového vlastníka ako osobné údaje už zverejnené boli a to napr. na kataster portáli.“³⁰

Najvyšší súd ďalej poukázal, že „... gramatickým, ale aj logickým a ústavnokonformným výkladom na jednoznačný obsah ustanovenia § 68 ods. 1 a 2 zákona č. 162/1995 Z. z., ktorým je verejnosť katastrálneho operátu a na prelomenie zásady ochrany osobných údajov v zmysle ustanovenia § 9 ods. 2 zákona o slobode informácií.“³¹

²⁷ V tomto ohľade pozri viac aj: IKRÉNYI, P. (eds.): *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2015 , s. 212.

²⁸ Najvyšší súd uviedol v bode 57 rozhodnutia sp. zn. 4Sžik/3/2019 z 2. júla 2020, že: „... pri súčasnej úrovni verejne dostupných informácií na internete (a to tak oficiálnych úradných databáz napr. kataster portál, katastrálne mapy, ako aj súkromných portálov pracujúcich s údajmi vedúcimi k identifikovaniu fyzickej osoby, ako sú napríklad aj rôzne sociálne siete) nie je potom údaj, v rozsahu meno a priezvisko fyzickej osoby v spojení s informáciou o parcelnom čísle, čísle listu vlastníctva a označení katastrálneho územia nachádzajúcim sa na území Slovenskej republiky, osobným údajom, ktorý nie je možné sprístupniť pretože objektívne nie je potrebné vynaložiť neúmerne vysoké úsilie k tomu, aby kombináciou poskytnutých a verejne dostupných údajov bola fyzická osoba konkrétne určiteľná.“

²⁹ Najmä séria rozhodnutí sp. zn. 10Sžik/2/2017 a 10Sžik/3/2017 z 19. júna 2019; obdobne však aj rozhodnutie sp. zn. 1Sžik/2/2019 z 24. novembra 2020.

³⁰ Pozri bod 61 rozhodnutia sp. zn. 4Sžik/3/2019.

³¹ Tamtiež, bod 62.

Napriek exaktnosti odôvodnenia citovaného rozhodnutia sa domnievame, že uvedené závery nemožno aplikovať príliš zovšeobecňujúco. V prvom rade je verejnosť zbierky listín katastrálneho operátu obmedzená.³² Taktiež platí, že vydanie výpisu z katastra nehnuteľností, resp. kópie originálu listu vlastníctva je v zmysle položky 10 zákona č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov spoplatnené. Podľa nášho názoru preto nemožno dospieť k extenzívnemu použitiu vyššie uvedenej rozhodovacej praxe tým spôsobom, že na základe žiadosti o informácie podľa zákona o slobode informácií je povinná osoba povinná sprístupniť akékoľvek dokumenty zo zbierky listín alebo informovať žiadateľov o predchádzajúcich vlastníkoch nehnuteľností.

Zároveň je otázne, do akej miery je možné tieto závery analogicky využiť aj v ďalších oblastiach. Najvyšší súd totiž výslovne uviedol, že „... verejnosť katastrálneho operátu a prelomenie zásady ochrany osobných údajov v zmysle ustanovenia § 9 ods. 2 zákona o slobode informácií sa jednoznačne vzťahuje nielen na aktuálnych, ale aj predchádzajúcich vlastníkov nehnuteľností v rozsahu údajov vyplývajúcich z katastrálneho operátu. Informácie o vlastníkoch nehnuteľností sú (...) aj voľne dostupné prostredníctvom niekoľkých informačných systémov, ktoré umožňujú bezplatne a jednoducho prístup k aktuálnym vlastníkom všetkých nehnuteľností na území Slovenskej republiky, pričom ktokoľvek si údaje o mene a priezvisku v spojení s konkrétnym parcelným číslom presne špecifického katastrálneho územia môže prezerat' a ukladať (napríklad informačný systém dostupný na webovom sídle: <https://zbgis.skgeodesy.sk>).“³³

Vyvstáva preto otázka, či je takýto záver možné prijať aj pre ďalšie verejné registre, resp. zoznamy a ak áno v akej miere. Je napríklad ktokoľvek oprávnený zbierať osobné údaje (v rozsahu meno a priezvisko) o účastníkoch súdnych konaní, ktoré sú zverejňované na webových stránkach Ministerstva spravodlivosti SR? Tieto údaje sú totiž po stanovenom čase ministerstvom vymazávané, avšak kým sa tak stane, je každý oprávnený priradiť zverejnené rozhodnutie ku konkrétnej osobe, identifikovanej menom a priezviskom.

Zastávame názor, že takáto interpretácia názoru najvyššieho súdu by už bola príliš extenzívna. V prvom rade zrejme absentuje prevažujúci verejný záujem, na ktorý NSSR vo svojom rozhodnutí odkazuje a bez

³² § 68 ods. 3 zákona č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov.

³³ Bod 63 rozhodnutia sp. zn. 4SŽik/3/2019.

ktorého nie je možné interpretovať vyššie citované závery.³⁴ Práve prevažujúci verejný záujem je podľa nášho názoru tým merítkom, ktoré umožňuje sprístupnenie už raz zverejnených osobných údajov, a to aj nad rámec explicitného zákonného oprávnenia. Prihliadať treba aj na právo fyzických osôb na vymazanie (právo „na zabudnutie“) v zmysle čl. 17 všeobecného nariadenia o ochrane údajov.³⁵ Napokon, rozlišovať treba aj režim sprístupňovania informácií v zmysle § 14 zákona o slobode informácií a zverejňovaním informácií v širokom meradle, ktoré majú odlišné účinky a zároveň sledujú aj odlišný cieľ.

Záver

Nedávna rozhodovacia prax Najvyššieho súdu SR priniesla významný posun smerom k zvýšenej miere transparentnosti na úkor ochrany osobných údajov, a to hneď vo viacerých smeroch. V tomto krátkom príspevku sme sa zaoberali najmä možnosťou sprístupnenia niektorých osobných údajov členov orgánov právnických osôb s verejným prvkom v prípade, ak je takéto sprístupnenie žiaduce pre zabezpečenie verejnej kontroly a tiež možnosťou sprístupnenia informácií, ktoré v minulosti boli zverejnené.

Cieľom nášho príspevku nebolo len poukázať na novšiu rozhodovaciu prax, ale tiež identifikovať jej význam pre analogické využitie v budúcnosti, pri posudzovaní obdobných prípadov. Ochrana osobných údajov fyzických osôb je totiž veľmi dôležitou súčasťou ústavou i medzinárodnými dohovormi garantovaných práv, avšak v početných situáciách naráža na nemenej dôležité právo na informácie a verejnú kontrolu.

Pri sumarizácii našich myšlienok nepochybne dochádzame k záveru, že treba oceniť rozhodovaciu prax, pri ktorej najvyššie súdne authority neaplikujú právne normy iba na základe ich gramatického znenia,

---

³⁴ Bod 64 rozhodnutia sp. zn. 4Sžik/3/2019: „Najvyšší súd konštatuje, že pre výklad ust. § 9 ods. 1 až 3 zákona o ochrane osobných údajov v spojení s ust. § 4 ods. 3 písm. a) bod 3 tohto zákona sú relevantné aj základné zásady zákona o slobode informácií, ktorými sú zásada transparentnosti verejnej správy a zásada prevažujúceho verejného záujmu, ktorá má svoj zdroj v článku 26 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky.“

³⁵ Bližšie pozri napríklad podkapitoly 3.5 až 3.7: MATES, P.; VALOUŠEK, M.; FIALOVÁ, E.; LECHNER, T.; HÁLOVÁ, M.; SIVÁK, J.; SOVOVÁ, O.; BRUNA, E.; BRUNOVÁ, M.: *Ochrana osobnosti, súkromí a osobných údajů*. Praha : Leges, 2019.

Potreba dôsledného dodržiavania tohto práva vyplýva aj z objemu dát, ktoré v súčasnosti kolujú vo virtuálnom svete prakticky bez akéhokoľvek obmedzenia. Pre viac pozri napr.: JONES, M.L.: *Ctrl + Z: The Right to Be Forgotten*. New York : New York University Press, 2016, s. 3.

ale v čo najväčšej miere sa snažia o dosiahnutie účelu sledovaného zákonom.

Bibliografia

1. DOBROVODSKÝ, R.; KOŠIČIAROVÁ, S.: *Právo na informácie*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2015, s. 119
2. HOLLÄNDER, P.: *Ústavněprávní argumentace. Ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha : Linde, 2003, s. 104
3. IKRÉNYI, P. (eds.): *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2015, s. 476
4. IVANČÍK, J.: Vybrané aspekty prístupu k informáciám od obchodných spoločností s verejným prvkom. In *Justičná revue*, roč. 71, č. 12, 2019
5. JONES, M.L.: *Ctrl + Z: The Right to Be Forgotten*. New York : New York University Press, 2016, s. 267
6. KAMENEC, T.; PIROŠÍK, V.: *Čo nie je tajné je verejné. Ako používať zákon o slobodnom prístupe k informáciám*. Poniky : Centrum pre podporu miestneho aktivizmu, 2000, s. 24
7. KOSAR, D.: Kolize základných práv v judikatúre Ústavního soudu ČR. In *Jurisprudence*, roč. 17, č. 1, 2008
8. MATES, P.; VALOUŠEK, M.; FIALOVÁ, E.; LECHNER, T.; HÁLOVÁ, M.; SIVÁK, J.; SOVOVÁ, O.; BRUNA, E.; BRUNOVÁ, M.: *Ochrana osobnosti, soukromí a osobních údajů*. Praha : Leges, 2019, s. 432
9. ŠIMÍČEK, V.: *Ústavní stížnost*. Praha : Leges, 2018, s. 296
10. TEKELI, J.: Osobitný režim slobodného prístupu k informáciám podľa ústavného zákona č. 357/2004 o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov. In *Sloboda prejavu a jej limity*. Košice, 2018
11. VOZÁR, J.; ZLOCHA, E.: *Judikatura vo veciach slobody prejavu a ochrany osobnosti*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2014, s. 276
12. WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár. Problémy z praxe a rozhodnutia súdov*. Pezinok : Via Iuris, 2012, s. 296
13. WINTR, J.: *Říše principů. Obecné a odvětvové principy současného českého práva*. Praha : Karolinum, 2006, s. 278

Použité právne predpisy

1. Dôvodová správa k plánovanej novele zákona o slobode informácií z roku 2017, [online], dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2017-678>

2. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov)
3. Programové vyhlásenie vlády na roky 2021-2024, [online], dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=494677>
4. Ústavný zákon č. 357/2004 Z. z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov
5. Zákon č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon)
6. Zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
7. Zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií)

KONCEPT NÁRODNEJ IDENTITY V PRÁVE EÚ: TICHÁ ZBRAŇ EUROSKEPTICIZMU?

Mgr. Sára Kiššová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Ústav európskeho práva
sara.kissova@flaw.uniba.sk

Koncept národnej identity v práve EÚ: Tichá zbraň euroskepticizmu?

Článok sa zaoberá konceptom národnej identity v kontexte čl. 4 ods. 2 ZEÚ, ktorý garantuje rešpektovanie národnej identity Európskou úniou. Národná identita je úzko naviazaná na princíp prednosti práva EÚ, pričom judikatúra ústavných súdov z nej vytvorila výnimku z tohto princípu. Článok skúma samotný pojem národná identita, spôsoby akým sa definuje obsah tohto pojmu a kto ho definuje. Nakoľko ide o záležitosť najmä ústavného práva, analýza je vedená cez skúmanie postojov a judikatúry Nemeckého ústavného súdu v jeho najvýznamnejších rozsudkoch. Následne je analyzovaný postoj Poľska, ktoré čoraz viac využíva argument národnej identity vo svoj prospech, no je otázna jeho legitimita a dobrá viera.

The Concept of National Identity in the EU Law: A Silent Weapon of Euroscepticism?

The article deals with the concept of national identity in the context of Art. 4 par. 2 TEU, which guarantees respect for national identity by the European Union. National identity is closely linked to the principle of the primacy of EU law, and the case-law of the constitutional courts has made it an exception to this principle. The article examines the very concept of national identity, how the content of this concept is defined, and who defines it. As this is a matter of constitutional law, in particular, the analysis is conducted by examining the positions and case law of the German Constitutional Court in its most essential judgments. Subsequently, the attitude of Poland is analyzed, which increasingly uses the argument of national identity in its favor, but its legitimacy and good faith are questionable.

Le concept d'identité nationale dans le droit de l'UE: une arme silencieuse de l'euroscpticisme?

L'article traite du concept d'identité nationale dans le contexte de l'art. 4 par. 2 TUE, qui garantit le respect de l'identité nationale par l'Union européenne. L'identité nationale est étroitement liée au principe de la primauté du droit de l'Union, et la jurisprudence des cours constitutionnelles en a fait une exception à ce principe. L'article examine le concept d'identité nationale, les manières dont le contenu de ce concept est défini et qui le définit. S'agissant notamment du droit constitutionnel, l'analyse se fait en examinant les positions et la jurisprudence de la Cour constitutionnelle allemande dans ses arrêts les plus importants. Par la suite, l'attitude de la Pologne est analysée, qui utilise de plus en plus l'argument de l'identité nationale en sa faveur, mais sa légitimité et sa bonne foi sont discutables.

Kľúčové slová: národná identita, právny štát, Poľsko, Nemecko, BVerfGE

Key words: national identity, rule of law, Poland, Germany, BVerfGE

Mots clés: identité nationale, état de droit, Pologne, Allemagne, BVerfGE

Úvod

Projekt Európskej únie sa najviac spája s pojmom integrácia, ktorá však v niektorých členských štátoch čoraz viac naráža na svoje limity. Nie je to však úplnou novinkou a určité brzdy integrácie vnímame ešte pred vznikom Európskej únie, napríklad v rozhodnutiach Nemeckého ústavného súdu (ďalej aj ako „BVG“). Tieto hranice začali byť definované v konaniach, v ktoré sa dotýkali okrem iného aj otázky prednosti práva EÚ pred vnútroštátnym ústavným právom. BVG vedie roky dialóg so Súdny dvorom Európskej únie (ďalej len ako „SDEÚ“) ale aj s ostatnými inštitúciami v konaniach kontroly *ultra vires*. V rámci diskusií o prednosti práva EÚ sa do popredia dostal argument národnej identity, ktorý bol využívaný ústavnými súdmi a neskôr inkorporovaný aj do samotnej Maastrichtskej zmluvy a textovo obmieňaný jej revíziami. Pojem *národná identita* sa tak stal predmetom skúmania, či akademikov, ale hlavne samotných ústavných súdov členských štátov, ktoré tento pojem obsahovo kreujú. Čoraz viac využívaná brzda v podobe argumentu proti uplatneniu prednosti práva EÚ sa však nie vždy môže aplikovať správne, t.j. za cieľom ochrany národnej identity, no môže sa stať cestou, ako členský štát obíde zásadu prednosti práva EÚ.

Európska únia sa v posledných rokoch zmieta v rôznych krízach a jednou z nich je aj kríza právneho štátu. Problém s dodržiavaním zásad právneho štátu má viacero členských štátov. Medzi nimi aj Poľsko, ktoré v poslednom období výrazne argumentuje voči princípu prednosti práva EÚ, pričom je voči nemu vedených viacero konaní o porušení povinnosti a niektoré z týchto povinností odmieta na základe argumentu rešpektovania národnej identity (čl. 4 ods. 2 ZEÚ). Nedávne konania pred ústavným súdom Poľska (K 3/21 a P 7/20) riešili otázku prednosti práva EÚ a jeho neaplikovanie Poľskom, v dôsledku jeho kolízie s poľskou národnou identitou.

Predkladaný článok si ukladá viacero cieľov. Po prvé zanalyzovať samotný pojem národná identita cez judikatúru ústavných súdov členských štátov, po druhé zanalyzovať vnímanie tejto problematiky Nemeckým ústavným súdom a následne, po tretie, zanalyzovať konanie Poľska a spôsob akým využíva národnú identitu ako argument na neaplikovanie zásady prednosti práva EÚ.

1. Prednosť práva EÚ a národná identita

Princíp prednosti práva Európskej únie je azda najdôležitejším princípom (zásadou) práva EÚ, pričom bez jeho existencie by cieľ tohto zoskupenia strácal na svojej pointe. Členské štáty sa integrovali do Európskej únie za účelom spoločného napredovania, ktoré je mimo iné realizované aj cez legislatívu EÚ. Táto legislatíva má rôzne podoby, od nariadení cez smernice až po rozhodnutia, no ich vlastnosti sú diametrálne odlišné. Čo však majú spoločné je už spomínaná prednosť pred národným právom. Samotný princíp však nie je obsiahnutý v žiadnom zo zakladajúcich zmlúv, či protokolov a preto jeho uznanie a definíciu nachádzame v judikatúre Súdneho dvora Európskej únie. *Costa proti ENEL* je rozhodnutím, v ktorom SDEÚ zadefinoval a explicitne priznal existenciu prednosti práva EÚ, pričom vyslovil, že v prípade stretu/konfliktu práva EÚ s právom národným sa právo EÚ považuje za nadriadené.¹ K doplneniu judikatúry došlo hneď po roku 1970, kedy sa v prípade *Internationale Handelsgesellschaft* SDEÚ vyslovil, že právo EÚ ma prednosť pred všetkými národnými normami, vrátane ústavy a ústavných zákonov.² V prípade *Simmenthal* (1978) zas SDEÚ konšta-

---

¹ Rozsudok Súdneho dvora z 15. júla 1964, Flaminio Costa proti E.N.E.L, 6/64, ECLI:EU:C:1964:66.

² Rozsudok Súdneho dvora zo 17. decembra 1970, Internationale Handelsgesellschaft mbH proti Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, 11/70, ECLI:EU:C:1970:114.

toval, že uprednostnenie práva EÚ v praxi znamená, že sa národná norma jednoducho „dá nabok“, avšak to neznamená, že sa týmto deklaruje táto norma neúčinnou a neplatnou.³

Prednosť práva EÚ je úzko spätá s princípom prenesenia právomocí (čl. 5 ods. 2 ZEÚ) a teda je potrebné, aby Únia kreovala legislatívu len v rámci jej zverených oblastiach, resp. v súlade so zásadou subsidiarity (čl. 5 ods. 3. ZEÚ). Na kreovaní legislatívy sa spolupodieľajú, resp. majú možnosť spolupodieľať všetky členské štáty, nie vždy sa však dosiahne finálny produkt vyhovujúci každému členskému štátu. Aj napriek nevyhovujúcej legislatíve je však členský štát povinný, či už aplikovať prijaté nariadenie alebo transponovať prijatú smernicu, pričom Zmluvy nepriznávajú žiadny priamy spôsob, ktorým by mohol ČŠ derogovať z prijatej legislatívy, ktorú vidí ako problematickú. V rámci ZEÚ však ale nachádzame čl. 4 ods. 2, ktorý je na prvý pohľad nenápadným ustanovením, avšak pre prednosť práva EÚ môže byť vnímaný ako jej brzda.

1.1 Národná identita členského štátu

Obligácia rešpektovania národnej identity členských štátov bola zakotvená už v čl. F ods. 1 zakladajúcej Maastrichtskej zmluvy⁴, pričom Amsterdamská zmluva iba mierne upravila znenie pôvodného článku.⁵ K najobširnejšej obmene tohto ustanovenia došlo Lisabonskou zmluvou v roku 2009. Od Lisabonu pojem národná identita nachádzame v čl. 4 ods. 2 ZEÚ a to v nasledovnom znení:

„Únia rešpektuje rovnosť členských štátov pred zmluvami, ako aj ich národnú identitu, obsiahnutú v ich základných politických a ústavných systémoch vrátane regionálnych a miestnych samospráv. Rešpektuje ich základné štátne funkcie, najmä zabezpečovanie územnej celistvosti štátu, udržiavanie verejného poriadku a zabezpečovanie národnej bezpečnosti. Predovšetkým národná bezpečnosť ostáva vo výlučnej zodpovednosti každého členského štátu.“

V prvom rade je na mieste objasniť, že je potrebné vylúčiť interpretovanie národnej identity v spojitosti s históriou, kultúrou, či jazykom členského štátu. Znenie ustanovenia čl. 4 ods. 2 ZEÚ totižto pojem

³ DINGFELDER STONE, J.: *Agreeing to Disagree: The Primacy Debate Between the German Federal Constitution Court and the European Court of Justice*. In *Minnesota Journal of International Law*, 2016, cit. poznámka 10, str. 130.

⁴ čl. F ods. 1 Maastrichtskej zmluvy: „Únia rešpektuje národnú identitu svojich členských štátov, ktorých systémy vlády sú založené na zásadách demokracie.“

⁵ čl. 6 ods. 3 Amsterdamskej zmluvy: „Únia rešpektuje národnú identitu svojich členských štátov.“

národná identita napája na *základné politické a ústavné systémy*, čo zne- možňuje takúto interpretáciu, ktorú však niektorí autori videli v predo- šlých zneniach zmlúv.⁶ Národnú identitu je preto nutné vnímať v rovine ústavného práva členských štátov. Z tohto hľadiska je taktiež akcepto- vateľné hovoriť aj o tzv. ústavnej identite členského štátu.

Zo znenia ustanovenia sa nedá identifikovať čo je to národná iden- tita a *kto* rozhoduje, čo národnou identitou je a nie je. Aj pri definova- ní národnej identity cez gramatický výklad nedôjdeme k záverom, čo presne je v tomto pojme obsiahnuté.⁷ Čl. 4 ods. 2 ZEÚ však približuje, čo je relevantným pre určenie obsahu národnej identity a teda, že je to prvok obsiahnutý v ústavných štruktúrach, čiže budú to určité základ- né prvky, ktoré sú považované za jadro ústav členských štátov. Slovo „základné“ určuje limit, resp. hranicu pre definíciu národnej identity, preto členské štáty nemôžu do nej zahŕňať každý prvok ústavy. Preto je veľmi dôležité sa zamerať na výklad slova „základné“, pretože bez ape- lu na toto kritérium by sa za národnú identitu mohlo považovať všetko spojené s ústavným právom členského štátu.

V tejto súvislosti sa v teórii možno stretnúť s dvomi spôsobmi urče- nia národnej identity. Prvý spôsob určenia je priamo cez ustanovenia ústavy, ktoré predstavujú základné hodnoty štátu, a tieto ustanovenia, podliehajú zvýšenej ochrane- tzv. jadro ústavy.⁸ Pôjde hlavne o nemen- nosť týchto ustanovení, resp. v rámci ústavy je sťažený proces prijat- ia zmeny ústavy.⁹ Napríklad, niektoré ústavy členských štátov obsa- hujú ustanovenia, ktoré explicitne zakazujú zmenu niektorých hodnôt ústavy. Príkladom je možno uviesť čl. 9 ods. 2 ústavy Českej republiky¹⁰ alebo čl. 79 ods. 3 nemeckej ústavy¹¹. Na druhej strane, môže ísť len o sťažený procesný postup zmeny ústavy, takže môže ísť napríklad o podmienku vyhlásenia referenda, ako je tomu napríklad v Rakúsku (čl. 44 ods. 3 ústavy Rakúska). Existujú však aj ústavy, ktoré nemajú

---

⁶ VON BOGDANDY, A.- SCHILL S.: *Overcoming Absolute Primacy: Respect for National Identity Under the Lisbon Treaty*. In *Common Market Law Review*, 2011, vol. 48, str. 1427.

⁷ *Ibidem*, str.1428 -1429.

⁸ *Ibidem*, str. 1432.

⁹ BLAGOJEVIĆ, A.: *Procedures regarding National Identity Clause in the National Constitutional Court's and the CJEU's Case-Law*. In *Procedural Aspects of EU Law: EU and Comparative Law Issues and Challenges Series*, 2017, str. 215.

¹⁰ čl. 9 ods. 2 ústavy Českej republiky: „Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřipustná“.

¹¹ čl. 79 ods. 3 ústavy Nemecka: „Zmeny ústavy, ktoré majú vplyv na rozdelenie federácie na spolkové krajiny, ich zásadnú účasť na legislatívnom procese alebo na zásady ustanovené v článkoch 1 a 20, sú neprípustné.“.

stanovený špeciálny procesný postup modifikácie ústavy a ani neobsahujú žiadne ustanovenie, ktoré by explicitne vylučovalo jeho zmeny.¹²

Druhým spôsobom určenia národnej identity je rozhodovacia činnosť ústavných súdov členských štátov v otázkach vzťahu práva Európskej únie a národného ústavného práva. Sú to ústavné súdy členských štátov, ktoré argument národnej identity začali používať v konaniach zaoberajúcimi sa otázkou prednosti práva EÚ vo vzťahu k ústave. Nemecký Ústavný súd použil pojem ústava identita už v roku 1974 v rozhodnutí *Solange I*, niekoľko rokov pred prijatím Maastrichtskej zmluvy a článku *F. BGV* v tomto konaní riešil otázku, či právo EÚ, ktoré znižovalo, resp. neposkytovalo takú ochranu základných práv akú garantovala Ústava Nemecka má prednosť pred týmito ústavnými právami, teda prvýkrát otvoril otázku prednosti práva EÚ. Zároveň však deklaroval, že takúto jurisdikciu bude vykonávať len v prípadoch, v ktorých už bol SDEÚ vyzvaný konať a vyjadriť sa, pričom túto interpretáciu Súdnym dvorom nebude ústavný súd brať ako dostačujúcu pre vyriešenie konfliktu práva EÚ a národného ústavného práva.¹³ Aj keď *Solange I a II* sú prvými judikátmi BVG, v ktorých naznačil svoj postoj k prednosti práva EÚ, tým najznámejším a najvýznamnejším vo vzťahu k národnej (ústavnej) identite (*identity review*) je práve rozhodnutie *Lisabon*.¹⁴ V tomto rozhodnutí BVG skúmal, či nedotknuteľné jadro nemeckej ústavy a hlavne čl. 79 ods. 3 sú v súlade s Lisabonskou zmluvou, pričom nemeckej jurisdikcii opätovne priznal dve kontrolné právomoci, ktoré ako ústavný súd voči EÚ vykonáva: kontrola *ultra vires*¹⁵ a kontrola identity. V spojitosti s kontrolou identity BVG uviedol, že uplatňovanie takejto kontroly sa riadi zásadou otvorenosti ústavy (*Europarechtsfreundlichkeit*), voči európskemu právu a preto nie je v rozpore so zásadou lojálnej spolupráce (čl. 4 ods. 3 ZEÚ). Národnú identitu (čl. 4 ods. 2 ZEÚ) hodnotí vo svetle rozvíjajúcej sa integrácie ako jedinú ochranu základných politických a ústavných štruktúr suverénneho členského štátu a tie nachádza v čl. 1 až čl. 20 nemeckej ústavy. BVG tak konštatuje, že kontrola identity „zaisťuje, že prednosť prá-

¹² GREWE, C.: *Methods of Identifications of National Constitutional Identity*. In A. Saiz, C. Alcobero Llivina (eds.), *National Constitutional Identity and European Integration*, op. cit. 2, str. 40-44 – odcitované v diele BLAGOJEVIĆ, A.: *Procedures regarding National Identity Clause in the National Constitutional Court's and the CJEU's Case-Law*. In *Procedural Aspects of EU Law: EU and Comparative Law Issues and Challenges Series*, 2017, str. 216.

¹³ *Solange I*, BVerfGE 37, 271 2 BvL 52/71, §285.

¹⁴ *Lisabon*, BVerfGE, 2 BvE 2/08.

¹⁵ Kontrolu *ultra vires* deklaroval BVG v rozhodnutí *Maastricht*, BverfG, 2 BvR 2134/92 a 2159/92. Na účely tohto článku nebude ďalej rozvíjať, no je potreba ju vnímať ako úzko napojenú na národnú identitu.

va Únie sa uplatňuje iba na základe a v kontexte ústavného zmocnenia, ktoré naďalej zostáva v platnosti.“¹⁶

Postoj BVG k otázke prednosti práva EÚ bol od počiatku v hodnotení rozhodnutí SDEÚ jednoznačný a kritický. Nemecko ako členský štát nepriznáva právu EÚ absolútnu prednosť a postoj Ústavného súdu Nemecka prebrali aj niektoré ústavné súdy členských štátov.¹⁷ Vývoj ústavnej judikatúry Nemecka v tejto otázke a čo všetko berie BVG ako národnú identitu, spolu s riešením otázky národnej identity ústavných súdov iných členských štátov bude rozobraný v nasledujúcej kapitole.

2. Otázka prednosti práva riešená Nemeckým ústavným súdom a jeho definovanie národnej identity

Ako už bolo vyššie spomenuté, čo všetko zahŕňa národná identita vieme skúmať cez rozhodnutia ústavných súdov, v rámci ich rozhodnutí v konaniach o vzťahu práva EÚ a domáceho ústavného práva. V nasledujúcom texte bude rozobraný vývoj ústavnej judikatúry Nemeckého ústavného súdu vo vzťahu k obsahu pojmu národná identita. Tento ústavný súd bol vybraný na analýzu z dôvodu jeho jedinečného postoja k danej problematike a súčasného rešpektu k systému práva EÚ. Z tohto dôvodu bude preskúmaný aj vývoj judikatúry Ústavného súdu Nemecka v tejto oblasti a následne analyzovať v tejto judikatúre pojem národná identita. V závere tejto kapitoly by sa mal vytvoriť obraz o spôsobe, akým BVG vyjadruje svoje postoj k prednosti práva EÚ, ktorý následne vieme komparovať s postojom Poľska, ktorý bude rozobraný v tretej kapitole.

2.1 Vývoj judikatúry BVG vo vzťahu k právu EÚ

BVG, ako jeden z prvých ústavných súdov, vyjadril svoj postoj k otázke prednosti už v konaniach *Solagne I (1974)* a *Solagne II (1986)*. V rozhodnutí *Solagne I* BVG konštatoval nedostatočnú ochranu ľudských práv právom EÚ na rozdiel od ochrany poskytnutej základnými právami prameniacimi z nemeckej ústavy. Nemecký súd argumentuje, že nakoľko základné ľudské práva sú súčasťou ústavy, nemôže byť

---

¹⁶ Lisabon, §240.

¹⁷ napr. Rozhodnutie francúzskej Ústavnej rady č. 2006-540 DC z 27. júla 2006; Rozsudok španielskeho Ústavného súdu, vec Rs. 1/2004 zo dňa 13. Decembra 2004.

výsledkom prenesenia právomoci na EÚ oslabenie týchto práv.¹⁸ Z tohto dôvodu, ak je niektoré právo EÚ v rozpore s právom Nemecka, stáva sa toto právo EÚ neplatným a ak sú medzi sebou v konflikte, tak právo EÚ nemá prednosť.¹⁹ V rámci tohto rozhodnutia treba vnímať dve skutočnosti. Po prvé, BVG tu priamo konfrontoval a spochybnil absolútnosť doktríny prednosti práva EÚ a teda vytvoril si výnimku z judikatúry Súdneho dvora. Po druhé, BVG si vytvoril a priznal kompetenciu, resp. jurisdikciu preverovať právo EÚ a vyhlasať ho za neplatné vo vzťahu k národnému ústavnému právu. Posledné zmienené je však v rozpore s judikatúrou Súdneho dvora, v ktorej jasne deklaruje svoju jedinečnú právomoc rozhodovať o neplatnosti aktov EÚ.²⁰ V rámci rozhodnutia *Solagne II* BVG už len konštatoval zlepšenie ochrany základných ľudských práv právom EÚ²¹ a doplnil, že jurisdikciu kontroly legislatívy EÚ nebude vykonávať, dokým je úroveň práv zo strany EÚ zabezpečená dostatočne.

V rozhodnutí *Maastricht* Nemecký Ústavný súd posudzoval prístupenie Nemecka k Maastrichtskej zmluve a aj keď v rozhodnutí označil návrhy za neprípustné, BVG sa v rámci analýzy vrátil k viacerým otázkam s spojitosti s právom EÚ. Opäť sa tu otvoril vzťah práva EÚ s domácim ústavným právom a rozšíril svoju jurisdikciu preverovať dodržiavanie základných práv. V rozhodnutí *Solange I* a *Solange II* si BVG vytvoril jurisdikciu na preverovanie súladu práva EÚ s domácim ústavným právom len v oblastiach, kde napádané právo EÚ bolo aplikované nemeckými autoritami.²² V tomto rozhodnutí však BVG rozširuje svoju jurisdikciu na hocijakú situáciu, v ktorej sa právo EÚ dotýka základných práv.²³

Rozhodnutie *Maastricht* sa však zaoberalo aj otázkou kompetencií EÚ. BVG tu zastáva názor, že sú to členské štáty, ktoré sú tvorcovia zmlúv a teda mali by to byť práve oni kto kontroluje EÚ a nie naopak.²⁴ Zároveň deklaroval, že BVG bude preskúmať, či právne akty inšti-

---

¹⁸ *Solagne I*, §280.

¹⁹ *Ibidem*, §281.

²⁰ Rozsudok Súdneho dvora z 22. októbra 1987, Foto-Frost proti Hauptzollamt Lübeck-Ost, 314/85, ECLI:EU:C:1987:452.

²¹ DINGFELDER STONE, J.: *Agreeing to Disagree: The Primacy Debate Between the German Federal Constitution Court and the European Court of Justice*. In *Minnesota Journal of International Law*, 2016, str. 135.

²² *Solagne I*, §387.

²³ *Maastricht*, §174-§175, tu prebrané z prekladu Wegen et al., 33 I.L.M. 388 (Marec, 1994), dostupné na: <https://iow.eui.eu/wp-content/uploads/sites/18/2013/04/06-Von-Bogdandy-German-Federal-Constitutional-Court.pdf>, str. 14.

²⁴ BOOM, S.: *The European Union after the Maastricht Decision: Will Germany Be the "Virginia of Europe?"*. In *The American Journal of Comparative Law*, 43(2), 1995, str. 185.

túcií Únie sú v rámci kompetencií im zverených alebo ich prekročili.²⁵ BVG si týmto uzurpoval jurisdikciu kontroly *ultra vires*, ako kontrolu pred excesmi inštitúcií Únie z na nich prenesených kompetencií.

Jurisdikciu kontroly *ultra vires* BVG vykonal viackrát, napr. v prípade *Honeywell* (2010)²⁶ alebo v prípade *OMT*.²⁷ Kontrola *ultra vires bola* nemeckým súdom vykonaná aj nedávno vo veci *ECB* (2020)²⁸, kde sa zaoberal rozhodnutím Európskej centrálnej banky o vytvorení a implementácii programu nákupu štátnych dlhopisov na sekundárnom trhu (*Public sector purchase programme-PSPP*) v súvislosti s epidémiou koronavírusu. BVG tu prišiel k záveru, že nákupy štátnych dlhopisov na podporu ekonomiky eurozóny, sú čiastočne v rozpore s Ústavou Nemecka a požaduje od ECB, aby do troch mesiacov preukázala primeranosť pri rozhodnutí o tejto schéme.²⁹ Bez takého preukázania berie konanie EBC ako exces z jej kompetencií. Ako reakciu na toto rozhodnutie zaslala Komisia neformálny list Nemecku vo veci porušenia základných zásad práva EÚ (9. júna 2021). Komisia v konaní Nemecka vidí porušenie najmä zásad autonómie, prednosti, účinnosti a jednotného uplatňovania práva Únie, ako aj rešpektovania právomoci Európskeho súdneho dvora podľa článku 267 ZFEÚ.³⁰ Avšak, je na mieste podotknúť, že BVG v rámci rozhodnutí, v ktorých vykonáva či už kontrolu *ultra vires* alebo kontrolu identity nikdy nespochybňuje fungovanie systému práva EÚ. Dokonca, tak ako aj v tomto prípade, BVG reaguje proti argumentami na rozhodnutie SDEÚ, pričom v rámci rozhodnutia konštatuje, že ústavný súd prijíma závery SDEÚ ako právne záväzné „*vzhľadom na reálnu možnosť, že ECB dodržala „záruky“ stanovené Súdnym dvorom EÚ, čo znamená, že nateraz porušenie čl. 123 ods. 1 ZFEÚ nie je možné zistiť.*“³¹ Aj napriek tomu však BVG vidí rozhodnutie EBC ako zasahujúce do limitov európskej integrácie a konštatuje povinnosť súdu a *Bundestagu* zakročiť a žiadať, aby konanie ECB bolo v súlade s princípom proporcionality a v rámci agendy európskej integrácie.

Rozhodnutie *Lisabon* je, čo sa týka interpretácie Lisabonskej zmluvy nemeckým Ústavným súdom, značne prínosným. BVG tu rozoberá viaceré aspekty Zmluvy, od inštitúcií, cez hlasovanie v Rade až po otáz-

---

²⁵ *Maastricht*, §188.

²⁶ *Honeywell*, BVerfG, 2 BvR 2661/06.

²⁷ *OMT*, BVerfG, 2 BvR 2728/13.

²⁸ viac pozri: *ECB*, BVerfG, 2 BvR 859/15.

²⁹ *ECB*, § 235.

³⁰ EURÓPSKA KOMISIA. Rozhodnutia o porušení zmlúv z 9. júna 2021, dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EN/INF_21_2743.

³¹ Tlačová správa č. 32/2020 z 5. mája 2020 k rozsudku BVerfG, 2 BvR 859/15. bod IV

ku národnej identity. Bližšie bude analýza BVG vo vzťahu k čl. 4 ods. 2 ZEÚ v rámci tohto rozhodnutia rozobraná v ďalšom texte.

2.2 Prednosť práva a argument národnej identity v rozhodnutí *Lisabon*

Otázke prednosti práva a kontrole identity sa BVG venoval v už spomínanom rozhodnutí *Lisabon*. Z tohto rozhodnutia je možné identifikovať čo všetko BVG radí do národnej identity Nemecka. Nemecký Ústavný súd v prvom rade priznal čl. 79 ods. 3 ústavy Nemecka status tzv. *večnej klauzuly*³² (*eternity clause*). Táto klauzula vo svojom texte odkazuje aj na neprípustnosť zmien čl. 1 až čl. 20, v ktorých sú zahrnuté viaceré princípy, ktoré týmto BVG určuje ako jadro ústavy. Patrí sem napríklad: ľudská dôstojnosť, osobná sloboda, právny štát, či federalizmus.³³ Zároveň BVG konštatuje, že „v Európskej únii nemožno uplatňovať demokratické princípy rovnakým spôsobom ako v Ústave.“³⁴

Takisto sa v rámci obširnej analýzy súladu textu Lisabonskej zmluvy s Ústavou Nemecka BVG vyslovil o potrebe obmedzenia prenesenia právomocí na EÚ v niektorých citlivých otázkach, pričom ako obzvlášť citlivé na schopnosť ústavného štátu demokraticky sa formovať vidí viaceré rozhodnutia, ktoré je možné takisto radiť národnej identite Nemecka. Ide konkrétne o rozhodnutia o hmotnom a procesnom trestnom práve; o využívaní monopolu na použitie sily políciou v rámci štátu a armádou smerom navonok; zásadné fiškálne rozhodnutia o verejných príjmoch a verejných výdavkoch, pričom posledné zmienené je obzvlášť motivované, okrem iného, úvahami o sociálnej politike; rozhodnutiami o formovaní životných podmienok v sociálnom štáte a rozhodnutiami osobitného kultúrneho významu, napríklad o rodinnom práve, školskom a vzdelávacom systéme a o riešení náboženskej komunity.³⁵ Každú z oblastí súd v krátkosti argumentačne podložil.

BVG vidí správu trestného práva, konkrétne vo vzťahu k predpokladom trestnej zodpovednosti, či ku konceptu spravodlivého a primeraného súdneho konania (procesu) závislú od kultúrnych procesov krajiny, ktoré sú historicky rozvíjané a determinované jazykom. Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva poukazuje na podobnos-

³² VON BOGDANDY, A.- SCHILL S.: *Overcoming Absolute Primacy: Respect for National Identity Under the Lisbon Treaty*. In *Common Market Law Review*, 2011, vol. 48, str. 1438.

³³ BLAGOJEVIĆ, A.: *Procedures regarding National Identity Clause in the National Constitutional Court's and the CJEU's Case-Law*. In *Procedural Aspects of EU Law: EU and Comparative Law Issues and Challenges Series*, 2017, str. 220.

³⁴ *Lisabon*, §267.

³⁵ *Lisabon*, §252.

ti, ale aj odlišnosti procesných záruk v trestnom konaní a podľa BVG je trestanie sociálneho správania možné len čiastočne odvodiť z hodnôt a morálnych zásad, ktoré sú spoločne zdieľané v Európe. Harmonizáciu a prevod zvrchovaných práv preto BVG vidí možné iba v cezhraničných situáciách a aj to za obmedzených podmienok.³⁶

Ďalej, čo sa týka nasadenia nemeckej armády, aj tu BVG vidí hranice, ktoré by nebolo možné odstrániť ani pri rozvíjaní tzv. mierových regionálnych systémoch vzájomnej kolektívnej bezpečnosti. Totižto, znárodnenie zahrnujúce prednosť práva v zmysle konkrétneho rozmiestnenia nemeckých ozbrojených síl by tu bola podľa BVG neprípustná, vzhľadom na zásadu mieru a demokracie, ktoré predchádzajú čl. 23 ods. 1 nemeckej ústavy, zakotvujúci podieľanie sa Nemecka na integrácii a rozvoji EÚ.³⁷

Takisto, integrácia v oblasti verejných financií, konkrétne prijímanie rozpočtu a rozhodnutia, ktoré by mali dopad na štátne výdavky by boli podľa BVG v rozpore so zásadou demokracie a práva na voľbu Nemeckého snemu, no napriek tomu nie každý európsky alebo medzinárodný záväzok, ktorý má vplyv na rozpočet, ohrozuje chod snemu ako zákonodarného orgánu zodpovedného za schvaľovanie rozpočtu.³⁸

Rovnako, zásadné rozhodnutia v sociálnej politike štátu majú zostať v rukách Nemecka, nakoľko, podľa BVG, EÚ má obmedzené možnosti na formovanie štruktúry sociálneho štátu.³⁹

Ako posledné, BVG zahrnul do národnej identity aj oblasti týkajúce sa vzdelania, rodinného práva a náboženstva. Tieto oblasti definitívne nemecký súd vidí ako záležitosti čisto vnútorne, pričom už pri písaní judikátu v roku 2009 komentoval konania EÚ v týchto oblastiach ako „zasahujúce do spoločnosti na úrovni, za ktorú sú primárne zodpovedné členské štáty.“⁴⁰ BVG zastáva názor, že organizácia učebných plánov a ich obsah či štruktúra viacstupňového školského systému sú politickými rozhodnutiami, ktoré sú úzko späté s kultúrnymi koreňmi a hodnotami každého štátu. Takisto, otázka rodinných vzťahov je vecou úzko napojená na historické tradície a skúsenosti.⁴¹

Niektorí autori vnímajú rozhodnutie *Lisabon* tak, že ním nepriamo BVG nastolil hranicu európskej integrácie, resp. že sa ním „skončila éra, kedy sa vývoj európskej integrácie považoval za automatic-

---

³⁶ *Lisabon*, §253.

³⁷ *Lisabon*, §§ 254-255.

³⁸ *Lisabon*, §256.

³⁹ *Lisabon*, §§257-259.

⁴⁰ *Lisabon*, §260.

⁴¹ *Ibidem*.

ký a neodvratný. ^{42 43} Je pravdou, že toto posúdenie ústavným súdom Nemecka je v rámci Európskej únie jedinečným, nakoľko ako jediný ústavný súd z pomedzi ústavných súdov členských štátov obsírne definoval hranice integrácie a zadefinoval nemeckú národnú identitu vo vzťahu k čl. 4 ods. 2 ZEÚ. Medzi členskými štátmi sa však nájdu aj ďalšie vyjadrenia ústavných súdov, ktoré riešili otázku prednosti práva, pričom sa dotkli aj problematiky národnej identity. Tieto ústavné súdy boli inšpirované prístupom nemeckého ústavného súdu ešte pred rozhodnutím *Lisabon*, čiže rozhodnutiami *Solange I*, *Solange II* a *Maastricht*.⁴⁴

3. Poľsko a právny systém EÚ: *Quo Vadis?*

V roku 2004 bolo Poľsko jednou z krajín, ktoré boli súčasťou tzv. veľkého rozšírenia EÚ za splnenia prístupových kodanských kritérií, ktoré mimo iné vyžadujú fungujúci právny štát v krajine. Trinásť rokov na to, v decembri 2017, sa však Poľsko stalo prvou krajinou EÚ, voči ktorej Komisia aktivovala čl. 7 ZEÚ, ako reakciu na ohrozenie súdnej nezávislosti v krajine, ktorá sa pripisuje vládnucej strane Právo a Spravodlivosť (PiS).⁴⁵ Voči Poľsku sa začali aj ďalšie iné konania o porušení zmlúv v rôznych veciach, medzi nimi napríklad aj nedávne konanie začaté Komisiou v súvislosti so zákonom o súdnictve z decembra 2019, kde zároveň Komisia požiadala o nariadenie predbežného opatrenia do vynesenia konečného rozsudku vo veci.⁴⁶ V spojitosti s reformami súdnictva v Poľsku sa na Európskom súde pred ľudské práva⁴⁷ a SDEÚ⁴⁸ viedli viaceré konania, ktoré sa týkali oblasti súdnic-

⁴² ASTENGO, F.: *Karlsruhe-Luxemburg: A New Distance after the 2009 Lisbon Treaty Ruling*. In *Revue québécoise de droit international*, 2012, 25-1, str. 173.

⁴³ DINGFELDER STONE, J.: *Agreeing to Disagree: The Primacy Debate Between the German Federal Constitution Court and the European Court of Justice*. In *Minnesota Journal of International Law*, 2016, str. 151.

⁴⁴ pozri napr.: Rozhodnutie francúzskej Ústavnej rady č. 2006-540 DC z 27. júla 2006; Rozsudok španielskeho Ústavného súdu, vec Rs. 1/2004 zo dňa 13. Decembra 2004.

⁴⁵ KOCHNEVOV, D.- PECH, L.- SCHEPELLE LANE, K.: *Protecting the Rule of Law in the EU*. In *Verfassungsblog.de*, marec 2018 [online, 20.8. 2021], dostupné na: <https://verfassungsblog.de/category/debates/protecting-the-rule-of-law-in-the-eu/>

⁴⁶ EURÓPSKA KOMISIA. *Rule of Law: European Commission refers Poland to the European Court of Justice to protect independence of Polish judges and asks for interim measures*. 31. marec 2021 [online, 15. august 2021] dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/ip_21_1524.

⁴⁷ Rozsudok ESĽP zo dňa 22. júla 2021, *Reczkowicz proti Poľsku*, sťažnosť č. 43447/19.

⁴⁸ Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) z 19. novembra 2019, A. K. proti Krajowa Rada Sądownictwa a CP a DO proti Sąd Najwyższy, spojené veci C- 585/18, C-624/18 a C-625/18

tva. Ústavný súd Poľska sa 15. júla 2021 mal zaoberať dvoma návrhmi, ktoré spochybňujú právny systém EÚ a obe sa dotýkajú prednosti práva EÚ a národnej identity Poľska. Prvé konanie so spisovou značkou P 7/20 riešilo vyššie spomínané neodkladné opatrenia a ich súlad s ústavou Poľska.⁴⁹ Druhé konanie sa však preložilo na 31. august 2021 a bude sa venovať návrhu poľského premiéra, ktorý dáva ústavnému súdu preskúmať, či je judikatúra SDEÚ, ktorá judikovala európsky štandard nezávislosti a nestrannosti sudcov aplikovateľná v poľskom právom poriadku.⁵⁰

Zo správania Poľska možno v posledných rokoch badať mierny odklon od hodnôt Európskej únie ale aj určitý vzdor voči niektorým stránkam projektu Únie ako takému.⁵¹ Z návrhov podaných na poľský Ústavný súd cítiť odmietanie európskeho právneho systému a snahu o vyhýbanie sa základným princípom práva EÚ, presnejšie o vyhýbanie sa prednosti práva EÚ. Preto bude nasledujúcim texte v skratke rozobraná judikatúra vo veci vzťahu práva EÚ poľského ústavného práva a národnej identity, pričom poukážem aj na súčasné konania, ktoré sa z pohľadu EÚ zdajú ako problematické. Nakoľko konštatujem odklon Poľska od rešpektovania právneho systému EÚ, v skratke zanalyzujem aj vyššie spomínané konania P 7/20 a K 3/21, avšak, keďže ku dňu odovzdania tohto článku nebolo vydané odôvodnenie k rozhodnutiu P 7/20 a ani neprebehlo konanie K 3/21, vo zvyšnom texte budú zhrnuté len základné dostupné informácie, ktoré postačia na podloženie mojich tvrdení.

3.1 Poľský Ústavný súd vo vzťahu prednosti práva EÚ a národnej identity

Poľský Ústavný súd sa k otázke vzťahu práva EÚ vyjadroval v roku 2005 v rozhodnutí zaoberajúcim sa prístupovou zmluvou Poľska k EÚ. Už tu sa poľský Ústavný súd vyslovil, že členstvo v medzinárodnej organizácii (ako EÚ) nemení nadriadenosť (poľskej) ústavy a ani suverenity štátu. V prípade konfliktu tu ústavný súd navrhuje tri možné rie-

---

ECLI:EU:C:2019:982 a, a Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) z 2. marca 2021, A.B. a i. v. Krajowa Rada Sądownictwa a i., C-824/18, A.B. a ostatní, ECLI:EU:C:2021:153.

⁴⁹ Rozsudok poľského Ústavného súdu z 15. júna 2021, sp. konania P 7/20.

⁵⁰ Prebiehajúce konanie na poľskom Ústavnom súde, sp. zn. K 3/21.

⁵¹ pozri: EURÓPSKA KOMISIA: *Rule of Law: European Commission launches infringement procedure to protect judges in Poland from political control*. 3. April 2019 [online, 17. august 2021, dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_1957]; či blokovanie prijatia rozpočtu EÚ 2020: HEGEDUS, D.: *Why Hungary and Poland Block the EU Budget Deal*. 25. november 2020, [online, 17. August 2021], dostupné na: <https://ruleoflaw.pl/why-hungary-and-poland-block-the-eu-budget-deal/>.

šenia, a to v podobe zmeny ústavy, zmeny komunitárneho práva (teraz právo EÚ) alebo vystúpenie z Únie. Podľa súdu nemôže za žiadnych okolností dôjsť k nadradeniu práva EÚ nad ústavu a nemôže dôjsť ani k neplatnosti ústavnej normy.^{52 53}

Národnej identite a jej určeniu sa poľský Ústavný súd čiastočne venoval v rozhodnutí *Lisabon*.⁵⁴ Tu ústavný súd v závere svojej analýzy skonštatoval, že by bol v rozpore s Lisabonskou zmluvou taký výklad zmlúv, ktorý by podkopával suverenitu a ohrozoval národnú identitu štátu. Svoju analýzu v tejto časti vedie v dvoch smeroch. Prvý je definovanie ústavnej identity Poľska, pričom tento koncept dáva do jednej roviny s národnou identitou obsiahnutou v čl. 4 ods. 2 ZEÚ⁵⁵ a druhý je ochrana štátnej suverenity Poľka v procese európskej integrácie. Národnú identitu tak poľský Ústavný súd rieši veľmi úzko vo vzťahu so suverenitou štátu, ktorú vníma ako kľúčovú v rámci členstva v EÚ. Ústavný súd vidí pristúpenie do Európskej únie ako určitý druh obmedzenia tejto suverenity, no neznamená to jej úplnú stratu a zároveň tu vidí akýsi kompenzačný účinok v podobe podieľaní sa na rozhodovacom procese EÚ. Svoju nezávislosť a zvrchovanosť (v rámci členstva EÚ) vidí Poľská republika ako potvrdenie nadradenosti poľského národa pri určovaní svojho osudu, pričom normatívne prevedenie tohto princípu je samotná Ústava, konkrétne ustanovenia preambuly, čl. 2, čl. 4, čl. 5, čl. 8, čl. 90, čl. 140 ods. 2 a čl. 126 ods. 1. Vo svetle týchto ustanovení vidí ústavný súd suverenitu Poľska ako nescudziteľné kompetencie orgánov štátu, ktoré konštituujú ústavnú identitu štátu. Tú definuje ako koncept, ktorý určuje rozsah vylúčenia vecí (z kompetencie prenášať právomoci), ktoré sú jadrom veci (v ang. znení textu: *heart of the matter*)- teda sú zásadné pre politický systém daného štátu a ich prenesenie by bolo nemožné na základe čl.90 ústavy Poľska. Článok 90 poľskej ústavy možno určiť ako večnú klauzulu, rovnako ako je čl. 79. ods. 3 ústavy Nemecka. Nakoľko aj tu ide o vágnu definíciu a rovnako ako aj Nemecký Ústavný súd konštatoval nemožnosť explicitného definovania, poľský súd zbežne určil čo všetko radí do konceptu ústavnej identity Poľska. Menoval hlavne základné zásady/princípy ústavy a ustanovenia týkajúce sa práv jednotlivca, ktoré určujú identitu štátu by mali byť zaradené medzi záležitosti, na ktoré sa vzťahuje absolútny

⁵² Rozsudok poľského Ústavného súdu z 18. mája 2005, sp. zn. K 18/04.

⁵³ pozri.: SIMON ŚLEDZIŃSKA, A.-ZIÓŁKOWSKI, M.: *Constitutional Identity of Poland: Is the Emperor Putting On the Old Clothes of Sovereignty?* In C. Callies & G. Van der Schyff (Eds.), *Constitutional Identity in a Europe of Multilevel Constitutionalism*, Cambridge: Cambridge University Press. str. 243-267.

⁵⁴ Rozsudok Ústavného súdu Poľska z 24. novembra 2010, sp. zn. K 32/09 (Lisabonská zmluva).

⁵⁵ K 32/09, III. 2.1.

zákaz delegovania suverenity, pričom konkrétnejšie najmä požiadavky na ochranu ľudskej dôstojnosti a ústavných práv, zásady štátnosti, zásady demokratickej správy vecí verejných, princíp štátu, v ktorom vládne zákon (právny štát), zásada sociálnej spravodlivosti, zásada subsidiarity, ako aj požiadavka na zabezpečenie lepšieho uplatňovania ústavných hodnôt a zákaz zveriť právomoc meniť ústavu a právomoc určovať kompetencie.⁵⁶

Z tohto rozhodnutia možno vyvodiť záver, že ústavný súd Poľska má jasnú ideu o svojej národnej identite a určuje jej približný rozsah, pričom nebadá tu odlišnosti v analýze národnej identity v porovnaní s nemeckým Ústavným súdom, okrem väčšieho dôrazu na suverenitu štátu v rámci integrácie EÚ. V obdobných rozhodnutiach, ktoré riešili vzťah práva EÚ s národným ústavným súdom v rokoch pred krízou právneho štátu v Poľsku nebadá žiadny odklon od právneho systému EÚ.⁵⁷ Problémy s pozíciou Poľska v rámci tohto systému začali približne až od roku 2015 s príchodom vládnucej strany Právo a Spravodlivosť (PiS), kedy sa začala čoraz viac riešiť otázka prednosti práva EÚ, ktorú sa Poľsko snaží obísť argumentom čl. 4 ods. 2 ZEÚ, teda národnou identitou.⁵⁸

3.1.1 K 3/21

Konanie vo veci K 3/21 je iniciované premiérom Morawieckym, ktorý predložil ústavnému súdu 129 stranový návrh, ktorým žiada, aby sa ústavný súd uzniesol, že niektoré základné prvky zásady prednosti práva EÚ sú nezlučiteľné s poľskou ústavou. Ako príklad základných prvkov uvádza možnosť sudcov neuplatniť vnútroštátne právo, ktoré nie je v súlade s právom EÚ, a použiť skoršie vnútroštátne právo, ktoré nevzbudzuje také obavy.⁵⁹ Mimo dvoch prvých bodov, ktoré sú si podobné, sa tretí bod návrhu pýta, či je druhý pod odsek článku 19 ods. 1 ZEÚ v spojení s článkom 2 ZEÚ chápaný ako splnomocnenie SDEÚ na preskúmanie nestrannosti sudcov vymenovaných prezidentom Poľskej republiky a na preskúmanie uznesenia Národnej súdnej rady o predloženie petície prezidentovi Poľskej republiky o vymeno-

---

⁵⁶ K 32/09, III 2.1.

⁵⁷ pozri napr: sp. zn. SK 45/09 alebo sp. zn U 6/08.

⁵⁸ k tomu pozri: PECH, L.-WACHOWIEC, P.-MAZUR, D.: *1825 Days Later: The End of the Rule of Law in Poland (Part I)*, In *Verfassungsblog.de*, 13.január 2021, [online, 20.augusta 2021], dostupné na: <https://verfassungsblog.de/1825-days-later-the-end-of-the-rule-of-law-in-poland-part-i/>.

⁵⁹ JAWACZEWSKI, J.: *Polexit or Judicial Dialogue?* In *Verfassungsblog.de*, 19. júl 2021, [online, 20. august 2021], dostupné na: <https://verfassungsblog.de/polexit-or-judicial-dialogue/>.

vaní sudcu.⁶⁰ Zhrnutím, tento bod má za cieľ vyslovenie sa poľského ústavného súdu o nesúlade judikatúry SDEÚ, ktorou stanovuje európsky štandard nestrannosti a nezávislosti sudcov s poľským právnym poriadkom. Nakoľko ku konaniu vo veci ešte nedošlo (odložené na 31. august 2021), zameriam sa na niektoré skutočnosti, na základe ktorých sa v spojitosti s týmto konaním začína hovoriť o právnom *PolExite*.⁶¹

Premiér Morawiecky vo svojom odôvodnení žaloby robí viaceré analyzuje a robí odkazy na judikatúru ústavných súdov Nemecka, či Talianska, pričom aj napriek početnosti strán návrhu nemožno konštatovať, že ide o hĺbkovo argumentačné dielo, keďže závery sú pomerne obsérne a opakujú už dávno judikované. Mimo iného, navrhovateľ poukazuje na ústavné tradície členských štátov EÚ, ktoré vyplývajú z rozhodnutí ich ústavných súdov a konštatuje, že v konečnom dôsledku sú to oni, kto rozhoduje o zákonnosti a platnosti noriem, ktoré sú na danom území uplatniteľné a preto možné nevykonanie rozsudku Súdneho dvora EÚ ako nezlučiteľného s ústavou členského štátu nie je v žiadnom prípade nadbytočným úsudkom, ale prvkom a dôsledkom dlhodobého ústavného *acquis* členských štátov. Týmto sa snaží podložiť preverenie ústavného súdu, ktoré navrhuje vykonať.

V rámci analýzy nemeckej judikatúry, sa BVG označuje ako súd, ktorý dôsledne vystupuje proti konceptu prednosti/nadriadenosti práva EÚ ako absolútneho, pričom premiér sa snaží v odôvodnení žaloby argumenty a postupy Poľska zrovnávať k tým, ktoré vytvára BVG od 70. rokov 20 storočia. Problém Poľska, resp. konflikty, ktoré vytvára sa však nedajú zrovnávať s tými, ktoré riešil BVG, či iné ústavné súdy členských štátov, nakoľko v prípade Poľska tu chýba jedna zásadná vec a to skutočný/reálny konflikt práva EÚ s vnútroštátnym právom. Tu predostriem aj na názor bývalého sudcu ústavného súdu Poľska, profesora Stanisława Biernata, ktorý konanie navrhovateľa Morawieckieho komentuje ako vykonávané v zlej viere, nakoľko „*vytvára falošný konflikt medzi právom EÚ a poľskou ústavou*“.⁶² Aj napriek tomu, že návrh

---

⁶⁰ RULE OF LAW.: *On the PM Morawiecki motion to the Constitutional Tribunal regarding EU treaties conformity with the Polish Constitution (case K 3 /21)*. In *ruleoflaw.pl*, 27. apríl 2021, [online, 20. august 2021], dostupné na: <https://ruleoflaw.pl/on-the-pm-morawiecki-motion-to-the-constitutional-tribunal-regarding-eu-treaties-conformity-with-the-polish-constitution-case-k-3-21/>.

⁶¹ WÓJCIK, A.: *The President, Prosecutor general, and Sejm support the PM's motion to the Constitutional Tribunal that leads to legal PolExit*. In *ruleoflaw.pl*, 14. júl 2021, [online, 20. august 2021], dostupné na: <https://ruleoflaw.pl/the-president-prosecutor-general-and-sejm-support-the-pms-motion-to-the-constitutional-tribunal-that-leads-to-legal-polexit/>.

⁶² WÓJCIK, A.: *Judge Biernat: Prime Minister's motion to the Constitutional Tribunal creates a false conflict between EU law and the Constitution*. In *ruleoflaw.pl*, 13. júl 2021, [online,

je z formálneho hľadiska podľa profesora prípustný (s odkazom na čl. 188 ods. 1 poľskej Ústavy), problém vidí hlavne v štyroch skutočnostiach. Po prvé ide o návrh člena Rady EÚ; po druhé návrh je smerovaný súdu, ktorý má za posledné roky reputáciu podriadenosti vládnucej strany; po tretie vedenie konania má určité nedostatky (odročenie, neskoré doručenie vyjadrení účastníkov konania a iné); po štvrté je to zloženie súdu, ktorý by v predmetnej veci mal zasadať v pléne je ohlásený na zasadanie v päť člennom senáte.

3.1.2 P 7/20

Ako už bolo vyššie spomenuté, predmetné konanie je následkom konania SDEÚ vo veci udelenia predbežného opatrenia. Súdny dvor EÚ už 8. apríla 2020 vydal predbežné opatrenie na pozastavenie činnosti Disciplinárnej komory v disciplinárnych prípadoch sudcov na základe sťažnosti Európskej komisie voči poľskej vláde týkajúcej sa systému disciplinárneho stíhania sudcov.⁶³ Na toto reagovala Disciplinárna komora, ktorá 9. apríla podala návrh na poľský Ústavný súd, aby posúdil, či výkon predbežných opatrení SDEÚ týkajúcich sa štruktúry a jurisdikcie poľských súdov je v súlade s poľskou ústavou. K tomuto sa pridalo konanie o porušení zmluvy, ktoré opäť iniciovala Komisia v súvislosti so zákonom o súdnictve z decembra 2019, v rámci ktorého od SDEÚ taktiež žiadala vydanie predbežného opatrenia na pozastavenie aktivít Disciplinárnej komisie.⁶⁴ Spomínaný zákon vidí Komisia ako zasahujúci do nezávislosti sudcov, nakoľko bráni poľským sudcom uplatňovať určité ustanovenia práva EÚ, ktoré chránia nezávislosť súdnictva a predkladať návrhy na začatie prejudiciálneho konania v týchto otázkach. Komisia zároveň vidí zákon ako nezlučiteľný s prednosťou práva EÚ.

V predmetnej veci sa viedlo konanie 14. júla, pričom simultánne došlo k rozhodnutiu SDEÚ o udelení predbežného opatrenia vo veci zákona o súdnictve. Niekoľko minút na to poľský Ústavný súd prijal návrh člena Disciplinárnej komisie, ktorý sa domáhal odpovede, či čl. 4 ods. 3 ZEÚ druhá veta v spojení s čl. 279 ZFEÚ, ktoré ukladajú povinnosť členského štátu vykonávať predbežné opatrenia týkajúce sa organizačnej štruktúry a fungovania ústavných orgánov v rámci

---

21. august 2021], dostupné na: <https://ruleoflaw.pl/morawiecki-motion-constitutional-tribunal-poland-eu-law/>.

⁶³ Uznesenie Súdneho dvora (veľká komora) z 8. apríla 2020, Európska komisia proti Poľskej republike, C- 791/19 R, ECLI:EU:C:2020:277.

⁶⁴ Uznesenie podpredsedu Súdneho dvora zo 14. júla 2021, Európska komisia v. Poľská republika, C-204/21, ECLI:EU:C:2021:593.

súdnej moci tohto členského štátu je v súlade s čl. 2, čl. 7, čl. 8 ods. 1 a čl. 90 ods. 1 v spojení s čl. 4 ods. 1 poľskej ústavy. Vo svojom návrhu vidí problematické, že danými predbežnými opatreniami sa zasahuje do oblasti, ktorá nebola prenesená na Európsku úniu a jej orgány a preto je toto konanie v rozpore s čl. 90 ods.1 poľskej ústavy a keby Poľsko rešpektovalo predmetné predbežné opatrenie, konalo by v rozpore so zásadou demokracie a legality, lebo by nechali EÚ rozhodovať o veciach, ktoré nespádajú do jej pôsobnosti, ale ústavne súvisia so zvrchovanými rozhodnutiami členského štátu.

Ústavný súd väčšinou hlasov rozhodol, že spomínané články Zmlúv „nie sú v súlade s poľskou ústavou, pokiaľ SDEÚ ultra vires ukladá povinnosti Poľskej republike ako členskému štátu EÚ, tým že nariaďuje predbežné opatrenia týkajúce sa organizačnej štruktúry a fungovania poľských súdov a spôsobu konania pred týmito súdmi.“⁶⁵

Tento rozsudok bol následne publikovaný v zbierke zákonov, no do odovzdania tohto článku nebolo súdom vydané odôvodnenie rozsudku. Okrem merita rozsudku je tu zaujímavá skutočnosť, že samotný rozsudok bol už 16. júla 2021 publikovaný v zbierke a to aj pred uverejnením jeho odôvodnenia. Na druhej strane, v inom konaní sa tvrdí, že sa nemôže zverejniť rozhodnutie o potratoch z októbra 2020, pretože ústavný súd odôvodnenie ešte nespracoval.⁶⁶ Konanie Poľska v tejto veci značne posilňuje argument jeho odklonu od rešpektovania právneho systému EÚ a možno znenie odôvodnenia rozsudku P 7/20 toto správanie len podštrkne.

Záver

Prvým cieľom tohto článku bolo pozrieť sa na samotný pojem národnej identity. Možno konštatovať, že pojem národná identita je pojmom vágnym, ktorý sa však kreoval už dávno pred Lisabonskou zmluvou a súčasnou podobou článku 4 ods. 2 a to v judikatúre členských štátov. Národná identita je pojmom, ktorý má určitý obsah, ktorý nie je nijako limitovaný a je na danom členskom štáte ako si ho zadefinuje. Na

---

⁶⁵ Tlačová správa k P 7/20: *The obligation of an EU Member State to implement interim measures pertaining to the organisational structure and functioning of constitutional authorities within the judicial branch of government of that Member State*. 14. júl 2021, [online, 23.august 2021] dostupné na: <https://trybunal.gov.pl/en/hearings/judgments/art/11589-obowiazek-panstwa-czlonkowskiego-ue-polegajacy-na-wykonywaniu-srodkow-tymczasowych-odnoszacych-sie-do-kszaltu-ustroju-i-funkcjonowania-konstytucyjnych-organow-wladzy-sadowniczej-tego-panstwa>.

⁶⁶ JAWACZEWSKI, J.: *Polexit or Judicial Dialogue?* In *Verfassungsblog.de*, 19. júl 2021, [online, 20.august 2021], dostupné na: <https://verfassungsblog.de/polexit-or-judicial-dialogue/>.

to, aby sme určili obsah národnej identity niektorého členského štátu, mali by sme vychádzať z jeho ústavy alebo presnejšie z určitých zásad jeho ústavy alebo súboru základných hodnôt a pravidiel. Niektoré členské štáty nemajú v ústavách vyjadrené takého jadro ústavy a preto je potrebné nazrieť do judikatúry ich ústavných súdov. Otázka národnej identity a jej definícia je riešená v judikatúre ústavných súdov členských štátov, v konaniach ktoré sa úplne alebo čiastočne zaoberajú prednosťou práva EÚ. V rámci skúmania tejto problematiky je kľúčová judikatúra ústavných súdov Nemecka, Francúzska, Talianska, Českej republiky, či Poľska. Aj napriek tomu, že ochrana národnej identity je v Únii čoraz viac aktuálnou témou a aj napriek dôležitosti, ktorú čl. 4 ods. 2 ZEÚ nesie, nie každý členský štát má svoju národnú identitu zadefinovanú. V rámci skúmania bol stanovený aj druhý cieľ a to zamerať sa na národnú identitu Nemecka a Poľska. Národná identita oboch krajín je vyjadrená klauzulou večnosti v ich ústavách, tak ako to konštatovali ich ústavné súdy v judikatúrach, v rámci ktorých sa širšie venovali tejto tématike.

Nemecký Ústavný súd vytváral svoju národnú identitu postupne, počnúc zavedením dozoru nad dodržiavaním ľudských práv zo strany Únie a neskoršou kontrolou *ultra vires*. K širšiemu definovaniu národnej identity došlo v rozhodnutí *Lisabon*, v ktorom súd konštatoval, že čl. 79 ods. 3 nemeckej ústavy je večnou klauzulou a takisto vymedzil oblasti, do ktorých nemôže EÚ zasahovať.

Poľský Ústavný súd, definoval poľskú národnú identitu v roku 2004, v konaní, v ktorom sa zaoberal prístupovou zmluvou Poľska k EÚ. Tu určil, že čl. 90 poľskej ústavy je večnou klauzulou a naopak nedefinoval oblasti, do ktorých nemôže zasahovať Únia, tak ako to spravil nemecký Ústavný súd, ale venoval sa zásadám v ústave, ktoré považuje za kľúčové pri ochrane národnej identity. Vo všeobecnosti je možné určiť, že ústavou chránené zásady/princípy patria do týchto kategórií: ochrana základných princípov organizácie štátu, suverenita štátu, princíp demokracie, štátne symboly, ciele štátu, ochrana ľudskej dôstojnosti, základné práva a právny štát.

Aj keď je projekt Európskej únie vo svete jedinečným, nie je perfektným. Rozmanitosť, ktorá má podľa hesla Únie spájať 27 krajín do jedného zoskupenia pomaly naráža na svoje limity, ktoré jednotlivé štáty definujú ako svoju národnú identitu, ktorú sa Únia zaviazala riešiť. Ústavné súdy členských štátov si vytvorili jurisdikciu opoňovaním, či už rozhodnutiam SDEÚ alebo poukazovaním na konanie *ultra vires* a to ešte pred vznikom Európskej únie ako ju poznáme teraz. Možno povedať, že akceptovaním judikatúry ústavných súdov členských štátov, vo veci prednosti práva EÚ a národnej identity si EÚ na

seba uplietla bič. Avšak, pri skúmaní predmetných judikátov a pozadia daných konaní je potrebné poukázať, že či už návrhy, ktoré konania iniciovali ale aj rétorika a postupy ústavných súdov vždy rešpektovali princíp lojálnej spolupráce. Takéto rešpektovanie princípov nemožno badať vo vzťahu k Poľsku, poľskému ústavnému súdu a jednotlivým navrhovateľom na začatie ústavných konaní. Aj keď si Poľsko v skoršej judikatúre zadefinovalo obsah svojej národnej identity, možno vidieť, že tento koncept sa môže javiť ako zbraň v rukách euroskepticizmu. Pri analýze udalostí, ktoré sa odohrávajú v Poľsku možno za súčasnej poľskej vlády konštatovať odmietanie a obchádzanie právneho systému EÚ, za simultánneho benefitovania z projektu EÚ, bez vôle opustiť toto medzinárodné zoskupenie. Naskytá sa otázka, či existuje efektívny spôsob, akým sa vie Únia proti takémuto správaniu brániť. Aktivácia čl. 7 ZEÚ (aj proti Poľsku) sa dovedna javí ako neefektívna a zdĺhavá. Je čas rozmýšľať o novelizácii Zmlúv?

Zdroje

1. ASTENGO, F.: *Karlsruhe-Luxemburg: A New Distance after the 2009 Lisbon Treaty Ruling*. In *Revue québécoise de droit international*, 2012, 25-1, str. 155-173.
2. BLAGOJEVIĆ, A.: *Procedures regarding National Identity Clause in the National Constitutional Court's and the CJEU's Case-Law*. In *Procedural Aspects of EU Law: EU and Comparative Law Issues and Challenges Series*, 2017, str. 210-238.
3. BOOM, S.: *The European Union after the Maastricht Decision: Will Germany Be the "Virginia of Europe?"*. In *the American Journal of Comparative Law*, 43(2),1995, str. 177-226.
4. DINGFELDER STONE, J.: *Agreeing to Disagree: The Primacy Debate Between the German Federal Constitution Court and the European Court of Justice*. In *Minnesota Journal of International Law*, 2016, cit. poznámka 10, str. 127-165.
5. ECB, BVerfG, 2 BvR 859/15.
6. HEGEDUS, D.: *Why Hungary and Poland Block the EU Budget Deal*. 25. november 2020, [online, 17. August 2021], dostupné na: <https://ruleoflaw.pl/why-hungary-and-poland-block-the-eu-budget-deal/>.
7. *Honeywell*, BVerfG, 2 BvR 2661/06.
8. JAWACZEWSKI, J.: *Polexit or Judicial Dialogue?* In *Verfassungsblog.de*, 19. júl 2021, [online, 20. august 2021], dostupné na: <https://verfassungsblog.de/polexit-or-judicial-dialogue/>.
9. KOCHNEVOV, D.- PECH, L.- SCHEPELLE LANE, K.: *Protecting the Rule of Law in the EU*. In *Verfassungsblog.de*, marec 2018

- [online, 20.8. 2021], dostupné na: <https://verfassungsblog.de/category/debates/protecting-the-rule-of-law-in-the-eu/>.
10. *Lisabon*, BVerfGE, 2 BvE 2/08.
  11. *Maastricht*, BverfG, 2 BvR 2134/92 a 2159/92.
  12. *OMT*, BVerfG, 2 BvR 2728/13.
  13. PECH, L.-WACHOWIEC, P.- MAZUR, D.: *1825 Days Later: The End of the Rule of Law in Poland (Part I)*, In *Verfassungsblog.de*, 13.január 2021, [online, 20.augusta 2021], dostupné na: <https://verfassungsblog.de/1825-days-later-the-end-of-the-rule-of-law-in-poland-part-i/>.
  14. Prebiehajúce konanie na poľskom Ústavnom súde, sp. zn. K 3/21.
  15. *Rozsudok ESLP z 22. júla 2021, Reczkowicz proti Poľsku*, sťažnosť č. 43447/19.
  16. Rozhodnutie francúzskej Ústavnej rady č. 2006-540 DC z 27. júla 2006.
  17. Rozsudok poľského Ústavného súdu z 15. júna 2021, sp. zn. P 7/20.
  18. Rozsudok poľského Ústavného súdu z 18. mája 2005, sp. zn. K 18/04.
  19. Rozsudok poľského Ústavného súdu z 24. novembra 2010, sp. zn. K 32/09 (*Lisabonská zmluva*).
  20. Rozsudok španielskeho Ústavného súdu, vec Rs. 1/2004 zo dňa 13. Decembra 2004.
  21. RULE OF LAW.: *On the PM Morawiecki motion to the Constitutional Tribunal regarding EU treaties conformity with the Polish Constitution (case K 3 /21)*. In *ruleoflaw.pl*, 27. apríl 2021, [online, 20. august 2021], dostupné na: <https://ruleoflaw.pl/on-the-pm-morawiecki-motion-to-the-constitutional-tribunal-regarding-eu-treaties-conformity-with-the-polish-constitution-case-k-3-21/>.
  22. SIMON ŚLEDZIŃSKA, A.-ZIÓŁKOWSKI, M.: *Constitutional Identity of Poland: Is the Emperor Putting On the Old Clothes of Sovereignty?* In C. Calliess & G. Van der Schyff (Eds.), *Constitutional Identity in a Europe of Multilevel Constitutionalism*, Cambridge: Cambridge University Press. str. 243-267.
  23. *Solange I*, BVerfGE 37, 271 2 BvL 52/71, §285.
  24. Tlačová správa č. 32/2020 z 5. mája 2020 k rozsudku BVerfG, 2 BVR 859/15. bod IV.
  25. Tlačová správa k P 7/20: *The obligation of an EU Member State to implement interim measures pertaining to the organisational structure and functioning of constitutional authorities within the judicial branch of government of that Member State*. 14. júl 2021, [online, 23.august 2021].
  26. Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) z 19. novembra 2019, A. K. proti Krajowa Rada Sądownictwa a CP a DO proti Sąd Najwyższy, spojené veci C- 585/18, C-624/18 a C-625/18 ECLI:EU:C:2019:982 a, a Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) z 2. marca 2021, A.B.

- a i. v. Krajowa Rada Sądownictwa a i., C-824/18, *A.B. a ostatní*, ECLI:EU:C:2021:153.
27. Rozsudok Súdneho dvora z 15. júla 1964, Flaminio Costa proti E.N.E.L, 6/64, ECLI:EU:C:1964:66.
  28. Rozsudok Súdneho dvora z 22. októbra 1987, Foto-Frost proti Hauptzollamt Lübeck-Ost, 314/85, ECLI:EU:C:1987:452.
  29. Rozsudok Súdneho dvora zo 17. decembra 1970. Internationale Handelsgesellschaft mbH proti Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, 11/70, ECLI:EU:C:1970:114.
  30. Uznesenie podpredsedu Súdneho dvora zo 14. júla 2021, Európska komisia v. Poľská republika, C-204/21, ECLI:EU:C:2021:593.
  31. Uznesenie Súdneho dvora (veľká komora) z 8. apríla 2020, Európska komisia proti Poľskej republike, C- 791/19 R, ECLI:EU:C:2020:277.
  32. VON BOGDANDY, A.- SCHILL S.: *Overcoming Absolute Primacy: Respect for National Identity Under the Lisbon Treaty*. In *Common Market Law Review*, 2011, vol. 48, str. 1417-1454.
  33. WÓJCIK, A.: *Judge Biernat: Prime Minister's motion to the Constitutional Tribunal creates a false conflict between EU law and the Constitution*. In *ruleoflaw.pl*, 13.júl 2021, [online, 21.august 2021], dostupné na: <https://ruleoflaw.pl/morawiecki-motion-constitutional-tribunal-poland-eu-law/>.
  34. WÓJCIK, A.: *The President, Prosecutor general, and Sejm support the PM's motion to the Constitutional Tribunal that leads to legal PolExit*. In *ruleoflaw.pl*, 14.júl 2021, [online, 20.august 2021], dostupné na: <https://ruleoflaw.pl/the-president-prosecutor-general-and-sejm-support-the-pms-motion-to-the-constitutional-tribunal-that-leads-to-legal-polexit/>.

PRÁVNÁ ÚPRAVA ASISTOVANEJ SAMOVRAŽDY A EUTANÁZIE V NÁRODNOM A MEDZINÁRODNOM KONTEXTE¹

JUDr. Jakub Lorko, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
jakub.lorko@flaw.uniba.sk

Mgr. Lenka Miklóssyová

KPMG Legal s.r.o
lmiklossyova@kpmg.sk

Právna úprava asistovanej samovraždy a eutanázie v národnom a medzinárodnom kontexte

V predkladanom príspevku autori v prvej časti vymedzujú rozdiely medzi konaním napĺňajúcim znaky eutanázie a asistovanej samovraždy a v kontexte uvedených konaní analyzujú ich trestnoprávne aspekty v podmienkach Slovenskej republiky. V druhej časti príspevok cieľi na postupnú liberalizáciu v zmysle dekriminalizácie asistovanej samovraždy prostredníctvom optiky ESLP a zahraničných súdov.

Rechtliche Regelung der Sterbehilfe und Sterbehilfe im nationalen und internationalen Kontext

Im ersten Teil des Artikels definieren die Autoren die Unterschiede zwischen Verfahren, die die Merkmale der Sterbehilfe und Sterbehilfe erfüllen, und analysieren im Rahmen dieser Verfahren deren

¹ Tento článok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-19-0102. This article was supported by the scientific project APVV-19-0102 of the Slovak Research and Development Agency.

strafrechtliche Aspekte unter den Bedingungen der Slowakischen Republik. Im zweiten Teil zielt das Papier auf eine schrittweise Liberalisierung im Hinblick auf die Entkriminalisierung der Beihilfe zum Suizid aus der Sicht des EGMR und ausländischer Gerichte.

Legal regulation of assisted suicide and euthanasia in the national and international context

In the first part of the article, the authors define the differences between the proceedings fulfilling the characteristics of euthanasia and assisted suicide and in the context of these proceedings analyze their criminal aspects in the conditions of the Slovak Republic. In the second part, the paper aims at gradual liberalization in terms of the decriminalization of assisted suicide through the lens of the ECHR and foreign courts.

Kľúčové slová: asistovaná samovražda, eutanázia, trestný čin, medzinárodný trend, právo na sebaurčenie, ľudské práva

Schlüsselbegriffe: Sterbehilfe, Sterbehilfe, Kriminalität, Internationaler Trend, Selbstbestimmungsrecht, Menschenrechte

Keywords: assisted suicide, euthanasia, crime, international trend, right to self-determination, human rights

Úvod

Právo na život a na jeho ochranu je nepochybne jedno z najdôležitejších základných ľudských práv, ktoré majú neodmysliteľne patriť každej ľudskej bytosti. Toto tvrdenie podporuje aj fakt, že právo na život je chránené jednak v medzinárodnoprávných dokumentoch, a to najmä Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“), ale aj vo vnútroštátnom právnom poriadku.² Dohovor prikladá ochrane práva na život vysokú dôležitosť, čo je zrejme z jeho prioritného zaradenia do rebríčka ním chránených hodnôt. Rovnaký trend môžeme badať aj v trestnom práve, kde je zásah do práva na život zaradený do prvej hlavy osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ“), čím sa vyjadruje dôležitosť ochrany tejto hodnoty v Slovenskej republike.

K právu na život však neoddeliteľne patrí aj otázka existencie práva na smrť, respektíve smrť podľa požiadaviek, potrieb a predstáv osoby, o ktorej život ide. V modernej spoločnosti sa totiž čoraz viac kladie dôraz na autonómiu jednotlivca a jeho právo na slobodné rozhodova-

² Pozri napr. čl. 14 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

nie o všetkých otázkach, ktoré sa ho týkajú. Táto téma je však dlhodo- bo veľmi kontroverznou témou, pričom každá krajina Európskej únie vyjadruje svoj názor na túto problematiku práve vo svojom právnom poriadku. V medzinárodnom kontexte totiž môžeme vnímať krajiny, ktoré na jednej strane spektra asistovaných samovraždu a/alebo eutaná- ziu povoľujú a právny poriadok im poskytuje ochranu, alebo na druhej strane spektra tieto skutky prísne zakazujú a kvalifikujú ich ako trestné činy. V článku sa budeme venovať otázkam, ktoré s touto problemati- kou neoddeliteľne súvisia, pričom sa zameriavame aj na aktuálnu judi- katúru a sumarizáciu právnych názorov, ktoré v národnom aj medziná- rodnom kontexte túto problematiku sprevádzajú.

1. Eutanázia z pohľadu slovenského právneho poriadku

Keďže v slovenskom právnom poriadku je život a zdravie člove- ka najdôležitejšou chránenou hodnotou, trestnoprávne sankcie za ukon- čenie života inej osoby patria medzi najprísnejšie sankcie zakotvené v slovenskom trestnom práve hmotnom. Trestné činy sú v TZ zaradené do jednotlivých hláv podľa dôležitosti chránených objektov počínajúc trestnými činmi proti životu a zdraviu. V prvej hlave TZ teda nájdeme aj trestný čin úkladnej vraždy alebo vraždy, podľa ktorých by sa podľa stavu *de lege lata* mala sankcionovať aj eutanázia.

Eutanázia, pochádzajúca z gréckeho slova „*dobrá*“ alebo „*milo- srdná*“ smrť je podľa všeobecnej definície úmyselné ukončenie živo- ta pacienta, ktorý trpí nevyliciteľnou alebo smrteľnou chorobou.³ Ukončenie života pacienta pritom vykonáva osoba odlišná od pacienta samotného, avšak na jeho žiadosť, resp. v súlade s jeho vôľou. Podľa odbornej literatúry poznáme viaceré druhy eutanázie, najdôležitejšie delenie je však na eutanáziu aktívnu a pasívnu. Aktívna eutanázia je aktívne konanie osoby A priamo súvisiace s usmrtením osoby B, ktoré- ho motívom je súcit, a teda je vykonané v súlade s vôľou umierajúcej osoby. Ide napríklad o intravenózne podanie smrtiacej látky pacientovi inou osobou.⁴ V prípade pasívnej eutanázie ide o pasívne konanie osoby,

---

³ VRÁBLOVÁ, M., ZEMAN, Ž., 2019. K niektorým aspektom problematiky eutanázie. In: MARKOVA, V. ed., 2019. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov zo 7. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou.* [online]. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 105 – 135. ISBN 978-80-8054-812-4. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost>.

⁴ Tamtiež.

ktoré smeruje k usmrteniu pacienta, a to napríklad odopretie zdravotnej starostlivosti alebo ustúpenie od jej poskytovania (odpojenie od život udržujúcich prístrojov).⁵ V tomto kontexte je ale potrebné spomenúť aj tzv. negatívny reverz pacienta, v ktorom vyhlasuje, že konkrétny lekárske úkon alebo zdravotnú starostlivosť odopiera. V tomto prípade bolo Ústavným súdom Českej republiky v roku 2001 judikované, že právo pacienta nebyť liečený je silnejšie než povinnosť lekára liečiť, a preto nevykonanie lekárskeho úkonu je postupom *lege artis*, samozrejme za podmienky, že samotný pacient vykonanie takéhoto úkonu odmietol.⁶ Rovnaký prístup platí aj na území Slovenskej republiky, a teda aj keby mal lekár vedomosť o tom, že nevykonanie lekárskeho úkonu alebo odopretie zdravotnej starostlivosti spôsobí pacientovu smrť a považoval by ju zo súcitu za vykúpenie z pacientovho trápenia, a teda by toto konanie, resp. nekonanie vykazovalo znaky pasívnej eutanázie, pokiaľ samotný pacient slobodne vyjadrí vôľu nebyť liečený, jeho postup a aj postup lekára je postupom v súlade s právnym poriadkom.

Podľa slovenského právneho poriadku je skutok eutanázie (rovnaako aktívnej aj pasívnej) postihnutelný trestným právom a môžeme ho podradiť pod skutkovú podstatu trestného činu úkladnej vraždy podľa § 144 TZ: „*Kto iného úmyselne usmrtil s vopred uváženou pohnútkou, potrestá sa odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov.*“⁷ alebo vraždy podľa § 145 TZ: „*Kto iného úmyselne usmrtil, potrestá sa odňatím slobody na pätnásť rokov až dvadsať rokov.*“⁸ Jediným rozdielom, ktorý odlišuje dané skutkové podstaty je prítomnosť vopred uváženej pohnútky. Vopred uvážená pohnútka podľa judikatúry predstavuje, že rozhodnutie usmrtiť iného je sformované dlhší časový úsek pred samotnou realizáciou zámeru.⁹ Rozhodnutie pritom musí spĺňať určité vlastnosti, aby sa dalo považovať za uvážené. Musí ísť o také rozhodnutie, ktoré sa formuje aspoň čiastočne na základe intelektuálnej (rozumovej) činnosti tvorby vôle páchatel'a.¹⁰ „*V praxi znak „vopred uvážená pohnútka“ pri trestnom čine úkladnej vraždy podľa § 144 TZ treba*

---

⁵ VRÁBLOVÁ, M., ZEMAN, Ž., 2019. K niektorým aspektom problematiky eutanázie. In: MARKOVA, V. ed., 2019. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov zo 7. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou.* [online]. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 105 – 135. ISBN 978-80-8054-812-4. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost>.

⁶ Nález Ústavného súdu ČR z 18. mája 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000.

⁷ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 144.

⁸ Tamtiež, § 145.

⁹ BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 10. ISBN 9788074003943.

¹⁰ Tamtiež.

vykladať reštriktívne tak, že páchatel'ovi musí byť spravidla dokázaná kvalitnejšia príprava alebo aspoň dlhodobejšia plánovitosť k úmyselnému usmrteniu.¹¹ Vopred uvážená pohnútka sa teda posudzuje v každom prípade individuálne, podľa skutkových okolností daného prípadu a v praxi je náročné nakresliť presné hranice medzi vraždou a úkladnou vraždou. Konanie páchatel'a, ktorý vykoná eutanáziu však takmer spravidla bude možné podriadiť pod skutkovú podstatu úkladnej vraždy, a to z toho dôvodu, že vykonanie tohto úkonu spravidla vyžaduje istú mieru plánovitosti, a to napríklad prípravu prostriedkov alebo komunikáciu s pacientom, ktorý o eutanáziu žiada a následné vytvorenie vôle páchatel'a jeho želanie splniť.

Akt eutanázie môže byť vykonaný napríklad aj rodinným príslušníkom alebo známym pacienta, ktorý skutok zrealizuje z ľútosťi, v snahe pacientovi pomôcť alebo zabrániť jeho bolesti. V tomto prípade v závislosti od skutkových okolností, ak by páchatel' konal v afekte ovplyvnený momentálnou situáciou, napríklad po počutí pacientových výkrikov od bolesti alebo jeho prosieb o ukončenie jeho trápenia, mohli by sme trestný čin kvalifikovať aj ako vraždu podľa § 145 TZ. Zároveň však eutanázia môže byť vykonaná aj zdravotníckym pracovníkom, ktorý mnohokrát lepšie disponuje potrebnými vedomosťami alebo prostriedkami, ktoré sú k skráteniu života pacienta potrebné. V tomto kontexte je však potrebné poukázať aj na fakt, že podľa výkladových pravidiel uvedených v TZ je eutanázia uskutočnená lekárom alebo iným zdravotníckym pracovníkom dokonca znakom kvalifikovanej skutkovej podstaty, a to konkrétne (ak by išlo o úkladnú vraždu) podľa § 144 ods. 2 písm. c) TZ – závažnejším spôsobom konania, ktorým je podľa § 138 písm. h) TZ porušenie dôležitej povinnosti vyplývajúcej z páchatel'ovho zamestnania, postavenia alebo funkcie alebo uloženej mu podľa zákona. Taktiež môžeme uvažovať nad uplatnením kvalifikačného znaku „na chránenej osobe“ v § 144 ods. 2 písm. d) TZ, pričom chránenou osobou je podľa § 139 ods. 1 písm. f) TZ aj chorá osoba.¹² V tomto prípade hrozí páchatel'ovi trest odňatia slobody v trvaní 25 rokov až doživotie¹³, ktorý môže byť modifikovaný iba prípadným mimoriadnym znížením trestu podľa § 39 ods. 3 písm. b) TZ a to na trest nie kratší než 8 rokov. Samozrejme, mimoriadne zníženie trestu je fakultatívnym rozhodnutím súdu, na ktoré neexistuje žiadny právny nárok a v danom

---

¹¹ Tamtiež.

¹² V kontexte núdzového stavu vyhláseného počas pandémie ochorenia COVID-19, ak by napríklad ošetrujúci zdravotnícky personál vyhovel žiadosti pacienta napojeného na dýchacie prístroje o odpojenie, prichádza do úvahy aj aplikácia kvalifikačného znaku „za krízovej situácia“ podľa § 144, resp. § 145 ods. 3 písm. c) TZ.

¹³ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 144 ods. 2 písm. c) TZ.

prípade by prichádzalo do úvahy len v niektorých prípadoch v závislosti od konkrétnych okolností. Na splnenie podmienok pre mimoriadne zníženie trestu by súd musel mať zato, že vzhľadom na okolnosti prípadu alebo vzhľadom na pomery páchatel'a by použitie trestnej sadzby odňatia slobody ustanovenej zákonom bolo pre páchatel'a neprimerane prísne a že možno účel trestu dosiahnuť i trestom kratšieho trvania.¹⁴

2. Asistovaná samovražda z pohľadu slovenského právneho poriadku

Asistovaná samovražda sa na rozdiel od eutanázie vyznačuje tým, že smrteľne alebo ťažko chorý pacient požiada o pomoc inú osobu, ktorá nejakým spôsobom zabezpečí, aby mohol byť akt usmrtenia vykonaný, ale ku konkrétnej realizácii tohto aktu pristupuje pacient samotný. V tomto prípade nejde výlučne o konanie inej osoby, ktorá by usmrtenie pacienta kauzálne zapríčinila, ale o prípad, kedy pacient požiada o pomoc s ukončením jeho života, pretože z rôznych príčin (najmä zdravotných) takýto akt nedokáže vykonať sám. Môže sa takto uskutočniť napríklad poskytnutím látky, ktorú si pacient sám podá alebo iným konaním, ktoré zjednodušuje postup pacienta smerujúci k ukončeniu jeho života. Špeciálnou kategóriou asistovanej samovraždy je tzv. lekárske asistovaná samovražda, kde sa vyskytuje špeciálny subjekt, a to zdravotnícky pracovník. „*Lekárska asistencia pri samovražde predstavuje pomoc spočívajúcu v zaobstaraní, prichystaní, pripravení či podaní prostriedkov alebo sprostredkovaní látky alebo zariadenia, či vytvorenia prostredia na pacientovo sebausmrtenie, prípadne v poučení o užití prostriedkov alebo látok.*“¹⁵

Konanie páchatel'a v tomto prípade môže spravidla naplniť skutkovú podstatu trestného činu účasti na samovražde, pričom však pod skutkovú podstatu tohto trestného činu možno zahrnúť aj iné konanie, než len akt asistovanej samovraždy. Pri účasti na samovražde môže totiž konanie páchatel'a „*okrem pomoci spočívať aj v pohnutí k takému konaniu, prípadne vo vykonaní úkonu, ktorého charakter sa odlišuje od úkonu zdravotnej starostlivosti (napr. zaobstaranie zbrane).*“¹⁶ V závislosti od konania zdravotníckeho pracovníka, prípadne inej pomocnej osoby

---

¹⁴ Tamtiež, § 39 ods. 1 TZ.

¹⁵ BELEŠ, A., 2017. Niektoré aspekty účasti na samovražde a komparácia právnych úprav vo vybraných krajinách. In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae, 2017. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, s. 5. ISSN 2729-8027. Dostupné na internete: <https://afi.flaw.uniba.sk/index.php/AFI/issue/view/21/20>.

¹⁶ Tamtiež.

sa rozlišuje aj závažnosť spáchaného skutku. V prípade ak zdravotnícky pracovník aktívne koná, napríklad podaním smrteľnej látky pacientovi na jeho žiadosť (napríklad vloženie smrteľnej dávky lieku pacientovi do úst), ide o eutanáziu, ktorá sa v slovenskom právnom poriadku kvalifikuje ako vražda, prípadne úkladná vražda. Ak zdravotnícky pracovník, prípadne iná osoba poskytne pacientovi prostriedky, ktoré sám využije k ukončeniu svojho života, kvalifikujeme skutok ako trestný čin účasti na samovražde podľa § 154 TZ.¹⁷ Odlišnosť spočíva aj v dĺžke trvania trestu odňatia slobody, ktorý pri účasti na samovražde predstavuje narozdiel od úkladnej vraždy alebo vraždy „iba“ 6 mesiacov až tri roky.¹⁸

3. Rozhodovacia prax Európskeho súdu pre ľudské práva

Otázkami legalizácie, resp. dekriminalizácie inštitútov asistovanej samovraždy a eutanázie sa vo viacerých prípadoch zaoberal aj Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“). V daných rozhodnutiach môžeme postupom času vnímať viac sa rozvíjajúce liberálne tendencie, avšak samotná podstata otázky, či je asistovaná samovražda alebo eutanázia v modernej spoločnosti javom žiadaným alebo nežiadaným sa ESLP prívetlmi nezaoberal. Vo väčšine prípadov súd posudzoval iba otázku prípustnosti tvrdených zásahov do práv, ktoré sú chránené Dohovorom, avšak podmienky, ktoré stanovuje vnútroštátna legislatíva pre úpravu prípustnosti daných inštitútov ponecháva na slobodnom rozhodnutí danej krajiny. Napriek tomu považujeme za dôležité spomenúť aspoň niektoré míľniky v rozhodovacej činnosti ESLP pre poskytnutie lepšieho kontextu pre čitateľa.

3.1 Prípady Pretty vs. Spojené Kráľovstvo¹⁹

Prípady Pretty vs. Spojené Kráľovstvo bol prvým dôležitým prípadom v tejto oblasti, ktorým sa ESLP zaoberal. K rozhodnutiu súd dospel v roku 2002. Sťažovateľkou bola v danom prípade 43-ročná pani Diana Pretty. Trpela progresívnym neurodegeneratívnym ochorením motorických neurónov, ktoré súvisí s postupným ochabovaním svalov. Toto

¹⁷ BELEŠ, A., 2017. Niektoré aspekty účasti na samovražde a komparácia právnych úprav vo vybraných krajinách. In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae, 2017. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, s. 3 – 21. ISSN 2729-8027. Dostupné na internete: <https://afi.flaw.uniba.sk/index.php/AFI/issue/view/21/20>.

¹⁸ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, § 154.

¹⁹ Pretty proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 2346/02, rozsudok z 29. apríla 2002.

ochorenie nie je liečiteľné, súčasná medicína ho nedokáže ani zvrátiť a ani zmierniť. Stav žiadateľky dospel do pokročilého štádia a na život jej ostávalo iba niekoľko týždňov. Bola ochrnutá od krku nadol a takmer nedokázala hovoriť, výživu prijímala iba cez trubicu, ale jej mentálne schopnosti neboli chorobou ovplyvnené. Jej mentálna kapacita ostala nedotknutá, a preto bola plne schopná robiť vlastné rozhodnutia. Jej práním bolo ukončiť svoj život v úsilí vyhnúť sa trápeniu a strachu z udusenía ale vzhľadom na jej fyzickú kondíciu nemohla tento krok urobiť bez pomoci tretej osoby. Požiadala preto o pomoc manžela, ktorý bol ochotný jej pranie splniť, avšak podľa anglického práva by za takýto akt znášal následky podľa anglického zákona o samovražde.²⁰

Vo svojej sťažnosti tvrdila, že absolútny zákaz asistovanej samovraždy a eutanázie vnútroštátnym právom porušuje jej práva ustanovené v článkoch 2, 3, 8, 9 a 14 Dohovoru. Podľa nej článok 2 Dohovoru nechráni iba právo na život, ale taktiež právo voľby žiť alebo zomrieť. Čo sa týka článku 3 Dohovoru, sťažovateľka argumentovala tým, že trápenie, ktoré jej spôsobovala choroba sa dá prirovnať k „neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu“, a preto má štát pozitívny záväzok ju od tohto utrpenia uchrániť, najmä z dôvodu, že jej smrti sa už tak či tak nedá nijak medicínsky zabrániť. Článok 8 Dohovoru napadla pre nemožnosť plne realizovať svoje právo na sebaurčenie, ktoré podľa nej zahŕňa aj právo na rozhodovanie o svojom tele podľa vlastného uváženia, čo zahŕňa aj právo vybrať si kedy a ako zomrieť v súlade s jej predstavami.²¹ Ďalej sa odvolávala na článok 9, kde namietala, že zákazom asistovanej samovraždy je porušené jej právo prejaviť svoje presvedčenie a pod článkom 14 tvrdila, že tento zákaz je diskriminujúci voči ľuďom, ktorí kvôli handicapu nie sú schopní spáchať samovraždu bez pomoci, pričom telesne zdatné osoby si podľa vnútroštátneho práva na rozdiel od nich môžu uplatniť právo na smrť.²²

Súd v tomto prípade pri svojom rozhodovaní dospel k viacerým veľmi dôležitým a zároveň zaujímavým záverom. Po prvé: „Článok 2 Dohovoru sa zameriava výlučne na ochranu života a štáty majú iba povinnosť chrániť život. Právo na život však v sebe nezahŕňa aj právo na smrť. Predmetný článok nemôže byť bez toho, žeby bolo prekrútené jeho znenie, interpretovaný tak, že udeľuje diametrálne odlišné právo zomrieť, ani nemôže vytvoriť právo na sebaurčenie v tom zmysle,

²⁰ DOLEŽAL, A.: Eutanázie a rozhodnutí na konci života. Právni aspekty. Praha: Academia, 2017, s. 54-56. ISBN 978-80-200-2687-3.

²¹ ČAHOJOVÁ, K. – MURÁŇOVÁ, M.: Eutanázia a asistovaná samovražda z pohľadu judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. In: Justičná revue, roč. 66, 2014, č. 2, s. 234. ISSN 1335-6461.

²² Pretty proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 2346/02, rozsudok z 29. apríla 2002.

že by jednotlivcovi udeľoval právo zvoliť si smrť radšej než život.²³ V súvislosti s porušením článku 3 Dohovoru súd dospel k záveru, že: „porušenia tohto článku zahrňujú iba skutočné ublíženie na tele alebo intenzívne fyzické či psychické utrpenie. Utrpenie spôsobené prirodzene existujúcim ochorením, či už fyzické alebo psychické, môže spadať do pôsobnosti článku 3 Dohovoru len tam, kde existuje riziko, že bude zvýšené určitým zaobchádzaním, ktoré vyplýva napr. z podmienok väzby, vyhostenia alebo iných opatrení, za ktoré môžu byť zodpovedné štátne orgány.“²⁴ Posledným dôležitým výrokom v tomto rozhodnutí bola interpretácia článku 8 Dohovoru, ktorý upravuje právo na ochranu súkromného života. V zmysle judikatúry je zásah do tohto práva odôvodnený len v prípadoch, keď spĺňa podmienky testu proporcionality. Zásah teda musí byť primeraný, musí sledovať legitímny cieľ, musí byť nevyhnutný v demokratickej spoločnosti a vykonaný v súlade so zákonom. Každý štát má podľa súdu právomoc podľa svojho uváženia regulovať činnosti, ktoré by mohli predstavovať nebezpečenstvo pre iné osoby pomocou trestného práva. Čím vyšší zásah do právom chránenej hodnoty hrozí (v tomto prípade práva na život), tým viac prevláda ochrana verejného zdravia alebo bezpečnosti voči princípu osobnej autonómie.²⁵ „ESLP preto dospel k záveru, že všeobecný zákaz asistovanej samovraždy nie je neprimeraný cieľu ochrany života a v záujme ochrany práv iných ho možno považovať za nevyhnutný v demokratickej spoločnosti.“²⁶

3.2 Prípád Haas vs. Švajčiarsko²⁷

Pán Haas, ktorý bol švajčiarskym občanom trpel závažnou bipolárnou poruchou osobnosti, pričom tvrdil, že kvôli tomuto handicapu nie je schopný žiť svoj život dôstojným spôsobom. Na rozdiel od pani Pretty však bol schopný sám spáchať samovraždu, a teda nepotreboval asistenciu tretej osoby. Avšak pokiaľ išlo o spôsob sebausmrtenia, mal zato,

²³ Tamtiež.

²⁴ Tamtiež.

²⁵ VRÁBLOVÁ, M., ZEMAN, Ž., 2019. K niektorým aspektom problematiky eutanázie. In: MARKOVA, V. ed., 2019. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov zo 7. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou.* [online]. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 105 – 135. ISBN 978-80-8054-812-4. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost>.

²⁶ ČAHOJOVÁ, K. – MURÁŇOVÁ, M.: Eutanázia a asistovaná samovražda z pohľadu judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. In: *Justičná revue*, roč. 66, 2014, č. 2, s. 236. ISSN 1335-6461.

²⁷ Haas proti Švajčiarsku, sťažnosť č. 31322/07, rozsudok z 21. januára 2011.

že jediná rýchla a bezbolestná smrť môže byť uskutočnená iba podaním látky zloženej z barbiturátov, a preto žiadal o lekársky predpis na túto látku. V tomto prípade sa teda ESLP primárne zaoberal otázkou, či je porušením článku 8 Dohovoru (práva na súkromný život) skutočnosť, že osoba, ktorá chce na základe vlastnej vôle slobodne spáchať samovraždu je obmedzená podmienkami, ktoré sa týkajú prístupu k smrteľnej látke, ktorá by zaručila bezbolestnú smrť bez rizika zlyhania.²⁸

Napriek tomu, že v tomto prípade ESLP pripustil existenciu akéhosi práva na samovraždu, na druhej strane poprel existenciu práva na asistovanú samovraždu, ktoré by vyplývalo z Dohovoru a bolo by zaručené štátom. Vo výroku rozhodnutia súd potvrdil existenciu „*práva jednotlivca rozhodnúť sa, ako a kedy ukončiť svoj život, za predpokladu, že sa tento jednotlivec dokáže rozhodnúť sám.*“²⁹ V tomto ohľade je prijatie primeraných opatrení štátom jedným z aspektov práva na rešpektovanie súkromného života podľa článku 8 Dohovoru.³⁰ Existencia práva na samovraždu má podliehať dvom podmienkam, pričom jedna je spojená so slobodnou vôľou dotknutej osoby a druhá súvisí s jej schopnosťou podniknúť primerané opatrenia. Druhá podmienka je daná, ak právo na samovraždu môže uplatniť samotná dotknutá osoba.

Súd v rozhodnutí tiež pripomenul, že Dohovor je potrebné chápať ako celok, a preto je potrebné zamerať sa najmä na článok 2, ktorý chráni právo na život. Súd poznamenal, že drvivá väčšina členských štátov prikladá väčšiu váhu ochrane života jednotlivca než právu na ukončenie života a konštatoval, že rešpektovanie práva na život núti v každom prípade vnútroštátne orgány zabrániť osobe v ukončení života, ak sa jej rozhodnutie neprijme slobodne a s plným vedomím.³¹

3.3 Prípád Gross vs. Švajčiarsko³²

V roku 2013 nastal v rozhodovacej praxi ESLP určitý obrat k liberálnejším tendenciám, čo sa prejavilo práve v danom prípade. Gross vs. Švajčiarsko je prvým rozhodnutím, v ktorom ESLP vyslovil, že považuje postoj členského štátu k asistovanej samovražde za nezlučiteľný s článkom 8 Dohovoru.³³ Tento prípad teda otvoril dvere konkrétne-

²⁸ Tlačová správa ESLP o rozhodnutiach vo veciach konca života vo vzťahu k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, 2019. [online]. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_ENG.pdf.

²⁹ Haas proti Švajčiarsku, sťažnosť č. 31322/07, rozsudok z 21. januára 2011.

³⁰ Tamtiež.

³¹ Tamtiež.

³² Gross proti Švajčiarsku, sťažnosť č. 67810/10, rozsudok zo 14. mája 2013.

³³ *Gross v Switzerland: the Swiss regulation of assisted suicide infringes Article 8 ECHR*. In: Strasbourg observes, 2013. [online]. Dostupné na: <https://strasbourgobservers.com/2013/06/26/>

mu použitiu článku 8 Dohovoru v prípadoch týkajúcich sa asistovanej samovraždy bez toho, aby to znamenalo uznanie „práva na smrť“.

Sťažnosť sa týkala takmer 80-ročnej pani Gross, ktorá sa nedokázala zmieriť so svojou starobou, a preto už dlhšie vyjadrovala vôľu ukončiť svoj život. Sťažovateľka tvrdila, že je „*postupom času stále krehkejšia*“ a nebola ochotná „*naďalej trpieť úpadkom svojich fyzických a duševných schopností*“.³⁴ Netrpela žiadnou vážnou ani smrteľnou chorobou, no napriek tomu sa už v minulosti pokúsila spáchať samovraždu a po neúspechu sa rozhodla ukončiť svoj život smrteľnou dávkou barbiturátov, čo švajčiarska legislatíva nezakazovala. Preto požiadala o lekársky predpis štyroch praktických lekárov, ani jeden jej však nevyhovел z dôvodu obáv o svoju povesť alebo z prípadných súdnych sporov. Súd sa v prípade zaoberal predovšetkým otázkou, či štát poskytol dostatočné usmernenia vymedzujúce, či sú praktickí lekári oprávnení vydať lekársky predpis osobe v stave žiadateľky, a ak áno, za akých okolností. Želanie sťažovateľky získať na predpis smrteľnú dávku barbiturátov spadalo podľa rozhodnutia do práva na súkromie, teda pod článok 8 Dohovoru. Záverom rozhodnutia bolo, že vo švajčiarskej legislatíve neexistuje dostatočne jasne a zrozumiteľne formulované pravidlo, ktoré by sa týkalo podmienok vydania takéhoto predpisu pokiaľ ide o osobu, ktorá nie je v terminálnom štádiu svojho ochorenia alebo netrpí neznesiteľnými bolesťami. V takýchto prípadoch bolo totiž vydanie receptu švajčiarskou legislatívou povolené.³⁵ Zaujímavým faktom v tomto prípade bolo aj konštatovanie, že EŠLP sa nebude zaoberať otázkou, či je správne alebo nesprávne pani Gross smrteľnú dávku predpísať, keďže takéto posúdenie spočíva na štáte samotnom a na vnútroštátnej legislatíve.³⁶

Traja zo siedmich sudcov pripojili k rozhodnutiu Gross vs. Švajčiarsko svoje nesúhlasné stanovisko, kde tvrdili, že švajčiarska legislatíva je v tomto smere jasná a dostatočná, a tak prípad poputoval na rozhodnutie veľkému senátu. Ten však žiadne nové argumenty nepriniesol, a to z toho dôvodu, že švajčiarske úrady medzičasom infor-

---

gross-v-switzerland-the-swiss-regulation-of-assisted-suicide-infringes-article-8-echr/.

³⁴ European Court of Human Rights, 2013. *Information Note on the Court's case-law, No. 163*. [online]. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/documents/clin_2013_05_163_eng.pdf.

³⁵ VRÁBLOVÁ, M., ZEMAN, Ž., 2019. K niektorým aspektom problematiky eutanázie. In: MARKOVA, V. ed., 2019. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov zo 7. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. [online]. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 105 – 135. ISBN 978-80-8054-812-4. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost>.

³⁶ Tamtiež.

movali súd o sťažovateľkinom úmrtí, ktoré nastalo ešte v roku 2011, a to práve prostredníctvom inštitútu asistovanej samovraždy.

4. „Revolučné“ rozhodnutie Ústavného súdu v Rakúsku

V roku 2019 sa otázkou dekriminalizácie asistovanej samovraždy zaoberal aj rakúsky ústavný súd v prípade štyroch sťažovateľov, z ktorých dvaja odôvodňovali svoju žiadosť svojimi ťažkými a nevyliciteľnými chorobami.³⁷ Sťažovatelia tvrdili, že si z vlastnej vôle na základe svojej plnej spôsobilosti na právne úkony vybrali asistované umieranie v krajine, v ktorej je tento úkon legálny (najmä vo Švajčiarsku), ale pre zníženu mobilitu svoj presun do inej krajiny nedokážu uskutočniť bez pomoci ďalšej osoby. Tretí sťažovateľ, rovnako ťažko chorý avšak v počiatočnom štádiu svojej choroby tvrdil, že v prípade zhoršenia jeho zdravotného stavu nechce zostať odkázaný na pomoc iných osôb alebo dostať sa do stavu tzv. „duševného súmraku“ po podávaní vysokých dávok liekov proti bolesti.³⁸ Tento sťažovateľ bol v roku 2018 dokonca právoplatným rozsudkom súdu uznaný za vinného za zločin pomoci pri samovražde podľa § 78 rakúskeho trestného zákona (StGB), kedy na žiadosť svojej manželky, ktorej bola diagnostikovaná rakovina, pomohol k ukončeniu jej života jej vlastnou rukou. Štvrtý sťažovateľ odôvodňoval prípustnosť svojej žiadosti odkazom na svoju odbornú činnosť ako praktický lekár a odborník na anestéziológiu a intenzívnu starostlivosť, pri ktorej sa často stretával s prianím pacientov o asistované umieranie alebo aktívnu eutanáziu, ktoré nie je schopný splniť bez toho, aby bol zodpovedný za následky, ktoré takému konaniu priznáva trestné právo alebo disciplinárne predpisy.³⁹

Vo svojej žiadosti sťažovatelia tvrdili, že *„frekvencia samovrážd a pokusov o samovraždu v Rakúsku ukazuje, že § 78 Trestného zákona (StGB) nie je formulovaný tak, aby zmysluplne prispieval k preven-*

---

³⁷ Podobnou otázkou sa na začiatku roku 2020 zaoberal aj nemecký ústavný súd, ktorý v rozhodnutí asistovanú samovraždu nielen dekriminalizoval, ale dokonca ju označil za základné ľudské právo. *„Všeobecné právo na sebaurčenie zahŕňa aj právo na smrť podľa vlastného určenia. Toto právo zahŕňa slobodu vziať si vlastný život a prípadne sa uchýliť k pomoci, ktorú na tento účel dobrovoľne poskytnú tretie strany. Vtedy, keď sa pri uplatňovaní tohto práva jednotlivec rozhodne ukončiť svoj vlastný život, pričom dospel k tomuto rozhodnutiu na základe toho, ako osobne definuje kvalitu života a zmysluplnú existenciu, musí jeho rozhodnutie štát a spoločnosť v zásade rešpektovať ako akt autonómneho sebaurčenia.“* – Bundesverfassungsgericht, Press Release No. 12/2020, 26 February 2020.

³⁸ Verfassungsgerichtshof Freyung 8, A-1010 Wien, 139/2019-71, 11. December 2020.

³⁹ Tamtiež.

*cii samovrážd. Naopak, zákaz v ňom obsiahnutý iba núti trpiace ľudské bytosti ocitnúť sa v ponižujúcich situáciách alebo sa rozhodnúť pre asistovanú smrť v inej krajine, čo často znamená, že osoby, ktoré im pomáhajú tým páchajú trestný čin. Ak je potrebné túto cestu do inej krajiny absolvovať osamote, je dotknutá osoba nútená čas svojej smrti naplánovať tak, aby bola stále fyzicky schopná tento proces podstúpiť.*⁴⁰ Sťažovatelia okrem toho tvrdili, že povinnosť štátu zakázať asistované umieranie alebo povinnosť jednotlivca „žiť a trpieť“ nemožno odvodiť z článku 2 ani článku 8 práv Dohovoru a ani z iného základného práva, pričom právo jednotlivca na sebaurčenie má v každom prípade prednosť pred povinnosťou ochrany života štátom. Podľa nich je dekriminalizácia asistovaného umierania vhodnejším spôsobom, ako znížiť počet samovrážd, ako ukazujú aj príklady z iných krajín, a tým viac prispievajú k ochrane ľudského života, než zákaz asistovanú smrť vykonať.⁴¹

Rozhodnutie prinieslo významnú zmenu v § 78 StGB, ktorý znel nasledovne: „Každý, kto prinúti inú osobu, aby sa zabila, alebo jej v tom pomôže, bude potrestaný odňatím slobody na šesť mesiacov až päť rokov.“⁴² Ústavný súd v tomto prípade judikoval, že „fráza „alebo jej v tom pomôže“ sa pokladá za protiústavnú.“⁴³ Odôvodnenie tohto rozhodnutia spočívalo vo viacerých argumentoch. Ústavný súd argumentoval, že „medzi lekárskou vedou a zákonom by mal existovať konsenzus, že opatrenia, ktoré iba predlžujú proces umierania, nezodpovedajú požiadavkám svedomitej starostlivosti ani zásade konať v najlepšíšom záujme pacienta.“⁴⁴ Pri rozhodovaní sa súd zaoberal aj vybranými rozsudkami EŠLP, kde vyzdvihol napríklad už vyššie spomínané rozhodnutie Haas vs. Švajčiarsko, kde súd konštatoval, že „právo jednotlivca rozhodnúť sa, akým spôsobom a v akom čase ukončí svoj život, za predpokladu, že sa jednotlivec môže slobodne rozhodnúť a podľa toho konať, je jedným z aspektov práva na rešpektovanie súkromného života v zmysle článku 8 Dohovoru. Podľa názoru EŠLP musí byť toto právo zaručené spôsobom, ktorý nie je iba teoretický alebo iluzórny.“⁴⁵

Z dôvodu, že v štátoch, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, existujú značné rozdiely, a teda v tejto otázke neexistuje jasný konsenzus, EŠLP podľa rakúskeho ústavného súdu v konečnom dôsledku uznáva, že štáty majú široký priestor pre vytvorenie vlastných podmienok týkajúcich sa práva jednotlivca slobodne sa rozhodnúť, kedy

⁴⁰ Verfassungsgerichtshof Freyung 8, A-1010 Wien, 139/2019-71, 11. December 2020.

⁴¹ Tamtiež.

⁴² Strafgesetzbuch (StGB), § 78.

⁴³ Verfassungsgerichtshof Freyung 8, A-1010 Wien, 139/2019-71, 11. December 2020.

⁴⁴ Tamtiež.

⁴⁵ Tamtiež.

a ako ukončí svoj život. Ak krajina v tejto záležitosti zaujme liberálny prístup, EŠLP zastáva názor, že je potrebné prijať primerané opatrenia na predchádzanie jeho zneužívaniu. Právo na život chránené článkom 2 Dohovoru zaväzuje štáty predovšetkým k zavedeniu postupu, ktorý by zabezpečil, že rozhodnutie jednotlivca týkajúce sa ukončenia jeho života skutočne zodpovedá slobodnej vôli dotknutej osoby. „Právo na slobodné sebaurčenie, ako vyplýva z (rakúskej) ústavy, sa vzťahuje nielen na rozhodnutie a konanie osoby, ktorá je ochotná spáchať samovraždu, ale aj na právo tejto osoby využiť pomoc tretej strany (ktorá je ochotná poskytnúť takú pomoc). [...] Osoba, ktorá chce spáchať samovraždu, môže byť rôznymi spôsobmi závislá na pomoci inej osoby, aby mohla skutočne realizovať svoje vlastné rozhodnutie ukončiť svoj život zvolenými prostriedkami a má preto právo na realizáciu takéhoto rozhodnutia, a to zomrieť v dôstojnosti, a na tento účel musí mať možnosť využiť pomoc ochotnej tretej strany.“ Podľa názoru ústavného súdu môže zákaz samovraždy s pomocou tretej osoby predstavovať obzvlášť intenzívnu formu zásahu do práva jednotlivca na sebaurčenie. Pretože prípad, na ktorý sa vzťahuje druhá časť § 78 StGB, zakazuje asistovanú samovraždu bez výnimky, toto ustanovenie môže za určitých okolností prinútiť jednotlivca ukončiť svoj život ponižujúcim spôsobom, a v danej situácii už nemôže byť zaručená jeho ľudská dôstojnosť. Pokiaľ právny poriadok umožní dotknutej osobe dôstojne a na základe slobodného sebaurčenia v čase, ktorý si zvolí, ukončiť svoj život, môže to predĺžiť život tejto osoby, pretože sa necíti byť nútená ukončiť svoj život ponižujúcim spôsobom. Život dotknutej osoby sa preto nemusí skončiť priskoro, ak má možnosť ukončiť svoj život neskôr s pomocou tretej strany.⁴⁶ Rakúsky ústavný súd teda frázu „alebo jej v tom pomôže“ v § 78 StGB vyhlásil za protiústavnú a konštatoval, že „zákaz asistovanej samovraždy bez výnimky zbavuje jednotlivca práva rozhodnúť sa, kedy dôstojne ukončiť svoj život.“⁴⁷

Záver

V modernej demokratickej spoločnosti sa prikladá vysoká významnosť a ochrana práve právu na život. Tento trend môžeme vidieť v národnej aj medzinárodnej legislatíve, a rovnako aj v rozhodovacej praxi EŠLP, ktorý v prípadoch, ktoré sa týkali existencie práva na asistovanú samovraždu alebo eutanáziu vždy vyzdvihol ochranu života jed-

⁴⁶ Verfassungsgerichtshof Freyung 8, A-1010 Wien, 139/2019-71, 11. December 2020.

⁴⁷ Tamtiež.

notlivca ako dôležitejšiu a významnejšiu chránenú hodnotu. Čo sa týka trestného práva, jeho hlavným cieľom je ochrana spoločnosti, ochrana morálnych hodnôt, zachovanie poriadku v krajine a predchádzanie správania sa v spoločnosti, ktoré by mohlo iných jednotlivcov alebo celú spoločnosť ohrozovať. Preto sa aj porušenie alebo ohrozenie práva na život stretáva s najvyššími sankciami, ktoré sú v slovenskom trestnom práve hmotnom zakotvené. V tomto kontexte sa nám však naskytuje otázka, nakoľko má byť život človeka chránený, aby bola táto ochrana proporcionálna k jeho právu na sebaurčenie a slobode rozhodovať o vlastnom živote a koniec koncov aj o spôsobe, akým svoj život ukončí.⁴⁸ Aktuálne spoločenské trendy, kde rozvoj medicínskych technológií každodenne prispieva k predlžovaniu ľudského života vyvstáva otázka, kedy je udržiavanie pacienta pri živote pomocou podpory jeho vitálnych funkcií stále v jeho najlepšom záujme.

Podľa judikatúry EŠLP je právo na samovraždu právom, ktoré patrí pod právo na ochranu súkromia jednotlivca podľa článku 8 Dohovoru. Avšak v prípadoch, kedy je pacient síce spôsobilý slobodne sa rozhodnúť ukončiť svoj život, avšak z rôznych dôvodov už nedokáže toto rozhodnutie realizovať, vyvstáva otázka, či je právo na asistovanú samovraždu alebo eutanáziu súčasťou práva na samovraždu. EŠLP potvrdzuje, že nastavenie legislatívy týkajúcej sa týchto otázok spadá pod iniciatívu každej signatárskej krajiny, ktorá môže slobodne rozhodnúť o nastavení podmienok, pokiaľ sa tieto podmienky nepriečia niektorému z článkov Dohovoru. Na jednej strane sa teda nachádzajú krajiny, ako napríklad Švajčiarsko alebo Belgicko, ktoré asistovanú samovraždu a eutanáziu povoľujú, na druhej strane môžeme vidieť napríklad legislatívu slovenskú, ktorá tieto akty pokladá za trestné činy. Právo na asistovanú samovraždu a eutanáziu tak nepochybne ostáva nie len otázkou právnou, ale aj filozofickou a morálnou. Ako sa však rozhodnúť, čo je v demokratickej spoločnosti žiadané a čo nežiadané? Príspeje dekriminalizácia asistovanej samovraždy alebo eutanázie v jednotlivých krajinách k nárastu počtu ľudí, ktorí sa rozhodnú tento akt podstúpiť iba z dôvodu, že sa im naskytne jednoduchšia príležitosť takto urobiť? Rakúsky ústavný súd priniesol svojim rozhodnutím nový trend v danej tematike, ktorý má potenciál ovplyvniť vývinový trend rozhodovania súdov, nie len v okolitých krajinách, ale aj v Európskej únii ako celku. V odôvodnení svojho rozhodnutia rakúsky súd kon-

---

⁴⁸ BELEŠ, A., 2017. Niektoré aspekty účasti na samovražde a komparácia právnych úprav vo vybraných krajinách. In: *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, 2017. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, s. 3 – 21. ISSN 2729-8027. Dostupné na internete: <https://afi.flaw.uniba.sk/index.php/AFI/issue/view/21/20>.

štatoval, že dekriminalizácia asistovanej samovraždy zaručuje ľudskú dôstojnosť a povedie k zníženiu počtu samovrážd, toto však uvidíme až časom, keď nazbierame dostatok empirických údajov nato, aby sme tak mohli s istotou tvrdiť. Bez ohľadu na prijatie akýchkoľvek opatrení je nepochybné, že nie je možné zredukovať počet samovrážd vo svete až na nulu. Ak je teda rozhodnutie ukončiť svoj život slobodné a v súlade s vôľou dotknutej osoby, malo by jej byť zabránené v realizácii tohto rozhodnutia iba z dôvodu, že tento akt sama fyzicky vykonať nedokáže? Je len otázkou času, kam sa bude legislatíva v tomto smere uberať a či sa niektoré krajiny začnú inšpirovať aj rozhodovaním rakúskeho alebo nemeckého ústavného súdu. Koniec koncov, ako tvrdia aj niektorí autori a filozofovia, bez práva na smrť sa právo na život mení iba na povinnosť žiť.

Použitá literatúra

1. BELEŠ, A., 2017. *Niektoré aspekty účasti na samovražde a komparácia právnych úprav vo vybraných krajinách*. In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae, 2017. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, s. 3 – 21. ISSN 2729-8027. Dostupné na internete: <https://afi.flaw.uniba.sk/index.php/AFI/issue/view/21/20>.
2. BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár*. II. Diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 9788074003943.
3. ČAHOJOVÁ, K. – MURÁŇOVÁ, M.: *Eutanázia a asistovaná samovražda z pohľadu judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva*. In: Justičná revue, roč. 66, 2014, č. 2. ISSN 1335-6461.
4. DOLEŽAL, A.: *Eutanazie a rozhodnutí na konci života. Právni aspekty*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2687-3.
5. European Court of Human Rights, 2013. *Information Note on the Court's case-law, No. 163*. [online]. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/documents/clin_2013_05_163_eng.pdf.
6. Gross proti Švajčiarsku, sťažnosť č. 67810/10, rozsudok zo 14. mája 2013.
7. *Gross v Switzerland: the Swiss regulation of assisted suicide infringes Article 8 ECHR*. In: Strasbourg observes, 2013. [online]. Dostupné na: <https://strasbourgobservers.com/2013/06/26/gross-v-switzerland-the-swiss-regulation-of-assisted-suicide-infringes-article-8-echr/>.
8. Haas proti Švajčiarsku, sťažnosť č. 31322/07, rozsudok z 21. januára 2011.
9. Nález Ústavného súdu ČR z 18. mája 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000.

10. Pretty proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 2346/02, rozsudok z 29. apríla 2002.
11. Strafgesetzbuch (StGB).
12. *Tlačová správa ESLP o rozhodnutiach vo veciach konca života vo vzťahu k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd*, 2019. [online]. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_ENG.pdf.
13. Verfassungsgerichtshof Freyung 8, A-1010 Wien, 139/2019-71, 11. December 2020.
14. VRÁBLOVÁ, M., ZEMAN, Ž., 2019. K niektorým aspektom problematiky eutanázie. In: MARKOVA, V. ed., 2019. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov zo 7. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. [online]. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. ISBN 978-80-8054-812-4. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost>.
15. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

ZÁSADA NEMO TENETUR SE IPSUM ACCUSARE A JEJ VPLYV NA DOKAZOVANIE DROGOVEJ TRESTNEJ ČINNOSTI¹

JUDr. Igor Slovák

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
igor.slovak@flaw.uniba.sk

Zásada nemo tenetur se ipsum accusare a jej vplyv na dokazovanie drogovej trestnej činnosti

Príspevok sa zaoberá potencionálnym konfliktom efektívneho postihovania drogovej trestnej činnosti a zachovaním práva na obhajobu a spravodlivé súdne konanie jej páchatel'ov v zmysle čl. 6 Dohovoru. Zaoberá sa vplyvom zásady *nemo tenetur se ipsum accusare*, ktorá má svoj základ v ranom kánonickom práve na súčasný trestný proces (nie len) v Slovenskej republike a spochybnením zákonnosti vybraných, prevažne zaist'ovacích, úkonov trestného konania. Cieľom príspevku je poskytnúť odporúčania *de lege ferenda* pre každodenný boj policajných a justičných zložiek proti tomuto rozšírenému druhu kriminality.

Das Prinzip nemo tenetur se ipsum accusare und seine Auswirkungen auf den Nachweis von Drogenkriminalität

Der Artikel befasst sich mit dem Konfliktpotenzial einer wirksamen Verfolgung von Drogenkriminalität und der Wahrung der Rechte auf Verteidigung und ein faires Verfahren ihrer Täter im Sinne von Art. 6 des Übereinkommens. Es befasst sich mit dem Einfluss des im frühen kanonischen Recht begründeten Grundsatzes des nemo tenetur se ipsum accusare auf den laufenden Strafprozess (nicht nur) in der Slowakischen Republik und die Infragestellung der Rechtmäßigkeit ausgewählter, meist inhaftierter, krimineller Handlungen Verfahren. Ziel des Papiers ist es, de lege ferenda Empfehlungen für den täglichen Kampf von

¹ Príspevok spracovaný v rámci projektu APVV-17-0022 s názvom „Rímsko-kánonické vplyvy na slovenské verejné právo.“

Polizei und Justiz gegen diese weit verbreitete Kriminalitätsform zu geben.

The principle of nemo tenetur se ipsum accusare and its impact on proving drug crime

The article deals with the potential conflict of effective prosecution of drug crime and the preservation of the rights of the defense and fair trial of its perpetrators in the sense of Art. 6 of the Convention. It deals with the influence of the principle of nemo tenetur se ipsum accusare, which has its basis in early canon law on the current criminal process (not only) in the Slovak Republic and the questioning of the legality of selected, mostly detention, criminal proceedings. The aim of the paper is to provide de lege ferenda recommendations for the day-to-day fight of police and judicial forces against this widespread type of crime.

Kľúčové slová: nemo tenetur se ipsum accusare, zákaz sebaobviňovania, drogová trestná činnosť, dokazovanie, právo na spravodlivý proces

Schlüsselbegriffe: nemo tenetur se ipsum accusare, Verbot der Selbstbeschuldigung, Drogenkriminalität, Beweisführung, Recht auf ein faires Verfahren

Key words: nemo tenetur se ipsum accusare, prohibition of self-blame, drug crime, proving, the right to a fair trial

Úvod

Drogová trestná činnosť je mimoriadne rozšíreným druhom kriminality a má častokrát presah aj na páchanie iných druhov trestnej činnosti – prevažne majetkovej, ale aj násilnej či ekonomickej. Tvorí významný podiel na celkovej odhalenej kriminalite v rámci územia Slovenskej republiky. Je však nevyhnutné uviesť, že mnoho prípadov ostáva stále nezistených a jej odhaľovanie je mimoriadne náročným postupom a to aj z dôvodu absencie poškodeného subjektu v zmysle § 46 a nasl. Trestného poriadku.² S dôrazom na jej negatívne vplyvy na jednotlivca, ako aj celú spoločnosť, je nevyhnutné jej potláčanie a s tým súvisiace potláčanie aj iných, vyššie uvedených druhov kriminality. Efektívny „boj“ v právnom štáte musí mať zákonné mantinely, ktorých obrazom je ich zhmotnenie v trestnoprocených kódexoch. Aj tu totiž platí pravidlo, že spravodlivosť musí byť dosahovaná zákonným spôsobom – v súlade s účelom a zmyslom (nielen) Trestného poriadku. Mimoriadne vážny význam a miesto majú v danej otázke aj medzinárodné zmlu-

---

² Zákon č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

vy o ľudských právach – akou je napríklad Dohovor.³ V príspevku sa budem zaoberať vplyvom zásady *nemo tenetur se ipsum accusare*, ktorú možno zjednodušene chápať ako tzv. zákaz sebaobviňovania vo vzťahu k dokazovaniu drogovej trestnej činnosti a návrhom *de lege ferenda*, pomocou ktorých je možné predchádzať procesným pochybeniam, zvyčajne zasahujúcich príslušníkov PZ.

1. Hmotnoprávny základ skúmanej problematiky

V prvom rade považujem za potrebné vymedziť pojem drogová trestná činnosť, keďže takúto kategóriu explicitne Trestný zákon⁴ nepozná. V užšom zmysle je medzi drogovú kriminalitu možné zaradiť trestné činy nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekursorov, ich držania a obchodovania s nimi podľa § 171, § 172 a § 173 Trestného zákona, a trestný čin šírenia toxikománie podľa § 174 Trestného zákona, ktoré sú všeobecne verejnosťou považované za tento druh kriminality. V rámci uvedených skutkových podstát sú postihovaní tzv. konzumenti, predajcovia a dodávatelia (tzv. díleri), držiteľia, kupujúci, vyrábajúci, obchodujúci a šíriaci omamné a psychotropné látky, prípadne ich prekursory. Podľa môjho názoru však nemožno opomíňať ani trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 Trestného zákona, ktorý postihuje konania vykonávané ako zamestnanie alebo inú činnosť, pri ktorých by páchatel mohol ohroziť život alebo zdravie osôb alebo spôsobiť značnú škodu na majetku, pod vplyvom návykovej látky. Pod návykovou látkou sa v intenciách § 130 ods. 5 Trestného zákona okrem alkoholu, rozumejú aj omamné látky, psychotropné látky a ostatné látky spôsobilé nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka alebo jeho ovládacie alebo rozpoznávacie schopnosti, alebo sociálne správanie. V skratke ich možno nazvať drogami. Na základe uvedeného mám za to, že pod drogovú trestnú činnosť v širšom zmysle je potrebné zaradiť aj naposledy označený trestný čin (samozrejme v prípade, ak zákonom uvedenú činnosť vykonáva osoba pod vplyvom drog). Samotné vymedzenie a kategorizáciu (zakázaných) drog ponúka zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov. V zmysle tohto zákona a „užívateľskej praxe“ v rámci územia Slovenskej republiky medzi najčastejšie vyskytujúce sa druhy týchto zakázaných látok patria hero-

³ Dohovor ochrane ľudských práv a základných slobôd.

⁴ Zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov

ín, metamfetamín, rastlina konope či kokain. Nezriedka sa však vyskytujú aj iné druhy omamných a psychotropných látok. K jedným z novodobých fenoménov, najmä u sociálne slabšej vrstvy obyvateľstva, patrí aj polosyntetická droga „herba.“

2. Stručný historický exkurz k vývoju a významu zásady *nemo tenetur se ipsum accusare* a jej súčasné ponímanie

Hoci je zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* všeobecne považovaná za zásadu prevažne anglo-amerického právneho systému (common law), jej základy možno nájsť už v ranom kánonickom práve. Vo svojich spisoch ju proklamovali už cirkevní otcovia Aurelius Augustinus (354 – 430) a Johannes Chrysostomus (354 – 407). Vo vzťahu k pomerne vyspelému rímskemu, a neskôr kánonickému, právu nastal v otázke trestného procesu v 12. a 13. storočí, predovšetkým pričinením pápeža Inocenta III., významný zlom, kedy sa doposiaľ akuzачné konanie zmenilo na inkvizičné. Jedným z významných znakov inkvizičného procesu bolo zakotvenie povinnosti obvineného vypovedať pravdivo. Najvýznamnejší katolícky teológ a filozof Tomáš Akvinský (1225 – 1274) napísal že *obžalovaný z povinnosti je viazaný vyložiť sudcovi pravdu, ktorú od neho podľa pravidiel práva vyžaduje. A preto, ak nechce vyznať pravdu, ktorú je viazaný povedať, alebo ak ju ľživo poprie, smrteľne zhreší*. Stredoveké právo možno považovať za temné obdobie vývoja právneho myslenia ako celku, ktoré však malo nepochybne súvis s feudálnymi princípmi udržania si moci. Vďaka tomu bola zásada *nemo tenetur* na niekoľko storočí celkom zabudnutá. Ďalší zásadný zlom nastal až v období tzv. veľkých buržoázných revolúcií, ktoré spoločne s pretvorením trestného procesu viedli k obnoveniu zákazu donucovania k sebaobviňovaniu. Prvé explicitné vyjadrenie tohto princípu priniesol Piaty dodatok americkej ústavy z roku 1791. Odvtedy je toto pravidlo pokladané v USA za súčasť tzv. Bill of Rights. Doslovný text označeného ustanovenia znie: „*Nikto nesmie byť v trestnej veci donucovaný k tomu, aby vystupoval ako svedok proti sebe*.“ Na európskom kontinente sa uvedená zásada dostávala do právnych poriadkov jednotlivých štátov postupne, najmä v priebehu 19. storočia.⁵

---

⁵ MUSIL, J. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). [online]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/zakaz-donucovani-k-sebeobviňovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>.

V súčasnosti má zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* za úlohu chrániť obvineného pred bezprávnym donucovaním zo strany štátnych orgánov a tým prispievať k zaisteniu práva na spravodlivé súdne konanie. Právo neprispievať k vlastnému obvineniu sa v prvom rade týka rešpektovania vôle obvineného mlčať, ako aj neprispieť k vlastnej inkriminácii a usvedčeniu aktívnym konaním.

3. Právny základ

Hoci zásada *nemo tenetur* nie je v súčasnosti explicitne vyjadrená v, pre náš štát „kľúčových právnych dokumentoch“ – teda v Ústave,⁶ Dohovore či v Trestnom poriadku, a teóriou slovenského trestného procesu nie je automaticky zaradovaná k základným zásadám trestného konania, táto však implicitne vyplýva hneď z niekoľkých ustanovení. Okrem uvedeného vychádza aj z čl. 37 ods. 1 a čl. 40 ods. 4 Listiny⁷ a je výslovne zakotvená v čl. 14 ods. 3 písm. g) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach.

Rozhodovacia činnosť Európskeho súdu pre ľudské práva viackrát potvrdila, že právo neobviňovať samého seba tvorí imanentnú súčasť práva na spravodlivé súdne konanie v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru.

Prvýkrát sa námietkou porušenia práva neobviňovať samého seba súd zaoberal vo veci *Funke v. Francúzsko* (rozsudok č. 10588/83 zo dňa 25. 02. 1993). V tomto prípade išlo o to, že sťažovateľ bol povinný zaplatiť pokutu za to, že odmietol poskytnúť colným orgánom výpisy zo svojich zahraničných bankových kont a zároveň mu bola uložená povinnosť tieto dokumenty vydať. Európsky súd pre ľudské práva konštatoval, že (...) *colné úrady vyvolali potrestanie sťažovateľa, aby získali iné dôkazy, ktorých existenciu predpokladali, bez toho, aby v tomto ohľade mali istotu. Pretože si ich nemohli alebo nechceli opatriť iným spôsobom, prinútili sťažovateľa aby sám poskytol dôkaz o trestných činoch, ktorých sa mal dopustiť. Zvláštnosti colného práva (...) nemôžu ospravedlniť taký zásah do práva každého obvineného mlčať a neprispievať k vlastnému obvineniu. Došlo preto k porušeniu čl. 6 ods. 1 Dohovoru.*

Zásada zákazu sebaobviňovania však pokrýva aj situácie, kedy by orgány činné v trestnom konaní získali výpoveď resp. vec prostredníctvom násilia, resp. jeho hrozby. Európsky súd pre ľudské práva vo veci

⁶ Zákon SNR č. 460/1992 Zb. v znení neskorších ústavných zákonov.

⁷ Ústavný zákon č. 23/11 Zb. ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

Gäfgen v. Nemecko (rozsudok č. 22978/05 zo dňa 01. 06. 2010) vyslovil záver, že pokiaľ je obvinený donútený k výpovedi za použitia mučenia alebo iného neľudského zaobchádzania zakázaného čl. 3 Dohovoru, je použitie takéhoto dôkazu v rozpore s právom na spravodlivé súdne konanie garantovaným čl. 6 Dohovoru.⁸

Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva je v oblasti uplatňovania zásady neprispievať k vlastnému obvineniu pomerne široká a jednoznačná. Uvedené právo obvineného podriaďuje pod režim zachovania práva na spravodlivé súdne konanie a tým pádom považuje *nemo tenetur* za jeho nedielnu súčasť. V právnom prostredí Slovenskej republiky nachádzame odraz práva na spravodlivé súdne konanie predovšetkým v čl. 46 ods. 1 Ústavy. Nemožno však v tejto súvislosti opomenúť ani čl. 47 ods. 1 Ústavy, priznávajúci každému právo *odoprieť výpoveď, ak by ňou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkej osobe*. Označenú ústavnú normu precizujú a rozvíjajú príslušné ustanovenia Trestného poriadku. Konkrétne § 2 ods. 1, § 2 ods. 2, § 2 ods. 9, § 34 ods. 1, § 34 ods. 5, § 34 ods. 6, § 130 Trestného poriadku a ďalšie. Zásadné a určujúce kritériá možno zhrnúť do nasledovných niekoľkých bodov: trestne zodpovedný subjekt smie byť stíhaný len zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom; má právo na obhajobu; má právo odoprieť vypovedať a o týchto právach musí byť náležite poučený. Práve v uvedených ustanoveniach je „difúzne“ premietnutá zásada *nemo tenetur se ipsum accusare*.

Zjednodušene preto o tejto zásade hovoríme ako o súbore právnych noriem zaručujúcich každému právo neprispievať k vlastnej inkriminácii, pomocou zabezpečenia práva na materiálnu obhajobu.

Zaujímavosťou je, že otázku neprispievať k vlastnému obvineniu riešili už sudy bývalej ČSSR. Medzi najznámejšie rozhodnutie týkajúce sa analyzovanej oblasti patrí judikát Najvyššieho súdu ČSSR publikovaný ako Rt 25/1969. Tento sa síce netýkal drogovej, ale ekonomickej trestnej činnosti, no jasne vymedzil aplikáciu zásady *nemo tenetur* nielen na osoby, majúce procesné postavenie obvineného, ale aj na osoby, ktoré vypovedajú v procesnom postavení svedka ohľadom vlastnej trestnej činnosti. Podľa právnej vety tohto rozhodnutia osoba, ktorá spáchala trestný čin, sa nepravdivou svedeckou výpoveďou ohľadne tohto svojho trestného činu nedopúšťa trestného činu krivej výpovede podľa § 175 (vtedy účinného) Trestného zákona, a to ani vtedy, ak bola riadne poučená o práve odoprieť výpoveď podľa § 100 ods. 2 (vtedy účinného) Trestného poriadku. Trestné stíhanie takejto osoby, aj keď vo veci nebola obvineným, by bolo v rozpore s § 91 ods. 1 (vtedy účinné-

---

⁸ KMEC, J. et. al. Evropská úmluva o lidských právech : komentář. s. 76 5-766.

ho) Trestného poriadku, podľa ktorého obvinený nesmie byť k výpovedi alebo priznaniu žiadnym spôsobom donucovaný, pretože sankcia za trestný čin krivej výpovede by predstavovala neprípustné donucovanie k pravdivej výpovedi.⁹

4. *Nemo tenetur* a drogová trestná činnosť

Dôsledné vyžadovanie dodržiavania zákonnosti pri preukazovaní páchania trestnej činnosti patrí k základným atribútom právneho štátu. Uvedené platí aj pre zaisťovanie vecí dôležitých pre trestné konanie, kedy orgány činné v trestnom konaní ako aj príslušníci policajného zboru, musia dodržať správny procesný postup a využiť správny zákonný rámec – napríklad aj pre zaisťovanie drog od podozrivých osôb. Nezriedka sa v kriminalistickej minulosti vyskytli prípady, kedy uvedené látky neboli získané zákonným spôsobom.

Podľa § 2 ods. 12 Trestného poriadku *orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia dôkazy získané zákonným spôsobom podľa svojho vnútorného presvedčenia založeného na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány činné v trestnom konaní alebo niektorá zo strán. Zásada zákonnosti dôkazov je tiež premietnutá aj v ustanovení § 119 ods. 3 Trestného poriadku, v zmysle ktorého za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona.*

Pre naplnenie obsahu pojmu „zákonný dôkaz“ je nevyhnutné tento vnímať aj prizmou dodržania zásady *nemo tenetur* pri jeho získaní. V prípadoch drogovej trestnej činnosti na tento postup možno vzťahovať nasledovné kritériá:

- podozrivý nemôže byť k vydaniu drog nútený fyzickým násilím či jeho hrozbou,
- podozrivý nemôže byť k vydaniu drog nútený pod hrozbou poriadkovej pokuty,
- o svojich právach (dobrovoľne drogy nevydať a o práve na obhajobu) musí byť poučený,

---

⁹ HARABKUS, M. Likvidácia dôkazov zo strany páchatel'ov trestnej činnosti a princíp nemo tenetur se ipsum accusare. [online]. Dostupné na: http://www.ucps.sk/LIKVIDACIA_DOKAZOV_ZO_STRANY_PACHATELOV_TRESTNEJ_CINNOSTI_A_PRINCIP_NEMO_TENETUR_SE_IPSUM_ACCUSARE.

- takýto dôkaz musí zaistiť Trestným poriadkom oprávnený subjekt.¹⁰

V prípade nedodržania uvedeného postupu hrozí riziko zmarenia trestného konania z dôvodu nezákonne získaného dôkazu, na ktorý súd pri rozhodovaní nesmie prihliadať.

4.1 Zákaz mučenia ako najvyššia cnosť právneho štátu

Získavanie akýchkoľvek dôkazov fyzickým násilím či jeho hrozbou v právnom štáte neprichádza do úvahy. Akékoľvek fyzické násilie policajných zložiek voči podozrivým osobám, v úmysle získať od nich drogy, ktoré tieto osoby majú v držbe, naráža okrem etických aj na zákonné, či dokonca ústavné mantinely. Cieľom príspevku nie je rozsiahla analýza zákazu mučenia – to je predpokladám každému čitateľovi s aspoň minimálnym právnym povedomím jasné. Preto v tejto súvislosti len stručne.

V zmysle čl. 3 Dohovoru, čl. 4 Charty, čl. 16 ods. 2 Ústavy či čl. 7 ods. 2 Listiny *nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu*.

Podľa § 119 ods. 5 Trestného poriadku *dôkaz získaný nezákonným donútením alebo hrozbou takého donútenia sa nesmie použiť v konaní okrem prípadu, keď sa použije ako dôkaz proti osobe, ktorá také donútenie alebo hrozbu donútenia použila*.

4.2 Zákaz hrozby poriadkovou pokutou

Z hľadiska rešpektovania práva podozrivej/obvinenej osoby nepripievať k vlastnému obviňovaniu sa javí ako zvlášť dôležitá povinnosť zasahujúcich zložiek poučiť takúto osobu, že v prípade, ak táto disponuje vecou dôležitou pre trestné konanie v zmysle § 89 Trestného poriadku, môže ju dobrovoľne vydať. K dobrovoľnému vydaniu však nemôže byť nútená pod hrozbou poriadkovej pokuty, a to práve s ohľadom na jej postavenie podozrivej osoby, ktorej práva by sa v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva ako aj judikatúry súdov Slovenskej republiky mali čo najviac približovať k právam obvinenej osoby (§ 34 Trestného poriadku). Uvedené postavenie je odlišné od procesného postavenia svedka, ktorému môže byť v prípade nevyda-

---

¹⁰ Ilustrované kritériá sa vzťahujú prevažne na prípady tzv. „pouličnej“ kriminality, kedy je podozrivý kontrovaný pri výkone služobnej činnosti príslušníkov policajného zboru a nie v prípadoch plánovaných „razií“ vykonávaných na podklade príkazov na domovú prehliadku, prehliadku iných priestorov a pozemkov či osobnú prehliadku.

nia veci dôležitej pre trestné konanie uložená poriadková pokuta, až do výšky 1.690 € ¹¹ (napríklad ak svedok disponuje mobilným telefónom obvineného v prípade niektorého z mravnostných trestných činov, obsahujúcim pornografické fotografie maloletých uložených v pamäti predmetného mobilného telefónu). Hoci slovenský Trestný poriadok nepozná formálne ucelenú kategóriu podozrivej osoby, na niektorých miestach tento pojem používa. Ide o prípady zadržanej osoby v zmysle § 85 ods. 1 či § 204 ods. 1 Trestného poriadku, ktorej doposiaľ nebolo vznesené obvinenia avšak rozsah jej práv sa s poukazom na vyššie uvedené blíži obvinenému (§ 85 ods. 5 Trestného poriadku). V uvedených prípadoch ide o hybridné postavenie, ktoré možno zjednodušene pomenovať ako postavenie „medzi svedkom a obvineným.“

4.3 Manudukčná povinnosť

Mimoriadne dôležitú úlohu v daných situáciách zohráva správne poučenie zo strany zasahujúcich orgánov. Jeho absencia môže v niektorých prípadoch znamenať nezákonnosť celého úkonu a tým pádom viesť k dôkaznej núdzi. Ak podozrivý vydá drogu, ako vec slúžiacu na účely dokazovania (§ 89 ods. 1 písm. a) Trestného poriadku), bez toho, aby bol poučený že tak urobiť nemusí, problémom, ktorý v tejto situácii vzniká je nezákonnosť tohto zaisťovacieho úkonu – ktorý zároveň predstavuje moment začatia trestného stíhania (§ 199 ods. 4 Trestného poriadku). Toho dôsledkom je následná nezákonnosť všetkých úkonov (výsluchov svedkov, znaleckého skúmania a pod.) vykonaných po tomto momente. Keďže vydanie veci bolo v tomto prípade nielen zaisťovacím úkonom ale aj neopakovateľným, je tak zmarená možnosť viesť trestné stíhanie pre držbu tejto drogy.

K právu neprispievať k vlastnému obviňovaniu samozrejme nepatrí znemožnenie zaisťovacieho úkonu „márnou výzvou“ – bez odozvy. Odôvodňuje ho len nevydanie pod hrozbou donútenia – tak fyzického ako pod hrozbou poriadkovej pokuty v zmysle § 70 Trestného poriadku. V prípade, ak podozrivý vec dôležitú pre trestné konanie dobrovoľne nevydá, môže byť pristúpené k jej odňatiu v zmysle § 90 Trestného poriadku (pokiaľ sa taká vec nachádza na viditeľnom mieste, v dispozícii podozrivého – napríklad, ak má podozrivý zavesené vrecúško s obsahom drogy na opasku), respektíve, za splnenia zákonných podmienok k zaisteniu drogy v rámci osobnej prehliadky podľa §102 Trestného poriadku, prehliadky iných priestorov alebo pozemkov

---

¹¹ V prípade fyzickej osoby, ktorou v naznačených procesných situáciách svedok takmer vždy je.

podľa §101 Trestného poriadku, či domovej prehliadky podľa § 100 Trestného poriadku.

4.4 K zákonnosti subjektu vykonávajúceho zaistenie drog od podozrivej osoby

Podstatný element z hľadiska zákonnosti získania drogy reprezentuje aj subjekt vykonávajúci jej zaistenie. Úkony trestného konania môže *lex generalis* vykonávať policajt (v zmysle § 10 ods. 7 Trestného poriadku) a prokurátor (s prihladením na § 230 ods. 2 písm. c) Trestného poriadku). Ideálny stav nastáva, ak predmetný zaisťovací úkon vykoná vyššie uvedený tzv. „procesný“ policajt,¹² resp. prokurátor. Zaistenie drogy iným než procesným policajtom však samo o sebe nemusí spôsobiť nezákonnosť takéhoto úkonu. Na základe § 10 ods. 9 Trestného poriadku vybrané úkony policajta môže vykonať *aj príslušník Policajného zboru, ktorý nie je vyšetrovateľom Policajného zboru alebo povereným príslušníkom Policajného zboru uvedeným v odseku 7 písm. a), b) a d) v rozsahu určenom všeobecne záväzným právnym predpisom, ktorý vydá Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky na vykonávanie rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo v skrátanom vyšetrovaní*. Všeobecne záväzným predpisom podľa predchádzajúcej vety sa rozumie vyhláška ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 192/2017 Z. z. o rozsahu vykonávania rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo skrátanom vyšetrovaní. Podľa § 3 písm. a) Vyhlášky je *aj príslušník Policajného zboru zaradený v službe kriminálnej polície, službe finančnej polície, službe poriadkovej polície, službe dopravnej polície, službe železničnej polície, službe hraničnej a cudzineckej polície a inšpekčnej službe oprávnený zaistiť na účely trestného konania vec dôležitú pre trestné konanie podľa § 89 ods. 1 Trestného poriadku, či podľa § 3 písm. b) Vyhlášky prevziať vec podľa § 92 Trestného poriadku*. Z uvedeného vyplýva, že v praxi môže k zaisteniu drogy prísť aj napríklad príslušníkmi PMJ či tzv. operatívnymi pracovníkmi z odboru kriminálnej polície, čo s poukazom na citovanú vyhlášku neohrozí zákonnosť takéhoto úkonu z hľadiska vykonávajúceho subjektu.

V danej súvislosti považujem za potrebné poukázať aj na občasné nedostatky v praxi príslušníkov policajného zboru, spôsobené nie celkom procesne správnym spôsobom zaisťovania vecí dôležitých pre trestné konanie. Pomerne častým javom je pre tento účel využívanie

---

¹² Vyšetrovateľ policajného zboru či poverený príslušník policajného zboru, v závislosti od množstva zaistenej látky s ohľadom na právnu kvalifikáciu skutku ako trestného činu.

ustanovení Zákona o policajnom zbore,¹³ menovite § 21 pojednávajúcom o oprávnení zaistiť vec. Uvedený postup nie je možné *en bloc* označiť za nesprávny, veď sám Trestný poriadok v ustanoveniach § 2 ods. 12 ako aj § 119 ods. 3, predpokladá, že za dôkaz môže súžiť aj vec získaná podľa osobitného zákona. V zmysle judikatúry však nie je prípustné obchádzanie ustanovení Trestného poriadku v prípadoch, ak o takejto trestnej činnosti disponuje policajný zbor relevantnými poznatkami vopred. V zmysle stanoviska Najvyššieho súdu Slovenskej republiky R 47/2013 *pri relevantných poznatkoch o podozrení zo spáchania alebo aktuálneho páchania trestného činu, ktorými polícia disponuje v dostatočnom časovom predstihu, vzniká povinnosť postupu orgánov činných v trestnom konaní podľa Trestného poriadku. V takom prípade možno dôkaz pre trestné konanie získať len trestnoprocesným postupom. Ak však poznatky o trestnej činnosti nie sú polícii dostatočne vopred známe, môže byť výsledok zákonného postupu pri služobnom zákroku (§ 9 ods. 3 Zákona o policajnom zbore) dôkazom v trestnom konaní. Z danej konštrukcie je zrejmé, že v prípade trestného konania majú ustanovenia Trestného poriadku prednosť pred Zákonom o policajnom zbore a teda je k nemu vo vzťahu špeciality. Na druhej strane, ak sa v priebehu služobnej činnosti (napríklad pri cestnej kontrole, či kontrole totožnosti osoby) objaví v držbe tejto osoby zakázaná látka, je možné zakceptovať postup v intenciách Zákona o policajnom zbore pri následnom prevzatí zaistenej veci do trestného konania podľa § 92 Trestného poriadku. S ohľadom na, v predchádzajúcom odseku uvedené skutočnosti, že pre odstránenie všetkých „procesných pochybností“ sa javí ako správny postup vykonávanie takýchto úkonov v intenciách Trestného poriadku.*

5. *Nemo tenetur* ako absolútne právo?

V súvislosti so zákazom sebaobviňovania súdy Slovenskej republiky riešili pomerne kurióznú situáciu, kedy sa obvinení odvolávali na zásadu *nemo tenetur* v súvislosti s nevykonaním skúšky na zistenie prítomnosti návykovej látky v dychu/krvi, pretože jej vykonaním by inkriminovali samých seba a vystavili sa tak hrozbe trestného stíhania pre trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 Trestného zákona. Najvyšší súd Slovenskej republiky vo svojom uznesení sp. zn. 5 Tdo 71/2014 zo dňa 27. 11. 2014, konštatoval, že *právo neprispievať k vlastnému obvineniu sa v prvom rade týka rešpekto-*

¹³ Zákon č. 171/1993 Z. z. v znení neskorších predpisov.

vania vôle obvineného mlčať, ako aj neprispieť ku svojmu obvineniu a usvedčeniu iným aktívnym konaním. Obvineného však možno podrobiť strpeniu dôkazných úkonov, ktoré predpokladajú len jeho pasívnu účasť, a to aj s použitím určitého stupňa nátlaku, ktorý však nesmie byť zneužitý jeho neprimeranosťou. Od obvineného možno požadovať, aby strpel napr. odňatie vecí, odobratie vzorky dychu, moču, krvi, pachu, vlasov alebo tkanív pre účely testu DNA – a to i za pomoci donútenia, napriek skutočnosti, že ho tieto dôkazy usvedčujú. (...) Dychová skúška na prítomnosť alkoholu v krvi vodiča musí byť podľa ustanovenia § 5 ods. 4 zákona č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb v znení neskorších predpisov, vykonaná prístrojom, spoľahlivosť ktorého je preukázaná certifikátom o overení tohto analyzátora dychu, po poučení vodiča o spôsobe vykonania dychovej skúšky.

Zovšeobecňujúc uvedené závery je možné konštatovať, že **právo neprispievať k vlastnému obviňovaniu sa vzťahuje na aktívne konanie podozrivého a nie na úkony, ktoré je povinný podľa zákona strpieť.**

Zásada *nemo tenetur* teda predstavuje procesnú garanciu toho, aby obvinený nebol nútený usvedčovať seba samého a z nevedomosti, že tak nemusí urobiť, ak by tým produkoval v dobrovoľnej súčinnosti dôkazy vo svoj neprospech, ak to nie je vyjadrením jeho vôle. Uvedená zásada sa v aplikačnej praxi orgánov činných v trestnom konaní neuplatňuje v prípadoch získavania dôkazov, ktoré existujú nezávisle od vôle obvineného a na ich získanie sa nevyžaduje žiadna aktívna činnosť tejto osoby (napr. odober vzorky DNA, daktyloskopických vzoriek, vzorky krvi, moču, pachové vzorky, či vyššie spomínaná dychová skúška).¹⁴

Záver a odporúčania

Zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* sa historicky vyvíjala – zažila svetlejšie ako aj temnejšie obdobia, no prežila až do dnešných čias. Patrí k významným aspektom práva na obhajobu a práva na spravodlivé súdne konanie. Taktiež patrí k pilierom právneho štátu – tvoriaceho opozitum tajomného inkvizičného konania. Má nesporný význam z hľadiska zákonnosti získavania dôkazov a zákonnosti trestného konania ako celku.

---

¹⁴ ŠUŠOTA, J. Uplatňovanie zásady *nemo tenetur se ipsum accusare* vo výsluchu obvineného. Bulletin slovenskej advokácie, 26, 2020, č. 1-2, s. 32 - 37.

Z hľadiska súčasnej legislatívy v slovenskom právnom poriadku absentuje podrobnejšia úprava postavenia podozrivej osoby a vytvorenie jej samostatného štatútu. Hoci je uvedené „hybridné“ postavenie „ešte neobvineného svedka“ v právnej praxi akceptované a jeho práva sa svojim rozsahom približujú právam obvineného, dodnes nie je táto otázka dostatočne legislatívne riešená (napríklad z hľadiska zabezpečenia práva na formálnu obhajobu). Jedným z možných riešení by preto mohlo byť zavedenie samostatného procesného postavenia podozrivého s priznaním mu čo najväčšieho rozsahu práv akými dnes disponuje osoba v postavení obvineného. Taktiež by bolo vhodné pouvažovať nad (explicitným) zavedením zásady *nemo tenetur* medzi základné zásady trestného konania vyjadrené v § 2 Trestného poriadku.

Pomerne významnú rolu, vo vzťahu k dokazovaniu drogovej trestnej činnosti, ktoré sa predovšetkým v otázkach zákonnosti získavania drog z dlhodobého hľadiska „pokrivkáva,“ zohráva správne vykonanie prvotných úkonov, súvisiacich so zaistením takejto pre trestné konanie relevantnej veci a zákonné poučenie osoby, u ktorej sa zakázané látky nachádzajú. Procesné nedostatky, najmä v prípade vykonaných prvotných úkonov trestného konania, častokrát vedú k zmareniu celého konania z dôvodu nezákonného postupu „orgánov prvého kontaktu.“ Konvalidácia úkonov vykonaných v rozpore s Trestným poriadkom je potom mimoriadne náročná a často nemožná. Práve nerešpektovanie zásady zákazu sebaobviňovania zo strany zakročujúcich príslušníkov policajného zboru vykonávajúcich služobný zákrok voči podozrivým osobám môže predstavovať zmienený „kameň úrazu.“ Uvedeným pochybeniam je však podľa môjho názoru možné predchádzať zefektívnym vzdelávaním a metodickým usmerňovaním príslušníkov policajného zboru, ktorí sú denne v uliciach a ktorým vďačíme za našu bezpečnosť.

Jedným z vhodných prostriedkov sa javí vypracovanie komplexného poučenia podozrivého z drogovej trestnej činnosti, obsahujúce poučenie o jeho právach v zmysle Trestného poriadku, medzi ktoré, vo svetle vyššie uvedeného, jednoznačne patrí aj právo neprispievať k vlastnému obvineniu. Poučenie o dobrovoľnom vydaní veci spoločne s nemožnosťou donútenia k vydaniu pomocou poriadkovej pokuty (tzv. aktívna kooperácia podozrivého), by malo patriť k povinnej výbave hliadkového či iného zásahového služobného motorového vozidla.

K účinnému potlačaniu drogovej kriminality je nevyhnutné už v počiatoch minimalizovať zlyhania štátu z hľadiska zákonnosti trestného konania. Mám za to, že tento cieľ je možné dosiahnuť práve dôrazom kladeným na zvyšovanie úrovne kvalifikácie v teréne zasahujúcich zložiek. Rovnako tak sa ako vhodné javí aj zavedenie vyššie spomenu-

tých legislatívnych zmien, jasnejšie upravujúcich právo každého nepri-
spievať k vlastnému obvineniu.

Použitá literatúra

1. HARABKUS, M. Likvidácia dôkazov zo strany páchatel'ov trestnej činnosti a princíp nemo tenetur se ipsum accusare. http://www.ucps.sk/LIKVIDACIA_DOKAZOV_ZO_STRANY_PACHATELOV_TRESTNEJ_CINNOSTI_A_PRINCIP_NEMO_TENETUR_SE_IPSUM_ACCUSARE.
2. KMEC, J. et. al. Evropská úmluva o lidských právech : komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN:978-80-7400-365-3. 1660 s.
3. MUSIL, J. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). [online]. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>.
4. ŠUŠOTA, J. Uplatňovanie zásady nemo tenetur se ipsum accusare vo výsluchu obvineného. Bulletin slovenskej advokácie, 26, 2020, č. 1-2.

Použitá súdna rozhodnutia

1. Rozsudok EŠLP vo veci Funke v. Francúzsko č. 10588/83 zo dňa 25. 02. 1993.
2. Rozsudok EŠLP vo veci Gäfgen v. Nemecko č. 22978/05 zo dňa 01. 06. 2010.
3. Stanovisko NS SR publikované ako R 47/2013.
4. Rozhodnutie NS ČSSR publikované ako Rt 25/1969.
5. Uznesenie NS SR sp. zn. 5 Tdo 71/2014 zo dňa 27. 11. 2014.

ODBORNÉ ČLÁNKY

OSOBITNE SKRÁTENÉ VYŠETROVANIE AKO TRESTNOPROCESNÝ INŠTITÚT PREDSÚDNEHO KONANIA S APLIKAČNÝMI NEDOSTATKAMI¹

JUDr. Nina Tarabová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
nina.tarabova@flaw.uniba.sk

Osobitne skrátene vyšetovanie ako trestnoproceny inštitút pedsúdneho konania s aplikačnými nedostatkami

Článok sa zameriava na teoretické i praktické využívanie inštitútu osobitne skráteneho vyšetovania s poukazom na jeho osobitosti vo vzťahu k dvom základným formám, v ktorých sa vedie prípravne konanie, t. j. k vyšetovaniu a skráteneému vyšetovaniu a súčasne venuje pozornosť identifikovaným aplikačným nezrovnalostiam, ktoré v praxi sprevádzajú osobitne skrátene vyšetovanie a zasahujú tak do jeho plynulosti, prípadne sú spôsobilé úplne zamedziť jeho vykonaniu. V danom kontexte článok prezentuje parciálne návrhy *de lege ferenda*, ktorých akceptácia by vytvorila predpoklad na dosiahnutie želaného efektu, ktorým je *inter alia* rýchle, hospodárne a jednoduché trestné konanie.

Particularly shortened investigation as a criminal-procedural institute of prejudicial proceeding with application deficiencies

The article focuses on theoretical and practical use of the institute of particularly shortened investigation with reference to its distinctiveness in relation to two basic forms in which preliminary procedure is conducted, i. e. to investigatios and shortened investigation and concurrently deals with the identified application discrepancies that are in practice in particularly shortened investigation and intervene in its fluency or are eligible to avoid its implementation. In this context,

¹ Tento článok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV 16-0471. This article was supported by the scientific project APVV 16-0471 of the Slovak Research and Development Agency.

the article presents partial proposals *de lege ferenda*, whose acceptance would create a prerequisite for achieving the desired effect, which is *inter alia* fast, economical and simple criminal proceeding.

Besonders verkürzte Untersuchung als strafprozessual Institut für Vorverfahren mit Anwendungsdefizite

Der Artikel konzentriert sich auf theoretische und praktische Nutzung des Instituts für besondere verkürzte Untersuchungen mit einem Gutschein für seine Unterscheidungskraft in Bezug auf zwei Grundformen, in denen ein Vorbereitungsverfahren durchgeführt wird, d.h. Untersuchungen und verkürzte Untersuchungen und achtet gleichzeitig auf die identifizierten Anwendungsabweichungen, die in der besondere verkürzten Untersuchung auftreten und stören Sie die Fließfähigkeit oder sind berechtigt den Abschluss davon zu vermeiden. In diesem Zusammenhang präsentiert der Artikel Teilvorschläge de Lege Ferenda, deren Akzeptanz eine Voraussetzung für das Erreichen des gewünschten Effekts schaffen würde, der sich unter anderem schnell, wirtschaftlich und einfaches Strafverfahren darstellt.

Kľúčové slová: trestné konanie, vyšetrovanie, prokurátor, policajt, skrátené vyšetrovanie, prípravné konanie, vyšetrovateľ

Keywords: criminal proceedings, investigation, prosecutor, police officer, abbreviated investigation, preliminary procedure, investigator

Schlüsselbegriffe: Strafverfahren, Untersuchung, Staatsanwalt, Polizist, Widersprüchlichkeit, Anwalt, verkürzte Untersuchung, Vorbereitungsverfahren, Untersucher

Úvod

Každý prípad, ktorý je predmetom vyšetrovania v trestnom konaní, má svoj špecifický charakter spočívajúci v skutkovom stave, ktorý sa následne pretavuje do rozsahu vyšetrovania o danej veci. Zákonomdarca pri formulácii ustanovení vzťahujúcich sa na vyšetrovanie vychádzal z predpokladu, že čím závažnejší delikt je spáchaný, tým je potrebné vykonať vyšetrovanie vo väčšom rozsahu. Preto závažnosť trestného činu stanovil ako rozhodujúce kritérium, či sa bude vo veci viesť vyšetrovanie alebo jeho skrátená forma, tzv. skrátené vyšetrovanie. Súčasne, za účelom čo najpromptnejšieho objasnenia skutku a potrestania páchatel'a zaviedol do Trestného poriadku² aj možnosť vykonania osobitne

---

² Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Trestný poriadok“ alebo „Tr. por.“).

skráteneho vyšetovania tam, kde to skutkový stav umožňuje za súčasného splnenia zákonných podmienok na jeho vykonanie. Existencia troch foriem vyšetovania trestnej činnosti zakotvených v trestnoprocesnom kódexe vytvára predpoklad na vznik nezrovnalostí v aplikačnej praxi, ktoré neobchádzajú ani osobitne skrátene vyšetovanie napriek tomu, že úmysel zákonodarcu čo najviac zrýchliť, zefektívniť, zhopodárniť a zjednodušiť celé trestné konanie sa podarilo naplniť práve zakotvením a následnou aplikáciou ust. § 204 Tr. por., ktoré predstavuje legislatívnu úpravu osobitne skráteneho vyšetovania.

1. Všeobecný úvod do problematiky osobitne skráteneho vyšetovania

Osobitne skrátene vyšetovanie je inštitútom trestného práva procesného, v ktorom sa najvýraznejším spôsobom prejavuje úmysel zákonodarcu čo najrýchlejšie zistiť skutkový stav veci a potrestať osobu dôvodne podozrivú zo spáchania prečinu, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov, pričom táto osoba bola zadržaná pri páchaní prečinu, bezprostredne po ňom alebo po tom, čo odpadla prekážka jej bezprostredného zadržania. Ak túto osobu prokurátor neprepustí na slobodu, podá najneskôr do 48 hodín od zadržania obžalobu a tiež návrh na vzatie do väzby, ak je daný niektorý z dôvodov väzby.³

Aby bolo teda možné aplikovať postup podľa § 204 Tr. por., musia byť kumulatívne splnené tieto podmienky:

- a) existencia podozrenia zo spáchania prečinu, za ktorý Trestný zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov,
- b) zadržanie podozrivého priamo pri páchaní prečinu, prípadne bezprostredne po ňom,
- c) neprepustenie podozrivého na slobodu prokurátorom,
- d) podanie obžaloby (prípadne návrhu na vzatie do väzby) a odovzdanie osoby súdu.

Podmienka uvedená v písm. a) predstavuje prepojenie medzi najmenej závažným druhom trestného činu a sledovaným efektom trestného konania, nakoľko ten je tým účinnejší, čím rýchlejšie nasleduje trest. Účinok trestu je tak bezprostrednejší a najmä pri menej závažných deliktach plynutie času môže viesť k tomu, že sa znižuje ich nebezpečnosť. Ak trest nasleduje ihneď, je adekvátnou reakciou spoločnosti na

---

³ Ust. § 204 ods. 1 Tr. por.

konanie, ktoré porušuje jej stanovené pravidlá a v neposlednom rade aj preventívny účinok je na kvalitatívne neporovnateľne vyššej úrovni.⁴

Podmienka v písm. b) je splnená v prípade, že dôjde k zadržaniu páchatel'a prečinu priamo na mieste činu (bezprostredne po čine) alebo po tom, čo odpadla prekážka jeho bezprostredného zadržania. K zadržaniu však musí prísť do 24 hodín od spáchania prečinu, pretože v opačnom prípade nie je možné aplikovať postup podľa § 204 Tr. por. a bude potrebné vo veci vykonať skrátené vyšetrovanie.⁵

Prostriedky zadržania, resp. obmedzenia osobnej slobody, ktorých použitie je v tomto kontexte najpravdepodobnejšie sú:

1. zaistenie osoby policajtom v zmysle § 19 zákona o Policajnom zbore⁶,
2. zadržanie podozrivého v zmysle § 85 ods. 1 Tr. por.,
3. tzv. občianske obmedzenie osobnej slobody osoby pristihnutej pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom v zmysle 85 ods. 2 Tr. por.

Pokiaľ sa týka podmienok vyššie uvedených v písm. c) a d) ich splnenie závisí od rozhodnutia prokurátora, aký postup zvolí. Pretože aj napriek tomu, že osoba je zadržaná pri páchaní prečinu a sú splnené podmienky na vykonanie osobitne skráteného vyšetrovania, prokurátor sa s tým nemusí stotožniť, a teda neakceptuje postup podľa § 204 ods. 1 Tr. por. Deje sa tak napríklad v situácii, kedy prokurátor nepovažuje vec za natoľko objasnenú, aby mohol podať nepriestrelnú obžalobu a vidí nutnosť doplniť dokazovanie. V takomto prípade v rámci 48 hodinovej lehoty neodovzdá zadržanú osobu spolu so spisom súdu, ale túto osobu prepustí písomným a odôvodneným príkazom na slobodu a spis vráti policajtovi za účelom zabezpečenia jednoznačnejšej dôkaznej situácie. Nakoľko predmetným skutkom je prečin, policajt bude ďalej vo veci vykonávať skrátené vyšetrovanie v zmysle § 203 Tr. por. Situácia v zásade ostáva nezmenená aj v prípade, že prokurátor síce nepodá obžalobu ani neprepustí zadržanú osobu na slobodu, ale z dôvodu existencie dôvodu väzby podá návrh na vzatie obvineného do väzby. Aj v takomto prípade dochádza k predčasnému skončeniu osobitne skráteného vyšetrovania a ďalej sa v konaní bude postupovať „štandardným“ spôsobom.

---

⁴ Jalč, A.: *Teoretické a praktické otázky dokazovania v trestnom konaní*. Bratislava: EUROUNION, 2008, s. 114.

⁵ ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný poriadok. Veľký komentár*. 4. aktualizované vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2019, s. 484.

⁶ Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „zákon o Policajnom zbore“).

Samotné ciele osobitne skráteneho vyšetrovania, ktoré sa v teórii zvykne označovať aj ako super skrátene vyšetrovanie, super rýchle vyšetrovanie alebo zrýchlené skrátene vyšetrovanie, možno vymedziť nasledovne:

1. výrazné zrýchlenie, zhospodárnenie a zefektívnenie trestného procesu,
2. vyhľadanie a zabezpečenie dôkazov zrýchleným spôsobom,
3. menej formálne objasnenie skutku,
4. postavenie páchatel'a pred súd v čo najkratšom čase,
5. odbremenenie orgánov činných v trestnom konaní od tých trestných vecí, ktorých objasnenie je možné v krátkom čase bez akýchkoľvek pochybností a aktivizácia individuálnej aj generálnej prevencie vzhľadom na krátkosť celého procesu.⁷

2. Osobitne skrátene vyšetrovanie v aplikačnej praxi

Aplikačná prax pomerne jednoznačne preukazuje, že rozdiely medzi skrátenu a neskrátenu formou vyšetrovania v trestnom konaní sú minimálne, častokrát sa stierajú a v konečnom dôsledku sa skrátene vyšetrovanie v značnej miere vedie prostriedkami vyšetrovania. Už pri uvedenom vymedzení cieľov osobitne skráteneho vyšetrovania je možné badať, že rozdiely medzi skrátеныm a osobitne skrátеныm vyšetrovaním budú priepastnejšie, nakoľko objasnenie skutkového stavu a potrestanie páchatel'a v tak krátkom čase absolútne vylučuje vykonanie niektorých dôkazných prostriedkov v zmysle Trestného poriadku. Úplne preto možno vylúčiť znalecké dokazovanie, nakoľko vypracovanie znaleckého posudku v natoľko krátkom čase nie je realizovateľné.⁸ Súčasne si zaťažko predstaviť v rámci osobitne skráteneho vyšetrovania aj vykonávanie výsluchov veľkého počtu svedkov. Napriek tomu, že vyslúchnutie svedka nevyžaduje taký časový priestor ako vypracovanie znaleckého posudku alebo odborného vyjadrenia, prax ukazuje, že na usvedčenie páchatel'a je potrebné vyslúchnuť aspoň svedka prítomného na mieste činu a poškodeného. Spravidla sa títo svedkovia predvolávajú

---

⁷ KLÁTIK, J.: *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2010, s. 90.

⁸ Dĺžka vypracovania znaleckých posudkov je v priemere niekoľko mesiacov až rok. Ako vyplýva to Správy generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike, doba vypracovania znaleckých posudkov je determinovaná osobou znalca, zložitou posudku a odborom, v ktorom má byť posudok vypracovaný.

na výsluch telefonicky alebo prostredníctvom príslušníkov Policajného zboru s termínom výsluchu zvyčajne určeným na nasledujúci deň po spáchaní skutku vzhľadom na malý časový priestor, ktorý majú orgány činné v trestnom konaní v postupe podľa § 204 Tr. por. k dispozícii.

Okrem výsluchu očitých svedkov, prípadne poškodeného, dôkazným prostriedkom, ktorého využitie sa predpokladá, je výsluch podozrivej osoby, resp. následne osoby obvinenej. Rovnako je možné vykonať časovo nenáročné úkony dokazovania, ako napr. neodkladné a neopakovateľné úkony, ktorých samotný charakter predpokladá nedostatok času. Do úvahy by taktiež prichádzali aj niektoré zo zaistovacích úkonov, napr. zaistenie veci alebo odňatie veci, prípadne zabezpečenie listinných dôkazov, ktorých existencia je známa alebo ktoré boli nájdené na mieste činu.

Pokiaľ sa týka rozsahu využívania osobitne skráteného vyšetrovania v aplikačnej praxi, jednoznačnú odpoveď poskytuje Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike⁹, ktorá uvádza aspoň orientačný počet trestných vecí vo vzťahu k forme, v ktorej sa viedlo vyšetrovanie. Z celkového počtu 67 001 trestných vecí (oproti predchádzajúcemu sledovanému obdobiu je evidovaný pokles o 3 404 trestných vecí) sa vyšetrovanie vykonávalo jednej tretine z uvedeného počtu, skrátené vyšetrovanie sa vykonávalo vo viac ako v polovici trestných vecí. V prípade kvantity trestných vecí vybavených postupom podľa § 204 Trestného poriadku je však predmetná Správa generálneho prokurátora konkrétna a uvádza, že v roku 2019 bolo vybavených 6 765 trestných vecí z uvedeného počtu (v roku 2018 to bolo 6 527), čo predstavuje medziročný nárast o 238 trestných vecí.¹⁰

Osobitne skrátené vyšetrovanie sa teda vedie v približne 10 % trestných vecí, čo nepredstavuje zanedbateľnú čiastku. Obzvlášť sa využíva v prípade majetkovej kriminality (najmä trestný čin krádeže v zmysle § 212 Tr. zák., ak je spáchaný napríklad v obchode a daný skutok bol zachytený na kamere) a tiež v prípade ostatnej kriminality, a to najmä pri trestnom čine marenia výkonu úradného rozhodnutia (§ 348 ods. 1 písm. d) Tr. zák.), trestnom čine nebezpečného vyhrážania (§ 360 Tr. zák.), trestnom čine výtržníctva (§ 364 Tr. zák.) a i. Súčasne v zásade najčastejšie sa postup podľa § 204 Tr. por. aplikuje s cieľom postihnúť páchatel'a za vedenie motorového vozidla v doprave pod vplyvom

---

⁹ Ďalej len ako „Správa generálneho prokurátora“.

¹⁰ Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike, s. 60 [online; 20.08.2021]. Dostupné na : <https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava-generalneho-prokuratora-slovenskej-republiky-o-cinnosti-prokuratuty-v-roku-2019-a-po-3ab2.html>.

návykovej látky. V tejto súvislosti spomínaná Správa generálneho prokurátora uvádza: „*Trestné stíhanie za prečin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 Trestného zákona je v prevažnej miere realizované v tzv. superrýchlom konaní – postupom podľa § 204 ods. 1 Trestného poriadku. Tento inštitút je spojený s obmedzením osobnej slobody, no ani táto skutočnosť stále nemá odstrašujúci vplyv na vodičov, jazdiacich po požití alkoholu, keďže nemá klesajúcu tendenciu. V tejto súvislosti treba uviesť tiež to, že výrazne najpodstatnejšiu časť tohto druhu trestnej činnosti, páchanej vodičmi motorových vozidiel, tvorí jazda práve po požití alkoholu, pretože rovnako ako v roku 2018, ani v roku 2019 technická vybavenosť príslušníkov Policajného zboru týmto neumožňovala odhalenie požitia inej návykovej látky a následné preukázanie toho, že takýto vodič viedol motorové vozidlo práve v stave vylučujúcim spôsobilosť na takúto činnosť aj po požití inej omamnej látky, ako alkoholu.*“¹¹ Samozrejme, okrem uvedených prečinov nie je vylúčené, aby bol akýkoľvek prečin objasnený a vybavený v rámci postupu podľa § 204 Tr. por., za predpokladu, že sú na to splnené zákonné podmienky. Na druhej strane však okruh trestných činov, ktorých následkom je ujma na zdraví, bude v zásade z tohto „superrýchleho postupu“ vylúčený, práve vzhľadom na skutočnosť, že je neraz potrebné zabezpečiť znalecký posudok a stanoviť dobu liečenia.

Ak je skutok objasnený v zákonnej lehote 48 hodín, v rámci ktorej prokurátor neprepustí obvineného na slobodu a odovzdá ho súdu spolu so spisom a obžalobou, nastáva z pohľadu právnej teórie fáza superrýchleho konania, ktoré bezprostredne nadväzuje na osobitne skrátene vyšetrowanie. Odborná literatúra túto fázu definuje ako „úsek od odovzdania obvineného spolu s obžalobou (a návrhom na vzatie do väzby) sudcovi pre prípravné konanie až do právoplatnosti rozsudku alebo iného meritórneho rozhodnutia.“¹²

Ukončením osobitne skráteneho vyšetrowania teda nastupuje fáza konania pred súdom, ktorá je predmetom úpravy ustanovenia § 348 Tr por. Po tom, čo je založená jurisdikcia sudcu pre prípravné konanie, tento obvineného vypočuje a následne postupuje jedným zo spôsobov, ktoré predpokladá Trestný poriadok, a to nasledovne:

1. vytyčí do 48 hodín termín hlavného pojednávania, ktoré sa spravidla uskutoční do 15 pracovných dní od podania obžaloby

¹¹ Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonosti v Slovenskej republike, s. 50 [online; 20.08.2021]. Dostupné na : <https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava-generalneho-prokuratora-slovenskej-republiky-o-cinnosti-prokuratúry-v-roku-2019-a-po-3ab2.htm>.

¹² KLÁTIK, J.: *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2010, s. 93.

- a vyzrozumie o ňom prokurátora, obžalovaného, prípadne obhajcu alebo
2. vybaví vec trestným rozkazom alebo
  3. vydá rozhodnutie podľa § 241 ods. 1 písm. a) až g)¹³ alebo
  4. vykoná hlavné pojednávania bezodkladne po vykonaní výsluchu obžalovaného,
  5. rozhodne v zákonnej lehote o návrhu na vzatie do väzby, ak bol tento podaný a
  6. umožní obžalovanému zvoliť si obhajcu, ak je daný dôvod povinnej obhajoby (a ak si ho nezvolí, tak mu obhajcu ustanoví).¹⁴

Osobitne skrátene vyšetrowanie a superrýchle konanie vo svojom súhrne predstavujú nástroj pre efektívne a rýchle vyšetrenie a objasnenie skutku, postavenie páchatel'a prečinu pred súd a jeho spravodlivé potrestanie. Práve vzhľadom na časový faktor ide o inštitút, ktorý preferujú orgány činné v trestnom konaní a jeho zavedenie do slovenského právneho poriadku rekodifikáciou trestnoprávnych kódexov nepochybne malo svoje opodstatnenie.

3. Iné aplikačné nezrovnalosti

Napriek tomu, že osobitne skrátene vyšetrowanie sa vyznačuje svojou efektivitou, hospodárnosťou, rýchlosťou a procesnou jednoduchosťou, nedostatky prejavujúce sa v aplikačnej praxi vyplývajúce z nastaveného systému, neobchádzajú ani túto formu vyšetrowania.

V prvom rade, osobitne skrátene vyšetrowanie sa pochopiteľne pre svoj rýchly charakter realizuje bez ohľadu na deň v týždni, víkend či štátne sviatky a dni pracovného pokoja. Aj vzhľadom na to, majú orgány činné v trestnom konaní a súd nariadenú služobnú pohotovosť, v rámci ktorej si plnia služobné povinnosti. Služobnú povinnosť však nemá nariadenú administratívna zložka, ktorá je podstatnou súčasťou polície, prokuratúry aj súdu. Súčasne, zákon umožňuje urobiť podanie elektronickými prostriedkami podpísané zaručeným elektronickým podpisom, ktoré je rovnocenné so štandardným písomným podaním či napr. podaním urobeným ústne do zápisnice. Do elektronickej podateľne má však

---

¹³ Rozhodnutiami podľa § 241 ods. 1 písm. a) až g) Tr. por. sa rozumejú:

- postúpenie veci,
- zastavenie trestného stíhania,
- prerušenie trestného stíhania,
- podmieňané zastavenie trestného stíhania,
- vrátenie veci do prípravného konania.

¹⁴ Ust. § 348 ods. 1 písm. a) až d) Tr. por.

prístup výlučne administratívny aparát, ktorý figuruje ako sprostredkovateľ predmetných podaní adresovaných konkrétnym subjektom (policajt, prokurátor, sudca), ktorí však prístupom do elektronickej schránky nedisponujú. Už samotný, takto nastavený systém predstavuje výraznú medzeru v zákone, ktorej existencia zakladá predpoklad ďalších na seba nadväzujúcich problémov.

Inštitút osobitne skráteného vyšetrovania vyžaduje pripravenosťou policajta, prokurátora i sudcu na okamžitý výkon funkcie aj mimo ustanovený služobný čas, a táto sa zabezpečuje prostredníctvom nariadenej služobnej pohotovosti. Práve vďaka tomu, je postup podľa § 204 Tr. por. realizovateľný bez ohľadu na deň v týždni. Zákondarca však opomenul možnosť urobiť podanie elektronicke a v tomto prípade počítal a stále alogicky počítal len s možnosťou „štandardného“ písomného podania. Čo však v situácii, ak napr. obhajca za obvineného podá sťažnosť proti uzneseniu o vznesení obvinenia elektronicke do schránky policajta, avšak počas víkendu? Zákon mu to umožňuje. Na druhej strane však nepočíta s tým, že do danej elektronickej schránky má prístup len administratívny aparát a nie konkrétny službukonajúci policajt, pričom tento sa v potrebnom čase nemá možnosť k podanej sťažnosti dostať. Policajt teda nemá o sťažnosti vedomosť, nemá priestor na jej posúdenie a jej predloženie prokurátorovi na rozhodnutie. Obhajca na druhej strane následne má priestor na namietanie tejto skutočnosti, i keď si môže byť vedomý účelnosťou elektronickeho podávania sťažnosti v tejto situácii. Neželaným následkom, ktorý tu vzniká je, že dochádza k priet'ahom v konaní, objektívnej nemožnosti rozhodnúť v rámci zákonných lehôt a zmareniu inak uskutočniteľnému rýchlemu vybaveniu trestnej veci podľa § 204 Tr. por. v kombinácii s § 348 Tr. por.

Elektronicke podanie v elektronickej schránke v čase neprítomnosti administratívnej zložky na pracovisku však nie je v tomto kontexte jediným problematickým aspektom. Veľmi obdobný problém vzniká aj v situácii, keď je daný dôvod povinnej obhajoby¹⁵ a obvinený si v určenej lehote sám nezvolí obhajcu. Ten mu musí byť v zmysle § 40 ods. 1 Tr. por. bez meškania ustanovený. Rovnako ako s elektronickeou schrán-

¹⁵ Dôvodmi povinnej obhajoby už v prípravnom konaní v zmysle § 37 TP ods. 1 a ods. 2 sú:

- a) ak je obvinený vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody alebo na pozorovaní v zdravotníckom ústave,
- b) ak je obvinený pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo je jeho spôsobilosť na právne úkony obmedzená,
- c) ide o konanie o obzvlášť závažnom zločine,
- d) ide o konanie proti mladistvému,
- e) ide o konanie proti ušlému
- f) ak má prokurátor alebo policajt pochybnosť o spôsobilosti obvineného sa náležite obhajovať.

kou, aj s elektronickým systémom, ktorý generuje meno konkrétneho obhajcu za účelom jeho ustanovenia, pracuje administratíva na súde, zatiaľ čo sudca pracuje s písomnou agendou. Identické ťažkosti tu teda nastávajú v prípade, že potreba ustanovenia obhajcu pripadne na čas, kedy administratívna zložka súdu nie je k dispozícii, napriek tomu, že službukonajúci sudca k dispozícii je a v rámci zachovania zákonných lehôt potrebuje ustanoviť obhajcu pre konkrétny prípad. Dochádza teda k neželanému stavu, kedy nie je v potrebnom momente objektívne možné písomne ustanoviť obhajcu, nakoľko s elektronickým systémom nepracuje konkrétny službukonajúci sudca. Realizácia super rýchleho konania je preto vzhľadom na túto časovú, i keď odstrániteľnú prekážku, neuskutočniteľná.

Ďalší aplikačný problém vyskytujúci sa v osobitne skrátenom vyšetrovaní úzko súvisí s vyššie uvedenou podmienkou aplikácie postupu podľa § 204 Tr. por, *in concreto*, zadržaním podozrivého priamo pri páchaní prečinu, prípadne bezprostredne po ňom.

V zmysle už uvedeného, najpravdepodobnejšími prostriedkami zadržania, resp. obmedzenia osobnej slobody sú:

1. zaistenie osoby policajtom v zmysle § 19 zákona o Policajnom zbore,
2. zadržanie podozrivého v zmysle § 85 ods. 1 Tr. por. a
3. tzv. občianske obmedzenie osobnej slobody osoby pristihnutej pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom v zmysle 85 ods. 2 Tr. por.

Najčastejšie dochádza k zakročeniu proti páchatel'ovi po oznámení trestného činu, a to hliadkou Policajného zboru Slovenskej republiky. V tomto prípade ide najčastejšie o príslušníkov poriadkovej polície (o tzv. „pohotovostnú motorizovanú jednotku“), resp., o tzv. „nepoverených príslušníkov Policajného zboru“, ktorí nedisponujú oprávneniami podľa Trestného poriadku, preto ich najčastejším prostriedkom, ako môžu zasiahnuť proti páchatel'ovi, je konať podľa zákona o PZ. Policajt je podľa § 19 ods. 1 písm. f) zákona o PZ.: „*oprávnený zaisťiť osobu, ktorá sa nachádza na mieste trestného činu bezprostredne po jeho spáchaní a je potrebné zistiť jej súvislosť s trestným činom.*“. Niektorí odborníci uvádzajú, že takíto policajti môžu tiež obmedziť osobnú slobodu podľa § 85 ods. 2 Tr. por., a to z toho dôvodu, že takto môže obmedziť osobnú slobodu ktokoľvek, teda aj policajt. Opierajú sa pri tom o rozhodnutia Najvyššieho súdu SR (rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo 16. decembra 2010, sp. zn. 5Tdo 47/2010 a uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 8. novembra 2012, sp. zn. 5Tdo 70/2012). Takisto niektorí odborníci poukazujú na skutočnosť, že zaistenie podľa zákona o Policajnom zbore by malo byť

na mieste len v tom prípade, že postavenie osoby nie je zrejmé (nie je jasné, či ide o svedka alebo podozrivého), zatiaľ čo v tom prípade, že už je postavenie osoby ako podozrivého zrejmé, malo by sa vždy postupovať podľa Trestného poriadku, pretože zákon o Policajnom zbore neumožňuje zaisťovať podozrivé osoby, ale len zisťovať ich vzťah k trestnému činu, ktorý sa stal. Z načrtnutého vyplýva, že podľa názoru tejto časti odborníkov nie je iný paragraf Trestného poriadku pre týchto príslušníkov Policajného zboru k dispozícii, než § 85 ods. 2 Tr. por., ktorý umožňuje obmedziť na osobnej slobode podozrivého komukoľvek, teda aj fyzickej osobe. V tomto smere sa prikláňam k opačnému názoru a teda, že § 85 ods. 2 Tr. por. by nemal byť využívaný príslušníkmi Policajného zboru v činnnej službe, pretože toto ustanovenie priamo zakotvuje, že osoba, ktorá vykonala obmedzenie osobnej slobody podozrivého podľa § 85 ods. 2 Tr. por. je povinná takú osobu bezodkladne odovzdať útvaru Policajného zboru, útvaru Vojenskej polície alebo útvaru Colnej správy. Z uvedeného vyplýva, že policajt vykonávajúci právo podľa § 85 ods. 2 Tr. por. by bol zároveň v postavení osoby, ktorá vykonala obmedzenie a zároveň v postavení osoby, ktorá je oprávnená takúto osobu prevziať. Teda došlo by k spĺvaniu opravného a povinného, resp. k splynutiu orgánu vykonávajúceho a preberajúceho, a teda takýto príslušník Policajného zboru by mohol odovzdať osobu obmedzenú na osobnej slobode *de facto* „sám sebe“. Zároveň toto ustanovenie naráža na problém v § 85 ods. 4 Tr. por, kde je uvedené, že lehota pre rozhodnutie o tejto osobe plynie až od momentu „odovzdania“ tejto osoby poverenému príslušníkovi alebo vyšetrovateľovi. Ak by sme teda pripustili, že tzv. nepoverení príslušníci môžu využiť postup podľa § 85 ods. 2 Tr. por., potom by až do okamihu odovzdania tejto osoby poverenému príslušníkovi, resp. vyšetrovateľovi neplynula žiadna lehota a táto osoba by síce bola obmedzená na osobnej slobode orgánom štátnej moci, no zotrvala by v akomsi „vákuu“, kde by bolo možné, aby bola v tomto režime nedefinovateľne dlhú dobu. Takýto výklad nemožno akceptovať, pretože nemá patričnú oporu v Trestnom poriadku ani v osobitnom predpise, čo je v prípadoch, kde sa jedná o zásahy do osobnej slobody neakceptovateľné. Ústava SR jasne zakotvuje lehoty pre zadržanie a už z tejto právnej úpravy obsiahnutej v najsilnejšom právnom predpise štátu je zrejmé, že ide o jednu z najpodstatnejších a chůlostivých záležitostí právnej úpravy. Nie je akceptovateľné, aby pri analogickom postupe, ako je zadržanie podľa § 85 ods. 1 Tr. por. bolo možné aplikovať nejasný a nedefinovaný postup, ak zadržanie má presne stanovené lehoty pre rozhodnutie o zadržanej osobe. Aj z tohto dôvodu je potrebné zdôrazniť, že súčasná právna úprava nepočíta s tým, že by policajt v službe aplikoval § 85 ods. 2 Tr. por.

Tento postup je akceptovateľný výlučne pre policajtov v civile, ktorí v tom čase nevykonávajú štátnomocenské donútenie.

Domnievam sa, že ak si prax žiada, aby toto ustanovenie bolo použiteľné všetkými ostatnými „nepoverenými príslušníkmi Policajného zboru“, potom je v prvom rade potrebné upraviť znenie tohto ustanovenia nasledovne:

„Osobnú slobodu osoby, ktorá bola pristihnutá pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom, môže obmedziť ktokoľvek, ak je to potrebné na zistenie jej totožnosti, zabránenie útoku, zabezpečenie dôkazov alebo na zabránenie ďalšiemu páchaniu trestnej činnosti. Je však povinný takú osobu bezodkladne odovzdať policajtovi.“

Takáto legislatívna úprava by jednoznačne vyňala „nepoverených príslušníkov Policajného zboru“ z okruhu osôb oprávnených prevziať osobu obmedzenú na osobnej slobode a tým pádom by sa presunuli do skupiny „ktokoľvek“, pretože by boli odlišnými subjektmi ako subjekt, ktorý má osobu prevziať. Zároveň by však bolo potrebné primerane upraviť aj začatie plynutia lehoty pre rozhodnutie o tejto osobe a § 85 ods. 4 Tr. por. by musel jednoznačne vytvoriť ďalší začiatok plynutia lehoty „od momentu obmedzenia osobnej slobody podľa § 85 ods. 2 Tr. por. príslušníkom Policajného zboru“.

V každom prípade však zasahujúci príslušníci Policajného zboru môžu vykonať zaisťovacie oprávnenie buď podľa § 19 zákona o Policajnom zbore lebo podľa § 85 ods. 2 Tr. por., a teda zabrániť osobe v páchaní ďalšej trestnej činnosti. Pre ďalší postup je však potrebné kontaktovať príslušného povereného príslušníka Policajného zboru alebo vyšetrovateľa Policajného zboru, ktorý bude v tejto veci ďalej zdokumentovávať skutkový stav a v tomto kontexte ďalej viesť osobitne skrátené vyšetrovanie.

Ďalším postupom, ktorý môže byť aplikovaný, je postup podľa § 85 ods. 1 Tr. por., teda priame zadržanie podozrivého podľa Trestného poriadku. Tento postup však môžu využiť len príslušníci Policajného zboru, ktorí sú poverenými príslušníkmi alebo vyšetrovateľmi. Keďže títo bežne nezasahujú na mieste činu, ale ich náplňou je najmä plánovanie a organizácia vyšetrovania vykonávanie dôkazných prostriedkov a rozhodovanie v trestnom konaní, ich bezprostredná prítomnosť na mieste činu je nepravdepodobná.

Na mieste činu je teda výrazne pravdepodobnejšia prítomnosť nepovereného príslušníka Policajného zboru, ktorému právna úprava trochu nešťastne dvojako umožňuje osobu obmedziť na jej slobode priamo spomínaným inštitútom v zmysle § 85 ods. 2 Tr. por., ale tiež využitím oprávnenia na zaistenie osoby v zmysle osobitného predpisu (napr. § 19 ods. 1 písm. f) zákona o Policajnom zbore). Prax však ukazuje, že

„nepoverení príslušníci PZ“ sa výrazne často uchýľujú k aplikácii § 85 ods. 2 Tr. por. aj v prípadoch, kedy by bolo skôr namieste využitie zaisťovacieho oprávnenia v zmysle zákona o Policajnom zbore. Deje sa tak z jednoduchého a pomerne logického dôvodu, ktorým je snaha policajtov – „nepoverených príslušníkov Policajného zboru“ zjednodušiť si celý postup a vyhnúť sa vydávaniu rozhodnutia a oslobodiť sa od administratívy, napr. vyhotovovaniu zápisnice, ktorá sa pri obmedzení osobnej slobody podľa § 85 ods. 2 Tr. por. nevyžaduje. Síce ide o postup *de lege artis*, avšak na základe vyššie uvedených dôvodov sa s ním do značnej miery nestotožňujem a *pro futuro* by sa zváženie stála úprava predmetných ustanovení v zmysle už prezentovaných návrhov.

Záver

Inštitút osobitne skráteneho vyšetrovania bol do Trestného poriadku zavedený až pri jeho rekonštrukcii, teda novelou účinnou od 1. januára 2006, z dôvodu čoho ešte i tohto času môže byť vnímaný ako pomerne nový inštitút, ktorého uplatňovanie v praxi je sporadickejšie s možnosťou argumentácie, že na jeho častejšiu aplikáciu predovšetkým v minulosti absentovali potrebné praktické skúsenosti. Postupné plynutie času a etablovanie sa daného inštitútu v praxi so sebou pochopiteľne priniesli aj skryté i evidentné procesné nedostatky, ktoré dodnes pretrvávajú, pričom na ich elimináciu v mnohých prípadoch stačí len zdanlivo nepatrná korekcia dikcie ustanovenia alebo decentné doplnenie právnej úpravy. Okrem už uvedeného sa taktiež javí ako žiadúce prioritizovať vykonania osobitne skráteneho vyšetrovania vo všetkých trestných veciach, kde sú na to splnené zákonné podmienky, či už zo samotnej iniciatívy policajtov alebo pod tenziou vyvíjanou zo strany prokurátorov. Ako účinné sa môže javiť ešte rásnejšie zjednodušenie osobitne skráteneho vyšetrovania vo vzťahu k vykonávaniu dôkazov, ktoré by sa mohlo obmedziť len na vykonanie neodkladných a neopakovateľných úkonov, čo by *pro futuro* prinieslo želaný účinok v podobe zefektívnenia už vo svojej podstate efektívneho inštitútu.

Použitá literatúra

1. Burda, E., Čentěš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel. 1. vyd.* Praha : C. H. Beck, 2010. 1608 s.
2. Čentěš, J. a kol.: *Trestný poriadok – Veľký komentár. 4. aktualizované vydanie.* Žilina : Eurokódex, 2019. 484.

3. ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, 494 s.
4. JALČ, A.: *Teoretické a praktické otázky dokazovania v trestnom konaní*. Bratislava : Eurounion, 2008, 151 s.
5. KLÁTIK, J.: *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, 2010, 329 s.
6. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo 16. decembra 2010, sp. zn. 5Tdo 47/2010.
7. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 8. novembra 2012, sp. zn. 5Tdo 70/2012.
8. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov.
9. Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.
10. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
11. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
12. Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike [online; 20.08.2021], Dostupné na : <https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava-generalnehoprokuratorslovenskej-republiky-o-cinnosti-prokuratury-v-roku-2019-a-po-3ab2.html>.
13. Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2018 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike [online; 20.08.2021], Dostupná na : <https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava-generalnehoprokuratorslovenskej-republiky-o-cinnosti-prokuratury-v-roku-2018-a-po-3a45.html>.

REGISTER PARTNEROV VEREJNÉHO SEKTORA A ODHAĽOVANIE VLASTNÍCKYCH ŠTRUKTÚR SPOLOČNOSTÍ¹

Mgr. Daniel Zigo, PhD., LL.M.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra obchodného práva a hospodárskeho práva
daniel.zigo@flaw.uniba.sk

Register partnerov verejného sektora a odhaľovanie vlastníckych štruktúr spoločností

Článok sa zameriava na problematiku Registra partnerov verejného sektora, unikátneho slovenského riešenia problematiky regulácie konečných užívateľoch výhod právnických osôb. Počas obdobia, ktoré predchádzalo prijatiu registra, bola účasť spoločností s nepriehľadnou vlastníckou štruktúrou vo verejnom obstarávaní vnímaná ako závažný spoločenský problém. Cieľom Registra partnerov verejného sektora tak bolo odkryť vlastnícke štruktúry spoločností, ktoré prijímajú plnenie od štátu. Článok analyzuje úspešnosť registra pri plnení uvedeného spoločenského cieľa na základe zhodnotenia dát, ktoré register obsahuje a taktiež berie do úvahy i skutočnosti, ktoré register pri plnení tohto cieľa limitujú.

Register öffentlicher Partner und Offenlegung von Eigentumsverhältnissen von Unternehmen

Der Artikel konzentriert sich auf die Frage des Registers der Partner des öffentlichen Sektors, eine einzigartige slowakische Lösung für die Frage der Regulierung der wirtschaftlichen Eigentümer von juristischen Personen. In der Zeit vor der Verabschiedung des Registers wurde die Beteiligung von Unternehmen mit undurchsichtigen Eigentumsverhältnissen am öffentlichen Beschaffungswesen als ernstes soziales Problem wahrgenommen. Ziel des Registers der

¹ Príspevok spracovaný v rámci projektu APVV-17-0641: „Zefektívnenie právnej úpravy verejného obstarávania a jej aplikácie v kontexte práva Európskej únie“.

Partner des öffentlichen Sektors war es, die Eigentumsverhältnisse von Unternehmen aufzuzeigen, die Mittel vom Staat erhalten. Der Beitrag analysiert den Erfolg des Registers bei der Erfüllung des erklärten sozialen Ziels auf der Grundlage der Auswertung der im Register enthaltenen Daten und berücksichtigt auch die Tatsachen, die das Register bei der Erfüllung dieses Ziels einschränken.

Register of public sector partners and disclosure of ownership structures of companies

The article focuses on the issue of the Register of Public Sector Partners, a unique Slovak solution to the issue of regulation of beneficial owners of legal entities. During the period preceding the adoption of the register, the participation of companies with opaque ownership structures in public procurement was perceived as a serious social problem. The aim of the Register of Public Sector Partners was to reveal the ownership structures of companies that receive funds from the state. The article analyzes the success of the register in fulfilling the stated social goal on the basis of evaluating the data contained in the register and also takes into account the facts that limit the register in fulfilling this goal.

Kľúčové slová: Register partnerov verejného sektora, schránkové spoločnosti, transparentnosť, verejné obstarávanie

Schlüsselbegriffe: Register der Partner des öffentlichen Sektors, Briefkastenfirmen, Transparenz, öffentliches Beschaffungswesen

Keywords: Register of public sector partners, shell companies, transparency, public procurement

Úvod

Register partnerov verejného sektora (ďalej len „RPVS“) je najaktuálnejšou z legislatívnych snáh o zavedenie vysokej miery transparentnosti vo vzťahoch štátu a súkromného sektora. Ako nástroj je unikátny, pretože i keď je oblasť jeho pôsobenia blízka AML² smerniciam, jeho mechanizmy fungovania a ciele, ku ktorým smeruje, boli určité špeciálne na riešenie spoločenských reálií v Slovenskej republike. Nazývaný i „protischránkový zákon“³, je jedným z nástrojov celospoločenskej kontroly nakladania s verejnými zdrojmi, pričom jeho cieľom

---

² Boj proti praniu špinavých peňazí (anti-money laundering).

³ Pozri, napríklad tlačové správy ministerstva spravodlivosti, ktoré tento názov bežne využívajú. MS SR. *Ministerstvo spravodlivosti bude naďalej chrániť svetový unikát- protischránkový zákon*, dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2543>.

je zvýšiť transparentnosť vzťahov medzi verejným a súkromným sektorom, a to takým spôsobom, že podrobí zverejneniu a prevereniu informácie o skutočných vlastníkoch subjektov, ktoré obchodujú so štátom. Filozofia zákona predpokladá, že prístup k verejným zdrojom bude podmienený zápisom v registri, z ktorého musia byť zrejmi koneční užívatelia výhod a súčasne aj oprávnená osoba spoluzodpovedná za zapísané údaje.⁴ Tento nástroj by tak mal vytvoriť podmienky, v rámci ktorých získa verejnú informáciu o tom, kto profituje z obchodov so štátom a dôsledkom tejto transparentnosti by mala byť prevencia korupcie a klientelizmu či prípadne ich odhaľovanie. Jednou z obzvlášť exponovaných oblastí v tomto kontexte je najmä verejné obstarávanie, v ktorom mala novovybudovaná transparentnosť pôsobiť stimulujúco na konkurenčné prostredie a zlepšiť nepriaznivé hodnotenie Slovenska v rebríčkoch korupcie rôznych medzinárodných organizácií.⁵

Na to, aby sme správne pochopili ciele, ku ktorým tento zákon smeruje, je nevyhnutné zvážiť hlbší spoločensko-politický kontext prijatia tohto zákona, ktorý má jedného základného spoločného menovateľa, korupciu.⁶ Slovenskí zákonodarcovia pod vplyvom verejnej mienky, ale i z dôvodu vývoja európskej legislatívy, začali reformovať vnútroštátny právny systém takým spôsobom, aby sa zvýšila jeho transparentnosť, najmä v oblasti verejného obstarávania. Tieto reformy mali významný vplyv na korupciu a jej páchatel'ov, pretože vytvorili prekážky, ktorých prekonanie si vyžadovalo zo strany páchatel'ov použitie zložitejších metód. Jednou z takýchto sofistikovanejších metód, ktorými sa spoločnosti bránia pred transparentnosťou vo verejnom obstarávaní, je využívanie *offshore* entít, teda zahraničných spoločností so sídlom v jurisdikciách⁷, kde sa právna úprava obchodných spoločností vyznačuje vysokou mierou flexibility a umožňuje zachovať anonymitu spoločnickej štruktúry. Spravidla sa tu taktiež uplatňuje veľmi nízke alebo žiadne daňové zaťaženie pre podnikateľ'ov a s tým súvisiaca absencia požiadaviek na vedenie účtovníctva spoločnosti. Týmto podmienkam výkonu podnikateľskej činnosti je v daných jurisdikciách prispôbený i bankový systém, ktorého regulácia stanovuje nenáročné

⁴ Dôvodová správa k zákonu o RPVS. s. 1.

⁵ Pozri, napríklad: Svetová banka, *Control of corruption index*. dostupné na: <https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators>.

⁶ Cieľom tejto časti nie je poskytnúť vyčerpávajúcu definíciu tohto pojmu, termín korupcia tu používame vo význame nežiadúceho spoločenského javu, v jeho najširšom zmysle.

⁷ V tomto význame je pojem jurisdikcia použitý vo všeobecnosti na označenie akéhokoľvek územia, ktoré má vlastný právny systém bez ohľadu na to či ide o nezávislý alebo zvrchovaný štát; prípadne súčasť federálneho (napr. štát Delaware) alebo konfederálneho štátu, pridruženého alebo námorského teritória (napr. Britské Panenské ostrovy) alebo vnútroštátna zóna, v rámci ktorej platí osobitný právny režim (napr. Hongkong).

podmienky založenia účtu a prístupu k nemu a zároveň kladie dôraz na dôvernosť informácií o klientoch.⁸ Na Slovensku sa najmä v médiách ako synonymum *offshore* spoločnosti zaužíval pojem schránková spoločnosť, pričom i keď majú tieto dva pojmy niektoré spoločné atribúty, nie sú totožné. Schránková spoločnosť je právnickou osobou, ktorá slúži ako korporatívny nástroj, existuje a je oficiálne zaregistrovaná, avšak nemá reálnu kanceláriu a zamestnancov a nevykonáva skutočnú podnikateľskú činnosť, môže mať bankový účet alebo pasívne investície, prípadne môže slúžiť ako registrovaný vlastník aktív, napríklad duševného vlastníctva alebo dopravných prostriedkov. Schránkové spoločnosti môžu byť často registrované na adrese sprostredkovateľa, ktorý poskytuje službu založenia spoločnosti a prípadne pôsobí ako splnomocnenec pre príjem korešpondencie spoločnosti, často ním bude účtovná spoločnosť alebo advokátska kancelária. Takáto spoločnosť môže slúžiť na legálne a legitímne účely, napríklad ako holdingová spoločnosť, avšak taktiež môže byť použitá na nelegálne činnosti pričom páchatelia zneužívajú jej „korporatívny závoj“.⁹

V priebehu uplynulej dekády sa na Slovensku vyskytlo viacero prípadov, často pri obstarávaní veľkých štátnych zákaziek, kedy médiá či neziskové organizácie upozorňovali na netransparentnosť či možné prepojenie politických špičiek a úspešných uchádzačov v procese verejného obstarávania.¹⁰ Práve v týchto prípadoch boli často využité schránkové spoločnosti registrované v jurisdikciách daňových rajov, ktorých regulácia umožnila skryť vlastnícku štruktúru spoločnosti. Početnosť týchto prípadov zvýšila tlak verejnosti na požiadavku ztransparentnenia obchodných vzťahov štátu a súkromného sektora. Pokiaľ nejaká spoločnosť prijímala plnenie zo strany štátu, verejnosť mala pocit, že existuje oprávnená požiadavka, aby informácia o tom kto je konečný užívateľ výhod, ktorý má z daného plnenia prospech, bola verejne dostupná. Uvedený vývoj viedol k postupnému prijatiu viacerých zákonov v tejto oblasti, pričom najaktuálnejším z nich je zákon o registri partnerov verejného sektora¹¹.

Cieľom predkladaného článku je posúdiť na základe objektívnych dát schopnosť RPVS plniť účel, na ktorý bol prijatý, a to odhaľovať

⁸ HENRY, J. S., *The price of offshore revisited*. s. 10.

⁹ FINDLEY, G. M. *Global Shell Games: Testing Money Launderers' and Terrorist Financiers' Access to Shell Companies*, s. 7.

¹⁰ PATAKYOVÁ, M., GRAMBLIČKOVÁ B., MAZÚR, J., DUTKOVÁ, P.: *Specificities of Corporate Governance and Financial Regulation of Companies under the Challenges of Sustainability*, str. 79.

¹¹ Zákon č. 315/2016 Z. z. o registri partnerov verejného sektora v znení neskorších predpisov, ďalej len „zákon o RPVS“.

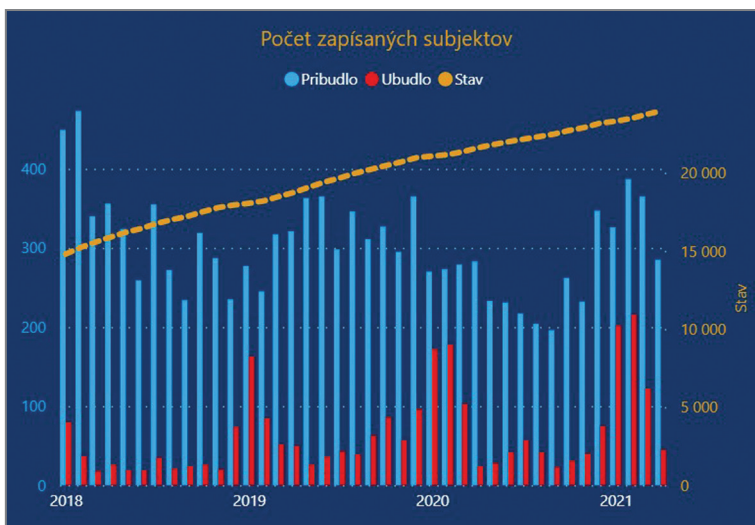

konečných užívateľov výhod spoločností, ktorým plynie prospech z prostriedkov štátu. Pokles v počte spoločností s netransparentnou vlastníckou štruktúrou, ktoré sú úspešnými uchádzačmi v postupoch vo verejnom obstarávaní od dátumu prijatia zákona o RPVS by mohol naznačovať preventívny účinok tohto zákona a plnenie jeho vymedzeného spoločenského cieľa.

1. Partneri verejného sektora sídliači v zahraničných jurisdikciách

Základný údaj, ktorý pri posudzovaní schopnosti odhalovania vlastníckych štruktúr spoločností musíme uviesť je celkový počet zapísaných subjektov v RPVS. V čase písania článku bolo spolu vykonaných do RPVS 34 907 záznamov, pričom z nich bolo platných 24 264.¹² Na tomto grafe môžeme vidieť akým spôsobom sa vyvíjal stav zapísaných partnerov verejného sektora od účinnosti právnej úpravy zákona o RPVS:

Graf č. 1

Zdroj: Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti SR

¹² RPVS, stav ku dnu 4.6.2021. dostupné na: <https://rpvs.gov.sk/rpvs/Partner/Partner/VyhľadavaniePartnera>.

Z grafu č. 1 vyplýva stav v RPVS k aprílu 2021, kedy bol počet platných zápisov 23 954. Podstatný je však i celkový počet zápisov, keďže i neplatné zápisy zostávajú v RPVS ako historické údaje a i na základe nich je možné sledovať postupný vývoj vlastníckej štruktúry v spoločnostiach. Vidíme, že v zásade od vzniku RPVS počet platných zápisov kontinuálne rastie. Na začiatku sledovaného obdobia v januári 2018 bolo v registri zapísaných 14 795 partnerov verejného sektora (tento vysoký počet je spôsobený i automatickým prechodom zapísaných subjektov z registra konečných užívateľov výhod do RPVS¹³). Aby sme dali údaj o počte zapísaných partnerov verejného sektora do širšieho kontextu, môžeme toto číslo porovnať napríklad s celkovým počtom zapísaných subjektov v obchodnom registri Slovenskej Republiky (ďalej len „ORSR“), ktorý bol k aprílu 2021 celkom 337 531.¹⁴ Počet platne zapísaných subjektov v RPVS teda v súčasnosti dosahuje približne 7 % počtu subjektov v ORSR, avšak v RPVS sú zapísané i zahraničné spoločnosti, takže sa nejedná o celkom totožnú množinu subjektov.

Pred prijatím zákona o RPVS boli v oblasti verejného obstarávania vyhodnotené ako najviac problematické z pohľadu transparentnosti vlastníckej štruktúry práve schránkové spoločnosti zo zahraničných jurisdikcií umožňujúcich skrývanie skutočných vlastníkov. Z tohto pohľadu je zrejme najzaujímavejším ukazovateľom schopnosti RPVS odkryť vlastnícku štruktúru spoločnosti, údaj o tom, či sú takéto spoločnosti i naďalej zúčastnené v procesoch verejného obstarávania a pokiaľ áno, či hodnoverne zdokumentovali svoju vlastnícku štruktúru. Nakoľko RPVS neponúka možnosť filtrovania zapísaných partnerov verejného sektora podľa štátu sídla, na vyhľadávanie zahraničných spoločností sme použili portál FinStat, ktorý čerpá informácie z RPVS i iných verejných registrov a ponúka ich užívateľom s viacerými rozšírenými funkcionalitami. V čase prieskumu bolo podľa údajov FinStatu platne zapísaných približne 1670 zahraničných spoločností¹⁵, z ktorých sme sa snažili identifikovať tie, ktorých zapísané sídlo sa nachádza v jurisdikciách umožňujúcich netransparentné vlastnícke štruktúry spoločností. Vo všeobecnosti sídli väčšina zahraničných spoločností zapísaných v RPVS v Českej republike, taktiež je zapísaných i väčší počet spoločností z Rakúska, Poľska a Maďarska.

---

¹³ Zákon o RPVS, § 22.

¹⁴ Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti SR. *Interaktívny prehľad štatistických údajov Obchodného registra*. dostupné na: <https://web.ac-mssr.sk/dashboard>.

¹⁵ FinStat. *Register partnerov verejného sektora*. dostupné na: <https://finstat.sk/partneri-verejneho-sektora>.

Tabuľka č. 1 Zahraničné spoločnosti so sídlom v offshore jurisdikciách

Cyprus	Konečný užívateľ	Štátna príslušnosť
R.A. REKLAMNI AGENTURA LTD	Markos Kleantnis Sofianos	Austrálsky zväz
SAAM ADVISORY LIMITED	3x	SK
PAROPLYN HOLDINGS LIMITED	2x	SK, CZ
Nundina Limited	Zbyněk Štěrba	CZ
LEMIKON LIMITED	Tomáš Rybář	CZ
IGT Global Services Limited	51x	IT
MAN		
Euro Jet Intercontinental Limited	2x	USA
Kajmanie ostrovy		
Tachyum, Ltd	4x	SK, CZ
Malta		
WOOD Waste Management	3x	SK, CZ
PREMIUM Insurance Comp	4x	SK
Delaware		
Godfrey & Wing, LLC	3x	USA
Tachyum, Inc.	4x	SK, CZ
IGT Slovakia Corporation	51x	IT

Prieskumom medzi týmito spoločnosťami sme identifikovali 13 spoločností, sídliačich v potenciálne rizikových krajinách¹⁶, ktoré boli platne zapísané ako partner verejného sektora v RPVS (viď tabuľka č. 1). Najväčší počet z nich (6) bolo registrovaných na Cypre, do tabuľky sme zahrnuli i Maltu, ktorá býva často radená medzi offshore jurisdik-

¹⁶ Tu sme vychádzali zo zaradenia krajín na zoznamy rizikových jurisdikcií, ktoré vedú rôzne medzinárodné organizácie, napríklad The Financial Action Task Force (FATF). FATF *Jurisdictions under Increased Monitoring - February 2021*. dostupné na: <https://www.fatf-gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-jurisdictions/documents/increased-monitoring-february-2021.html>.

cie¹⁷ a zo spoločností, ktoré boli registrované v USA sme zahrnuli tie, ktorých sídlo sa nachádza v štáte Delaware (ostatné rizikové štáty¹⁸ ako Nevada, Montana, Južná Dakota či Wyoming v RPVS podľa dostupných údajov nemali zastúpenie).

Údaj, ktorý naznačuje pomere vysokú úspešnosť registra v dosahovaní vymedzeného spoločenského cieľa je, okrem samotného nízkeho počtu registrovaných spoločností z rizikových jurisdikcií, taktiež i fakt, že pri väčšine identifikovaných spoločností je ako konečný užívateľ výhod zapísaná slovenská alebo česká osoba. Teda i napriek tomu, že spoločnosť sídli v offshore jurisdikcii uverejňuje v registri domácu osobu, ktorej z nej plynie prospech. Pri niekoľkých z týchto identifikovaných spoločností, kde registrovaný konečný užívateľ výhod nie je slovenskej alebo českej národnosti, je možné pomerne jednoduchým prieskumom na internete zistiť, že sa jedná o etablované nadnárodné korporácie, pri ktorých je riziko skrytého vlastníctva nižšie a offshore jurisdikcie využívajú zrejme z daňových dôvodov. Pokiaľ zoberieme do úvahy, že najväčším problémom schránkových spoločností v minulosti bolo deklarovanie vlastníctva zahraničnou osobou, často advokátom alebo daňovým poradcom, pričom existovali podozrenia o ich prepojení na domáce osoby, môžeme konštatovať, že dnes tento problém nepretrváva v takej šírke. Je možné, že spoločnosti, ktoré chcú register obísť zmenili spôsob fungovania a zámerne zapisujú domáce osoby ako fiktívnych vlastníkov takýchto spoločností, totožný problém však môže nastať i pri domácich spoločnostiach a jeho minimalizáciu mala dosiahnuť identifikácia konečných užívateľov výhod prostredníctvom oprávnených osôb. Navyše sme toho názoru, že pri fiktívnom konečnom užívateľovi, ktorý je domáca osoba, je riziko odhalenia skutočnej vlastnickej štruktúry vyššie než pri profesionálnych zahraničných osobách, ktoré v takýchto spoločnostiach štandardne figurovali v minulosti.

2. Koneční užívatelia výhod zo zahraničných jurisdikcií

V mnohých prípadoch sa však i v minulosti stávalo, že v procese verejného obstarávania sa zúčastnila slovenská spoločnosť, ktorá bola vlastnená prostredníctvom zahraničnej právnickej osoby sídliacej

---

¹⁷ GRECH, H., *Is Malta really Europe's 'pirate base' for tax?* dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-40026826>.

¹⁸ Tax Justice Network. *Financial Secrecy Index 2020 – Report on USA*. dostupné na: <https://fsi.taxjustice.net/PDF/UnitedStates.pdf>.

v offshore jurisdikcii a deklarovaný konečný užívateľ výhod bola osoba pochádzajúca z tejto jurisdikcie.¹⁹ V intenciách RPVS by teda takýto partner verejného sektora nebol zaevidovaný medzi zahraničnými spoločnosťami, nakoľko by sa jednalo o slovenskú spoločnosť. Tento aspekt akcentovala napríklad i Transparency International, ktorá v rokoch 2017 a 2018 analyzovala dáta v registri a identifikovala pomerne vysoký počet spoločností, ktoré sa spravovali slovenským právom, avšak v ich vlastnickej štruktúre sa nachádzali i spoločnosti sídliace v niektorej offshore jurisdikcii.²⁰ I v nadväznosti na túto skutočnosť sme sa pre lepšie zhodnotenie schopnosti RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností rozhodli uskutočniť analýzu zapísaných konečných užívateľov výhod, keďže nie je v našich možnostiach kontrolovať vlastnícku štruktúru všetkých registrovaných partnerov verejného sektora, avšak spomedzi registrovaných konečných užívateľov výhod dokážeme filtrovať osoby so zahraničnou adresou. Tento údaj môže opätovne indikovať, či ako koneční užívatelia výhod nie sú zapísané osoby z rizikových jurisdikcií, ktoré by mohli fungovať ako agent skutočného konečného užívateľa výhod. Z celkového počtu zapísaných konečných užívateľov výhod, ktorý nám databáza na portáli FinStat vykázala na viac než 66 tisíc fyzických osôb, sme filtrovali tie osoby, ktorých adresa zapísaná v registri sa nachádzala v zahraničí, ktorých bolo približne 16 500. Uvedené počty registrovaných konečných užívateľov výhod sú spoločne platné i neplatné zápisy, nakoľko systém nám neumožňoval stanoviť platnosť zápisu ako kritérium vyhľadávania. Rovnako je nutné uviesť, že tieto počty nemusia znamenať konečné počty zahraničných konečných užívateľov výhod, keďže filtráciu nebolo možné nastaviť podľa národnosti, ale iba podľa zapísanej adresy, počty preto môžu skresľovať slovenské osoby majúce zahraničnú adresu a zahraničné osoby s registrovanou slovenskou adresou. I napriek tomu má podľa nás tento prieskum výpovednú hodnotu, pretože slovenské osoby so zahraničnou adresou sme dokázali z výsledkov manuálne vynechať. Medzi takýmto spôsobom filtrovanými konečnými užívateľmi výhod sme následne hľadali osoby, ktorých registrovaná adresa sa nachádzala v niektorej z rizikových zahraničných jurisdikcií²¹, predovšetkým sme sa sústredili na u nás tradičné štáty ako Cyprus, Malta, Bahamy,

---

¹⁹ Pozri, napríklad: Transparency International Slovensko. *SCHRÁNKOVÉ FIRMY SA ZLAKLI A SŤAHUJÚ SA – NA SLOVENSKO*. dostupné na: <https://transparency.sk/sk/schrankove-firmy-sa-zlakli-a-stahuju-sa-na-slovensko>.

²⁰ Transparency International Slovensko. dostupné na: <https://transparency.blog.sme.sk/c/490050/a-velku-schrankovu-cenu-slovenska-vyhrava.html>.

²¹ Zoznam vedený napríklad: European Parliament. *Listing of tax havens by the EU*. dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/147404/7%20-%2001%20EPRS-Briefing-621872-Listing-tax-havens-by-the-EU-FINAL.PDF>.

Panama, Kajmanie ostrovy, Britské Panenské ostrovy, Ostrov Man, zo štátov USA najmä Delaware. Zistenia našej analýzy boli pomerne zaujímavé, podarilo sa nám identifikovať najmä fyzické osoby z Cypru a iba jednu osobu z Malty. Koneční užívatelia výhod majúci adresu v niektorom z iných vyhľadávaných offshore jurisdikcií sa v RPVS podľa našich údajov nenachádzali. V tejto súvislosti môžeme konštatovať, že z celkového počtu viac než 16 tisíc registrovaných konečných užívateľov výhod so zahraničnou adresou sa nejedná o veľký počet fyzických osôb, navyše niektorí z uvedených konečných užívateľov výhod sú partnermi známych nadnárodných spoločností.

Tabuľka č. 2 Zahraniční koneční užívatelia výhod s adresou v offshore jurisdikciách

Cyprus	Počet PVS	Malta	Počet PVS
Andreas Demetriou	5	Ian Sammut Alessi	3
Andreas Avraamides	5		
Eloisa Glorioso Avancena	2		
Spiros Spyrou	3		
Beata Anna Kantar	3		
Alma Nuri Flores Flores	3		
Elena Tzantidou	3		
Afroditi Alexandrou	3		
Ioannis Hadjivassilis	2		
Siarhei Kostevitch	2		
Valinta Bagiazidou	2		
Eleftherios Macrides	2		
Athinodoros Korniotis	2		
Petros Petri	2		
Georgios Nikolaou	1		
Igor Kamenskikh	1		
Michael Doherty	1		
Markos Kleanthis Sofianos	1		
Ninos Karis	1		
Ntina Ampatzidou	1		

V Tabuľke č. 2 sme uviedli iba platné zápisy, pri prieskume sme narazili i na menší počet osôb, najmä z Cypru, u ktorých bol záznam

v RPVS v čase analýzy neplatný. Údaj „Počet PVS“ uvádza počet partnerov verejného sektora, pri ktorých je daná osoba konečným užívateľom výhod. I napriek nízkemu počtu týchto osôb je však evidentný zjavný nepomer medzi Cypruskou republikou a inými štátmi, napríklad i uvedenou Maltou, ktoré sú počtom obyvateľov porovnateľne veľké, avšak záujem o získavanie zdrojov z verejných financií na Slovensku je u cyperských obyvateľov oveľa vyšší. I tento prieskum však potvrdzuje, že RPVS v súlade so svojim cieľom stransparentnil vzťahy štátu a súkromného sektora v tom zmysle, že osoby, ktoré boli v minulosti deklarované ako koneční užívatelia výhod, pričom takto vystupovali za odplatu ako profesionál za účelom ukrytia skutočného konečného užívateľa výhod, sa do registra nezapisujú. Počet registrovaných konečných užívateľov z rizikových jurisdikcií (u ktorých môžu existovať obavy, že nie sú skutočnými konečnými užívateľmi výhod) je vzhľadom na ich celkový počet pomerne nízky. Navyše, pokiaľ by konkrétnych registrovaných užívateľov výhod existovala pochybnosť o pravdivosti zápisu z pohľadu súdu alebo verejnosti, ktorá by podala kvalifikovaný podnet, partner verejného sektora bude musieť pred súdom preukázať, že tieto osoby sú skutočnými konečnými užívateľmi výhod.

Pri analýze slovenských spoločností vlastnených prostredníctvom zahraničnej právnickej osoby sídliacej v offshore jurisdikcii sú na naše účely zaujímavé i dáta zhromažďované spoločnosťou Bisnode, ktorá sa zaoberá analýzou trhov a poradenskými službami pre podnikateľov. Táto spoločnosť dlhodobo analyzuje i slovenské podnikateľské prostredie a okrem iného, zverejňuje správy o prepojení slovenských spoločností a offshore jurisdikcií. V novembri 2020 zverejnila správu o vývoji počtu slovenských spoločností, ktorých spoločník (právnická osoba) má sídlo v offshore daňových rajoch. Vo všeobecnosti zistili, že „v krajinách, ktoré sú definované ako daňový raj, sa nachádza 5 298 slovenských spoločností – matiek a dcér.“²² I napriek tomu, že celkový trend ukazuje nárast počtu takýchto spoločností, v kontexte nášho výskumu je zaujímavý údaj o vývoji počtu spoločností na Cypre, kde spoločnosť Bisnode zaznamenala od roku 2017 kontinuálny pokles slovenských spoločností majúcich spoločníka so sídlom registrovanom v tomto štáte.²³ Práve Cyprus je pritom jednou z výrazne najpopulárnejších destinácií a spoločnosti vlastnené z tohto štátu boli často zapojené do prob-

---

²² Bisnode. *Daňové raje sú stále in. Počet slovenských firiem v kríze narástol, rastú hlavne USA*. dostupné na: <https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/danove-raje-su-stale-in-rastu-hlavne-usa>.

²³ *Id.*

lematických verejných obstarávaní.²⁴ Z tohto dôvodu je tento pokles pri celkovo rastúcej tendencii počtu slovenských spoločností vlastných z offshore jurisdikcií pomerne prekvapivý. Bez bližších dát nie je možné preukázať kauzalitu medzi týmto poklesom a zavedením RPVS, avšak tento register a povinnosti uložené AML legislatívou môžu byť jednou z príčin toho, že tento štát už na účely ukrytia vlastníckej štruktúry spoločnosti nie je tak zaujímavý ako v minulosti. Pre upresnenie je potrebné uviesť, že spoločnosť Bisnode vo svojej analýze zadefinovala ako „daňový raj“ i celé územie Spojených štátov amerických, Lotyšsko či Holandsko, ktoré v slovenských intenciách nie sú vnímané ako problematické a práve nárast spoločností z týchto krajín spôsobuje rast celkového počtu slovenských spoločností vlastných z offshore jurisdikcií.²⁵ Popri Cypre, v ostatných „tradičných“ offshore jurisdikciách ako Belize, Britské Panenské ostrovy, Bahamy, Ostrov Man či Panama evidujú taktiež kontinuálny pokles alebo stagnáciu počtu takýchto spoločností (výraznou výnimkou je Seychelská republika, kde počet narástol zo 169 v roku 2017 na 320 v roku 2020).²⁶

3. Dodržiavanie povinností spojených s RPVS zo strany verejného sektora

Mechanizmus RPVS je postavený na okruhu troch základných subjektov, ktorých vzájomná spolupráca mala priniesť žiadaný spoločenský cieľ – odhaliť vlastnícku štruktúru spoločností získavajúcich prostriedky zo štátu. Tak, ako je podstatná disciplína partnerov verejného sektora a oprávnených osôb, je z hľadiska vymožitelnosti mechanizmov RPVS rovnako dôležitý i prístup verejného sektora. Pokiaľ by totiž verejný sektor nekládol dôraz na splnenie registračnej povinnosti partnera verejného sektora a uzatváral by zmluvy i s neregistrovanými subjektami, zákon o RPVS by *de facto* stratil svoj význam. Samozrejme, verejný sektor by sa týmto vystavil hrozbe sankcie zo strany Úradu pre verejné obstarávanie (ďalej len „ÚVO“) a taktiež by danej inštitúcií hrozili neformálne reputačné škody, avšak ak by predsa len prevážila vôľa uzavrieť zmluvu i s nezapísaným subjektom, takáto zmluva by bola platne uzatvorená (i keď naďalej je tu možnosť odstú-

²⁴ ŠÍPOŠ, G., *Na schránkové firmy z tendrov je novela zákona prikrátka*. dostupné na: <https://transparency.sk/sk/na-schrankove-firmy-z-tendrov-je-novela-zakona-prikratka>.

²⁵ Bisnode. *Daňové raje sú stále in. Počet slovenských firiem v kríze narástol, rastú hlavne USA*. dostupné na: <https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/danove-raje-su-stale-in-rastu-hlavne-usa>.

²⁶ *Id.*

piť od zmluvy v zmysle § 19 ods. 3 zákona o verejnom obstarávaní²⁷). V kontexte predmetu tohto článku nás preto zaujíma či verejný sektor rešpektuje povinnosti v zmysle zákona o RPVS a zákona o verejnom obstarávaní a dbá na splnenie registračnej povinnosti partnerov verejného sektora. Analýzu dodržiavania registračnej povinnosti pri uzatváraní zmlúv medzi verejným sektorom a partnermi verejného sektora vykonala Transparency International Slovakia. Skúmali zmluvy v centrálnom registri zmlúv a vo vestníku verejného obstarávania, ktorých hodnota dosahovala minimálne limity stanovené zákonom o RPVS. Následne skúmali, či partner verejného sektora, ktorý je stranou zmluvy, má registrovaného konečného užívateľa výhod v RPVS. Za rok 2019 identifikovali približne 10 tisíc zmlúv, ktoré spĺňali minimálne limity RPVS, pričom pri 40 zmluvách v súhrnnej hodnote 15,6 miliónov eur zistili porušenie registračnej povinnosti. Ako pozitívny fakt hodnotili malý počet týchto zmlúv v pomere k celkovému počtu zmlúv a taktiež fakt, že žiadna z nezapísaných spoločností pri prieskume nevykazovala znaky schránkovej spoločnosti (napríklad offshore jurisdikcia, žiadni zamestnanci, žiadna podnikateľská história atď.).²⁸ Ešte k priaznivejším výsledkom dospeli za rok 2020, kedy pri približne 14 tisíc skúmaných zmluvách zistili porušenie registračnej povinnosti u 25 z nich s celkovou hodnotou 5,5 milióna eur. Taktiež pri následnom kontakte pri 20 z týchto zmlúv subjekt verejného sektora uznal pochybenie a zaviazal sa k náprave danej situácie v rámci svojich zákonných možností. Rovnako ako za rok 2019 ani tento raz nebola žiadna z nezapísaných spoločností identifikovaná z prvotných informácií ako schránková spoločnosť.²⁹

S touto problematikou súvisí i výskum O. Blaža, ktorý sa venoval kvantifikácií pokút uložených za porušenie predpisov vo verejnom obstarávaní a skúmal právoplatné rozhodnutia, ktorými ÚVO uložil verejnému obstarávateľovi alebo obstarávateľovi pokutu v období od roku 2011 do 30.06.2020, kedy bola uskutočnená predmetná analýza. Čo sa týka pokút uložených v súvislosti s porušením ustanovení o zákaže uzatvorenia zmluvy so subjektom, ktorý nemá zapísaného koneč-

---

²⁷ Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²⁸ ŠÍPOŠ, G., IVANČÍK, J., HRADICKÝ, J., *Kažimír podpísal zmluvy s ratingovými agentúrami bez zápisu do protischránkového registra*. dostupné na: <https://transparency.blog.sme.sk/c/514094/kazimir-podpisal-zmluvy-s-ratingovymi-agenturami-bez-zapisu-do-protischrankoveho-registra.html>.

²⁹ IVANČÍK, J., ŠÍPOŠ, G., HRTÁNEK, V., *Protischránkový zákon obišli pri zmluvách za viac ako päť miliónov eur*. dostupné na: <https://dennikn.sk/blog/2267827/protischrankovy-zakon-obisli-pri-zmluvach-za-viac-ako-pat-milionov-eur>.

ného užívateľa výhod³⁰, analýza zistila, že takýchto pokút bolo počas sledovaného obdobia uložených 5 v súhrnnej výške 47 063,62 eur.³¹ Analýza taktiež rozdeľuje pokuty podľa typu subjektu, ktorému bola uložená, pričom ich delí na centrálnu vládu a štátne podniky, vysoké školy, regióny, nemocnice a iné. Najvyšší podiel pokút za porušenie registračnej povinnosti konečného užívateľa výhod v súhrnnej výške 35 587,79 eur bolo uložených subjektom v kategórii regióny a následne v kategórii iné vo výške 11 475,83 eur. Ostatným typom subjektov podľa skúmaných rozhodnutí pokuta za takéto porušenie zákona udelená nebola.³² V zmysle skúmaných dát možno uviesť, že napríklad len počet porušení za rok 2019 výrazne prevyšuje celkový počet uložených pokút. V zmysle prevencie nerešpektovania zákona o RPVS zo strany verejného sektora by mal byť kladený väčší dôraz na vyvodzovanie sankcií voči tým obstarávateľom alebo verejným obstarávateľom, ktorí uzavrú zmluvu s nezapísaným partnerom verejného sektora. Zároveň však musíme dodať, že z prezentovaných dát vyplýva nízky počet porušení zákona, vzhľadom na celkový počet uzatváraných zmlúv, ktoré napĺňajú limity zákona o RPVS, a teda disciplína v dodržiavaní zákonných povinností je na pomerne vysokej úrovni či už je to zásluhou subjektov verejného sektora alebo partnerov verejného sektora, ktorí sú si sami vedomí svojich povinností a bez zápisu sa o zmluvu ani neuchádzajú.

4. Limity schopnosti RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností

Schopnosť RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností je priamo ohraničená nastavením fungovania registra a limitmi jeho pôsobnosti. Základným limitom je pravidlo *de minimis* určujúce minimálnu hodnotu zmluvy na to, aby spadala pod pôsobnosť registra. Tu sa dostávame i k primeranosti registra vo všeobecnosti, nakoľko povinnosti, ktoré právnou úpravou RPVS zákonodarca uložil súkromnému sektoru sú pomerne rozsiahle a nebolo by primerané vzťahovať ich na

---

³⁰ Analýza sa zamerala na registračnú povinnosť konečných užívateľov výhod vo všeobecnosti, do úvahy teda brala i pokuty uložené za porušenie povinnosti zápisu konečného užívateľa výhod do registra konečných užívateľov výhod v zmysle § 149 ods. 1 písm. f) zák. č. 25/2006 Z. z. a následne pokuty uložené za porušenie povinnosti zápisu do RPVS v zmysle § 182 ods. 2 písm. z) zák. č. 343/2015 Z. z.

³¹ BLAŽO, O., *Kvantifikácia pokút uložených za porušenie predpisov vo verejnom obstarávaní*, s. 62.

³² *Id.*, s. 63.

celý súkromný sektor, prípadne na všetky subjekty naplňajúce definíciu partnera verejného sektora. Vymedzila sa preto základná výška plnenia, ktorá sa z pohľadu tvorcov zákona javila ako dostatočná. Nedostatkom právnej úpravy sa môže javiť ustanovenie stanovujúce, že u dvoch alebo viacerých zmlúv sa prijímané hodnoty plnenia podľa viacerých zmlúv nesčítavajú³³, čím môže vzniknúť priestor na obchádzanie právnej úpravy. Opätovne však je v tejto súvislosti zdôrazňovaná primeranosť RPVS ako právneho nástroja, kedy tvorcovia zákona zrejme nechceli nadmieru zaťažiť menších partnerov verejného sektora rozsiahlymi administratívnymi povinnosťami, účelom zákona bolo totiž zameranie najväčších štátnych zákazok a určenie limitov pôsobnosti bolo politickým konsenzom zákonodarcov. Zároveň, pokiaľ by bola za cieľom vyhnúť sa prísnejšiemu režimu RPVS zákazka umelo rozdelená, v takom prípade má v rámci svojich kompetencií riešiť dané porušenie zákona ÚVO.

Rovnako podstatným limitom transparentnosti u partnerov verejného sektora, ktorí spĺňajú limity *de minimis* je definícia konečných užívateľov výhod v zmysle zákona o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti. Zákon totiž definuje ako konečného užívateľa výhod každú fyzickú osobu, ktorá skutočne ovláda alebo kontroluje právnickú osobu, fyzickú osobu – podnikateľa alebo združenie majetku, a to najmä tým spôsobom, že dosahuje vymedzenú výšku podielu na hlasovacích právach alebo základnom imaní spoločnosti či istú intenzitu kontroly spoločnosti.³⁴ Osoby, ktoré však nespĺňajú túto definíciu, a teda v spoločnosti síce pôsobia, ale ich podiel na hlasovacích právach alebo základnom imaní je nižší a rovnako tak nemajú špeciálne oprávnenia umožňujúce im ovládať danú právnickú osobu, nie sú v RPVS registrované. Rovnako tak, pokiaľ by i pôsobenie takejto osoby v partnerovi verejného sektora vyšlo najavo počas konania o kvalifikovanom podnete, súd nemá právo zverejniť mená týchto osôb, a to ani pokiaľ by to mohlo byť z pohľadu verejnosti žiadúce. Tento aspekt je evidentný najmä pri akciových spoločnostiach, kde sa mená akcionárov nezverejňujú ani v obchodnom registri pokiaľ ich je viacero. Na ilustráciu môžeme uviesť, že zo súčasných 24 264 platne zapísaných partnerov verejného sektora má približne 1 660 partnerov verejného sektora právnu formu akciovej spoločnosti.³⁵ Počet akciových spoločností je teda výrazne nižší, než počet spoločností s ručením obmedzeným (viac než 22 tisíc

---

³³ Zákon o RPVS, §2 ods. 4, písm. c

³⁴ Zákon o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti, § 6a, ods. 1.

³⁵ FinStat. *Register partnerov verejného sektora*. dostupné na: <https://finstat.sk/partneri-verejneho-sektora>.

platných zápisov), avšak problém možného ukrytia konečného užívateľa výhod navýšením počtu spoločníkov a rozdelením podielov na celky menšie než stanovených 25 % sa dotýka i ostatných právnych foriem spoločností. Niektoré zahraničné právne úpravy registračnej povinnosti konečného užívateľa výhod, napríklad vo Švajčiarsku, Argentíne, Ekvádore či Saudskej Arábii, stanovujú, že sa registračná povinnosť vzťahuje na spoločníkov s akýmkoľvek podielom či možnosťou ovládania spoločnosti.³⁶ Na účely RPVS sa definícií konečného užívateľa výhod môže oprávnene vytykať, že je obmedzujúca. Keďže účel regulácie RPVS je iný než pri AML legislatíve, možno by bolo vhodnejšie aplikovať v súlade s cieľom stransparentnenia vzťahov štátu a súkromného sektora na konečných užívateľov partnerov verejného sektora definíciu, ktorá by odhalila i minoritných spoločníkov. Na druhej strane sa javí ako logický argument tvorcov zákona, že v právnom prostredí EÚ je zaužívaná definícia konečného užívateľa výhod v zmysle AML smerníc a z hľadiska cezhraničnej spolupráce a praktického využitia registra (či jeho možného prepojenia s povinnosťami stanovenými AML reguláciou), je jednotnosť definície určitý stabilizujúci prvok, s ktorým je možné ďalej pracovať. Rovnako tak, pokiaľ by SR prijala úpravu definície konečného užívateľa výhod po vzore štátov, kde sa nevyžaduje žiaden minimálny podiel na naplnenie tejto definície, pri spoločnostiach s vysokým počtom spoločníkov by bola povinnosť registrovať a pravidelne aktualizovať konečných užívateľov výhod extenzívnou administratívnou záťažou. V kontexte definície konečných užívateľov výhod, ako istého mantinelu transparentnosti, je pri identifikácii konečného užívateľa výhod podstatnou skutočnosťou i konanie v zhode.³⁷ Registrujúci orgán (Okresný súd Žilina)³⁸ (a primárne, oprávnené osoby) pri posudzovaní, či osoby konajú v zhode, postupuje v zmysle ustanovení Obchodného zákonníka³⁹ (ďalej len „ObZ“) a judikatúre⁴⁰ k týmto ustanoveniam. ObZ však v ustanovení § 66b upravuje pomerne obmedzený okruh domniek toho, aké konanie sa považuje za konanie v zhode, čo je v konečnom dôsledku pre registrujúci orgán obmedzujúce a limituje to jeho možnosť identifikovať skrytých koneč-

³⁶ KNOBEL, A., *Beneficial ownership definitions: determining “control” unrelated to ownership*. dostupná na: <https://www.taxjustice.net/2020/07/23/beneficial-ownership-definitions-determining-control-unrelated-to-ownership>.

³⁷ Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu v znení neskorších predpisov, § 6a, ods. 3.

³⁸ Zákon o RPVS, § 3 ods. 1.

³⁹ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov, § 66b.

⁴⁰ Napr. Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 26. januára 2011, sp. zn. 29 Cdo 3619/2009, uverejnený pod číslom 106/2011 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek alebo Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 29 Cdo 3577/2012 zo dňa 30.10.2014.

ných užívateľov výhod. Z praxe vyplýva, že by bolo vhodné toto ustanovenie precizovať a prijať nové domnienky konania v zhode po vzore úpravy v Českej republike, v ustanovení § 78 zákona č. 90/2012 Sb. o obchodných spoločnostiach a družstvách, kde okrem domnienok, ktoré obsahuje i ObZ, sú stanovené ako konanie v zhode i prípady konania medzi vplyvnými a ovplyvnenými osobami, konanie medzi blízkymi osobami, investičná spoločnosť a ňou obhospodarovaný fond, konanie spoločníkov spoločnosti s ručením obmedzeným, verejnej obchodnej spoločnosti a komplementárov komanditnej spoločnosti. Dôkazné bremeno, že osoby uvedené vyššie nekonajú v zhode, nesú osoby, ktorým svedčí právna domnienka.

Záver

K schopnosti RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností môžeme uviesť, že na základe analyzovaných dát sme dospeli k názoru, že *počet spoločností s netransparentnou vlastníckou štruktúrou zúčastnených v postupoch vo verejnom obstarávaní, na ktoré sa vzťahuje pôsobnosť RPVS, je minimálny*. Uvedená skutočnosť je významná z toho hľadiska, že sleduje spoločenský cieľ, ku ktorému smerovalo prijatie zákona o RPVS, pričom pokiaľ by sa nepotvrdila, znamenalo by to, že RPVS nie je vhodným nástrojom na plnenie tohto cieľa. Dáta, ktoré indikujú schopnosť registra odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností sú predovšetkým celkový počet registrovaných partnerov verejného sektora, ktorý kontinuálne rastie, ďalej nízky počet registrovaných spoločností z rizikových offshore jurisdikcií a fakt, že pri väčšine zapísaných spoločností s registrovaným sídlom v takejto jurisdikcii je ako konečný užívateľ výhod uvedená slovenská alebo česká osoba. Počet registrovaných konečných užívateľov z rizikových jurisdikcií, u ktorých by mohli existovať obavy, že nie sú skutočnými konečnými užívateľmi výhod je vzhľadom na celkový počet registrovaných konečných užívateľov výhod veľmi nízky. Navyše, dáta analytickej spoločnosti preukazujú, že kontinuálne klesá počet slovenských spoločností prepojených na offshore jurisdikcie, ktoré boli v minulosti vnímané v kontexte verejného obstarávania ako najproblematickejšie. Schopnosť RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry spoločností je v zásade limitovaná jeho nastavením či už je to pravidlo *de minimis*, ale i definícia konečného užívateľa výhod. O ich vhodnom či nevhodnom nastavení je možné diskutovať, obe sú však výsledkom kompromisov v legislatívnom procese a i pokiaľ by sa zmenili, schopnosť RPVS odhaľovať vlastnícke štruktúry by zrejme zostala rovnaká, zmenila by sa iba šírka jeho pôsob-

nosti. Analýza Transparency International nám v kontexte predmetného výskumu preukázala, že RPVS je rešpektovaným nástrojom i zo strany verejného sektora, i keď dáta zhromaždené O. Blažom ukazujú priestor na zlepšenie pri vyvodzovaní zodpovednosti voči verejným obstarávateľom a obstarávateľom za porušenie povinnosti uzavrieť zmluvu s registrovaným partnerom verejného sektora. Samozrejme, vysoký počet registrovaných údajov nám neindikuje ich kvalitu, avšak na tento účel slúžia v rámci zákona o RPVS iné mechanizmy, ktoré majú zabezpečovať pravdivosť a presnosť údajov, ktoré sa do registra evidujú.

Zoznam použitej literatúry

1. Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti SR. Interaktívny prehľad štatistických údajov Obchodného registra. [cit. 2021-06-16] Dostupné na internete: <<https://web.ac-mssr.sk/dashboard>>.
2. Bisnode. Daňové raje sú stále in. Počet slovenských firiem v kríze narástol, rastú hlavne USA. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <<https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/danove-raje-su-stale-in-rastu-hlavne-usa>>.
3. BLAŽO, O., Kvantifikácia pokút uložených za porušenie predpisov vo verejnom obstarávaní. In: Zefektívnenie právnej úpravy verejného obstarávania a jej aplikácie v kontexte práva Európskej únie. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2020. s. 58 – 69. ISBN 978-80-7160-572-0.
4. Dôvodová správa k zákonu č. 315/2016 Z. z. o registri partnerov verejného sektora. [cit. 2021-06-16] Dostupné na internete: <<https://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-315-2016-z-z.htm>>.
5. European Parliament. Listing of tax havens by the EU. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/147404/7%20-%20001%20EPRS-Briefing-621872-Listing-tax-havens-by-the-EU-FINAL.PDF>>.
6. FINDLEY, G. Michael. Global Shell Games: Testing Money Launderers' and Terrorist Financiers' Access to Shell Companies, Brisbane: Griffith University Centre for Governance and Public Policy, 2012.
7. FinStat. Register partnerov verejného sektora. [cit. 2021-06-16] Dostupné na internete: <<https://finstat.sk/partneri-verejneho-sektora>>.
8. GRECH, H., Is Malta really Europe's 'pirate base' for tax? [cit. 2021-06-17] Dostupné na internete: <<https://www.bbc.com/news/world-europe-40026826>>.
9. HENRY, James S. The price of offshore revisited. *Tax Justice Network*, 2012, 57-168.

10. IVANČÍK, J., ŠÍPOŠ, G., HRTÁNEK, V., Protischránkový zákon obišli pri zmluvách za viac ako päť miliónov eur. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/blog/2267827/protischrankovy-zakon-obisli-pri-zmluvach-za-viac-ako-pat-milionov-eur>>.
11. KNOBEL, A., Beneficial ownership definitions: determining “control” unrelated to ownership. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <https://www.taxjustice.net/2020/07/23/beneficial-ownership-definitions-determining-control-unrelated-to-ownership>>.
12. MS SR. Ministerstvo spravodlivosti bude naďalej chrániť svetový unikát- protischránkový zákon, [cit. 2021-06-21] Dostupné na internete: <<https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2543>>.
13. PATAKYOVÁ, M., GRAMBLIČKOVÁ B., MAZÚR, J., DUTKOVÁ, P., Specificities of Corporate Governance and Financial Regulation of Companies under the Challenges of Sustainability. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2018.
14. Svetová banka, Control of corruption index. [cit. 2021-06-16] Dostupné na internete: <<https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators>>.
15. ŠÍPOŠ, G., Na schránkové firmy z tendrov je novela zákona prikrátka. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <<https://transparency.sk/sk/na-schrankove-firmy-z-tendrov-je-novela-zakona-prikratka>>.
16. ŠÍPOŠ, G., IVANČÍK, J., HRADICKÝ, J., Kažimír podpísal zmluvy s ratingovými agentúrami bez zápisu do protischránkového registra. [cit. 2021-06-22] Dostupné na internete: <<https://transparency.blog.sme.sk/c/514094/kazimir-podpisal-zmluvy-s-ratingovymi-agenturami-bez-zapisu-do-protischrankoveho-registra.html>>.
17. Tax Justice Network. Financial Secrecy Index 2020 – Report on USA. [cit. 2021-06-21] Dostupné na internete: <<https://fsi.taxjustice.net/PDF/UnitedStates.pdf>>.
18. Transparency International Slovensko. SCHRÁNKOVÉ FIRMY SA ZĽAKLI A SŤAHUJÚ SA – NA SLOVENSKO. [cit. 2021-06-21] Dostupné na internete: <<https://transparency.sk/sk/schrankove-firmy-sa-zlakli-a-stahuju-sa-na-slovensko>>.
19. Transparency International Slovensko. [cit. 2021-06-21] Dostupné na internete: <<https://transparency.blog.sme.sk/c/490050/a-velku-schrankovu-cenu-slovenska-vyhrava.html>>.
20. Zákon č. 315/2016 Z. z. o registri partnerov verejného sektora a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších zmien.
21. Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

22. Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu v znení neskorších predpisov.
23. Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

RECENZIE

SLEZÁKOVÁ, A. – ŠIMONOVÁ, J. – JEDINÁK, P. a kol.
Zákon o finančnom sprostredkovaní a finančnom
poradenstve. Komentár.

Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2020, 496 s. ISBN 978-80-571-0193-2

Začiatkom apríla 2020 sa na knižných pultoch objavil komentár k zákonu č. 186/2009 Z. z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Cieľom komentára je poskytnúť odbornej, ako aj laickej verejnosti analýzu platnej právnej úpravy finančného sprostredkovania a finančného poradenstva.

Členovia autorského kolektívu – JUDr. Andrea Slezáková, PhD., LL.M.; doc. JUDr. Mgr. Jana Šimonová, PhD.; JUDr. Peter Jedinák, LL.M.; JUDr. Peter Mikloš; JUDr. Hana Magurová, PhD., LL.M.; JUDr. Ing. Martin Winkler, PhD.; JUDr. Peter Slezák; Mgr. Adam Nádaský a JUDr. Ing. Zuzana Turčanová, v publikácii prezentujú vedomosti nadobudnuté počas svojej odbornej praxe.

Slovenská právna úprava finančného sprostredkovania a finančného poradenstva je unikátna, pretože v sebe spája podmienky na uskutočňovanie daných činností v sektoroch poistenia alebo zaistenia, kapitálového trhu, prijímania vkladov, poskytovania úverov, úverov na bývanie a spotrebiteľských úverov, doplnkového dôchodkového sporenia a starobného dôchodkového sporenia. Nepredstavuje však len čisto národnú reguláciu. Od začiatku jej platnosti a účinnosti jej „osobitnú pečat’ vtlačila“ európska legislatíva. V ostatnom období predovšetkým transpozícia smernice IDD.

Obsahovo komentár dodržiava štruktúru zákona o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve. Komentár k prvej časti tohto zákona sa venuje analýze základných ustanovení. Zaoberá sa pozitívnym i negatívnym vymedzením predmetu právnej úpravy a výkladom základných pojmov, ktoré sa v zákone ďalej používajú. Zákonodarca sa vymedzením pojmov snaží dosiahnuť jednotný výklad používaných

pojmov, čím sleduje minimalizáciu výkladových nejasností v aplikačnej praxi. Okrem iného sa v tejto časti dozvedáme podrobné informácie o jednotlivých kategóriách finančných agentov.

Druhá časť zákona a komentár k nej sa zaoberá reguláciou registra osôb, ktoré na území Slovenskej republiky v jednotlivých sektoroch finančného trhu vykonávajú finančné sprostredkovanie alebo poskytujú finančné poradenstvo. Tento register vedie Národná banka Slovenska a člení sa na podregistre pre jednotlivé sektory finančného trhu. Do príslušných registrov sa zapisujú základné údaje o finančných agentoch, finančných poradcov, finančných sprostredkovateľoch z iného členského štátu v sektore poistenia a zaistenia a finančných sprostredkovateľoch z iného členského štátu v oblasti poskytovania úverov na bývanie.

Tretia časť zákona a komentára k nej je venovaná podmienkam na vykonávanie finančného sprostredkovania a finančného poradenstva. Nachádza sa tu mnoho praktických rád pre budúcich samostatných finančných agentov alebo finančných poradcov k podmienkam na udeľenie povolenia činnosti samostatného finančného agenta alebo finančného poradcu. Sú tu uvedené aj praktické príklady, čo možno považovať za odbornú prax v príslušnom sektore finančného trhu, v ktorom má osoba záujem vykonávať v budúcnosti finančné sprostredkovanie, resp. finančné poradenstvo. Komentár venuje pozornosť aj osobitnému finančnému vzdelávaniu a subjektom podnikajúcim v oblasti osobitného finančného vzdelávania. Informuje tiež o odbornom garantovi, jeho úlohách, funkciách a zodpovednosti. Rozoberá aj povinnosti finančného agenta a finančného poradcu v súvislosti s konfliktom záujmov voči klientom a medzi klientmi navzájom.

Štvrtá časť sa zameriava na právnu úpravu pravidiel činnosti vo vzťahu ku klientom. Predovšetkým vykonávaniu finančného sprostredkovania a finančného poradenstva v súlade so zásadami poctivého obchodného styku s odbornou starostlivosťou a v záujme práv a oprávnených záujmov klienta. V tejto časti komentára sa nachádza podrobná analýza pojmu delegovaný dohľad. Pre prax je užitočný komentár k oprávneniu získavať osobné údaje a iné informácie od klienta a od zástupcu klienta.

Piata časť komentára je sústredená na dohľad vykonávaný Národnou bankou Slovenska a sankcionovanie dohliadaných subjektov finančného trhu.

Posledná, šiesta časť je venovaná spoločným, prechodným a záverečným ustanoveniam.

Autori v zásade vždy vyjadria a opíšu obsah komentovaného zákonného ustanovenia. Poukážu na jeho vzťah k iným ustanoveniam záko-

na o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve, odkážu na súvisiace právne predpisy, literatúru a pri niektorých ustanoveniach predmetného zákona aj na relevantnú judikatúru slovenských súdov, českých súdov a Súdneho dvora Európskej únie. Samotný komentár konkrétneho ustanovenia je následne obsiahnutý v texte členenom podľa odsekov. Na záver je komentár prakticky a vhodne doplnený o vecný register.

Publikáciu považujem za kvalitné dielo, ktoré možno odporučiť predovšetkým samostatným, podriadeným a viazaným finančným agentom, finančným poradcom, ale aj advokátom poskytujúcim služby v danej oblasti. Môže však slúžiť aj ako pomôcka pre poslucháčov právnických fakúlt, ktorí majú záujem prehĺbiť si vedomosti v oblasti finančného sprostredkovania a finančného poradenstva.

JUDr. Mária Veterníková, PhD.¹

---

¹ JUDr. Mária Veterníková, PhD., Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta, Katedra obchodného práva, email: maria.veternikova@euba.sk

